RESİMLİ HARP TARİHİ

I. DÜNYA SAVAŞI

500'Ü AŞKIN FOTOĞRAF, HARİTA VE SAVAŞ PLANI

TARİHİN EN KORKUNÇ SAVAŞLARINDAN BİRİNİN, BELİRLEYİCİ ÇARPIŞMALARIN VE ÖNEMLİ ANTLAŞMALARIN ANALİZİYLE BİRLİKTE ÇARPICI VE DETAYLI ANLATIMI

IAN WESTWELL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

RESİMLİ HARP TARİHİ

I. DÜNYA SAVAŞI

TARİHİN EN KORKUNÇ SAVAŞLARINDAN BİRİNİN, BELİRLEYİCİ ÇARPIŞMALARIN VE ÖNEMLİ ANTLAŞMALARIN ANALİZİYLE BİRLİKTE ÇARPICI VE DETAYLI ANLATIMI

IAN WESTWELL

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Giriş 6
Zaman Dizini 8

SAVAŞIN NEDENLERİ 10

Saraybosna'da Suikast 12
Temmuz 1914 - Savaşa Doğru 14
İtilaf Devletlerinin Savaş Planları 16
Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın Savaş Planları 18

1914 - AVRUPA SAVAŞA GİRİYOR 20

Almanya Belçika'yı İşgal Ediyor 22
Sınır Boylarındaki Müstahkem Mevkiler 24
Ağır Toplar 26
Hudut Muharebeleri 28
Keşif Uçakları 30
Mons ve Le Cateau 32
Sahra Topları 34
Marne Muharebesi 36
Tüfekler ve Süngüler 38
Denize Doğru Yarış 40
Birinci Ypres Muharebesi 42
Sırbistan'ın İşgalleri 1914-15 44
Rusya Doğu Prusya'yı İşgal Ediyor 46
Süvari 48
Tannenberg Muharebesi 50
Polonya ve Galiçya Harekâtı 52
Çin ve Pasifik'teki Harekât 54
Suüstü Akıncıları 56
Almanya'nın Batı Afrika'daki Sömürgeleri 58
Kuzey Denizi'nde Savaş 60
Denizaltı Savunma Engelleri 62
Coronel ve Falkland Adaları 64
Muharebe Kruvazörleri 66

1915 - SİPER SAVAŞI 68

İkinci Ypres Muharebesi 70
Zehirli Gaz Savaşı 72
İkinci Artois Muharebesi 74
Siper Sistemleri 76
Champagne ve Artois Muharebeleri 78
İlk Avcı Uçakları 80
Rusya'ya Kış Taarruzu 82
Havan Topları 84
Almanya'nın Gorlice-Tarnów Taarruzu 86
Balonlar 88
Isonzo Nehri'nde Yapılan Dört Muharebe 90
Çanakkale Boğazı'na Denizden Taarruz 92
Dretnot Öncesi Zırhlılar 94
Gelibolu Çıkarması 96
Deniz Uçakları ve Uçan Tekneler 98
Kafkas Cephesi 1914-16 100
Filistin Cephesi 1914-16 102
Irak Seferi 1914-16 104
Denizde Savaş Genişliyor 106
İtilaf Güçleri Çanakkale'den Çekiliyor 108
Alman Denizaltıları 110
Savaşta Sivil Halk 112
Zeplinler 114
Siviller Ateş Altında 1914-18 116
Ağır Bombardıman Uçakları 118
1916 - Yıpratma Savaşı 120
Verdun - Almanlar Saldırıyor 122
Somme Muharebesi'nin İlk Günü 124
Makineli Tüfekler 126
Verdun - Fransızlar Toparlanıyor 128

Siper Savaşında Kullanılan Silahlar 130
Somme'da Yıpratma Savaşı 132
İngiliz Tankları 134
Rusya Müttefiklerine Yardım Ediyor 136
Romanya Seferi 138
Kamuflaj 140
İtalya Cephesi'nde Kilitlenme 142
Deniz Uçağı Gemisi ve Uçak Gemisi 144
Selanik Operasyonları 1916-17 146
Doğu Afrika'da Savaş 1914-18 148
Jutland Muharebesi 150
Dretnotlar 152
U-boat'ların Yükselişi 154
Destroyerler 156
Akdeniz'de Deniz Savaşı 1914-16 158
Torpido-botlar 160
İtilaf Denizaltıları 162
1917 – Avrupa İçin Belirleyici Yıl 164
Arras Muharebesi 166
Hafif Bombardıman Uçakları 168
Nivelle Taarruzu 170
Fransız ve Alman Tankları 172
Messines Muharebesi 174
Mayın Savaşı 176
Passchendaele Muharebesi 178
Sahil, Müstahkem Mevki ve Demiryolu Topları 180
Cambrai Muharebesi 182
"As" Pilotlar ve Avcı Uçağı Taktikleri 184
Şubat Devrimi 186
Ekim Devrimi 188
Caporetto Muharebesi 190
Kafkaslar'daki Son Muharebeler 1917-18 192
Birüssebi Muharebesi 194
Irak Seferi 1917-18 196
U-boat'lar Yeniliyor, 1917-18 198
Denizaltı Savunma Silahları 200

1918 – İTİLAF DEVLETLERİNİN ZAFERİ 202

Michael Harekâtı 204
Yeni Avcı Uçakları 206
Uçaksavarlar 208
Almanya'nın Son Taarruzları 210
Paris Topu 212
Kara Taarruz Uçakları 214
Amerikalılar Teçhiz Ediliyor 216
Amerikalıların İlk Muharebeleri 218
İkmal Sorunu 220
Meuse-Argonne Taarruzu 222
Muhabere 224
Hindenburg Hattı Yarılıyor 226
Tabancalar 228
Zırhlı Araçlar 230
İtalya'daki Son Muharebeler 232
Balkanlar'da Son Durum 234
Megiddo Muharebesi 236
Kruvazörler 238
Alman Deniz Kuvvetleri'nde İsyan 240

SAVAŞTAN SONRA 242

Ateşkes Antlaşması 244
Barış Antlaşmaları 246
Milletler Cemiyeti 248
Savaş ve Hatırlamak 250

Dizin 252
Fotoğraf Kaynakları 256

Giriş

İlk gerçek küresel çatışma olan I. Dünya Savaşı, o dönemin önde gelen dünya güçlerinin sadece Avrupa'ya değil, tüm gezegende 19. yüzyıl boyunca sömürgeleştirdikleri geniş alanlara da hâkim olma amacıyla yürüttükleri dev bir savaştır. Durum böylesine büyük riskler içermesine karşın, bu savaşın başlaması -her yerde değilse de- birçok ülkede coşkuyla karşılandı. Uzun yıllar süren karşılıklı savaş tehditleri, silahlanma yarışının hızlanması, ekonomik ve jeopolitik alanlarda rekabetin artmasından sonra kısa ve şiddetli bir savaşın dünyanın var olan sorunlarına yeni ve kalıcı bir çözüm getirebileceği fikri yaygındı. Bu fikri militarist zihniyetli olmayanların da benimsemiş olması ilginçtir.

Birçok savaş gibi I. Dünya Savaşı da katılanların başlangıçta tahmin edemedikleri bir seyir izlemişti. Hemen herkes savaşın kısa süreceğini, en fazla birkaç ay içinde biteceğini düşünmüştü. Ekonomi ve sanayideki gelişmeler nedeniyle muharebelerin uzun süremeyeceğine inanılmıştı. Aslında doğru olan bunun tam tersiydi. Sanayileşme ve seri üretim daha önce benzeri görülmemiş büyüklükteki orduların her türlü ihtiyaçlarının karşılanması ve böylece savaşmaya devam edilebilmesi anlamına geliyordu. Bu da daha önce hiç görülmemiş miktarda insan kaybı demekti.

Askeri önderler savaşın büyüklüğünün ve yeni tekniklerin kullanılmaya başlanmasının yol açtığı sonuçların üstesinden gelmeye çalıştılar. Uçak, tank, denizaltı, seri atışlı top, zehirli gaz ve daha başka silahlar ilk kez I. Dünya Savaşı'nda kullanıldı. Generallerin bazen bu yeni kaynaklardan en iyi şekilde yararlanamamasında şaşırtıcı bir yan yoktur, ama halk arasında yaygın olan, adamlarına merhametsizce kıyan budala generaller kanaatini gerçekten doğrulayanların sayısı çok azdır.

Dört yıl süren ve son evrelere kadar sonucun hiç kimse tarafından tahmin edilemediği amansız çarpışmalardan sonra I. Dünya Savaşı sona

Savaş bütün ülkelerde sevinç gösterileriyle karşılandı. Bu genç Berlinliler Alman Ordusu'na katılmaya çağrılmışlardı, 1 Ağustos 1914.

1915'te Üsküp yakınlarındaki bir Belçika piyade siperi. İngiltere, Fransa ve diğer İtilaf devletleri 1915'ten itibaren Balkan Cephesi'ne ve Selanik civarına büyük yığınak yaptılar, fakat savaşın son aylarına kadar bu bölgede pek başarılı olamadılar.

erdiğinde, çok az kişi tanıklık ettiği yıkıcı olayların gerçek çapını kavrayabilecek durumdaydı. İmparatorluklar yıkılmış, yeni devletler kurulmuş ve ABD uluslararası bir dev haline gelmişti. Savaştan muzaffer çıkanlar, çok büyük insan kayıplarına karşın, kendilerini hiç değilse "Bütün Savaşlara Son Verecek Savaş"ın galibi olmakla avuttular -bu, H. G. Wells'in 1914'te yayımlanan aşırı iyimser kitabının adıydı (*The War That Will End War*). Gelgelelim galiplerin çok ağır bedel ödeyerek elde ettikleri barış geçiciydi ve 20 yıldan fazla sürmeyecekti.

Kitap Hakkında

Kitap beş ana bölümden oluşmaktadır. Beş yıl süren savaşın her yılı bir bölümde ele alınmıştır. Ayrıca, giriş bölümünde savaşa yol açan nedenler, son bölümde savaşı izleyen dönem ve savaşın uzun vadeli mirası üzerinde durulmuş ve her bölüm ikişer sayfalık bağımsız alt bölümler halinde incelenmiştir. Bu alt bölümlerde savaşın çeşitli harekât ve muharebeleri ya da savaşta kullanılan silahlar incelenmektedir. Bunlara ek olarak önemli şahsiyetler, ilginç olaylar gibi çeşitli konuların ele alındığı bilgi kutularına yer verilmiştir. Bu özellikleriyle I. Dünya Savaşı'nın ayrıntılı ve resimlerle zenginleştirilmiş bir tarihini sunan kitap, sadece neler olup bittiğini açıklamakla kalmamakta, muharebelerin nasıl cereyan ettiğine de ışık tutmaktadır.

Zehirli gazdan gözleri görmeyen İngiliz askerleri tıbbi müdahale için kuyrukta bekliyorlar. Bütün büyük ordular 1918'e kadar gaz kullanmıştı. Oysa bu savaş tarzı sadece birkaç yıl önce barbarlık diye nitelendirilmişti.

Zaman Dizini

I. Dünya Savaşı'na ilişkin anlatımlarda genellikle savaşın asıl sahnesi olan Batı Cephesi'ne ağırlık verilir. Savaşın bütün cephelerdeki gidişatı dikkate alındığında ise asıl sahnede cereyan eden olayların dünyanın başka bölgelerindeki zaferlere ya da yenilgilere ne kadar yakından bağlı olduğu açıkça görülebilir.

1914

ULUSLARARASI OLAYLAR
Saraybosna'da suikast (28 Haziran); Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş ilan etti (28 Temmuz); Almanya Rusya'ya savaş ilan etti (1 Ağustos); Almanya Fransa'ya savaş ilan etti (3 Ağustos); İngiltere Almanya'ya savaş ilan etti (4 Ağustos); Avusturya-Macaristan Rusya'ya savaş ilan etti (5 Ağustos); Sırbistan Almanya'ya savaş ilan etti (6 Ağustos); Fransa Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti (10 Ağustos); İngiltere Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti (12 Ağustos); Osmanlı İmparatorluğu İtilaf devletlerine savaş ilan etti (1 Kasım); Rusya ve Sırbistan Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti (2 Kasım); İngiltere ve Fransa Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti (5 Kasım).
BATI CEPHESİ
Almanya 4 Ağustos'ta Belçika'yı istila etmeye başladı; Hudut Muharebeleri (14-25 Ağustos); Marne Muharebesi (5-10 Eylül); Denize Doğru Yarış (15 Eylül-24 Kasım); Birinci Ypres Muharebesi (19 Ekim-22 Kasım); Flandre Muharebeleri (11 Ekim-30 Kasım); Birinci Champagne Muharebesi (20 Aralık-30 Mart 1915).
DOĞU CEPHESİ
Rusya'nın Doğu Prusya'yı istilası (15-23 Ağustos); Tannenberg Muharebesi (26-30 Ağustos), Birinci Masuria Gölleri Muharebesi (7-14 Eylül).
BALKAN CEPHESİ
Sırbistan'a yönelik birinci Avusturya-Macaristan İstilası (14-21 Ağustos); ikinci Sırbistan İstilası (6-17 Eylül); üçüncü Sırbistan İstilası (5 Kasım-15 Aralık).
MEZOPOTAMYA CEPHESİ
İngilizler Mezopotamya'ya ayak bastı (7 Kasım).
DENİZ SAVAŞI
Heligoland Körfezi Muharebesi (28 Ağustos); Falkland Muharebesi (8 Aralık).

1915

ULUSLARARASI OLAYLAR
İtalya Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti (23 Mayıs); Bulgaristan ile Sırbistan birbirlerine savaş ilan ettiler (14 Ekim).
BATI CEPHESİ
İkinci Ypres Muharebesi (22 Nisan-25 Mayıs); İkinci Artois Muharebesi (9 Mayıs-18 Haziran); İkinci Champagne Muharebesi (25 Eylül-6 Kasım); Loos Muharebesi (25 Eylül-16 Ekim).
DOĞU CEPHESİ
Gorlice-Tarnów Saldırısı (2 Mayıs-27 Haziran); Varşova'nın ele geçirilişi (5 Ağustos).
BALKAN CEPHESİ
Sırbistan'ın Avusturya-Alman kuvvetleri tarafından istila edilmesi (6 Ekim).
İTALYA CEPHESİ
Birinci Isonzo Muharebesi (23 Haziran-7 Temmuz).
MEZOPOTAMYA CEPHESİ
Nasıriye Muharebesi (24 Temmuz); Ktesiphon (Selmanipak) Muharebesi (22-26 Kasım).
ÇANAKKALE SEFERİ
İtilaf devletlerinin Çanakkale Boğazı'na deniz saldırısı (18 Mart); İtilaf devletlerinin Gelibolu çıkarması (25 Nisan); İngilizlerin Çanakkale'den çekilmesi (10 Aralık- 9 Haziran).

1916

ULUSLARARASI OLAYLAR
Almanya Romanya'ya savaş ilan etti (28 Ağustos); İtalya Almanya'ya savaş ilan etti (28 Ağustos).
BATI CEPHESİ
Verdun Muharebesi (21 Şubat-18 Aralık); Somme Muharebesi (1 Temmuz- 18 Kasım).
DOĞU CEPHESİ
Brusilov Saldırısı (4 Haziran-20 Eylül).
KAFKAS CEPHESİ
Köprüköy Muharebesi (18 Haziran), Erzurum Muharebesi (13-16 Şubat).
İTALYA CEPHESİ
Trentino Saldırısı (15 Mayıs-17 Haziran); Isonzo Muharebeleri (Beşinci 11-29 Mart; Altıncı 6-28 Ağustos; Yedinci 14-26 Eylül; Sekizinci 10-12 Ekim; Dokuzuncu 1-14 Kasım).
MEZOPOTAMYA CEPHESİ
Osmanlılar Kut'u alıyor (29 Nisan).
DENİZ SAVAŞI
Jutland Muharebesi (31 Mayıs-1 Haziran).

1917

ULUSLARARASI OLAYLAR
ABD Almanya'ya savaş ilan etti (6 Nisan); Yunanistan İttifak devletlerine savaş ilan etti (2 Temmuz); Çin Avusturya-Macaristan'a ve Almanya'ya savaş ilan etti (14 Ağustos); Brezilya Almanya'ya savaş ilan etti (26 Ekim); ABD Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti (7 Aralık). Rusya ateşkes önerisini kabul etti (15 Aralık).
BATI CEPHESİ
Arras Muharebesi (9 Nisan-15 Mayıs); Nivelle Saldırısı (16 Nisan-9 Mayıs); Messines Muharebesi (7-14 Haziran); Passchendaele Üçüncü Ypres Muharebesi (31 Temmuz-10 Kasım); Cambrai Muharebesi (20 Kasım-7 Aralık).
DOĞU CEPHESİ
Rus Devrimi başladı (11 Mart); Kerenski yönetiminde Rus Saldırısı (1-19 Temmuz); Almanların Riga Saldırısı başladı (1 Eylül); Bolşevik Devrimi başladı (7 Kasım).
BALKAN CEPHESİ
Prespa/Doyran Gölleri Muharebesi (11-17 Mart); Vardar Muharebesi (5-19 Mayıs).
İTALYA CEPHESİ
Onuncu Isonzo Muharebesi (12 Mayıs-8 Haziran); On Birinci Isonzo Muharebesi (18 Ağustos-15 Eylül); Caporetto Muharebesi (24 Ekim-12 Kasım).
FİLİSTİN CEPHESİ
Refah Muharebesi (8 Ocak); Birinci Gazze Muharebesi (26 Mart); İkinci Gazze Muharebesi (17-19 Nisan); Birüssebi Muharebesi (31 Ekim); Bağlantı İstasyonu (Vadiü's-Sir) Muharebesi (13-14 Kasım); Kudüs'ün İngilizlerin eline geçmesi (9 Aralık).
MEZOPOTAMYA CEPHESİ
İkinci Kut Muharebesi (22-23 Şubat); Bağdat'ın düşüşü (11 Mart); Ramadiye Muharebesi (27-28 Eylül).
AFRİKA'DAKİ SAVAŞLAR
Alman kuvvetleri Alman Doğu Afrika'sını terk ediyor (25 Kasım).
DENİZ SAVAŞI
Almanya sınırsız denizaltı savaşına yeniden başladığını açıklıyor (31 Ocak).

1918

ULUSLARARASI OLAYLAR
Rusya Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzaladı (3 Mart); Romanya ile İttifak devletleri arasında barış antlaşması (8 Mayıs); Bulgaristan ile ateşkes antlaşması (30 Eylül); Mondros Mütarekesi (30 Eylül); Avusturya-Macaristan ile ateşkes antlaşması (4 Kasım); Romanya ikinci kez savaş ilan ediyor (10 Kasım); Almanya ile ateşkes antlaşması (11 Kasım).
BATI CEPHESİ
Michael Harekâtı (21 Mart-5 Nisan); Lys Taarruzu (9-29 Nisan); Aisne Taarruzu (27 Mayıs-17 Haziran); İkinci Marne Muharebesi (15 Temmuz-4 Ağustos); Amiens Taarruzu (8 Ağustos-4 Eylül); Hindenburg Hattı'na Taarruz (26 Ağustos-12 Ekim); St. Mihiel Muharebesi (12-16 Eylül); Meuse-Argonne Taarruzu (26 Eylül-11 Kasım); Flandre Taarruzu (28 Eylül-11 Kasım); Picardie Taarruzu (17 Ekim-11 Kasım).
DOĞU CEPHESİ
Almanya *Faustschlag* (Faust Darbesi) Harekâtı'nı başlattı (11 Şubat).
BALKAN CEPHESİ
Vardar Muharebesi (15-25 Eylül); Belgrad'ın alınışı (1 Kasım).
KAFKAS CEPHESİ
İngiltere Bakü'ye girdi (24 Ağustos); Türkler Bakü'yü ele geçirdiler (26 Ağustos-14 Eylül).
İTALYA CEPHESİ
Piave Muharebesi (15-23 Haziran); Vittorio Veneto Muharebesi (24 Ekim-4 Kasım).
FİLİSTİN CEPHESİ
Megiddo Muharebesi (19-21 Eylül); Şam İngiliz-Arap kuvvetleri tarafından ele geçirildi (30 Eylül-1 Ekim).
MEZOPOTAMYA CEPHESİ
Dicle Taarruzu başlıyor (23 Ekim); İngiltere Musul'a girdi (14 Kasım).
AFRİKA'DAKİ SAVAŞLAR
Doğu Afrika'daki Alman kuvvetleri Rodezya'da teslim oldu (25 Kasım).
DENİZ SAVAŞI
Cattaro'daki Avusturya-Macaristan Deniz Kuvvetleri'nde isyan (1 Şubat); İngiliz askerleri Zeebrugge ve Oostende'ye baskın düzenledi (22-23 Nisan); Oostende baskını (10 Mayıs); Alman Deniz Kuvvetleri'nde isyan başladı (3 Kasım); Alman Deniz Kuvvetleri saf dışı bırakıldı (21 Kasım).

İtilaf Savaş Planları İngiltere'nin "Yeni Ordusu"na gönüllü yazılanlar üniformasız olarak askeri talime katılıyorlar.

Temmuz 1914-Savaşa Doğru Fransa'ya yapılacak saldırıya katılacak Alman askerleri yolda.

Saraybosna'da Suikast Gavrilo Princip suikasttan kısa süre sonra yakalandı.

SAVAŞIN NEDENLERİ

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı Arşidük Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te Bosnalı bir Sırp milliyetçinin gerçekleştirdiği suikast sonucunda öldürülmesine ilişkin haber ilk duyulduğunda Avrupa'nın büyük bölümünde kamuoyunun fazla ilgisini çekmedi. Ne var ki, Balkanlar'da uzun süredir devam edegelen ama yerel nitelikli bir iktidar ve nüfuz çekişmesinin parçası gibi algılanan bu suikast çok geniş çaplı sonuçlar doğurdu. 1914 yazının o pazar gününde gerçekleşen suikast I. Dünya Savaşı'nın nedeni olmamakla birlikte, Avrupa'nın bütün büyük devletlerini bir ay kadar kısa bir süre içinde dünya ölçeğinde bir çatışmaya sürükleyen bir hızlandırıcı oldu.

I. Dünya Savaşı, kökleri çok derinlere uzanan bazı ekonomik, politik ve teritoryal sorunların Avrupa'nın büyük devletleri arasında yarattığı anlaşmazlıkların ürünüdür. Büyük devletlerin aralarında imzaladıkları gizli antlaşmalar sonucunda uzlaşmaz çelişkileri olan iki kampın, genellikle Merkezi Güçler (İttifak devletleri) ve Üçlü İtilaf (veya İtilaf devletleri) olarak bilinen kampların ortaya çıkması sorunları daha da derinleştirmiştir. Bu güçler arasındaki düşmanlıkların Temmuz 1914'te savaşa dönüşmesini engelleyebilecek konumdaki bazı önemli şahsiyetler de kasıtlı ya da kasıtsız olarak bunu yapmamışlardır. Bu devletler mağduriyetlerini ortadan kaldırmak için savaşa girmeye psikolojik açıdan hazırdı. Silahlı çatışmanın er geç başlayacağı tahminine güç kazandıran en önemli etken de savaşın kaçınılmaz olduğu yönündeki bu kanaatti. Bununla birlikte, savaşın uzun süreceğini, dünya çapında ve o güne kadar hiç görülmemiş boyutlarda bir yıkıma yol açacağını tahmin edenlerin sayısı çok azdı.

Temmuz 1914-Savaşa Doğru Berlin'de kalabalıklar savaşın patlamasını neşe içinde kutluyorlar.

İtilaf Savaş Planları Savaşa girecek ilk İngiliz birlikleri arasında yer alan 11. Hafif Süvari Alayı'nın askerleri Fransa'ya geçiyor.

Avusturya-Macaristan ile Almanya'nın Savaş Planları Savaşa giden askerleri uğurlayan bir bando.

Saraybosna'da Suikast

Balkanlar, I. Dünya Savaşı'ndan önce uluslararası rekabet ve bölgesel savaşlardan dolayı zaten parçalanmış durumdaydı, ama Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun pek tanınmayan veliahtının Haziran 1914'te öldürülmesi gerçekten küresel ölçekte bir savaşın ilk kıvılcımı oldu.

TEMEL VERİLER

TARİH: 28 Haziran 1914

YER: Avusturya-Macaristan'ın Bosna eyaletinde Saraybosna

SONUÇ: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Arşidükü Franz Ferdinand ve karısının öldürülmesi Avrupa çapında bir krizin ilk kıvılcımı oldu.

Avrupa'nın büyük devletleri I. Dünya Savaşı'nın patlamasından önceki yıllarda birbirleriyle uzlaşmaz çelişkileri olan iki politik blok a ayrılmış durumdaydı. Bu bloklaşmanın nedeni daha çok her ülkenin, bir komşusu tarafından tehdit edilebileceğine inanmak için gerekçelerinin bulunmasıydı. Avusturya-Macaristan ve Rusya, Balkanlar'da uzun zamandır süregelen anlaşmazlıkları yüzünden çatışabileceklerinden çekiniyorlardı. Sırbistan'ın Rusya ile yakın bağları vardı. Bu ise Avusturya-Macaristan için bir tehlike olarak görülüyordu. Almanya, Fransa'nın bir gün Alsace ve Lorraine eyaletlerini yeniden ele geçirmeye çalışacağı endişesi içindeydi. Bu iki eyalet 1870-71 Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra Almanya sınırları içine dahil edilmişti. Almanya, İngiltere ile iyi ilişkiler sürdürmeye çalışmıştı. Ne var ki 1888 yılında kaiser (imparator) olarak tahta çıkan II. Wilhelm'in, İngiltere'nin geleneksel deniz üstünlüğünün karşısına dikilmek amacıyla büyük bir savaş gemisi inşası programını başlatması, iki ülke arasındaki ilişkileri bozdu. Almanya'nın hızla sanayileşmesi ve denizaşırı sömürge arayışı içine girmesi de İngiltere'yi telaşlandırmıştı.

Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndan önce kendisini her taraftan düşmanlarla kuşatılmış hissetmesiyle alay eden bir harita.

YENİ İTTİFAKLAR KURULURKEN GERGİNLİK ARTIYOR

Almanya'nın 1879'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'yla birlikte İkili İttifak'ı oluşturmasından üç yıl sonra İtalya'nın da katılmasıyla Üçlü İttifak oluştu. Almanya ve Avusturya-Macaristan, İtalya'nın Fransa saldırısına maruz kalması halinde bu ülkeye yardım etme konusunda anlaştılar. İtalya ise Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a saldırması durumunda tarafsız kalacağı konusunda bir antlaşma yaptı. Fransa ile Rusya 1894'te bir antlaşma imzalamış, İngiltere ile Fransa ise 1904'te *Entente Cordiale*'ı (Dostluk İtilafı) oluşturmuşlardı. Kaiser Wilhelm'in Balkanlar'da Avusturya-Macaristan'ı desteklemesi Rusya'yı öfkelendirdi. Bu da İngiltere-Rusya ittifakına yol açtı. Bu uzlaşma ile Orta Asya'da uzun zamandan beri süren anlaşmazlıklar sona erdi. 1907'de İngiltere, Fransa ve Rusya Üçlü İtilaf'ı oluşturdu.

Avrupa'da böylesine kuvvetli karşılıklı güvensizliklerin hâkim olduğu, milliyetçiliğin yükseldiği bir çağda, özellikle Almanya'da militarist eğilimlerin güçlenmesi hiç de şa-

Franz Ferdinand ve karısı Sophie 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da böyle karşılanmışlardı.

Suikasttan hemen sonra Gavrilo Princip'in yakalandığı ana ait olduğu söylenen fotoğraf.

şırtıcı değildi. Rekabet içindeki devletlerin çoğu savaş planları yapmaya başlamışlardı. Bir kriz anında düşmanın hazırlanmasına imkân vermeden seferberliğe geçip ilk darbeyi indirmenin iyi olacağı kanaati yaygınlaştı. Almanya iki cephede savaşmak zorunda kalabileceği için, Fransa ve Rusya sayısal bakımdan üstün ordularını savaş alanına sürmeden saldırıya geçmek gerektiğine inanıyordu. I. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki yıllarda generaller ve çok sayıda sıradan insan arasında savaşın muhtemelen kaçınılmaz olduğu kanaati hâkimdi. Ancak, pek de tanınmayan Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand ve karısı 28 Haziran 1914'te öldürülünce savaşın ilk kıvılcımının ateşleneceğini hiç kimse beklemiyordu.

Sırbistan Ve Bosna

Ferdinand, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahtıydı ve resmi bir ziyaret için Bosna'nın başkenti Saraybosna'da bulunuyordu. Daha önce Osmanlı egemenliğinde olan Saraybosna eyaleti 1906'da Avusturya-Macaristan'a dahil edilmiş, ama bu ilhak hem Bosna'da hem de komşu Sırbistan'da yaşayan Sırp çoğunluk tarafından hoş karşılanmamıştı. Suikastı başlarında Gavrilo Princip'in bulunduğu küçük, fakat ateşli bir Sırp milliyetçi grup gerçekleştirdi. Bu grup tek başına davranmış olsa, grup mensuplarının kısa süre içinde yakalanması ile olay kapanıp gidecekti. Ne var ki çok geçmeden, bu suikastın Sırbistan'da planlandığı ve Sırp gizli servisinden bazı elemanların gruba yardımcı olduğu ortaya çıktı. Avusturya-Macaristan, Sırbistan'ın Ferdinand'ın öldürülmesi olayına karışmasını Sırpların düşmanlığının kesin kanıtı, suikastı da Bosna'nın daha büyük bir Sırbistan'a ilhakı planının bir parçası olarak gördü. Bu daha büyük, dolayısıyla daha güçlü yeni devlet zaten zayıflamakta olan imparatorluğun Balkanlar'daki varlığını tehdit edebilecek ve Sırbistan kendi jeopolitik amaçları doğrultusunda Avusturya-Macaristan'ın Slav kökenli azınlığını kışkırtabilecekti.

KARA EL

1911'de "Ya Birlik Ya Ölüm" resmi adıyla gizli bir Sırp derneği olarak kurulan Kara El'in amacı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki Slav azınlıkların siyasi olarak Sırbistan'a katılmasından başka bir şey değildi. Üyelerinin çoğunluğunu Sırbistan ordusunda görev yapmakta olan subaylar oluşturuyordu. Bu subaylardan biri olan Dragutin Dimitrieviç, Haziran 1914'te Arşidük Franz Ferdinand'a düzenlenen suikasta yardımcı olmuştu. Kara El örgütü 1915-16 yıllarında sürgündeki Sırp hükümeti tarafından feshedildi ve Dimitrieviç idam edildi.

Saraybosna'daki suikastı gerçekleştirenler yargılandılar. Hepsi suçlu bulundu. Reşit olanlar ölüm cezasına çarptırıldı. Princip de dahil olmak üzere reşit olmayan suikastçılar ise hapse atıldılar.

Temmuz 1914-Savaşa Doğru

Saraybosna'daki suikast başlangıçta Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında yerel bir çatışma olarak görüldü. Ancak kriz kısa sürede tüm Avrupa'ya yayıldı ve bütün büyük devletleri 4 hafta gibi kısa bir sürede içine çekti.

Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand'ın 1914 yılının Haziran ayı sonunda öldürülmesi birçok Avrupa ülkesinin basınında fazla ilgi uyandırmazken, kendi ülkesinin sert bir diplomatik karşılık vermesine yol açtı. Bazı önemli şahsiyetler, özellikle Dışişleri Bakanı Leopold von Berchtold ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Franz Conrad von Hötzendorf, Saraybosna'daki suikastın Sırbistan'a ders vermek için bulunmaz bir fırsat olduğu kanaatindeydiler. Ancak bunu gerçekleştirebilmeleri Almanya tarafından, Sırbistan'ın yardımına gelecek Rusya'yı engelleme teminatı verilmesine bağlıydı. İmparator II.

1909-1917 yılları arasında Almanya'yı yöneten Şansölye Teobald von Bethmann-Hollweg, kısa ve başarılı bir savaşın ülkesindeki derin siyasi bölünmeleri ortadan kaldıracağına inanıyordu.

Wilhelm 5 Temmuz'da Avusturya-Macaristan elçisine Almanya'nın desteğini açıkladı. Bakanlarına kararını bildirdikten sonra tatile çıktı.

Avusturya Sırbistan İle Kapışıyor

Suikasttan dolayı tazminat talebini içeren ültimatom Sırbistan hükümetine 23 Temmuz akşamı verildi. Ancak şartlar o kadar aşağılayıcıydı ki Avusturya-Macaristan Sırbistan'ın bunları kabul edeceğini beklemiyordu. Rusya bu noktada müdahale etti ve Sırplara ültimatomda yer alan şartların büyük bir kısmını kabul etmesini bildirdi. Ancak Rus hükümeti Avusturya-Macaristan'ı Sırbistan'a karşı daha fazla bir yaptırıma izin vermeyeceği konusunda uyardı. Bununla birlikte Berchtold ve Conrad Sırbistan'ın 25 Temmuz'da verdiği büyük ölçüde uzlaşmacı yanıtı kabul etmek niyetinde değildi. Ordu aynı gün seferberlik konumuna geçmişti. Berchtold 26 Temmuz'da İmparator Franz Joseph'i savaş ilanını imzalamaya ikna etti.

Alman askerleri kısa sürede zafer kazanacakları umudunu taşıyorlardı. Vagonların üzerindeki yazılardan hedeflerinin Paris olduğu anlaşılıyor.

II. Wilhelm aynı gün tatilden döndü. Ancak Avusturya-Macaristan'ın ültimatom verdiği bilgisi ona ayın 28'ine, yani Berchtold'un Sırbistan'ın Viyana sefirine ülkelerinin savaş hali içinde olduklarını bildirdiği güne kadar verilmedi. Rusya iki gün sonra ordusunu kısmi seferberlik durumuna geçirdi. Wilhelm ve sırdaşları gelişen krizi ülkelerinin güç ve nüfuzunu artırma fırsatı olarak görüyorlardı. Almanya genel seferberlik ilan etti ve Rusya'ya 31 Temmuz'da yolladığı bir notayla genel seferberliğe son vermelerini bildirdi. Rusya bu öneriyi kabul etmeyince Almanya aynı gün öğleden sonra savaş ilan etti.

SAVAŞ İLANLARI

Bu gelişme ile birlikte çeşitli ittifaklar sahneye girmeye başladı. Fransa başbakanı ülkesinin "kendi çıkarlarına göre davranacağını" açıkladı. Bu diplomatik sözler, Almanya'nın olası bir Fransa-Rusya ittifakını hesaba katması gerektiğini duyuruyordu. Almanya 3 Ağustos'ta Fransa'ya savaş ilan etti. Alman ordusu uzun vadeli bir savaş planı uyarınca Belçika ve Lüksemburg'u kısa sürede işgal etti. İngiltere Belçika'nın tarafsızlığının garantörü idi ve 4 Ağustos sabahı Almanya'ya sert bir nota verdi. Alman Şansölyesi Theobald von Bethmann-Hollweg, İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey'i antlaşma hükümlerinden kaynaklanan yükümlülüklerinden caymaya ikna edemedi. Bunun üzerine İngiltere aynı gün gece yarısı Almanya'ya savaş ilan etti. Uçurumun kıyısına yaklaşmayan tek ülke İtalya idi. İtalyan hükümeti Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a karşı seferberlik ilanının Üçlü İttifak hükümlerinin savunma ile ilgili kısımlarına dahil olmadığını öne sürdü.

Ağustos'un o ilk günlerinde savaş halindeki ülkelerin başkentlerindeki caddeler, çoğunluğu yurtsever bir savaş hummasına tutulmuş insanlarla doldu. Kitleler savaşın patlamasını vahşi bir coşkuyla karşıladılar. Generaller ve politikacılar gibi bu insanlar da muzaffer askerlerin yılbaşında ülkelerine dönmeleriyle birlikte savaşın sona ereceğini zannediyorlardı.

İMPARATOR II. WİLHELM

II. Wilhelm (1859-1941) 1888 yılında otokrasiye derin inanç duyan bir kişi olarak Almanya tahtına çıktı. İmparatorluğunu hem ekonomik hem de askeri bakımdan güçlendirmek ve bir sömürgeci güç haline getirmek istiyordu. İlk iki amacını büyük ölçüde gerçekleştirmiş ancak Almanya ikincil bir sömürgeci devlet olmaktan öteye geçememişti. Bununla birlikte Wilhelm diplomat değildi ve zamanla giderek buyurgan bir militarist, savaşı siyasi bakımdan bölünmüş durumdaki ülkesini birleştirme aracı olarak gören bir hükümdar olarak değerlendirildi. Wilhelm'in mizacındaki zaaflar savaşın başlamasında birinci derecede etken olarak görülmektedir.

Sürekli üniformayla boy gösteren İmparator II. Wilhelm nişan ve madalyalara da düşkündü.

Ağustos 1914'te büyük kalabalıklar savaş ilanını kutlamak üzere Berlin'in merkezinde toplanıyor.

İtilaf Devletlerinin Savaş Planları

Fransa ve Rusya büyük ordularıyla en güçlü düşmanları olan Almanya'ya hem doğudan hem batıdan aynı anda saldıracaklardı. İngiltere güçlü deniz kuvveti ile Almanya'yı ekonomik ablukaya alacaktı.

Fransa'nın savaş stratejisi Prusya ile yaptığı savaşta uğradığı aşağılayıcı yenilgiden sonra Alsace ve Lorraine eyaletlerini kaybetmiş olması temel alınarak oluşturulmuştu. Plan XVII, Başkomutan Mareşal Joseph Joffre tarafından 1911-1914 yılları arasında hazırlanmıştı ve seferberlik emri verildikten sonra bazı Fransız ordularının Belçika ile İsviçre sınırları arasındaki bu iki eyalete bitişik olan hat üzerinden geçmesi gerekiyordu. Bu ordular daha sonra ellerinden geldiğince sert bir taarruz gerçekleştirip Alsace ve Lorraine bölgelerine gireceklerdi. Joffre, planının Fransa-Belçika sınırını savunmasız bırakacağının farkındaydı, fakat Almanların cepheyi gereğinden fazla yaymadan Meuse Nehri'nin batısına geçemeyecekleri kanaatindeydi.

Rus Çarı II. Nikola Ağustos 1914'te savaşa hazırlanan askerleri teftiş ediyor.

Rusya'nın Planları

Rusya, Almanya'nın önce kendisine ya da Fransa'ya saldıracağına bağlı olarak iki savaş planı hazırlamıştı. Rusya'ya saldırması halinde Rus ordusu savunma savaşı yapacak, Fransa ise Alsace ve Lorraine'de baskı kuracaktı. Bununla birlikte genel kanı Almanya'nın önce Fransa'ya saldıracağı yönündeydi. Bu durumda Rusya Plan 19'u uygulamaya sokacaktı. Bu plan 1910 yılında General Yuri Danilov tarafından tasarlanmış ve zamanın Savaş Bakanı General Vladimir Sukhomlinov tarafından da desteklenmişti. Bu plana göre Almanya'nın Doğu Prusya eyaletinin derhal işgal edilmesi gerekiyordu. Danilov, Avusturya-Macaristan'ın daha büyük olmasa da eşit derecede bir tehdit olduğunu savunanları, Silezya'dan geçip Almanya'nın orta kesimlerine ilerlemeyi önerenleri ve Rusya'nın sınırdaki müstahkem mevkilerini bir kenara bırakıp, toplarını başka yerde kullanmayı öngören bu plana karşı çıkanları dikkate almadı.

Danilov ile Sukhomlinov'un, ordunun başındaki Grandük Nikola gibi ciddi rakipleri vardı ve bunlar savaştan önce güçlenmişlerdi. Avusturya-Macaristan'ın Galiçya eyaletine taarruz fikri daha güvenilir bulundu ve Plan, Mayıs 1912'de değiştirildi. Doğu Prusya'ya saldırı fikri korundu, fakat bu harekâta katılacak orduların sayısı dörtten ikiye indirildi. Sınır müstahkem mevkilerindeki kuvvetler azaltılmadı ve üç ordu Avusturya-Macaristan sınırı üzerinde toplandı. Gerektiğinde Doğu Prusya'ya ya da Galiçya'ya gönderilmek üzere bir ordunun da yedekte tutulması düşünüldü.

İngiltere 1914 yazında savaş hummasına yakalanmış gibiydi. "Yeni Ordu"ya kaydolanlar da aynı ruh hali içindeydi.

Belçika ve Sırbistan

Belçika ve Sırbistan savaş planlarını ülkelerinin coğrafi özelliklerini ve

Rusya'nın başkenti St. Petersburg'da seferberlik başlıyor ve ihtiyatlar kışlalarına doğru ilerliyorlar.

ordularının görece küçüklüğünü dikkate alarak hazırladılar. Her iki ülke de sınırlarını mümkün olduğu kadar uzun süre savunduktan sonra Belçika'da daha korunaklı olan kentlere, Sırbistan'da ise engebeli iç kesimlere geri çekilmeyi tasarlamıştı. Kendilerinden çok daha güçlü olan düşmanlarının başka yerlere kuvvet kaydıracaklarını ya da müttefiklerinin, esas olarak da Fransa ve Rusya'nın yardıma geleceklerini umut ediyorlardı.

İNGİLTERE'NİN TASARILARI

İngiltere'nin savaş planı geniş ölçüde ordusunun kıtadakilerden daha küçük ve deniz kuvvetlerinin de Almanya'nınkinden daha büyük olması gibi iki koşula dayandırıldı. Asker sayısı az olan İngiliz Sefer Kuvveti (İSK) mümkün olduğu kadar kısa süre içinde Fransa'ya nakledilecek ve kuzeydeki Fransız kuvvetlerinin sol kanadında konuşlanacaktı. Bunun asıl nedeni, İSK'nin karaya çıktığı Manş kıyılarındaki önemli limanları korumaktı. İngiltere'nin en büyük askeri gücü olan Kraliyet Deniz Kuvvetleri Almanya'yı ablukaya alacaktı. Donanmanın büyük kısmının 18-20 Temmuz günlerinde bir teftiş dolayısıyla ülke karasuları içinde olması İngiltere için büyük bir şanstı. Donanmaya daha önce verilmiş olan dağılma emri iptal edildi ve savaş gemileri 28 Temmuz'da savaş mahallerine gönderildiler.

Küçük İngiliz Sefer Kuvveti'ne bağlı bir grup asker savaşın ilk haftalarında deniz yoluyla Fransa'ya geçiyor.

Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın Savaş Planları

Almanya ve Avusturya-Macaristan 1914'ten önce birlikte savaş planları geliştirmişlerdi. Bu planlar demiryolu ağlarını kullanan hızlı seferberlik ilkesine dayanıyordu. Böylece iki cephede birden savaşmaktan kurtulmuş olacaklardı.

Fransa ve Rusya aslında Almanya'ya karşı bir ittifak olan antlaşmayı 1894 yılında imzalamışlardı. Almanya'nın Genelkurmay Başkanı Kont Alfred von Schlieffen ülkesinin gelecekte aynı anda iki cephede birden çarpışmasını gerektirecek, kazanılması imkânsız bir savaşa girmek zorunda kalabileceğini biliyordu. Schlieffen bunun önüne geçmek amacıyla kendi adıyla anılan bir savaş stratejisi tasarladı. Rusya devasa insan gücü kaynaklarını seferber edip savaşa hazır hale gelmeden önce, Fransa'yı kısa sürede yenilgiye uğratmak bu stratejinin belkemiğini teşkil ediyordu.

Almanya'nın gözüpek savaş stratejisinin mimarı Kont Alfred von Schlieffen.

Schlieffen Planı

Schlieffen Alsace ve Lorraine üzerinden Fransa'nın doğu kesimlerine ilerlemenin yavaş ve yüksek maliyetli olacağını fark etti. Çünkü Fransızlar, Fransa-Prusya Savaşı'nda yenilgiye uğrayarak iki eyaleti kaybettikten sonra, ortak sınır hattı üzerinde çok sayıda müstahkem mevki inşa etmişlerdi. İsviçre Alpleri'nden geçerek yapılacak bir saldırıda ise dağlık araziden dolayı harekât hantallaşacaktı. Schlieffen bu nedenle Hollanda'nın güneyi ve Belçika üzerinden büyük bir kuşatma kuvveti göndermeye karar verdi. Çünkü bu ülkelerin sınırları daha az korunuyordu ve böyle bir hamlede Fransa hazırlıksız yakalanacaktı.

Alsace ve Lorraine bölgesinde Metz ile İsviçre sınırı arasına bir savunma kuvveti yerleştirilecekti. Schlieffen bu kuvvetlerin yan yana getirilmesinin, bölgenin zorlu arazi koşullarının ve Almanya'nın kendi sınır müstahkem mevkilerinin Fransa'nın bu bölgeye yapması beklenen saldırısını geciktireceği kanısındaydı. Schlieffen ana saldırı kuvvetini Metz'in kuzeyine yerleştirdi. Böylece bu kuvvet önce batıya sonra da yön değiştirip güneye ilerleyerek Fransa'nın Alsace ve Lorraine'i vurmak üzere göndereceği kuvveti tuzağa düşürecekti. Fransa yenilgiye uğratıldıktan sonra Alman ordusunun büyük kısmı demiryolu ile süratle doğuya kaydırılacak ve Doğu Prusya'yı korumak üzere bırakılmış küçük kuvvetle birleştirilecekti. Bundan sonra Almanya bütün gücüyle saldırıp Rusya'yı ezecekti.

SCHLIEFFEN PLANI ilk hali oldukça iddialı.

Almanya'nın Fransa'yı yenip Rusya'ya yönelmek planının köşetaşı güçlü demiryolu ağıydı. Cepheye hareket etmek üzere olan askerleri, bando eşliğinde uğurlayan yakınları.

Schlieffen 1906'da emekliye ayrıldı. Yerine General Helmuth von Moltke geçti. Moltke, Rusya'nın artık Schlieffen'in tahmininden daha kısa sürede seferber olabileceğini dikkate alarak, ilk planın değiştirilmesi gerektiğini düşündü. Ayrıca Almanya'nın hiçbir toprağını bırakmak niyetinde de değildi. Moltke, bu nedenle Metz ile İsviçre sınırı arasındaki ve Doğu Prusya'daki kuvvetleri güçlendirdi. Metz ve İsviçre sınırındaki kuvvetlerin toplam seferberlik kuvveti içindeki yüzde 5'lik payı yüzde 25'e, Doğu Prusya'daki kuvvetlerin oranı ise yüzde 10'dan 15'e yükseltildi. Böylece Alman ordusunun Metz'in kuzeyinde görevlendirilecek kısmı yüzde 90'dan 60'a iniyordu. Moltke, Belçika'nın tarafsızlığı ihlal edilmediği sürece İngiltere'nin savaşa girmeyebileceği gibi hatalı bir kanaatten dolayı Hollanda üzerinden saldırıya geçmek fikrinden vazgeçti. Bu değişiklik Alman kuvvetlerinin dar bir cephe hattı üzerinde ilerlemek zorunda kalarak Liège'deki güçlü müstahkem mevkilerle karşılaşacağı manasına geliyordu.

Zamanlamalı Savaş

Schlieffen Planı her şeyden önce zamanlamaya dayanıyordu. Almanya'nın güçlü demiryolu ağının ve seferberlik programlarının askerleri sınıra taşıma işinin üstesinden gelemeyeceğini hiç kimse düşünmemişti. Düşman topraklarında ilerlerken her gün kilometrelerce yol kat etmek zorunda kalacak askerlerin Alman Genelkurmayı'nın belirlediği katı zamanlamaya uyabileceğine inanmak çok büyük bir kumardı. Planda ayrıca Fransızların ve Rusların savaş patladıktan sonra nasıl davranacaklarına dair can alıcı tahminlerde bulunulmuştu.

Avusturya-Macaristan

Avusturya-Macaristan'ın iki savaş planı vardı. Birinci plan, Balkanlar'da Sırbistan'a karşı bir bölgesel savaştı. Daha olası olduğu düşünülen ikinci plan ise, Sırbistan ve büyük müttefiki Rusya'ya karşı iki cephede savaş senaryosuna göre tasarlanmıştı. İkinci planda Avusturya-Macaristan birlikleri Alman askerleri ile yan yana savaşacak ve Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerinin üzerindeki baskıyı hafifletmek amacıyla Rusya Polonya'sına doğru ilerleyeceklerdi.

Mareşal Helmuth von Moltke yerine geçtiği Schlieffen'in savaş stratejisini değiştirdi ve Almanya büyük bir felaket yaşadı.

Sahra Topçusu Savaşın başlangıç döneminde Doğu Cephesi'nde Rus topçusu.

Sınır Müstahkem Mevkileri 1916 yılındaki büyük muharebede Verdun'deki Douaumont Kalesi'nin askeri malzeme deposu.

Almanya'nın Batı Afrika Sömürgeleri İngiltere'nin Batı Afrikalı askerleri atış taliminde.

1914 – AVRUPA SAVAŞA GİRİYOR

Savaş ilan edilince, hem İttifak devletlerini hem de Üçlü İtilaf devletlerini bağlayan ve imzalayan ülkelerin birbirlerine askeri açıdan yardımcı olacaklarını garanti altına alan gizli antlaşmaların hükümleri uygulamaya kondu. Bütün ülkelerin ordularının seferber hale gelmesi, zaten en küçük ayrıntılarına varıncaya dek yıllardır planlandığı için, aksama olmaksızın gerçekleşti. Almanya ve Avusturya-Macaristan 1914 yılının Temmuz sonu ile Ağustos başı arasındaki birkaç günde 6.5 milyon insanı seferber etti. Bu sırada çeşitli İtilaf devletleri de yaklaşık 9 milyon insanı savaş alanına sürdü. Ancak hiçbir ülke generallerin, siyaset ustalarının ve bazı halktan kişilerin umduğu gibi karşı tarafı nakavt edecek darbeyi vuramadı.

1914 yılında çarpışmalar Batı Cephesi'nde yoğunlaştı. Doğu'da sadece iki büyük savaş cereyan etti ve diğer muharebelerin boyutları büyük olmadı. Çarpışmalar Belçika ile Kuzeydoğu Fransa'da geniş kapsamlı bir dizi harekâtla başladı. Bununla birlikte, Almanların kısa süre içinde zafer elde etmeye dönük planları Eylül başlarında Paris yakınlarında bozuldu. Sonraki iki ay boyunca siper hatları ortaya çıkmaya başladı. Batı'daki çarpışmaların sadece ilk beş ayında İtilaf devletleri 1.2 milyon, Almanlar ise en az 680.000 kayıp verdiler. Tarafların kısa süre içinde zafer kazanma umutları dağılmış olmakla birlikte, savaş coşkusu henüz sönmemişti.

Sırbistan İşgalleri 1914-15 1915'te yıpranmış giysileriyle anayurtlarından geri çekilen Sırp askerleri.

Coronel ve Falkland Adaları Coronel'de çarpışmadan yenik çıkmış bir İngiliz kruvazörü Alman ateşinin kurbanı olmuş.

Polonya ve Galiçya Harekâtları Avusturya'daki Przemysl müstahkem mevkiini kuşatmış olan Rus askerleri.

Almanya Belçika'yı İşgal Ediyor

Schlieffen Planı'na göre, yaklaşık 940.000 asker ve 2.900 toptan oluşan dört Alman ordusu, mevcudu 120.000'i bulmayan ordusu ve 320 topu ile savunma yapmak zorunda olan Belçika gibi küçük bir ülkeyi kısa süre içinde aşıp geçmek zorundaydı.

TEMEL VERİLER

Tarih: 4 – 25 Ağustos 1914

Yer: Belçika

Sonuç: Belçika ve İngiliz-Fransız güçlerini geri çekilmek zorunda bırakan Alman kuvvetleri süratle ilerledi.

Almanya Ağustos 1914 başlarında iki ordusunu Alsace ve Lorraine'de, Fransa sınırı boyunca konuşlandırmıştı. Ayrıca iki ordusu Lüksemburg, üç ordusu da Belçika ile arasındaki dar sınır hattının yakınlarında bulunmaktaydı. Schlieffen Planı'nın en önemli unsurları olan bu ikinci beş ordu yay şeklinde büyük bir saldırıya geçecekti. Almanlar bu saldırı ile önce Belçika'nın batı kesimlerinden Fransa'nın kuzeydoğu bölgesine geçecek, sonra da tam güneye yönelecekleri di. En büyük çabayı en kuzeydeki iki ordunun göstermesi gerekiyordu. Bu ordulardan birincisinin komutanı General Alexander von Kluck, ikincisinin ise General Karl von Bülow idi. Bu iki ordunun asker sayısı yaklaşık 580.000, top sayısı ise 1.700 kadardı.

Savaşın ilk haftalarında Alman süvarileri hemen hemen tamamen terk edilmiş bir Belçika kentinde.

Liège Düşüyor

Schlieffen Planı'nın başarıyla sonuçlanması için sürat hayati önem taşıyordu. Bundan dolayı Alman kuvvetlerinin Belçika'nın sınır müstahkem mevkilerini mümkün olduğu kadar kısa zamanda zararsız hale getirmesi gerekiyordu. 3 Ağustos'ta Bülow'un özel eğitimli 30.000 askeri, General Otto von Emmerich'in komutası altında sınırı geçerek Liège müstahkem kentine yöneldi. Emmerich'in kuvvetleri 5-6 Ağustos gecesi karanlıktan da yararlanarak saldırıya geçti ve kentin dış halkasındaki 12 çelik-beton istihkâmın arasındaki boşluklardan sızmaya çalıştılar. Gelgelelim, 3. Belçika Tümeni'nin komutanı General Gerard Leman'ın kararlı tavrından dolayı birçok noktada geri püskürtüldüler. General Erich Ludendorff komutasındaki Alman kuvvetleri birkaç gün sonra kente girmişlerdi ama istihkâmlarda direniş devam etti. Bülow, içlerinde 30.5 ve 42 cm'lik obüslerin de bulunduğu ağır kuşatma toplarını getirtti. Liège savunmasının sağlam olduğu tahmin ediliyordu ama bu dev toplar 12 ve 16 Ağustos arasında istihkâmları çökerttiler ve kent teslim oldu.

Kluck ve Bülow'un orduları artık Belçika içlerinde ilerlemeye devam edebilirlerdi. Kluck'un kuvvetleri 18-19 Ağustos'ta Tirlemont yakınlarında küçük bir Belçika kuvvetinin karşı saldırısını püskürttü ve ertesi gün başkent Brüksel'i işgal etti. Bu sırada Bülow da Meuse ve Sambre Nehirlerinin doğu-batı hattı üzerinde ilerleyişine devam ediyordu. Belçika ordusu başkomutanı Kral Albert sayı bakımından dört kat üstün ve daha iyi donanıma sahip olan Alman kuvvetlerinin ezici gücünü durdurmanın kesinlikle imkânsız ol-

Alman Birinci Ordu'sunun komutanı General Alexander von Kluck (soldan beşinci) kurmay heyeti ile.

duğunu anladı. Bir tümenini Bülow'un yolu üzerindeki Namur garnizonuna yönlendirdi, kuvvetlerinin geri kalan kısmıyla da Anvers'i işgal etti. Her iki kentin çevresinde istihkâmlar inşa edilmişti. Kluck bir kolordusunu Anvers'i abluka altına almak ve Belçikalıların ani bir çıkışla sağ kanadına saldırmasını engellemekle görevlendirdi. Bu sırada komutası altındaki Birinci Ordu'nun çoğunluğu ve Bülow'un İkinci Ordu'su batıya doğru ilerlemeye devam ediyordu.

Belçika Fethediliyor

Bülow 22 Ağustos'ta Sambre'ı geçti. Artık hatlarının gerisinde kalmış olan Namur'e 20'sinde saldırmış, ertesi gün de plan gereği kuşatmayı başlatmıştı. Burada da Liège'dekine benzer çarpışmalar cereyan etti. Ağır obüsler dış hatlardaki dokuz müstahkem mevkii peş peşe yerle bir etti ve kent 25 Ağustos'ta teslim oldu. Ancak garnizondaki askerlerin büyük bir kısmı kaçmayı başarmıştı. Ağustos ayının üçüncü haftasının sonlarında Belçika'nın tamamı fiilen aşılmıştı ve ağır obüsler sayesinde bölgedeki müstahkem mevkiler Schlieffen Planı'nın zamanlamasında önemli bir aksamaya neden olamadılar. Bununla birlikte hem Kluck hem de Bülow'un aldıkları emirleri yerine getirmek için katetmeleri gereken uzun bir yol vardı. Ancak alışılmadık derecede sıcak geçen yaz sonu güneşi altında yapılan uzun günlük yürüyüşler ve sık sık çarpışmaya girilmesi yüzünden kuvvetleri giderek yoruluyordu.

Belçikalı siviller 20 Ağustos'ta Brüksel caddelerinde uygun adım yürüyen Alman askerlerini hayretle izliyorlar.

ALMAN İŞGALİ ALTINDAKİ BELÇİKA

Bütün Belçika 1914'ten 1918'in sonlarına kadar fiilen Alman işgali altında kaldı ve Belçikalılar bu işgal sırasında büyük acılar çektiler. Belçika halkı işgal süresince katı sıkıyönetim koşulları altında yaşamak zorunda kaldı. En küçük direnişleri bile rehin alınma, hapsedilme ve idam edilme ile karşılık gördü. 1916 ve 1917 yıllarında 20.000'den fazla Belçikalı zorla Almanya'ya çalışmaya götürüldü. Belçika sanayii Almanların savaş üretimine tahsis edildi ve Almanlar bu ülkenin demiryolu taşımacılığına, gıda maddelerine ve hammaddelerine de el koydular.

Alman kuvvetleri tarafından direnişte bulunmak suçlamasıyla tutuklanmış Belçikalı siviller.

Sınır Boylarındaki Müstahkem Mevkiler

Bazı Avrupa ülkeleri Alman işgalinden kurtulabilmek için savunmasız sınır hatları üzerinde inceden inceye düşünülmüş müstahkem mevkiler inşa ettiler. Gelgelelim bunlar işe yaramadı ve çoğu, ağır topçu bombardımanı altında darmadağın oldu.

Potansiyel düşman saldırılarına karşı savunmasız sınır hatları üzerinde müstahkem mevkiler inşa etme fikri yeni değildi. 19. yüzyılın ikinci yarısında müstahkem mevki inşa etmek ya da var olanları onarmak tutku haline gelmişti. Birçok Avrupa devleti sınırlarında müstahkem mevkiler inşa etmişti fakat en büyük yoğunlaşma en ihtilaflı sınır olan Fransa-Almanya hududundaydı.

Namur'daki dokuz ana müstahkem mevkiden birinin ağır hasara uğramış iç kısmı, bir haftadan kısa süren bir kuşatmadan (18-23 Ağustos 1914) sonra kentin neden teslim olduğunu açıkça gösteriyor.

Müstahkem Mevki Tasarımları

O dönemde yaygın bir müstahkem mevki tasarımı yoktu, ama mevcutların bazı ortak özellikleri vardı. Müstahkem mevkiler genellikle stratejik bakımdan önemli kent ve kasabaların etrafına ya da bir ırmağın kıyısına inşa edilirdi. Kentsel alanlar böylece birbirinden aşağı yukarı eşit uzaklıkta ve merkezden birkaç kilometre mesafede inşa edilmiş bir müstahkem mevkiler şeridi ile çevrildi. Aralarındaki boşluklara ya daha küçük müstahkem mevkiler inşa edildi ya da çarpışma olacağı tahmin edilen boş alanlar kazılan siperlerle güçlendirildi. Buralarda genellikle küçük garnizonlar bulundurulurdu – büyükçe müstahkem mevkilerde yaklaşık 1.000 asker. Ancak bu asker sayısı merkezdeki yedeklerle kısa süre içinde artırılabiliyordu.

Tek bir Alman obüs mermisi ile darmadağın edilmiş Liège'deki (Belçika) Loncin müstahkem mevkiinin merkezi.

Müstahkem mevki inşasının en önemli isimlerinden biri Belçikalı Henry Brialmont'du. Bu alandaki radikal fikirlerinden başka ülkelerin de esinlendiği Brialmont, Anvers, Liège ve Namur'daki en modern savunma sistemlerini hazırlamıştı. Yaptığı müstahkem mevkiler arazi koşullarına göre üçgen ya da beşgen oluyordu. Bunların yeraltındaki merkez bölümü betonarmeydi ve üst kısımlarında zırhlı kuleler bulunuyordu. Betonun kalınlığı 2.5 metreyi, üzerindeki toprağın yüksekliği ise 3 metreyi buluyordu. Piyade ortadaki bölümü çevreleyen toprak siper-

den istihkâmın iç kısmına hâkim olabildiği gibi, saldırıya geçenlere ateş de açabilirdi. Merkezi bölüm ayrıca derin, geniş, kuru ve yanları eğimli bir savunma hendeğiyle de korunmaktaydı. Siper ile hendek arasında top ve makineli tüfeklerin yerleştirildiği birçok zırhlı kule yer alıyordu. Savunma hendeğinin tabanı dikenli telden engellerle doldurulur ve müstahkem mevkiin dış kenarının etrafına "tırmanılamaz" bir demir çit çekilirdi.

Brialmont'un tasarladığı müstahkem mevkilerde yalnızca merkezdeki bölümün üst yüzeyleri ve top koruganları görülebiliyordu. Bazı askeri uzmanlar zırhlı kulelerin topçu ateşine karşı son derece korunmasız olduğunu saptayınca, atış yapmadığı ya da doldurulmakta olduğu sırada kulenin geri çekilebileceği bir tasarım geliştirildi. İki büyük mühendislik şirketi bu tür geri çekilebilir kulelerin geliştirilmesinde özel rol oynamıştı. Bunlar, Fransız Saint-Chamond ve Alman Gruson şirketleriydi. Bu şirketler Avrupa'daki birçok müstahkem mevkiye uygun tasarımlar geliştirdi. Fransa'daki Verdun ve Belfort ile Rusya'daki Brest-Litovsk bu tür müstahkem mevkilerdendir.

Çarpışmalarda Müstahkem Mevkiler

Çok övülen müstahkem mevkilerin onları savunanların düşündüğü kadar başarılı olmadığı I. Dünya Savaşı'nda anlaşıldı. Bazıları, örneğin Liège ve Namur müstahkem mevkileri ağır topçu bombardımanına maruz kaldıktan kısa süre sonra teslim

Almanlar Şubat 1916'da Verdun'deki Douaumont Müstahkem Mevkii'ndeki mühimmat deposunu ele geçirdi. Burası Fransızlar tarafından Ekim ayında geri alındı.

oldular; bazı müstahkem mevkiler çarpışmalar süratle başka bölgeye kaydığı için kendi haline ve zamanın aşındırıcı etkisine terk edilmişti; bazıları ise yerle bir edilmiş ve burada bulunan toplar harekâtın sürdürüldüğü bölgelere taşınmıştı. Avusturya-Macaristan'ın Galiçya bölgesindeki yüksek maliyetli Przemyśl Müstahkem Mevkii dışında hiçbiri önemli ve uzun süren bir kuşatma yaşamamıştı. Buradaki kuşatmanın çok uzun sürmesinin nedeni de, Rusların ağır kuşatma toplarından yoksun olmasıydı. Savaşın en uzun kapışması olan Verdun Muharebesi'nde bile sonucu belirleyen etken kentin dış hatlarındaki müstahkem mevkilerin ele geçirilmesi değil, askerlerin yıpranması olmuştur.

Verdun'deki Vaux Müstahkem Mevkii 1916'da Fransız ve Alman askerleri arasında beş gün süren destansı bir yeraltı savaşına sahne oldu. Bu müstahkem mevki 7 Haziran'da Almanların eline geçti.

Ağır Toplar

Savaşın ilk yıllarında bütün cephelerde çok az sayıda ağır top bulunuyordu, ancak sabit savunma yönteminin uygulandığı siper savaşı taktiği uygulanmaya başlandıktan sonra ağır top bütün ülkelerin en önemli silahı haline geldi.

Ağır top eksikliği 1914 yılında bir bakıma savaş halindeki çeşitli devletlerin kısa süre öncesine kadar sahip oldukları deneyimlerinin bir yansımasıydı. Fransa 19. yüzyılın başlarında uyguladığı Napolyon stili hızlı savaş anlayışını değiştirmemişti. İngiltere ise kısa süre önce yaptığı İkinci İngiliz-Boer Savaşı'nda (1899-1902) süratli atlı Boer komandolarıyla savaşmıştı. Her iki ülke de hem piyadelere hem de süvarilere ayak uydurabilecek ölçüde hareket kabiliyetine sahip bulunan, atların çektiği sahra topçusundan başka bir şeye ihtiyaç duymuyordu.

Toplar ve Müstahkem Mevkiler

Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın savaş planlamacıları, Japonların ağır obüsler kullandıkları Rus-Japon Savaşı'ndan (1904-5) bazı dersler çıkarmışlardı. Her iki ülkenin orduları da savaşa sahra toplarına ağırlık vererek girmişlerdi, ama düşman müstahkem mevkileriyle uğraşmak zorunda kalacaklarını bilen genelkurmayları aslında ağır topçuya ihtiyaçları olduğunun farkındaydı. Prusya ordusu Fransa-Prusya Savaşı sırasında kuşatma harekâtı yapmıştı ve ateş gücünün yeterli olmadığını anlamıştı. Fransa'nın bu savaştaki yenilgiye verdiği yanıt, Almanya'nın Schlieffen Planı'nın gerekli kıldığı kuvvetlerin süratli hareketini yavaşlatacak müstahkem mevkiler inşa etmek ya da var olanları modernize etmek oldu.

Alman kuvvetlerinin katetmek zorunda olduğu Belçika da Fransa'yı örnek aldı. Avusturya-Macaristan ise Rusya ve İtalya gibi iki önemli potansiyel düşman ile karşı karşıyaydı ve bu iki ülkeye karşı Karpatlar ve Alpler'deki doğal müstahkem mevkilerde savaşmak zorunda kalabilirdi. Her iki durumda da dik bir yol izleyen mermilere ihtiyaç duyulacaktı.

1917'de Batı Cephesi'nde mevzilenmiş 6 inçlik (152 mm) bir İngiliz topu. Bu top 45 kg (100 libre) ağırlığındaki mermiyi 12.500 metre uzaklığa atabiliyordu.

60-LİBRELİK TOP

İngiltere'nin 1905'te imal ettiği bu silah, savaşın başlangıcında standart bir "ağır" top işlevi görüyordu. Bu top savaş süresince kullanımda kaldı, fakat sonraki yıllarda yerini daha ağır tasarımlar alınca, sınıflandırmada orta top olarak geçmeye başladı.

Kalibre: 127 mm (5 inç)
Ağırlık: 4.470 kg (4.3 ton)
Namlu uzunluğu: 4.29 m
Mermi ağırlığı: 27.2 kg (60 libre)
İlk hız: 634 m/sn
Azami menzil: 11.250 m

Skoda yapımı 30.5 cm'lik (12 inç) bir Avusturya-Macaristan "Schlanke Emma" obüsü.

Avusturya-Macaristan Skoda'nın 30.5 cm (12 inç) "Schlanke Emma" (Sıska Emma) adlı obüsü ile öncülük yaparken, Almanya'da Krupp takma adı "Dicke Bertha" (İri Bertha) olan 42 cm'lik (16.5 inç) topu üretti. Bu iki top ilk kez 12 Ağustos 1914'te dünyanın en güçlü müstahkem mevki kompleksinin yer aldığı söylenen Liège'e karşı kullanıldı. Bir düzine Emma ve Bertha'nın, tahrip edilmesinin imkânsız olduğuna inanılan betonarme müstahkem mevkileri sadece dört günde harabeye çevirmesi Almanları rahatlatırken karşıtlarını şaşkınlığa uğrattı.

1914'ün sonlarında bütün Batı Cephesi üzerinde siper hatları kazılırken, savaşan tarafların hepsi yeni kuşatma savaşı tarzı içinde, dikenli telleri parçalamak, siperleri dağıtmak ve inşa edilen derin yeraltı sığınaklarını imha etmek için ağır topçuya ne kadar ihtiyaç duyulduğunu anladılar. Bütün devletler ya çok sayıda bu tür top üretmeye ya da işe yaramaz durumdaki müstahkem mevkilerde bulunan topların yerini değiştirmeye koyuldular. Örneğin, 1914'te ağır toplar Fransız topçusunun sadece yüzde 8'iydi. Ancak sadece dört yıl sonra bu oran yüzde 50'ye yaklaşacaktı.

Ateş Gücünü Artırmak

Çok sayıda ve farklı tipte ağır top geliştirildi. Bunlardan bazıları top arabaları ile çekildi. Bazıları ise parçalar halinde taşındılar ve getirildikleri yerde güçlendirilmiş yataklara yerleştirildiler. Fransızların 1917 model 220 mm (8.7 inç) Schneider marka topu 90.7 kg'lık bir mermiyi 22.400 metre uzağa fırlatabilmekteydi. Ancak ağır obüslerin çoğunun menzili daha kısaydı. Topun menzili merminin ağırlığıyla ters orantılıydı. Mermi ne kadar ağırsa menzil o ölçüde kısalıyordu. Ancak genel olarak daha ağır ve yıkım gücü daha yüksek mermiler tercih ediliyordu. Standart Alman sahra obüslerinin mermisi 1914'te sadece 6.8 kg iken, 1916'da 21 cm (8.3 inç) çapındaki Lange Mörser'in (Uzun Havantopu) mermisi 113 kg geliyordu.

21 CM KRUPP HAVANTOPU/OBÜS

Genellikle 21 cm'lik Uzun Havantopu olarak bilinir. Bu ağır obüs 1916'da kullanıma girdi. İlk modellerde top kalkanı bulunuyordu. Fakat daha sonra üretilen modellerde bundan vazgeçildi.

Kalibre: 21 cm (8.3 inç)
Ağırlık: 6.680 kg
Namlu uzunluğu: 2.3 m
Mermi ağırlığı: 113 kg
İlk hız: 393 m/sn
Azami menzil: 11.100 m

15 CM KRUPP SAHRA OBÜSLERİ

Bu top hizmete 1913'te başladı. Fakat Krupp daha ileri bir modeli olan FH17'yi I. Dünya Savaşı sırasında üretti. Önceki modelden pek farklı değildi. Sadece bazı hammaddelerde kıtlık çekildiği için biraz daha hafifti. Bu top II. Dünya Savaşı'na kadar Alman ordusunda talimlerde kullanılmıştır.

Kalibre: 15 cm (5.87 inç)
Ağırlık: 2.200 kg
Namlu uzunluğu: 2.1 m
Mermi ağırlığı: 42 kg
İlk hız: 365 m/sn
Azami menzil: 8.500 m

Hudut Muharebeleri

Ağustos 1914 boyunca İngiliz-Fransız ordularıyla Alman orduları arasında, Fransa-Almanya hududu üzerinde veya ona yakın alanlarda gerçekleşmiş çok geniş yayılımlı bir dizi muharebeye bu ortak ad verilir.

Fransa'nın savaş stratejisi yani Plan XVII, Almanya ile çatışmaya girildiği takdirde altı Fransız ordusunun Belçika'dan İsviçre'ye kadar Fransız sınırı, kabaca Belfort'tan Sedan'a uzanan bir hat üzerinde toplanmasını gerektiriyordu. Fransa ayrıca İngiltere ile, İngiliz Sefer Kuvveti'nin (İSK) kendi hattının en solunda konuşlanacağına dair bir antlaşma da yapmıştı. Hudut Muharebeleri bu planlara göre gerçekleşecekti.

Fransız sıhhiye erleri yanlarında çeşitli köpeklerle hizaya girmiş. Köpeklerin her biri sırtındaki torbalarda tıbbi malzeme taşıyor.

Fransız Saldırıları

General Paul Pau'nun Fransız Alsace Ordusu 8 Ağustos'ta Alsace'taki Mülhausen'e (Mulhouse) doğru harekete geçti. General Auguste Dubail komutasındaki Birinci Ordu ile General Noël de Castelnau komutasındaki İkinci Ordu Lorraine'e girdiler. Bu ordular 14 Ağustos'ta ilerlemelerini sürdürürken Bavyera Prensi Veliaht Rupprecht komutasındaki Altıncı ve General Josias von Heeringen komutasındaki Yedinci Ordular Fransız ilerleyişine göz yumdular. Ancak bu iki ordu 20 Ağustos günü çok şiddetli bir karşı saldırı başlattı. Bir gün sonra Fransız kuvvetleri geri çekilmeye başladı. Birinci Ordu'nun durumu iyiydi, ama İkinci Ordu'nun sağ kanadı yok olmuştu. Bu savaş aynı ayın 22. günü sona erdi. Moltke, Rupprecht ve von Heeringen'in taarruza devam etmelerine izin verdi. Oysa bu, Schlieffen Planı'na uygun değildi.

PARİS'E DOĞRU!
Alman kuvvetlerinin Belçika üzerinden Fransa'nın kuzey bölgesine doğru ilerleyişi.

Sonraki Fransız Yenilgileri

Plan XVII'ye göre Metz'in kuzey kesimlerinde konuşlandırılan üç ordunun doğu yönünde ilerlemesi gerekiyordu. Ancak Beşinci Ordu komutanı General Charles Lanrezac Belçika'daki Alman kuvvetleri-

Sıralar halinde yerde yatan cesetler gömülmeyi bekliyor. Hudut Muharebeleri'nde ölenlerin bir kısmı.

nin güçlü olduğunu fark etti ve 15 Ağustos'ta kuvvetlerini Belçika'nın güneyindeki Meuse Nehri'nin batısına geçirme izni aldı. General Ferdinand da Langle de Cary'nin Dördüncü ve General Pierre Ruffey'in Üçüncü Orduları 29 Ağustos'ta harekete geçtiler, fakat yönleri kuzeydoğuydu ve sık ormanlarla kaplı Ardennes bölgesine doğru ilerliyorlardı.

Württemberg Dükü Albrecht'in Dördüncü Ordu'su ile Veliaht Prens Wilhelm'in Beşinci Ordu'su 22 Ağustos'ta bu iki Fransız ordusunu vurdu. Fransız kuvvetleri 25'inde geri çekilmek zorunda kaldı. Dördüncü Ordu Verdun'e gerilerken Üçüncü Ordu Sedan yakınlarında Meuse'ü aşarak Marne Nehri'ne, yani güneye doğru geri çekildi. Bunlar cereyan ederken 20 Ağustos'ta, Lanrezac Beşinci Ordu'yu Sambre ile Meuse nehirleri arasına yerleştirmişti. İki Alman ordusu, yani General von Bülow'un İkinci Ordu'su ile General Max von Hausen'in Üçüncü Ordu'su iki gün sonra Fransız kuvvetlerine taarruza geçti. Almanlar 22'sinde Lanrezac'ın ordusunu neredeyse kuşatacaklardı ki ertesi gün Lanrezac geri çekilmeyi başarabildi.

Hudut Muharebeleri sona ermiş gibiydi ve Plan XVII çökmüştü. Ağustos sonunda, Fransız orduları Paris'in doğusundan başlayıp Marne boyunca Verdun'e ve oradan da güneye dönüp İsviçre sınırına uzanan bir hattı tuttular. Fransa dört haftada 210.000'den fazla kayıp verdi. Bunun başlıca nedenlerinden biri, Fransız generallerin topyekûn saldırıyı en iyi strateji olarak kabul etmeleriydi. Bununla birlikte hudutlardaki çarpışma henüz sona ermemişti; General von Kluck'un 320.000 mevcutlu Birinci Ordu'su 23 Ağustos'ta kendisinden çok daha küçük İSK ile karşı karşıya geldiğinde bu gerçek ortaya çıktı.

FRANSA VE TAARRUZ RUHU

Fransız ordusu Ağustos 1914'te savaşa girdi. Askerler ancak Napolyon savaşlarında garip kaçmayacak renkli üniformalar giymişlerdi ve kullanılan taktikler de aynı ölçüde eskiydi. Fransız askerleri ve generalleri "taarruz ruhu"na sıkı sıkıya bağlıydılar. Bu ruha bağlı askerler *élan* ("atılganlık", "yiğitlik") özellikleri ve süngüleriyle savaş alanına hâkim olacaklardı. Gelgelelim, savaşın ilk aylarında, özellikle de Hudut Muharebeleri'nde şiddetli ve kesintisiz taarruz taktiği uygulayan Fransızlar bu yüzden çok kayıp verdiler.

Moral yükseltmek için askerlere parlak renklerde üniformalar giydirilmiş.

Keşif Uçakları

I. Dünya Savaşı patladığında uçak teknolojisi henüz emekleme dönemindeydi. Ancak savaşan devletlerin elinde az sayıda keşif uçağı vardı ve bu tip uçaklar statik savaş tarzı başladıktan sonra daha da önem kazandı.

Bu savaşta yaklaşık her 20 sortiden 19'u keşif amacıyla yapılmıştır. Keşif uçaklarının savaşta oynadığı rolün giderek arttığından kuşku duyulamaz, ama savaştan önce bu tür uçakların imali konusunda önemli karşı çıkışlar olmuştur – 1914'te askeri havacılık henüz emekleme dönemindeydi ve birçok general onun değerinden kuşku duyuyordu.

Yeni Süvari Kuvveti mi?

Öte yandan 1914'te genel olarak uçak sayısı da nispeten azdı. Birçok ülkede hava kuvvetleri kısa süre önce kurulmuştu. Üst rütbeli subayların çoğu bile uçaklarla neler yapılabileceği hakkında en ufak bir fikre sahip değildi. Süvari birlikleri öteden beri kara kuvvetlerinin gözleri olarak kabul edilirdi. Ne var ki çok geçmeden uçağın keşif için ne kadar değerli olduğu ortaya çıktı. Örneğin, Ağustos 1914 sonunda Doğu Cephesi'ndeki Tannenberg Muharebesi sırasında iki kişilik, tek kanatlı Alman *Taube* uçağı çok önemli keşif hizmetlerinde bulunmuştu. Batı Cephesi'nde siper savaşı süvarinin hareket kabiliyetini ortadan kaldırınca, bu uçaklar vazgeçilmez hale geldi.

Keşif uçakları bundan sonra o kadar önem kazandı ki, avcı uçakları onları düşürmek veya korumak amacıyla geliştirildi. Bu arada keşif uçakları daha da gelişkin hale getirildi. Şahsen verilen veya yazılıp aşağı atılan raporların yerini doğrudan telsiz mesajları aldı. Hacimli el kameralarının yerini de uçağın gövdesine iliştirilen daha küçük kameralar aldı. Sonraki yıllarda üretilen uçak modellerinde hem haberleşme araçlarının hem de silahların mümkün olduğunca hafif olmasına dikkat edildi. Yeni modellerde zorunlu olmayan parçalara yer verilmedi. Böylece uçak hem daha yükseğe çıkabilir hem de daha hızlı uçabilir hale getirildi. Artık her cephede uçaklara rastlanıyordu. Avcı pilotların "kralı" Baron Manfred von Richthofen'in 80 "av"ının yarısından fazlası keşif uçağıydı.

İlk uçak tiplerinin sabit gözlem platformlarına sahip olmaları bekleniyordu ve savaş uçakları imal edilme-

Bir keşif uçağından çekilmiş olan Batı Cephesi'nde bir bölgenin fotoğrafı. Komutanlar saldırı planlarken, bu tür fotoğrafları yan yana getirerek oluşturdukları daha büyük ölçekli görüntülerden yararlanıyorlardı.

FARMAN MF-11

Fransız yapımı bu "itici" pervaneli uçağı Maurice Farman tasarladı ve 1914'te hizmete girdi. Fransızlar ve, İngilizler tarafından kullanılan uçak bütün cephelerde hizmet gördü ve 1915'te savaştan çekildi.

Tip: Keşif/bombardıman
Motor: 80 beygir gücü Renault
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 3.000 m
Azami hız: 96 km
Silahlar: 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek

NIEUPORT 12

Nieuport, Fransız Ordusu için I. Dünya Savaşı'nda birçok tasarım üretti. Çift kanatlı Nieuport 10 keşif uçağı 1915'te hizmete başladı. Kısa süre sonra yerini Nieuport 12 aldı. Daha geniş ve daha süratli olan bu model hem kuyruğundan hem de burnundan makineli tüfek ateşi yapılabilecek biçimde üretilmişti.1916'da kullanımı sona erdi.

MODEL: Keşif/avcı
MOTOR: 110 beygir gücü Clerget
MÜRETTEBAT: 2
AZAMİ İRTİFA: 3.400 m
AZAMİ HIZ: 160 km
SİLAHLAR: 1 veya 2 x 7.7 mm makineli tüfek

ye başlayıncaya kadar düşürülme tehlikesi olmadığı için hızlı ya da manevra kabiliyetlerinin yüksek olması gerekmiyordu. Fransızların Farman MF serileri ya da İngilizlerin FE-2a modeli gibi önceki tek pervaneli modeller saatte 88 km'nin üzerine çıkamıyordu. Hatta Almanların birden çok pervaneli Albatros B-I'leri ve B-II'leri gibi uçaklar da saatte 104 km'nin üzerine çıkmakta zorlanıyorlardı. Bu uçakların çoğunda başlangıçta silah yoktu, ama 1914'ün sonlarından itibaren hem makineli tüfek hem de bomba taşımaya başladılar.

SONRAKİ GELİŞMELER

Sonraki yıllarda görülmeye başlanan yeni uçak modelleri çok daha ileriydi. Örneğin, Albatros giderek daha da geliştirilmiş silahlı keşif uçakları üretti. Bu yeni modeller C-I'den C-III'e (1915-16) ve C-V'ten C-XII'ye (1916-18) kadar sıralanan seriler içinde yer alıyordu. Başarı oranı oldukça yüksek olan C-X hem bomba hem de makineli tüfek taşıyabiliyordu ve azami hızı saatte 196 km idi. Almanya'nın başka üretici firmaları da vardı. Aviatik adındaki bir firma 1915-17 yıllarında C-I, C-II ve C-III modellerini üretti. Halberstadt ise 1917-18'de C serisi uçakları üretti. Bunların C-V ve Rumpler'in C-VII modellerinde telsiz ve fotoğraf makinesi bulunuyordu. Bu özellikleriyle ilk gerçek fotoğraf makineli keşif uçağı oldular. Bu uçaklar düşmanın bulunduğu yeri kaydediyor ve topçu bataryaları için hedef belirleyebiliyordu.

İtilaf devletlerinin tasarımcıları düşman devletlerinkilerden geri kalmadılar. Fransızlar 1915-16'da Nieuport 10 ve 11 gibi azami hızı saatte 140 ve 155 km olan uçaklar ürettiler. Bazı tasarımcıların ürettiği çok amaçlı uçakların birçok savaş becerisi vardı. İngilizlerin 1916-18'de seri üretimine geçtikleri, Royal Aircraft Factory'nin çok amaçlı çift kanatlı RE-8'i hem bombardıman yapabiliyor hem de yer hedeflerine saldırabiliyordu.

Tek kanatlı *Taube* ("Baykuş") adını, kuşa benzeyen kanadından almıştı. Hem Avusturya'da hem de Almanya'da üretilen bu uçakların büyük kısmı 1915 başlarında hizmetten kaldırıldı.

RUMPLER C-IV

Alman Rumpler şirketinin keşif uçakları Ağustos 1914'te silahsız B-I ile başladı. 1915'in başlarından itibaren C serileri bu modelin yerini aldı. Yüzlerce adet üretilen bu uçakların en son modeli C-VIIIR olmuştu.

TÜR: Keşif/bombardıman
MOTOR: 260 beygir gücü Mercedes
MÜRETTEBAT: 2
AZAMİ İRTİFA: 6.350 m
AZAMİ HIZ: 170 km
SİLAHLAR: 2 x 7.92 mm makineli tüfek ve 100 kg'lık bomba yükü

Mons ve Le Cateau

İngiliz Sefer Kuvveti (İSK) Ağustos 1914'te Fransa-Belçika sınırında mevzilendikten sonra sayıca azlığının sıkıntısını çekti. Ardı arkası kesilmeyen Alman saldırıları karşısında, çarpışarak Fransa'nın kuzeydoğusuna geri çekilmek zorunda kaldı.

Mareşal John French komutasındaki İngiliz Sefer Kuvveti'nin ilk birlikleri Kuzeydoğu Fransa'ya 7 Ağustos'ta, yani İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan etmesinden yalnızca üç gün sonra ulaştı. 125.000 askeri Manş Denizi'nin ötesine geçirme harekâtı 16 Ağustos'ta büyük ölçüde tamamlanmıştı. İSK önce Kuzeydoğu Fransa'daki Le Cateau etrafında toplandı. Fakat 21 Ağustos'ta Belçika'nın güneyine geçti.

İSK ertesi gün atlı keşif kolları arasında küçük bir müsademe boyutunu aşmayan ilk savaşını yaptı. Ancak, kırk sekiz saat sonra, Schlieffen Planı'na göre sağ kanadın en ucunda, Mons yakınında bulunan General Alexander von Kluck'un Alman Birinci Ordu'sunun taarruzuna maruz kaldı. Alman istihbaratı tarafından İSK'nin Fransa'ya ulaştığı bile bildirilmeyen Kluck, aslında biraz hazırlıksız yakalanmıştı.

TEMEL VERİLER

Tarih: Mons (23 Ağustos 1914); Le Cateau (26 Ağustos 1914)

Yer: Güneybatı Belçika ve Kuzeydoğu Fransa

Sonuç: İSK topyekûn imhadan kurtulduktan sonra Marne Muharebesi'ne katıldı.

Mons'tan geri çekilme sırasında İngiliz 11. Hafif Süvari Birliği'nin askerleri kısa bir mola vermiş.

Ağustos 1914'teki yıpratıcı geri çekilme sırasında fotoğrafı çekilen bir İngiliz süvari grubu.

Mons'ta Direniş

Alman kuvvetleri Mons'ta 23 Ağustos'ta İngilizlerin başlattığı yaylım ateşiyle ciddi kayıplar verdi. Yüreklenen French, ertesi gün de bulunduğu yeri koruyabildi. Fakat aynı gece, Sambre Muharebesi'nden sonra Belçika'dan geri çekilen General Charles Lanrezac komutasındaki Beşinci Ordu'yla irtibatının kopmaması için geri çekilme talimatı aldı. Böylece İngilizler birkaç gün önce Belçika'nın güneyine gelirken kullandıkları yollardan Kuzeydoğu Fransa'ya geri çekildiler. French aslında Manş Denizi kıyısındaki limanlara kadar geri çekilmek istiyordu. Ancak Savaş Bakanı Mareşal Horatio Kitchener'in, İSK'nin Lanrezac ile irtibatı koparmamak için Marne Nehri'ne doğru geri çekilmesi talimatına uymak zorunda kaldı.

Mons Muharebesi'ni izleyen günlerde geri çekilme halindeki İSK kendisini takip eden Kluck'un birliklerine karşı sık sık artçı direnişi harekâtları gerçekleştirdi. Ne var ki ayın 27'sinde General Horace Smith-Dorrien komutasındaki II. Kolordu çok yıpranmış olmasına rağmen Le Cateau'da öyle bir direniş gösterdi ki, İngiliz ordusunun son yüzyıl içinde girdiği en büyük muharebeye bulaştı.

NÉRY MUHAREBESİ

İSK Ağustos-Eylül 1914'te Kuzeydoğu Fransa'ya çekilmekte iken cereyan eden bu muharebe, bütün savaş içindeki en dikkat çekici küçük ölçekli çatışmalardan biriydi. 1 Eylül'de 1. Süvari Tugayı'nın artçı gücü ve Kraliyet Atlı Topçu Bataryası'nın L Bataryası, Alman 4. Süvari Tümeni'nin hemen hemen tamamıyla karşı karşıya geldi. Toplarının büyük bir kısmının saf dışı kalmasına, çok ölü ve yaralı vermelerine rağmen hayatta kalanlar cephaneleri tükeninceye kadar savaştılar. L Bataryası'nın 3 mensubuna Victoria Haçı nişanı verildi.

Londra doğumlu Topçu Astsubay George Dorrell, L Bataryası'nın 1 Eylül 1914'te Néry'deki kahramanca direnişinde oynadığı rolden dolayı Victoria Haçı ile ödüllendirilmiştir.

İngilizlerin Ağustos 1914'te terk ettiği Mons'un merkezinde Alman askerleri. İtilaf kuvvetleri, bu Belçika kentini 10 Kasım 1918'e kadar geri alamadılar; kent o tarihte Kanadalı askerler tarafından ele geçirildi.

Bu savaşta yaklaşık 70.000 İngiliz askeri gün boyunca Birinci Ordu'nun yaklaşık 160.000 askerine karşı mücadele etti. Almanlar İngilizleri her iki kanattan kuşatma altına almaya çalıştılar. Çarpışmalar karanlık basana kadar devam etti. 7.800 kayıp veren İngilizler geri çekilmeye devam ettiler. Sağ kanatlarına paralel olarak geri çekilmekte olan Lanrezac'ın Beşinci Ordu'su da İngilizlere yardımcı oldu. Fransız Başkomutan Mareşal Joseph Joffre, Lanrezac'a 90 derecelik bir dönüşle batı yönünde Kluck'un savunmasız kalmış sol kanadına saldırma emri verdi.

Kluck'un Hatası

29 Eylül'de cereyan eden Guise Muharebesi de Alman Birinci Ordu'sunun hızını kesemedi. Fakat Alman İkinci Ordu'sunun sol kanadına yapılan ikincil saldırı General Karl von Bülow'u oldukça güç duruma soktu. Bülow'un yardım talebini Kluck üstlerinden izin almadan kabul etti. Bu karar belirleyiciydi, çünkü Kluck ordusunu güneydoğuya yönlendirmişti; bu yol kuvvetlerini Schlieffen Planı'nın gerektirdiği gibi batıya değil Paris'in doğu kesimlerine ulaştıracaktı. 2 Eylül'de Kluck'un Birinci Ordu'su Château-Thierry ile Chantilly arasından geçen Marne Nehri hattı üzerinde yayıldı. Kluck Paris yakınlarında sağ kanadı karşısında dikkate alınması gereken bir düşman yığınağı olmadığını zannetmek hatasına düştü. Bu, savaşın gidişatını etkileyecek çok önemli bir yanlış değerlendirmeydi.

Sahra Topları

Savaşın başlarında atların çektiği hafif, seri atışlı ve birçok çeşidi olan sahra topu savaş alanında her şeye hâkim olabiliyordu, fakat daha büyük mermiler atabilen daha ağır silahlar imal edilmeye başlanınca bu topların önemi giderek azaldı.

Sahra topu atlarla çekilebilen, süvari ve piyadeye ayak uydurabilecek hafif bir toptu. Bu toplar tümen düzeyinde tahsis edilirken daha ağır toplar daha büyük kuvvetlerin komutanlarının emrine veriliyordu. Sahra topları iki ana tip olarak ele alınabilir. Birinci tip, genellikle açık alanda ve topçunun görüş alanı içinde olan hedefe yüksek ilk hızla ve daha düz bir mermi yoluyla atım yapan toplardı. İkinci tip ise, bir engelin arkasındaki hedefe daha düşük ilk hızla ve yay çizen mermi yoluyla atım yapan obüslerdi. Her iki tip de namlu çaplarına -kıta Avrupa'sında genel olarak kullanılan sistem- veya attıkları merminin ağırlığına göre -İngiltere ile sınırlı bir uygulama- tanımlanırlardı. Örneğin Fransa'nın 1914'te en çok kullandığı sahra topu 1897 model 75 mm top olarak adlandırılırdı. İngiliz piyadesini destekleyen bataryalar 84 mm çapındaki 18 librelik Mark I (çapı 3.3 inç/84 mm), süvari destek bataryaları ise daha hafif olan 13 librelik (çapı 2.95 inç/75 mm) topları kullanırlardı.

Ateş Sürati

Topların büyük bir kısmı seri atışlıydı. Bu toplar dakikada birkaç kez atış yapabiliyorlardı. Bu topların en iyisi Fransızların ünlü "Soixante-Quinze"iydi ("75"). Bu sahra topu, ateşlendiğinde kundağın tamamının değil sadece namlunun hareket etmesini mümkün kılan bir geri tepme düzeneğinin öncüsü olmuştur. "75" hızlı ateş etme özelliğiyle büyük bir ün yapmıştı. İyi eğitilmiş topçularla bu top dakikada 25 atış yapabiliyordu. İngilizlerin özellikleri çok farklı olmayan 18 librelik topunun mürettebatı ise dakikada ancak sekiz atış yapabiliyordu.

Savaştaki başka devletler de benzer toplar kullandılar. Örneğin, Almanya 7.7 cm (3.03 inç) çapındaki sahra topları kullandı ve müttefiklerine de bu toptan çok sayıda verdi. Rusya ise 76.2 mm (3 inç) M1902'leri kullandı. Sahra toplarının ağırlıkları türüne bağlı olarak genellikle 900-1.350 kg arasında değişiyordu. Çeşitli sahra topları ve

1914 yılının sonlarında Belçika'daki Ypres kenti yakınlarında iki tekerlekli at arabaları ve cephane sandıklarıyla 18 librelik İngiliz sahra topları.

obüslerin azami menzilleri 6.500 ilâ 8.000 metre arasında bulunuyordu. Fakat savaş alanı koşullarında düşmanla mutlak menzilin en azından üçte biri kadar daha kısa bir mesafeden savaşılıyordu. Her bataryada kullanılan top sayısı değişebiliyordu,

Savaşın başlangıç döneminde Doğu Cephesi'nde Rus 76.2 mm (3 inç) M1902 sahra topu.

ama çoğu ülkede dört top kullanılıyordu. İngiliz süvari ve piyade tümenlerinde ise istisnai olarak altı toplu bataryalar bulunuyordu.

Mermi Tipleri

O dönemde sahra toplarında kullanılan iki tip mermi vardı. Daha çok anti-personel bir silah olarak kullanılan şarapnel atımları içinde madeni misketler ve ihtiraklı (zaman ayarlı) bir tapayla ateşlenen patlayıcı bulunuyordu. En ideal zamanlama tam düşmanın üzerindeyken patlamasıydı. Yüksek patlayıcı özellikli atımlarda müsademeli tapa bulunuyor ve mermi yere ya da örneğin bina gibi sert bir hedefe çarpınca patlıyordu. Patlamanın şiddetiyle cansız nesneler tahrip olurken, hem merminin infilakı hem de mermiden etrafa dağılan parçalar askerler için son derece öldürücü bir etkide bulunuyordu. Ancak bu tür mermiler yumuşak ya da çamurlu bir zemine çarptıklarında patlamayabiliyorlardı.

Sahra topu esas olarak hareketli savaş tarzında kullanılan bir silahtı ve bundan dolayı Batı Cephesi'nde siper savaşının öne çıkmasıyla birlikte önemi azaldı. Şarapnel, siperdeki askerlere karşı etkisizdi ve sahra topları ile yapılan yüksek patlayıcı özellikli atımlar derin ve sağlam yeraltı sığınakları için çok zayıf kalıyorlardı. Ateş gücü eksikliklerine rağmen Batı Cephesi'nde bütün savaş boyunca çok sayıda sahra topu kullanıldı. Savaşta sonraları daha gelişkin tapalar imal edilmesi, sahra toplarının dikenli telli savunmalara karşı etkili olmasını sağladı. 1916'da yapılan Somme Muharebesi'ne hazırlık bombardımanında İngiliz kuvvetlerinin elinde 1.600 top bulunuyordu. Bunların yaklaşık 1.200'ü ya sahra topuydu ya da biraz daha büyük orta toplardı. Almanlar 1918'deki büyük saldırılarının ilki olan Michael Harekâtı'nı başlattıklarında, ellerinde 6.473 top vardı. Bunlardan 3.965'i 7.7 cm (3 inç) veya 10 cm (4 inç) çapında sahra toplarıydı.

FRANSIZ "75" SAHRA TOPU

1897'de ortaya çıktığında savaşta devrim bir olarak kabul edildi. Hafifliğinin yanı sıra hareket kabiliyeti de son derece yüksekti. Ancak en önemli özelliği yeni bir geri tepme sistemine sahip olması ve ateşlendiğinde tüm topun değil sadece namlusunun hareket etmesiydi. Bundan dolayı aynı hedef için tekrar nişan alınması gerekmiyor ve iyi eğitilmiş topçular dakikada 20'nin üzerinde atış yapabiliyordu. 75, gerçekten hızlı saldırılar için tasarlanmıştı. Siper savaşında o kadar büyük bir rol oynamadı.

Kalibre: 75 mm (2.95 inç)
Ağırlık: 1.160 kg
Namlu uzunluğu: 2.7 m
Mermi ağırlığı: 7.24 kg
İlk hız: 530 m/sn
Azami menzil: 8.500 m

Marne Muharebesi

Eylül 1914 başlarındaki bu çok önemli çatışmaları Fransız Mareşal Joseph Joffre yönetti. Paris'i kurtardığı ve Almanya'nın Schlieffen Planı'nı boşa çıkardığı için, savaşın gidişatını belirleyen en önemli İtilaf zaferlerinden biri oldu.

General von Kluck'un Alman Birinci Ordu'sunu güneye doğru indirirken Schlieffen Planı'na uygun olarak Paris'in batısına değil, doğusuna ulaştıracak bir yön seçmesi İtilaf kuvvetlerinin dikkatinden kaçmadı. Havadan yapılan keşiflerle bu yön değişikliği fark edildi ve Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Joseph Joffre kendisine sunulan bu fırsatı sonuna kadar değerlendirmek istedi.

TEMEL VERİLER

TARİH: 5 – 10 Eylül 1914

YER: Paris'in doğusu

SONUÇ: Alman kuvvetleri Marne Nehri'nin diğer yakasına çekilmek zorunda bırakıldı. Paris'ten bu şekilde uzaklaştırılan Almanların Schlieffen Planı tamamen iflas etti.

Kluck sağ kanadının karşısında herhangi bir İngiliz-Fransız kuvveti bulunmadığına inanıyordu. Ancak Joffre aslında Paris yakınlarında yeni bir kuvvet oluşturmaktaydı. Bu kuvvet General Michel Maunoury komutasındaki Altıncı Ordu'ydu. Joffre bu kuvveti, Kluck'un savunmasız durumdaki sağ kanadına karşı kullanmayı tasarladı. Alman ordularının çoğu Eylül başlarında Marne Nehri'ni geçerek güneye doğru ilerlemişlerdi. Joffre 5 Eylül'de saldırıya geçtiğinde Alman kuvvetleri Paris'in 48 km doğusunda başlayan bir hat üzerindeydiler.

Marne Muharebesi'nde hayatını kaybeden 80.000 Fransız askerden bir kısmı için hazırlanmış bir toplu mezar.

İTİLAF TAARRUZU

Marne çevresindeki savaş yaklaşık 1 milyon İngiliz-Fransız askeri ile yaklaşık 900.000 Alman askerinin dahil olduğu birçok muharebeden oluşmaktadır. Kluck'un sağ kanadına ilk saldıran Maunory oldu. 5-9 Eylül'de cereyan eden Ourcq Muharebesi'nin ikinci gününün sonunda Kluck tehlikenin farkına vardı. Önce Birinci Ordu'yu Marne kıyısına çekti, sonra Maunoury'ye saldırıya geçti. Bu taarruz sırasında çok şiddetli çarpışmalar oldu, fakat Almanların yarma harekâtı bir kısmını Parisli taksicilerin taşıdığı destek kuvvetlerinin bölgeye ulaşmasıyla başarısızlıkla sonuçlandı.

Kluck'un geri çekilmesi Almanların Birinci Ordu'su ile General von Bülow'un İkinci Ordu'su arasında büyük bir boşluk yarattı. İngiliz Sefer Kuvveti yavaş yavaş bu boşluğa girdi ve hem Kluck'un sol kanadını hem de Bülow'un sağ kanadını tehdit eder bir konuma geçti. General Louis Franchet d'Espérey komutasındaki Fransız Beşinci Or-

MAREŞAL JOSEPH JOFFRE

Joffre (1852-1931) 1911'de Fransa genelkurmay başkanı oldu ve ülkenin savaş stratejisi olan Plan XVII onun sorumluluğunda hazırlandı. Baskı altında sakin ve soğukkanlı kalmayı bilen biri diye tanınırdı: Bunlar, savaşın ilk aylarında ihtiyaç duyulan vasıflardı. İtilaf kuvvetlerinin Eylül 1914'te Marne'da kazandıkları zafer onun yönetiminde gerçekleşti ve Joffre bu başarıyla Fransa'yı bozgundan kurtardı. Ancak yeterince esnek olmayan Joffre, sonraki yıllarda çok pahalıya mal olan bir dizi taarruz emri verdi ve ulusal bir kahraman olmasına karşın, 1916 sonunda görevinden alındı.

Mareşal Joffre (soldan ikinci) yüksek rütbeli İngiliz subaylarıyla konuşuyor.

du'su ise bu sırada Petit Morin boyunca Bülow'un İkinci Ordu'suna karşı bir harekât başlattı. General Ferdinand Foch komutasındaki Fransız Dokuzuncu Ordu'su da aynı hat üzerinde bir sonraki bölgede bulunuyordu. Bu ordu Alman İkinci Ordu'suna St-Gond bataklıkları yakınlarında taarruz etti. Ancak çok geçmeden General Max von Hausen'in Üçüncü Ordu'su ile de savaşmak zorunda kaldı.

Fransız General Langle de Cary'nin Dördüncü Ordu'su Vitry-le François civarında Üçüncü Ordu'dan kalan kuvvetlere ve Württenberg Dükü Albrecht komutasındaki Alman Dördüncü Ordu'suna saldırdı. General Maurice Sarrail'ın Üçüncü Ordu'su da bu hat üzerinde bulunuyordu. Bu kuvvetler Veliaht Prens Wilhelm'in ilerleyişini Argonne'daki Revigny'de durdurmayı başardılar. Nihayet Nancy civarında ve Alsace sınırı üzerinde bulunan General Dubail'ın Beşinci ve General de Castenlau'nun İkinci Orduları, Bavyera Prensi Veliaht Rupprecht ile General Josias von Heeringen komutasındaki takviye edilmiş Altıncı ve Yedinci Alman Ordularının yeni ve şiddetli saldırılarını durdurdular.

ALMANLAR GERİ ÇEKİLİYOR

Alman Genelkurmay Başkanı Mareşal Helmuth von Moltke Marne'dan ancak eksik ve birbiriyle çelişkili raporlar alabiliyordu. Bundan dolayı güvendiği bir kurmay subayını, Yarbay Richard Hentsch'i cepheye gönderdi. Sadece olayları rapor etmesi talimatı verilen Hentsch 9 Eylül'de yetkilerini aşarak önce Kluck'un izin almaksızın geri çekilişini onayladı. Bundan sonra da sol kanadına yönelik ağır baskı günden güne artan Bülow'un geri çekilmesine izin verdi. Diğer Alman orduları kendilerini bu değişikliklere uyarlamak zorunda kalarak sonraki beş gün içinde Aisne Nehri hattına çekildiler. Marne Muharebesi 10 Eylül'de sona erdi ve her iki taraf da yaklaşık yüzde 25 oranında kayıp vermiş olmakla birlikte, sonuç İtilaf devletleri için tartışılmaz bir stratejik zafer teşkil etti.

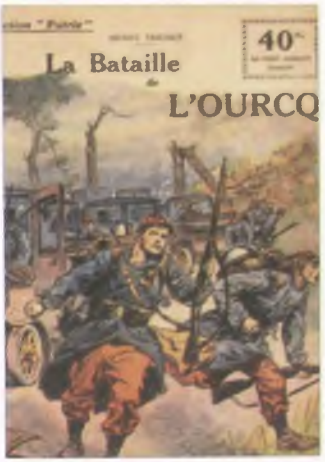

Ourcq Muharebesi adlı kitabın kapağında Paris taksilerinin Fransız destek kuvvetlerini cepheye ulaştırışı resmedilmiş.

İşgal kuvvetleri Marne Nehri'nin diğer yakasına geçmeye başladıktan sonra Almanlara yapılacak karşı taarruz için bekleyen Fransız askerleri.

Tüfekler ve Süngüler

Piyadenin süngülü tüfeği bütün savaşın en yaygın silahıydı. Ancak savaşın en öldürücü silahı milyonlarca adet üretilen süngülü tüfek değildi. Bu "onur" makineli tüfeklere ve en çok da toplara aitti.

Tüfek, I. Dünya Savaşı'nın en yaygın kullanılan silahıydı; Avrupa'da ve dışında çok sayıda imalatçısı olmasına rağmen kullanılan bütün tasarımlar mekanizmaları ve özellikleri bakımından birbirine büyük ölçüde benziyordu. Bütün tiplerin sürgülü mekanizmaları vardı. Çoğunluğu düz bir hat üzerinde ileriye doğru itiliyordu ve hepsinde her atışta yeniden doldurmayı gerektirmeyecek şarjörler vardı. Bazı tüfeklerin şarjörleri çıkarılabiliyordu. Ancak çoğunluğu tüfeğin sabit parçasıydı ve kullanıcı yeniden doldurma sırasında fişek bağını şarjör içine oturtuyordu.

Tüfek çapları büyük bir çeşitlilik göstermiyordu. Örneğin, Alman Mauser 1898 modelinin çapı 7.92 mm, Rusların Moisin-Nagant'ının çapı ise 7.62'ydi. Romanya üretimi Mannlicher 1893 model tüfek 6.5 mm, İngiliz tüfekleri 7.7 mm, ABD tüfekleri, örneğin Springfield 1903 7.62 mm çapındaydı. Tüfekler genellikle 1.25 m uzunluğunda ve 4 kg ağırlığındaydı.

Şarjörler

Tüfeklerde genel olarak beş atış yapma imkânı veren şarjörler bulunuyordu. İngiliz ve Fransız modelleri biraz daha fazla atış yapabiliyordu. Örneğin, Fransız Lebel 1916 sekiz mermilik şarjörü, İngiliz Lee-Enfield Mark I ve SMLE Mark III'ün ise on mermilik çıkarılabilir şarjörleri vardı. Her iki tasarım da İngiliz Ordusu'nun seri ateşle bir saldırının kırılabileceği inancını yansıtıyordu ve muvazzaf İngiliz piyadeleri bir dakika içinde 15 ya da 20 kez nişan alıp ateş edebiliyordu (birçok ordu, dakikada 8 ilâ 12 atışı seri ateş olarak kabul ediyordu). Lee-Enfield'in fişek bağı beslemeli daha büyük şarjörü ve tüfeğin aşağıya doğru itilen sürgü kolu, seri ateşe yardımcı olmak üzere tasarıma dahil edilmişti. Ne var ki savaş döneminin kısa süreli eğitimden geçirilmiş askerleri savaş öncesinin muvazzaflarının hız ve nişancılık standartlarına ulaşamıyorlardı.

İngiliz acemi erleri süngü talimi yapıyor. Bu, askerlik eğitiminin önemli bir parçası olarak görülürdü, ama savaşta süngüyle ölen asker sayısı çok az olmuştur.

Tam teçhizatlı bir İngiliz askeri. Tüfeği SMLE (kısa şarjörlü Lee-Enfield). Bu tüfek ilk kez 1907'de kullanılmaya başlanmıştır.

Etkili Menzil

Tüfeklerin menzili genel olarak azami 2.560 m olarak tasarlanıyordu. Ancak birçok orduda yakın menzil olarak adlandırılan 550 metreden daha uzaktaki bir hedefin vurulabilmesi beklenmiyordu. Bu mesafenin ötesinde, örneğin İngiliz ordusunda etkili menzil adı verilen 550-1.280 metre ya da uzun menzil denilen 1.280-1.830 metre ve uzak menzil denilen 1.830-2.560 metre gibi menziller de tanımlanmıştı. Tüfeğin etkili menzili içinde bireysel hedeflerden çok kitlesel hedefler vurulabiliyordu, fakat uzun ya da uzak menzillerdeki hedeflere ateş etmek aslında etkili olmayacağı için tercih edilmiyordu.

Süngü

Üç tip süngü vardı. En yaygın olanı bıçak biçimindeydi. Diğer tiplerden birincisi daha ince ve batırmaya daha elverişli, ikincisi ise daha çok Almanların kullandıkları testere dişli bıçak şeklinde süngülerdi. İtilaf kuvvetlerinin propagandalarında bu testere dişli süngünün kasten daha müthiş bir yara açmak amacıyla tasarlandığı söylense de, aslında amaç istihkâm faaliyeti sırasında da kullanabilmekti.

Savaş öncesi eğitim el kitaplarında süngü saldırısının önemi özellikle belirtilmekteydi ve askerlere genel olarak İngilizlerin ifadesiyle "süngü ruhu" aşılanırdı. Oysa hakikat biraz farklıydı. 1914'ten sonra saldırılar çok seyreldi ve bundan sonra süngü darbesiyle ölen ya da yaralanan insan sayısı nispeten az oldu. Süngü, kuşkusuz siper savaşlarında hâlâ kullanılıyordu. Fakat süngü ile karşılaşan asker ya kaçıyor ya da teslim olmayı tercih ediyordu. Savaş sırasında süngü darbesi almış askerlerin kesin sayısına dair bilgiye ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, savaşın asıl büyük katili olan topçuya oranla son derece düşük olduğu anlaşılmaktadır. İngiliz sağlık personeli süngü yaralarını İngiliz Ordusu sağlık kayıtlarında, tüm zayiatın yüzde birinden biraz fazla olan muhtelif yaralanmalar kategorisine sokmuştu.

ALMAN TÜFEKLERİ

Alman piyadesinin iki ana tüfek tipi vardı: Mauser Gewehr 88 (1888) ve Mauser Gewehr 98 (1898). Gewehr 98 çok isabetliydi ve Alman ordusunda II. Dünya Savaşı'na kadar kullanıldı.

Kalibre: 7.92 mm (0.312 inç) (Mauser Gewehr 98)
Şarjör: 5 mermi
Sistem: Önden kilitlenen sürgü kollu
Uzunluk: 125 cm
Ağırlık: 4.3 kg
İlk hız: 870 m/sn

KESKİN NİŞANCILAR

Keskin nişancılık savaş boyunca değerli bir araçtı. Önceki savaşlara göre daha çok öne çıkmış ve statik siper savaşından sonra önemi daha da artmıştır. Keskin nişancılar genellikle iki kişilik ekipler halinde çalışırlardı. Bunlardan biri hedefe ateş eder, diğeri ise dürbün veya düşmanın keskin nişancılarına hedef olmamak için siper periskopu kullanarak hedefi belirlerdi. Keskin nişancılar ya kamufle edilmiş noktalardan ya da madeni levhaların arkasından atış yaparlardı. Bu madeni levhaların üzerinde, nişancıyı hedef haline getirmeyecek kadar dar, ancak tüfek geçecek kadar bir delik bulunurdu.

Bir Alman keskin nişancı kameraya poz vermiş. Normal koşullarda çok daha iyi siper almış olurdu.

Denize Doğru Yarış

İngiliz-Fransız ve Alman orduları Eylül sonundan Ekim sonuna kadar geçen sürede birbirlerinin daha az korunaklı kanatlarını kuşatmak amacıyla kuzeye doğru ilerlediler. Ancak bu amaçla yapılan bütün taarruzlar başarısızlığa uğradı ve sonunda Kuzey Denizi her iki tarafın da daha fazla manevra yapmasını engelledi.

Moltke Marne'da Eylül başında başarısızlığa uğradıktan sonra bölgedeki bütün Alman kuvvetlerinin Aisne Nehri'ne doğru, yani kuzey yönünde geri çekilmesini emretti. Bu emir Schlieffen Planı'nın çöktüğünün işaretiydi. Bu başarısızlık Almanları, eskiden beri kaçındıkları iki cephede birden uzun bir savaşa mahkûm etti. Moltke'nin yerine 14 Eylül'de genelkurmay başkanlığına General Erich von Falkenhayn atandı. Moltke'nin rakibi Mareşal Joffre ise, Paris'in doğusunda elde ettiği zaferden sonra Alman kuvvetlerinin işini bitireceğine dair büyük umutlar taşıyordu. Bundan dolayı İngiliz-Fransız ordularına Alman kuvvetlerini takip etmeleri talimatını verdi. Joffre'un amacı Almanların saldırıya açık sağ kanadını kuşatmaktı. Fakat Almanlar Birinci Aisne Muharebesi'nde (15-18 Eylül) bu manevrayı engellediler.

Aisne Nehri üzerindeki bu savaş, Denize Doğru Yarış olarak bilinen bir dizi kanat kuşatma harekâtının fitilini ateşledi. Her iki taraf da kuzeye, Kuzey Denizi sahiline doğru kuvvet gönderdiler. İtilaf orduları Almanların sağ kanadının, Almanlar ise İngiliz-Fransız kuvvetlerinin sol kanadının etrafından dolaşmaya çalıştılar. 22-26 Eylül günlerinde Picardie, 27 Eylül-10 Ekim tarihleri arasında da Artois bölgesinde çok şiddetli çarpışmalar yaşandı. Sonra daha kuzeydeki Flandre savaşın asıl ağırlık merkezi haline geldi. Taraflar bu bölgede birçok kez çarpışmaya girdiler. Ancak çarpışmalarda iki taraf da stratejik bir kazanç sağlayamadı.

1914 yılının sonlarında çarpışmalar Fransa'nın kuzeyine doğru kayarken, yürüyüş halindeki Fransız askerleri.

Anvers Kuşatması

Denize Doğru Yarış devam ederken Belçika ölüm kalım savaşı içindeydi. 20 Ağustos'ta Brüksel düştükten sonra Belçika ordusunun büyük bir kısmı Anvers'e doğru geri çekilmişti. Belçika kuvvetleri Ağustos sonu ile Eylül ortalarına kadar bu bölgeden Almanların sağ kanadına

Hareket halindeki bir Belçika makineli tüfek müfrezesi.

1914'teki açık savaşın son evresinde Alman askerleri.

iki saldırı düzenledi. Almanlar iletişim hatlarına daha fazla saldırı yapılmasını engellemek amacıyla ağır obüsleri bölgeye getirip 28 Ağustos'ta Anvers'i kuşattılar.

Destek olarak gönderilen bir İngiliz deniz tümeninin bölgeye ulaşmasıyla güçlenen Anvers garnizonunun önünde güçlü savunma hatları vardı, ama bu liman Liège ve Namur'unkine benzer bir akıbetle karşılaştı. Belçika topraklarında bir köprübaşını elinde tutmaya kararlı olan garnizon Flandre sahili boyunca batıya çekildikten sonra, Belçikalı yetkililer 10 Ekim'de teslim oldu. İngiliz-Belçika kuvvetleri Nieuport ile Boesinghe arasındaki Yser Kanalı hattı üzerinde yayılarak konuşlandılar. Bu kuvvetlerin güneyinde Denize Doğru Yarış'a katılmış İngiliz-Fransız kuvvetleri bulunmaktaydı.

Son Alman Saldırıları

Cephe hatları giderek tahkim ediliyordu, ama Almanlar zafere ulaşmak amacıyla iki taarruz daha düzenlediler. Bunlardan ilki 16-31 Ekim arasında cereyan eden Yser Muharebesi'dir. Ancak Belçikalılar büyük bir cesaret örneği göstererek bölgenin sularla kaplanmasını engelleyen sulama sisteminin bent kapaklarını açtılar. Ekim sonunda Nieuport'un güneyinden Dixmude'a kadar uzanan geniş bir bölge sular altında kaldı. Suyla kaplanan bu bölgenin herhangi bir askeri harekâta elverişli olmayacağını açıkça gören Almanların dikkati bunun üzerine Dixmude'un güneyine yöneldi. (Nitekim, bu bölgede 1918 yılına kadar herhangi bir askeri harekat yapılamamıştır.) Almanlar İtilaf hatlarını son bir kez yarma denemesini 1914'te Ypres'te yaptılar.

Denize Doğru Yarış
Denize Doğru Yarış sırasında birbirini izleyen kanatlara taarruz harekâtı

Birinci Ypres Muharebesi

Almanlar 1914 yılında Batı Cephesi'nde yaptıkları bu son önemli saldırıyla Manş kıyısındaki limanlara ulaşmak istiyorlardı. Fakat başarısızlığa uğradılar. Bu savaşta İngiliz Sefer Kuvveti elde ettiği küçük zafer karşılığında çok yüksek bir bedel ödemek zorunda kaldı.

Aisne Muharebesi Eylül sonunda bittikten sonra, Mareşal French komutasındaki İSK Denize Doğru Yarış için İngiliz-Fransız hattının sol ucuna yöneldi. Temel görevi İngiliz destek kuvvetlerinin ve ikmal malzemesinin bölgeye ulaşması için hayati öneme sahip Boulogne, Calais, Dunkerque gibi Manş limanlarını korumaktı. Bunun için Flandre bölgesine baskı uygulayacak ve mümkün olursa Belçika kuvvetleriyle bağlantı kuracaktı. Denize Doğru Yarış sonbaharın sonlarında zirveye ulaşırken İSK'ye bağlı birliklerin bir kısmı Ekim ortası ile Kasım başı arasında Fransa'nın kuzeydoğusundaki La Bassée ve Armentières'de iki kez savaşmak zorunda kaldı. Bazı birlikler de Belçika'nın güneyinde baskı yaratarak, on gün süreyle Alman işgali altında kalan Ypres'i 13 Ekim'de kurtardılar. İSK Almanların 1914'te yaptıkları son önemli saldırıyla bu ortaçağ kentinde karşı karşıya geldi.

TEMEL VERİLER

ZAMAN: 19 Ekim-22 Kasım 1914

YER: Güneybatı Belçika

SONUÇ: İngiltere'nin, karşılığında çok büyük bir bedel ödeyerek elde ettiği bu küçük zaferden sonra statik siper savaşı yaygınlaştı.

ALMANYA'NIN HEDEFLERİ

Alman Genelkurmay Başkanı General von Falkenhayn Manş kıyısındaki limanların İngiltere için ne kadar önemli olduğunun farkındaydı. O ana kadar bu limanları ele geçirmeyi başaramamıştı ve zaman hızla geçiyordu. Ancak Ypres'e yöneltilecek taarruz başarıyla sonuçlanırsa bu limanları ele geçirebilirdi. Böyle bir taarruz ayrıca İngiltere'nin savaşa katılmaya devam etmesini kuşkulu bir hale sokabilirdi. Württemberg Dükü Albrecht komutasındaki Dördüncü Alman Ordusu 15 Ekim'de taarruza geçti. İngiliz askerlerinin tüfek ateşi saldırganları bir kez daha kitleler halinde budadı. İngilizlerin de ağır kayıplar verdiği bu taarruz sırasında kentin kuzey ve güneyindeki birlikler geri püskürtülerek kent çevresinde bir çıkıntı oluşturdular.

Alman saldırısı ay sonunda tekrar başladı. En sert saldırılar doğu ve güneydoğuya yöneldi. Dördüncü Ordu'ya bağlı kuvvetler Gheluvelt'i ele geçirdi, 31 Ekim'de Menin karayolunun diğer tarafına geçti. Ancak İtilaf kuvvetleri kısa süre sonra Gheluvelt'i geri aldı. Alman kuvvetleri yüksekliğinden dolayı önemli bir bölge olan Messines Sırtı'nı ve biraz uzakta kalan Wytschaete köyünü 1 Kasım'da ele geçirdi. Böylece çıkıntı daha da küçüldü. Ypres'in düşmesi an meselesiydi. Öyle ki İmparator II. Wilhelm kentin işgalini izlemek üzere bölgeye gelmişti. Fakat çok sayıda Fransız yedek kuvvetinin bölgeye ulaşmasıyla takviye edilen İngiliz kuvvetleri direnişe devam etti.

Almanlar Ypres'i ele geçirmek amacıyla iki büyük saldırı daha düzenlediler. Olaylar öyle nazik bir noktaya gelmişti ki İtilaf kuvvetleri 9 Kasım'da Ypres'i tamamen terk etmeyi bile düşünmeye başlamışlardı. Bu plan kabul görmedi, ama saldırının şiddetini artıran Alman kuvvetleri ertesi gün St Eloi'yı ele geçirdi. Almanlar sonra da Ghe-

BATI CEPHESİ, 1914

1914 sonlarında hareket harbi sona erdikten sonra cephe hatlarının durumu.

Birinci Ypres Muharebesi'nden sonra Belçika'daki bir siperde alışılmadık bir intizam içindeki Alman askerleri.

luvelt'i almak amacıyla azgınca saldırdılar, ama başarılı olamadılar. Son Alman çabası 15 Kasım'da gerçekleşti. Bir hafta sonra her iki taraf da fiilen tükendiği ve hava koşulları giderek kötüleştiği için muharebe sona erdi.

KAYIPLAR

İtilaf kuvvetleri Birinci Ypres Muharebesi'nde 75.000 kayıp verdi. İSK'nin büyük bir kısmı yok edildiği için yeniden kurulması gerekiyordu. Almanlar da yaklaşık 135.000 kayıp verdiler. Savaş başlayalı henüz beş ay olmuştu ve toplam insan kaybı muntazaman artıyordu. Kayıtlara göre o tarih itibariyle 50.000 Belçikalı, 995.000 Fransız, 677.000 Alman ve 75.000 İngiliz ölü, yaralı ya da kayıptı.

1914 yılı sona ererken Fransa saldırıya devam ediyordu. 20 Aralık'ta Birinci Champagne Muharebesi başladı.

Savaşa girmiş olan ülkeler kesin zaferin mümkün olduğuna inanmakla birlikte, savaşın başlangıçta umut edildiği gibi Noel'den önce bitmeyeceğinin farkındaydılar. Daha çok kan dökülecceğini herkes biliyordu, ama bu durum ne Alman ne de İngiliz askerlerinin cesaretini kırmıştı. Ancak bazı İngiliz ve Alman askerleri Noel gecesi kısa süre önce kazdıkları siperlerinden sürünerek çıkıp birbirlerinin Noel'ini kutlamış ve bu davranışları komutanlarının hiç hoşuna gitmemişti.

Belçika'daki Ypres kentinin dışında esir alınmış Fransız askerleri.

İNGİLİZ SEFER KUVVETİ

1914'te İSK Avrupa standartlarına göre yalnızca beş tümenden oluşan küçük bir kuvvet durumundaydı. Tamamı gönüllülerden oluşan bu kuvvette savaş tecrübesi yüksek çok sayıda asker yer alıyordu. Aralarında çok iyi eğitilmiş ve savaşa psikolojik olarak hazırlanmış iyi nişancılar da vardı. İSK savaşın ilk aylarında iyi savaştı, fakat büyük bir kısmı hayatını kaybetti. Bundan dolayı önce gönüllülerle sonra da zorunlu askerlik uygulamasıyla asker sayısı oldukça artırıldı. Kasım 1918'de İSK bünyesinde 61 tümen bulunuyordu (Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Britanya İmparatorluğu'nun başka bölgelerinden getirilenler de dahil).

Harekete geçmek üzere bekleyen İngiliz askerleri.

Sırbistan İşgalleri 1914-15

Avusturya-Macaristan, Arşidük Franz Ferdinand'ın öldürüldüğü suikastta rolü olduğu için Sırbistan'ı cezalandırmayı planlamış, fakat kuvvetleri geri püskürtülmüştü. Daha sonra bu ülkeye boyun eğdirmek amacıyla Almanya ve Bulgaristan'dan destek alarak yeni bir taarruz düzenledi.

Avusturya-Macaristan, Sırbistan'ı Arşidük Franz Ferdinand'ın öldürülmesinden doğrudan sorumlu tuttu ve 28 Haziran'da bu ülkeye savaş ilan etti. Ertesi gün Sırbistan'ın başkenti Belgrad'a, Tuna Nehri'ndeki Avusturya-Macaristan gambotları tarafından ateş açıldı. Mareşal Oskar Potiorek komutasındaki 200.000 asker Sava ve Drina Nehirlerini aşıp Belgrad'ın kuzey ve batı kesimlerine gelinceye kadar başka bir çatışma olmadı. Bu olayla birlikte Jadar Nehri Muharebesi başladı. 16 Ağustos'ta Mareşal Radomir Putnik komutasındaki 190.000 Sırp askeri karşı saldırıya geçince Avusturya-Macaristan kuvvetleri hazırlıksız yakalandı. Sayıca az, donanım bakımından da yetersiz durumdaki Sırp kuvvetleri 21 Ağustos'ta Potiorek'in ordusunu geri çekilmek zorunda bıraktı.

Sırplar kısa bir aradan sonra, 6 Eylül'de Avusturya-Macaristan sınırları içindeki Bosna'ya girdiler. Ancak Potiorek sonraki 48 saat içinde Drina Nehri'nin karşı yakasına geçip, Sırp tarafında köprübaşları oluşturunca bu kez Putnik geri çekilmek zorunda kaldı. Sırp kuvvetleri Avusturya-Macaristan mevzilerine sert saldırılar düzenledi, ancak on gün süren şiddetli çarpışmalardan sonra Drina Nehri Muharebesi'nde yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldılar ve 17 Ağustos'ta savunması daha kolay olan Belgrad'ın güneybatısındaki mevzilere çekilmeye başladılar.

1914'te Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'ı işgali harekâtındaki yanlış yönetiminden dolayı görevine son verilen Mareşal Oskar Potiorek.

Avusturya Yeniliyor

Takviye alan Avusturya-Macaristan kuvvetleri 5 Kasım'da bir kez daha saldırıya geçti. Yeterli miktarda cephanesi olmayan Putnik'in kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Putnik, geri çekilirken Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin de cephane sıkıntısı çekmeye başlayacağı için tekrar saldırı düzenleyebileceği umudunu taşıyordu. Avusturya-Macaristan kuvvetleri 2 Aralık'ta Belgrad'ı işgal etti. Ancak Fransa

AVUSTURYA-MACARİSTAN ZULMÜ

Avusturya-Macaristan'ın 1912'de kabul ettiği Savaş Yasası'na göre ülke çapında bir tehlike belirdiği takdirde ordu vatandaşlık haklarını yok sayarak bireyleri kendisi cezalandırabilecekti. Bu yasa ilk kez 25 Temmuz 1914'te Bosna-Hersek'te, sonra da Sırbistan'da uygulandı. Bosna milliyetçisi olsun olmasın bütün Sırplara şüpheli muamelesi yapan Avusturya-Macaristan, 1914'te Sırbistan'ı işgal edince sistemli olarak rehine aldı, evleri yaktı ve tahminen 4.000 sivili öldürdü. Benzer uygulamalara Galiçya'da da başvuruldu.

Sivil Sırplar Avusturya-Macaristan askerleri tarafından kurşuna diziliyor.

Putnik'in kuvvetlerine cephane desteğinde bulunduğu için Sırp kuvvetleri yeniden vurmaya hazır hale gelmişti. Avusturya-Macaristan ordusu arkasını suları taşmış haldeki Kolubara Nehri'ne vermişti, bu yüzden Sırp kuvvetleri 3 Ağustos'ta şiddetli bir saldırı düzenleyince kapana kısıldılar. 9 Ağustos'ta Kolubara Nehri Muharebesi sona erdiğinde Avusturya-Macaristan kuvvetlerinden hayatta kalanlar Tuna ve Sava Nehirlerinin diğer yakasına doğru gerilemek zorunda kaldılar. 15 Ağustos'ta Belgrad, işgal kuvvetlerinin elinden geri alındı. Bunun üzerine 227.000 asker kaybeden Potiorek görevinden alınarak yerine Arşidük Eugene getirildi.

1915-16 yıllarında Sırbistan ve Karadağ üzerinden destansı geri çekilişleri sırasında kısa bir mola imkânı bulmuş yorgun Sırp askerler.

Sırbistan Sonunda Yeniliyor

Sırbistan'ın yüz yüze olduğu olumsuzluklar giderek büyüyordu. 1915 sonlarında yeni bir işgal tehdidi ortaya çıktı. Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na yardım gönderebileceği bir demiryolu hattına ihtiyacı vardı. Romanya kendi demiryolunu Haziran ayında kapattığı için yardım ancak Sırbistan üzerinden gönderilebilirdi. Sırbistan'ın doğudaki kadim düşmanı Bulgaristan 6 Eylül 1915'te İtilaf devletlerinin safında yer aldı. Bunun üzerine Alman Genelkurmay Başkanı General von Falkenhayn derhal Sırbistan'a müşterek bir saldırı planlamaya başladı. İşgalin komutası deneyimli Alman Mareşal August von Mackensen'e verildi.

Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin baş edemediği eski tip teçhizatlı Sırp askerleri.

6 Ekim'de Avusturya-Macaristan'ın Mareşal Hermann Kövess von Kövesshàza komutasındaki Üçüncü Ordu'su ile General Max von Gallwitz'in Yedinci Ordu'su Sava ve Tuna Nehirlerini geçerek Sırbistan topraklarına girdiler. Beş gün sonra General Nikola Zhekov komutasındaki iki Bulgar ordusu da Sırbistan'a batıdan saldırıya geçerek Niş ve Üsküp'e doğru ilerlemeye başladı. Putnik'in ordusu çok sert kış koşullarında Karadağ yönünde zorlu bir geri çekilme harekâtı sırasında 500.000 kayıp verdi. Sırp ordusunda hayatta kalanların tamamı 1916'nın Haziran ayında İtilaf savaş gemileri ile Korfu'ya taşındı. Bu askerler daha sonra İtilaf kuvvetlerinin işgali altındaki Selanik'te savaşa devam edeceklerdi. Sırbistan, Karadağ ve komşu Arnavutluk'un büyük bir kısmı 1918'in sonlarına kadar İttifak devletlerinin işgali altında kaldı.

Rusya Doğu Prusya'yı İşgal Ediyor

Rus Ordusu'nun kısa süre içinde seferber olması Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerini şaşırttı. Rusların sınırı geçmesi üzerine Almanya'nın bu zayıf eyaletini savunmakla görevli generali panik denebilecek bir ruh hali içine girdi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 15 – 23 Ağustos 1914

Yer: Almanya'nın Doğu Prusya eyaleti

Sonuç: Rusya'nın Doğu Prusya'nın iç kesimlerine taarruzda bulunmasına, Alman komutan panik halinde yanıt verdi.

Sık sık değiştirilen Schlieffen Planı Almanya'nın batıda Fransa, doğuda Rusya ile olmak üzere aynı anda iki cephede savaşmak zorunda kalmasını engellemek amacıyla geliştirilmişti. Ancak bu planın temelini oluşturan birçok varsayım hatalıydı. Örneğin, Rusya'nın seferberlik sürecinin yavaş ilerleyebileceği, bundan dolayı Almanya'nın doğuda küçük bir kuvvet tutmasının yeterli olacağı ve kuvvetlerinin büyük kısmını Fransa ile yapacağı savaş için güvenli bir şekilde batıya kaydırabileceği varsayımı. 1914'te tasarlanan bu plan üzerinde daha sonra yapılan değişiklikte, Rusya'nın tahmin edilenden daha kısa süre içinde savaşa girebileceği kabul ediliyor, bundan dolayı Almanya'nın Doğu Cephesi'nde değişiklik öncesine göre daha fazla kuvvet bulundurması öngörülüyordu. Almanya bu değişikliğe uygun olarak savaş gücünün yüzde 10-15'ini Doğu Cephesi'nde tutacaktı.

Rus ve Alman kuvvetlerinin savaşta ilk kez karşı karşıya geldikleri Stallupönen Muharebesi. Rus kuvvetleri küçük bir taarruzu geri püskürttü.

Rusların Planları

Rus ordularının 1914 Ağustos'unun ilk yarısında Almanya'ya bağlı Doğu Prusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı Galiçya sınırına çok hızlı bir şekilde yığılması, Schlieffen Planı değiştirilmiş olmasına rağmen İttifak devletlerinin kurmayları üzerinde şok etkisi yarattı. Çar II. Nikola seferberlik kararını 30 Temmuz'da imzalamıştı. Seferberlik hazırlıkları 4 Ağustos'ta başladı. Rus ordularının büyük bir kısmı 15 Ağustos'ta savaşa hazır duruma gelmişti.

Rusya'nın Doğu Prusya'da izlediği savaş stratejisi mümkün olduğu kadar kısa sürede saldırıya geçerek Almanya'nın Fransa'yı yenilgiye uğratmasını, sonra da askeri gücünü doğuya yöneltmesini engellemekti. İki Rus ordusu Doğu Prusya'yı istila etmeye gönderildi. Almanya'nın bu eyaletinin bir kısmı Rus topraklarına doğru bir girinti yapıyordu. Fakat fiilen sadece iki elverişli istila yolu vardı. Kuzey ve güneybatı yönlerinde Königsberg (Kaliningrad) ve Thorn'un (Torun) çevreleri iyi tahkim edilmişti. Bu müstahkem mevkilerin çevresinden dolaşılamazdı, onları ele geçirmek de çok vakit alabilirdi. Orta kesimlerde ise istila kuvvetlerinin karşısına çıkacak olan Masuria Gölleri vardı. Almanların tahkimatını güçlendirdik-

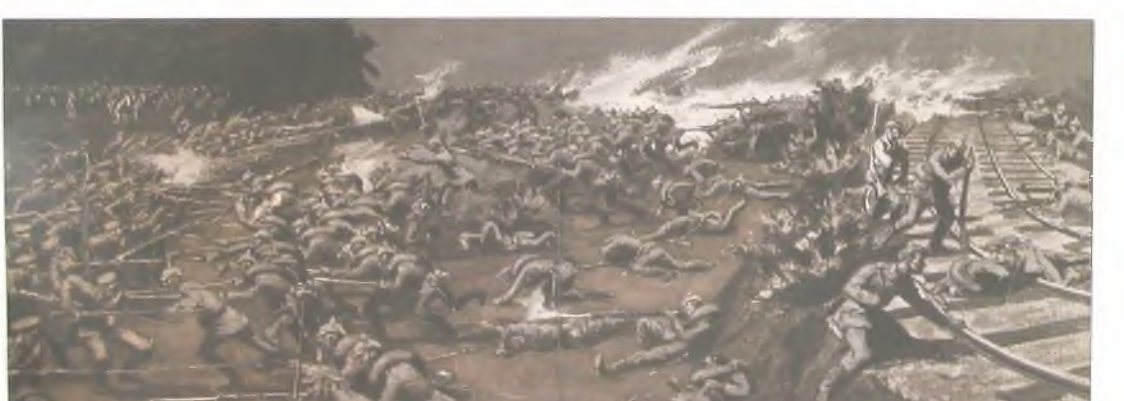

Doğu Prusya'nın Rusya ile olan doğu sınırındaki bir bölgede, siperdeki Alman askerleri.

leri bu bölgeye girmek öncekinden daha da zordu. Bu nedenle Rusların Doğu Prusya'ya hem doğudan hem de güneydoğudan saldırmaktan başka seçenekleri yoktu. Ancak Rus orduları aralarına hayli mesafe girecekleri ve bundan dolayı birbirlerinden kopuk kalacakları için harekâtı eşgüdüm içinde yapmakta güçlük çekeceklerdi.

General Paul von Rennenkampf'ın komutasındaki 150.000 mevcutlu Rus Birinci Ordu'su doğuda mevzilendi. General Aleksandr Samsonov'un daha büyük olan İkinci Ordu'su da bu nokta ile arasında hayli mesafe olan güneydoğudaki Masuria Gölleri'nin aşağı kısmına eşzamanlı olarak yerleşti. Bu iki generalin komutasındaki 29 tümen, General Maximilian von Prittwitz'in sadece 13 tümenden oluşan Sekizinci Ordu'su ile karşı karşıya geldi. Rennenkampf Prittwitz'i üzerine çekmek amacıyla daha önce harekete geçti. Yapılan plana göre kuvvetlerini iki gün sonra harekete geçirecek olan Samsonov ise Alman kuvvetlerinin arkasına sarkacak ve iki general bir kıskaç hareketi gerçekleştireceklerdi. Plan sağlam görünüyordu. Ancak kuvvetleri iyi teçhizatlı olmayan ve ikmal sistemleri gerektiği gibi düzenlenmemiş Rennenkampf ve Samsonov fazla iyimserdiler.

Rusların İlk Başarıları

Yine de Birinci Ordu'nun morali Doğu Prusya'ya girdikten kısa süre sonra, 17 Ağustos'ta Stallupönen'de Almanların bir saldırısını püskürtüp, üç gün sonra da Gumbingen'de daha büyük bir taarruzdan zaferle çıkınca yükseldi. Prittwitz paniğe kapıldı ve yetkilerinin dışına çıkarak Vistül Nehri'ne doğru geri çekilme emri verdi. Almanlar bu hareketleriyle Doğu Prusya'nın büyük bir kısmından vazgeçmiş oluyorlardı. Üstleri, Prittwitz'in bu geri çekilme emrini kısa süre sonra iptal ettiler ve 23 Ağustos'ta yerine iki general atadılar. Bunlar Paul von Hindenburg ve Erich Ludendorff idi. Yeni atanan generaller Rus ordularından önce birine, sonra da diğerine saldırma kararı aldılar.

Doğu Prusya'daki Alman Sekizinci Ordu'sunun kıdemli kurmay subaylarından Albay (daha sonra General) Maximilian Hoffmann.

RUSYA'NIN SEFERBERLİĞİ

Almanya'nın savaş stratejisi denebilecek Schlieffen Planı bir yönüyle de Rusya'nın kısa süre içinde seferber olamayacağı inancına dayanıyordu. Ancak bu fikir 1914'ten önceki yıllarda giderek inandırıcılığını yitirdi. Rusya'da 1909'da Savaş Bakanlığı'na atanan General Vladimir Sukhomlinov ülkenin savaş çarkında köklü bir reform hareketi başlattı. Sukhomlinov askeri harcamalara ayrılan payın artmasını sağladı, seferberlik için son derece önemli olan demiryolu ağını genişletti. Bu genişletme çalışmaları 1916'da tamamlanacaktı. Almanlar Rusya'nın bu faaliyetinden öyle telaşa kapıldılar ki 1914'te savaşa girmeye daha istekli bir hale geldiler.

Cepheye yürüyüşe hazır Rus askerleri Çar II. Nikola ile birlikte.

Süvari

Savaş patladığında birçok ordu büyük süvari kuvvetlerine sahipti. Savaşın büyük bir kısmında Batı Cephesi'nde süvariler ikinci plana itildi, ama başka yerlerde, özellikle Filistin Cephesi'nde önemli görevler üstlendiler.

Savaş patladığında bütün ordularda süvari birlikleri vardı. Bazı ordulardaki süvari sayısı diğerlerinden daha yüksekti. Rusya'nın süvari kuvveti 29 tümen gibi oldukça yüksek bir rakama ulaşıyordu. Almanya 11, Fransa 10, İngiltere ise sadece 1 süvari tümenine sahipti. Ancak savaşta süvarilerin 1918'e kadar bazı bölgeler dışında önemli işlevleri olmadı. Başlangıçta birçok general atlıların geleneksel işlevlerini bu savaşta da yerine getireceklerini umuyordu. Süvari sınıfının geleneksel rolü düşman süvarisi ile çarpışmak, keşif görevlerinde bulunmak, yenilgiye uğrayan ve dağılan düşman kuvvetlerini takip etmekti. Süvariler genellikle kılıç, bir kısmı da mızrak taşımaya devam ettiler. Ancak çoğunluğu yeni geliştirilen ateşli silahlarla piyade eğitimi de almıştı.

Savaşın daha sonraki aşamalarında bir gaz saldırısına karşı –atı için değil– kendisi için önlem alan Alman süvarisi.

Batı Cephesi

1914 sonlarında siper savaşı başladığında, süvari Batı Cephesi'nde daha çok, gelişmeleri bir kenardan izleme konumunda kaldı. Düşman ülkelerin süvarileri ilk başlarda karşı karşıya gelip çarpıştılar. Örneğin İngiltere'nin 9. Mızraklı Alayı, 6 Eylül'de Moncel'de Almanların 1. Ejderha Muhafız Alayı'na saldırdı. Ancak bu savaş tarzı gelecek vaat etmiyordu. Bundan birkaç gün sonra Faujus'de 70 civarında Alman süvarisi, İngiliz 18. Hafif Süvari Alayı'nın attan inmiş durumdaki bir müfrezesine taarruz etti, fakat tüfeklerle açılan yaylım ateş sonucunda kırıldılar. Bu saldırıya katılan askerler ya öldüler ya da yaralandılar. Süvari bundan sonra yaklaşık üç yıl cephe hattının gerisinde beklemede kaldı. Düşman hatları yarılınca aradan dalıp üstünlük elde edecekti. Ancak böyle bir yarma harekâtı ve dolayısıyla bir boşluk hiç olmadı. Süvarinin en büyük üstünlüğü olan hareketliliği çamur, makineli tüfekler ve dikenli teller tarafından engellendi.

Açık alanlarda savaş 1918'de bir ölçüde görülmeye başlandığında ise, süvari sayısı büyük ölçüde azaltılmıştı. Süvari birliklerinin büyük bir kısmı dağıtılmış ve askerleri başka görevlere aktarılmışlardı.

1914 sonlarında Batı Cephesi'nde bir Hintli süvari kolu. Atlı Hintli birlikleri daha sonra Filistin Cephesi'nde dikkat çekici görevler yapmıştır.

Geri kalanlar savaş alanına çıkarken zaman zaman at bindiler. Fakat bütün ülkelerin süvarileri çarpışmalarda piyade olarak yer aldı. İngilizler süvariyi Whippet hafif tankları ile birlikte kullanmayı bile tasarladı. Ancak süvari-tank birlikteliği iki tarafa da mutluluk getirmedi. Whippet tankları süvariye yetişemiyordu. Öte yandan süvari de, makineli tüfek ateşi karşısında korunaksız olduğu için mermi işlemeyen tankın önünde hücuma geçemiyordu.

Diğer Cepheler

Süvari birlikleri savaşın başka cephelerinde daha sık ve daha uzun süreyle kullanıldı. Doğu Cephesi'nde mesafeler çok uzun olduğu için, Avusturya-Macaristan, Almanya ve Rusya genellikle açık alanda savaşmak zorunda kaldılar. Bundan dolayı süvari kuvvetlerini geniş ölçüde kullandılar. Baltık Denizi'nden Romanya sınırına kadar uzanan çok geniş bir arazi boyunca siper kazmak veya inşa etmek imkânsızdı. Bundan dolayı Batı Cephesi'nde olduğundan daha büyük bir hareketlilik söz konusuydu.

Bir Bulgar süvari müfrezesi bir Balkan kentinin sokaklarında ilerliyor.

Belçika'nın mızraklı süvarileri 1914 yılının Ağustos ayında ülkelerini Alman işgaline karşı korumak için cepheye ilerliyor.

Süvari en çok Filistin'de savaşa katıldı. Britanya İmparatorluğu çok sayıda atlı birliği bölgeye aktardı. Avustralya ve Yeni Zelanda'da eğitilmiş olanları özellikle belirtmek gerekiyor. Bu süvari kuvvetleri savaşa atlı olarak katılıyor fakat piyade olarak da çarpışıyorlardı. 1917 sonundaki Birüssebi Muharebesi'nde 2. ve 3. Avustralya Hafif Süvari Alayları böyle yapmışlardır. Ancak aynı gün başka iki kuvvet, 4. ve 12. Avustralya Hafif Süvari Alayları kendi cephe hatlarına yaklaşık 2.750 metre uzaktaki çift hatlı Türk siperlerine saldırdılar. Kılıç çekmeyen Avustralyalılar aşağı doğru eğdikleri süngüleriyle dörtnala ilerlemeye başlayınca, bu görüntüden etkilenen Türk savunmacıların çoğu mevzilerini terk edip kaçtı.

1918'de İtilaf kuvvetlerinin, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere, Hindistan ve Fransa'dan Filistin'e getirilmiş birliklerden oluşan eksiksiz bir süvari kolordusu vardı. Arabistan ve Filistin'de Osmanlılara karşı düzenlenen harekâta İngiltere'nin Arap müttefikleri de hemen hemen tamamen at ve develi askerlerle katıldılar.

Tannenberg Muharebesi

Almanya'yı Ağustos 1914 sonlarında Tannenberg'de zafere götüren etken, kuvvetlerini demiryolu ile Doğu Prusya üzerinden sevk edebilmesidir. Bu sayede, Rusya'nın güçlü fakat birbirinden kopuk iki ordusundan birini yenebilmiştir.

TEMEL VERİLER

Tarih: 26 – 30 Ağustos 1914

Yer: Doğu Prusya'nın güneydoğu bölgesi

Sonuç: Almanya Rus İkinci Ordu'sunu sadece birkaç günde ağır bir yenilgiye uğratarak ezici bir zafer kazandı.

Rusya'nın Ağustos 1914'te Doğu Prusya'yı istila süreci General Rennenkampf'ın Birinci Ordu'sunun 29 Ağustos'ta Gumbinnen'de küçük bir zafer elde etmesinden sonra olumsuz şekilde gelişmeye başladı. Rennenkampf'ın amacı Alman Sekizinci Ordu'sunu kendi cephesinde tehdit altında tutmaya devam etmekti. General Samsonov'un İkinci Ordu'su ise bu sırada güneydoğudan ilerlemesini sürdürmekteydi. Rennenkampf'ın yavaşlığı Alman Sekizinci Ordu'sunun harekât komutanı General Max Hoffmann'ın dikkatinden kaçmadı ve istila ordularının önce birini, sonra diğerini yenmek gibi cesur bir planı uygulamaya başladı. Bu planını bölgeye 23 Ağustos'ta gelen yeni Sekizinci Ordu komutanı General von Hindenburg ve yardımcısı General Ludendorff da kabul ettiler.

Almanlar İlerliyor

Alman Sekizinci Ordu'suna bağlı dört kolordudan biri demiryolu ile süratli bir şekilde güneydoğuya gönderildi. Bu kuvvetler Samsonov'un açık kanadına karşı mevzileneceklerdi. Fiilen hareket edemez durumdaki Rennenkampf'ın karşısına da bir süvari örtme kuvveti bırakıldı. Diğer iki Alman kolordusu Gumbinnen'den güneye yürüyerek İkinci Ordu'nun diğer kanadının karşısında mevzilendiler. Dördüncü kolordu da artık tam Samsonov'un yolu üzerinde bulunan Tannenberg köyünün yakınlarında bırakıldı. Samsonov'un kuvvetleri 22 Ağustos'tan itibaren Tannenberg'e yaklaşmaya başlamıştı. Bu kuvvetler sonraki altı gün boyunca bir miktar ilerleyebilmişlerdi. Ancak gereğinden fazla yayılan Samsonov'un kuvvetlerinin her türlü ikmal olanağı da gün geçtikçe azalmaktaydı.

1914'te yoldaşlarıyla birlikte Doğu Prusya topraklarında yürüyen bir Rus çocuk asker.

Tannenberg Muharebesi sırasında yanmakta olan bir kentten geçen Alman askerleri.

İkinci Ordu'nun açık kanatlarına Almanların yaptığı saldırılar 26 ve 27 Ağustos günlerinde artmaya başladı. Samsonov'un yalıtılmış durumdaki kuvvetlerinin fiilen imha edilmesi üç günden fazla sürmedi. 230.000 mevcutlu ordunun yarısından fazlası ya öldü ya yaralandı ya da esir düştü. Yenilen Samsonov ormanlık bir bölgeye kaçtı ve o ayın son günü intihar etti. Hindenburg'un toplamda en fazla 20.000

MAREŞAL PAUL VON HINDENBURG

Tipik bir Prusyalı subay olan Hindenburg (1847-1934) 1911'de emekliye ayrıldıktan birkaç yıl sonra yeniden göreve başladı. Sakin, aristokrat ve çevresinde saygı gören otoriter tavırlı Hindenburg'un o kadar itibar elde etmesinde Almanya'nın savaş çabalarını Ağustos 1916 sonundan itibaren birlikte yönettiği General Erich Ludendorff'un büyük payı vardır. Hindenburg 1919'da görevinden tekrar ayrıldı fakat birkaç yıl sonra, 1925'te cumhurbaşkanı oldu ve 1934 yılına kadar bu görevinde kaldı.

Mareşal Hindenburg kendisine yakışan asker tavrıyla poz vermiş.

asker kaybettiği Tannenberg Muharebesi Almanya'da büyük bir zafer olarak sunuldu. İki Alman komutanı, Hindenburg ile Ludendorff ülkelerinde büyük ün kazandılar. Bu savaş İngiltere'de olduğu kadar Fransa'da da büyük bir felaket olarak görüldü. Ancak Rus ordusunun çok geniş bir ihtiyat rezervi vardı.

Yeni Saldırılar

Almanlar Samsonov'u yenilgiye uğratmak için yürüttükleri savunma savaşından başarıyla çıktıktan sonra Rennenkampf'ın Doğu Prusya'yı işgal tehdidine son vermek için bir saldırı harekâtı planladılar. Bunu gerçekleştirmek için Eylül başında Batı Cephesi'nden çok miktarda kuvvet aktardılar. Bu Schlieffen Planı'na uygun olmayan stratejik bir karardı. Birinci Masuria Gölleri Muharebesi Alman Yedinci Ordu'sunun ve Sekizinci Ordu'dan bazı birliklerin, gecikerek de olsa Doğu Prusya içlerine doğru ilerlemeye başlayan Rennenkampf'ın sağ kanadına saldırısıyla başladı. Bu saldırı göllerin güneyinde bulunan Rus hatlarına yönelik bir tırpanlama harekâtı şeklinde gerçekleşti. Ancak Rennenkampf tuzağa düşmek üzereyken geri çekilmeyi başardı.

Bu muharebe Hindenburg'u 13 Eylül'de Rusya'ya çok yaklaştırmıştı, fakat ordusu yorulmuştu ve kuvvetlerinin malzeme, erzak eksikliği had safhaya gelmişti. Rennenkampf ise güvenli bir şekilde Nieman Nehri'ni geçti ve Rus Onuncu Ordu'su tarafından takviye edilerek güçlendi. Ruslar güçlenmiş kuvvetleriyle 25 Eylül'de Nieman'da karşı saldırıya geçti. Hindenburg sert çarpışmaların yaşandığı Nieman Muharebesi'nin üçüncü gününde kuvvetlerine ilerlemeyi durdurma emri verdi. Rusların kayıp sayısı 125.000'i bulmuştu. Almanların Doğu Prusya'daki kayıp sayısı ise Ağustos ayından itibaren 100.000 civarında ölü, yaralı ya da kayıp oldu. Gelgelelim, akan bunca kana rağmen Doğu Cephesi'nin kuzey kesimindeki stratejik durumda önemli denebilecek bir değişiklik olmadı.

Masuria Gölleri'nin yakınındaki bir mevzide iyi kamufle edilmiş Alman askerleri.

Polonya ve Galiçya Harekâtı

Savaş patladığında Rusya'ya düzenlediği saldırıda başarı sağlayamayan Avusturya-Macaristan, Doğu Cephesi'nde olası bir yıkımı engellemek amacıyla müttefiki Almanya'dan askeri yardım istemek zorunda kaldı.

Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı Mareşal Franz Conrad von Hötzendorf savaş başlayınca üç orduyu Galiçya'ya yığdı. Amacı Rusya Polonya'sının güneyine büyük bir saldırı düzenlemekti. Bu bölge General Nikolai İvanov'un Güneybatı Ordular grubu tarafından savunulmaktaydı. Conrad 23 Ağustos'ta 320 km'lik cephe hattı üzerinde ilerlemeye başladı. Kuzeyde General Victor Dankl'ın Birinci Ordu'su Rus Dördüncü Ordu'sunu iki gün süren Krasnik Muharebesi'nde yenilgiye uğrattı. Rus General Wenzel von Plehve'nin Beşinci Ordu'su Mareşal Moritz Auffenberg'in Dördüncü Ordu'su tarafından 26 Ağustos-1 Eylül tarihleri arasında Zamosc-Komaróv Muharebesi'nde geri püskürtüldü.

Muhtemelen özel olarak poz verilmiş olmasına rağmen bu fotoğraf Galiçya'daki çarpışmalar sırasında Rusların Przemysl Müstahkem Mevkii etrafına yerleştirdiği kuşatma hatları hakkında bir fikir vermektedir.

Rus Zaferleri

Güneyde ise durum çok farklıydı. İki Rus ordusu Avusturya-Macaristan Üçüncü Ordu'su ile vuruşmaya başlamıştı. Bu Üçüncü Ordu Sırbistan'daki görevinden alınıp bölgeye getirilen İkinci Ordu'ya bağlı bir kısım kuvvet ile biraz daha güç kazanmıştı. Üçüncü Ordu Gnila Lipa Muharebesi'nden (26-30 Ağustos) sonra Lemberg (Lvov) müstahkem mevkiine çekilmek zorunda kaldı. Fakat 3-11 Eylül tarihleri arasında yapılan Rava Russkaya Muharebesi'nde kesin olarak yenilgiye uğratıldı. Lemberg düştü ve Avusturya-Macaristan kuvvetleri Karpat Dağları yönünde 160 km kadar geriye çekildi. Kuzeye ulaşan Rus askerlerinin sayısı arttıkça bölgedeki iki Avusturya-Macaristan ordusu da geri çekildi. Böylece Ekim başında Galiçya'nın büyük kısmı kaybedilmiş oldu. Yani Przemysl müstahkem mevkii dışında bütün bölge düştü.

Rus bombardımanından sonra Przemysl'deki bir müstahkem mevkiden geriye kalanlar. Kent, Mart 1915'te düştü, fakat kısa süre sonra tekrar ele geçirildi.

Almanya, Rusların Rusya Polonya'sından geçerek Almanya'nın en önemli maden ve sanayi bölgelerinden biri olan Silezya'yı baskı altına almasını engellemek amacıyla çarpışmaların bu noktasında duruma mü-

dahale etti. General Paul von Hindenburg'un komutası altındaki Dokuzuncu Ordu demiryolu ağından yararlanarak büyük bir hızla Eylül ayının ortalarında Krakov çevresinde bir araya geldi. Hindenburg 28 Eylül'de Polonya'nın güneybatı kesimine çok şiddetli bir saldırı düzenledi. Ancak daha güçlü olan Rus kuvvetleri 12 Ekim'de Ivangorod yakınlarında Alman kuvvetlerinin ilerlemesini durdurdu. Bunun üzerine geri çekilen Hindenburg'un sonraki çabaları Rusya'nın Silezya'yı işgal etme hazırlıklarının gecikmesinde çok önemli bir rol oynadı. Hindenburg 1 Kasım'da ödüllendirilerek mareşalliğe yükseltildi ve Doğu Cephesi kurmay başkanı yapıldı. General Ludendorff da yardımcısı oldu.

Ludendorff Rus kuvvetlerinin peşine düşüp saldırmak için gereken yedek kuvvetten yoksun olmasına rağmen, hızlı manevra yeteneğine dayandırdığı cesur bir plan hazırladı. General August von Mackensen'in bir süre sonra komutanlığını yapmaya başlayacağı Dokuzuncu Ordu bir hafta içinde ve gene demiryolu sisteminden yararlanarak nispeten daha az korunmakta olan Polonya sınırının kuzeybatı kesimine hayalet gibi geçti. Mackensen 11 Kasım'da güneydoğuya, Lódz'a yöneldi ve General Rennenkampf'ın Birinci Ordu'su ile General Schiedmann'ın İkinci Ordu'su arasından sıyrılıp geçti. Rennenkampf son derece korunmasız durumdaki sol kanadına yönelen bir saldırı sonucunda bozguna uğramak üzereydi ki İkinci Ordu'nun kuşatma girişimi Plehve'nin Beşinci Ordu'sunun cepheye ulaşması ile engellendi. Bu savaş 25 Kasım'da galibi olmaksızın sona erdi.

MAREŞAL FRANZ CONRAD VON HÖTZENDORF

1906 yılında Avusturya-Macaristan Ordusu'nun genelkurmay başkanlığı görevine atanan Conrad (1852-1925) ülkesinin komşularına taarruza geçmesi konusunda ısrar etmiş, ünlü bir militaristti. 1914'te savaş başladığında Conrad cesur ve iyimser planlar hazırlamıştı. Gelgelelim komutası altındaki ordunun kapasitesi bu planların çok gerisindeydi. Özellikle 1916'da İtalya'da felaketle sonuçlanan Trentino Taarruzu'ndan sonra giderek yalnızlaşan Conrad, 1917'de genelkurmay başkanlığından alındı. Bundan sonra İtalya'da hizmet vermeye devam etti. Ancak 15 Temmuz 1918'de görevinden bir kez daha uzaklaştırıldı.

Conrad'ın görkemli planları vardı, ama bunu uygulamak için gereken kuvvetten yoksundu.

Bir Galiçya kentindeki kalıntılar ne kadar acımasız çarpışmalar yaşandığını açıkça gösteriyor.

Almanya Kontrolü Ele Alıyor

Lódz, Rusya'nın kazandığı küçük bir zafer olarak kabul edilebilir, fakat bunun stratejik hasadını Almanya kaldırdı. Rus Genelkurmay Başkanı Grandük Nikola, Silezya'nın işgali harekâtını durdurmuştu. Bunun nedeni Rusya'nın 1914'te yaklaşık 1.8 milyon asker kaybetmesi ve yıl sonunda savaş için gereken her tür ikmal malzemesi bakımından yetersizlik içinde olmasıydı. Rusya bundan sonra hiçbir zaman Almanya'yı işgal tehdidinde bulunmadı. Almanların kayıpları 275.000 civarındaydı. Yüksek komuta kademesi 1 milyona yakın kaybı olan Avusturya-Macaristan'ın artık kendi başına bir harekâta kalkışamayacağının farkına varmıştı. Bundan dolayı Doğu Cephesi'nde önderliği Alman kuvvetlerinin ele alması gerekiyordu.

Çin ve Pasifik'teki Harekât

Almanya'nın Pasifik ve Uzakdoğu gibi çok uzaklardaki sömürgeleri son derece yalıtılmış durumda oldukları için saldırılara tek başlarına karşı koyamazlardı ve bu sömürgelerin hepsi savaşın ilk birkaç ayı içinde İtilaf kuvvetlerinin düzenlediği çeşitli operasyonlarla teslim alınmıştı.

Almanya denizaşırı sömürgeler konusunda hiçbir zaman İngiltere ya da Fransa ile aynı ligde oynamamıştı. 1914'te Afrika'da bir avuç denebilecek bir toprak parçasına, Pasifik'te kömür üretimi ve radyo istasyonu olarak kullandığı birkaç adaya sahip olmuştu ve Yeni Gine'nin bir kısmının kontrolünü ele geçirmişti. Almanya'nın sahip olduğu en önemli bölge, Çin'in Shandong Yarımadası üzerinde bir liman kenti olan Qingdao idi. Bu liman 1898'te Protestan bir misyonerin öldürülmesi karşılığında tazminat olarak elde edilmişti ve 1914'te Almanya'nın Avrupa dışındaki en güçlü deniz kuvveti burada bulunmaktaydı. Bu liman kentinde 4.000 mevcutlu bir garnizon vardı. Fakat buradaki en önemli askeri unsur iki zırhlı kruvazör ile beş hafif kruvazörden oluşan Doğu Asya Filosu'ydu. Savaş başladığında bu kuvvete verilen emir İngiltere'nin nakliyat yapan gemilerine saldırmak ve sualtı iletişim kablolarını imha etmekti.

Üst rütbeli Japon subaylar ve İngiliz meslektaşları Qingdao kuşatması sırasında cephe hattı üzerinde. Geri planda bir ağır top görülüyor.

Qingdao Kuşatması

Ancak Almanya'nın Pasifik'teki sömürgeleri gerçekten umutsuz bir durumdaydı. Almanya'dan herhangi bir yardım bekleyemeyecek kadar uzaktaydılar ve çevrelerinde çok sayıda düşman vardı. İngiltere'nin Hong Kong gibi savaş gemilerini barındırabileceği çok sayıda deniz üssü vardı. Güneydoğu Pasifik'te ise Avustralya ve Yeni Zelanda savaş ilan etmişlerdi. Fransa'nın Hindiçin'de üsleri vardı ve daha da önemlisi Pasifik'te İngiltere'nin müttefiklerinden olup, kendisi bir imparatorluk kurmak isteyen Japonya da ciddi bir tehdit teşkil ediyordu. Almanya'nın Qingdao'yu ciddi bir şekilde koruyamayacağının farkında olan Japon hükümeti, 15 Ağustos'ta bu limanın boşaltılmasını talep etti. Almanya bu talebi reddedince Japonya sekiz gün sonra Almanya'ya savaş ilan etti.

Ağustos sonlarında çoğunluğunu Japon gemilerinin oluşturduğu bir filo Qingdao'yu abluka altına aldı.

Almanya'nın kıta Çin'indeki tek köprübaşı olan Qingdao'daki petrol deposu, İngiltere ile Japonya'nın birlikte gerçekleştirdikleri kuşatma harekâtı sırasında alevler içinde kalmış. Bu kuşatma 7 Kasım 1914'te, limanın ele geçirilişiyle sona ermiştir.

Qingdao kuşatmasına katılan 24.000 Japon askerinin bir kısmı 2 Eylül 1914'te karaya çıktı.

İlk Japon askerleri yarımadaya 2 Eylül'de ayak bastı ve kuşatma harekâtı başladı. 23.000 kişilik bir Japon kuvveti ve 1.300 kişilik bir İngiliz Sefer Kuvveti ile karşı karşıya kalan buradaki kuvvet eşit olmayan bir çarpışmaya girecekti. İtilaf savaş gemileri Qingdao'yu top ateşine tuttu. Hava koşulları iyi olmadığı ve sert bir direniş gösterildiği için yavaş ilerleyebiliyorlardı. Saldırı halindeki İtilaf kuvvetleri limandaki garnizonun son savunma hattına ancak Kasım başlarında ulaşabildi. Liman 7 Kasım'da teslim oldu.

Almanya'nın Pasifik'teki öteki sömürgeleri, yani Carolin, Marian, Marshall, Palau ve Samoa Adaları ve Solomon Adaları'nın bir kısmı ile Yeni Gine bir süre sonra İtilaf kuvvetlerinin eline geçti. Avustralya ile Yeni Zelanda kuvvetleri Samoa'yı tek bir mermi bile atmaksızın işgal etti. İngiliz kuvvetleri Solomon Adaları'nda çok az direnişle karşılaştı. Japonya Kasım ayında Marshall Adalarını ele geçirdi. Almanya Aralık 1914'te Pasifik'teki bütün sömürgelerini fiilen kaybetmişti. Doğu Asya Filosu'nun büyük bir kısmı da, başlangıçtaki başarılarına rağmen, Falkland Muharebesi'nde yok edildi.

ÇİN SAVAŞTA

14 Ağustos 1917'de Avusturya-Macaristan ile Almanya'ya savaş ilan eden Çin, denizaşırı görev için 300.000 asker gönderebileceğini bildirdi. Ancak ülke politik bakımdan o kadar bölünmüş durumdaydı ki bu çabasının gerektirdiği vasıtalara sahip değildi. Bundan dolayı İtilaf devletlerinin savaş çabalarına Çin'in fazla bir doğrudan etkisi olamadı. Avrupa'ya bir askeri misyon göndermekle sınırlı kalan Çin'in en önemli katkısı, Fransa'da ve başka bölgelerde savaş makinesinin malzeme ihtiyacının sağlanması amacıyla cephe hatlarının gerisinde çalıştırılan 230.000 vasıflı ve vasıfsız emekçi göndermekti.

Batı Cephesi'nde ağır koşullarda çalışan binlerce Çinlinin bir kısmı dekovil hattı yapımında görülüyor.

EMDEN SAVAŞTA

Doğu Asya Filosu'na bağlı hafif kruvazörlerden biri olan *Emden* 8 Eylül'de filodan ayrılarak Hint Okyanusu'nda seyretmekte olan ticari gemilere saldırmaya başladı. 70.000 ton malzemenin denize gömülmesini sağlayan *Emden* kruvazörü 22 Eylül'de Madras'taki petrol tesislerini bombardımana tuttu. 28 Ekim'de Rusya'ya ait *Zhemchug* adındaki eski kruvazörü ve Fransa'nın *Mousquet* destroyerini batırdı. Ancak *Emden*'in de sonu yaklaşıyordu. 14 İtilaf savaş gemisine *Emden*'i avlama görevi verildi. Bu kruvazöre ikmal yapan gemiler de birer birer batırıldı. Avustralya'nın *Sydney* kruvazörü 9 Kasım'da *Emden*'in izini buldu. Hint Okyanusu'nun güneyindeki Coco ve Keeling takımadalarının parçası olan Direction Adası'nda cereyan eden ve bir Avustralya savaş gemisinin girdiği ilk deniz muharebesinde, *Emden* uzun menzilli bir top atışı ile yok edildi. Mürettebatın büyük bölümü teslim alındı. Ancak çarpışma başladığı sırada sahile çıktıkları için esir düşmekten kurtulan 50 denizci daha sonra yurtlarına döndü.

Suüstü Akıncıları

Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri İngiltere'nin dünyanın her tarafına yayılan deniz ticaret yollarına değişik tiplerdeki suüstü savaş gemileriyle saldırmaya niyetlendi, fakat daha savaşın ilk aylarında bu suüstü akıncı gemilerinin çoğu ya batırıldı ve kayboldu ya da enterne edildi.

Düşmanın deniz ticaretini engellemek ve ticaret filosunu imha etmek 1914 yılında iyi bir stratejiydi. Denizaltı sayısı çok az olduğu ve var olanların menzili dünyanın bütün denizlerinde seyretmeye elverişli olmadığı için birçok ülkenin deniz kuvvetleri bu tür görevler için başka araçlara başvurdular. Ya bu amaçla inşa edilmiş ya da sivil deniz araçlarından dönüştürülerek elde edilmiş gemiler başlıca üç tipti. Bunlar ticaret gemilerine hücum eden akıncı kruvazörler, ticaret gemilerinden dönüştürülmüş yardımcı kruvazörler ve silahlandırılmış yardımcı ticaret akıncılarıydı. Anayurttan uzakta operasyon yapan bu suüstü akıncılarının ikmali sömürgelerde, özellikle de yük gemileri ile ya da tarafsız ülke limanlarında yapılırdı.

Akıncı Kruvazörler

Almanya'nın sekiz ticaret akıncısı vardı. Bunların yedisi Pasifik'teki Doğu Asya Filosu'yla birlikte hareket ediyordu. *Karlsruhe* adlı sekizinci gemi ise Batı Hint Adaları bölgesindeydi. Pasifik'teki taarruz gemilerinden dördü Aralık 1914'te Falkland Adaları Muharebesi'nde batırıldı. *Dresden* adlı beşinci gemi ise Mart 1915'te imha edildi. Bu filonun diğer iki gemisinin de ömürleri kısa oldu. *Emden* 1914 yılının Ağustos'u ile Kasım ayının başları arasında Güneybatı Pasifik'te ve Hint Okyanusu'nda başarıyla dolaştı. Sonunda Avustralya'nın *Sydney* adlı kruvazörüne yenik düştü.

Bu filonun son kruvazörü olan *Königsberg*, Süveyş Kanalı'nı kullanan İtilaf gemilerini batırmak amacıyla Hint Okyanusu'nun batı kesimine yöneldi. *Königsberg* iki gemi batırdıktan sonra İngilizler onun Alman Doğu Afrika'sındaki (günümüzde Tanzanya) Rufiji Nehri deltasında gizlendiği yeri buldu. Kaçışını engellemek için eski bir gemi nehrin ağzında suya batırıldı. *Königsberg* sonunda iki İngiliz monitorunun açtığı ateşle büyük hasar gördü ve 11 Temmuz 1915'te batırıldı.

Batı Hint Adaları'nda konuşlandırılan *Karlsruhe* kruvazörü savaş patladıktan kısa süre sonra Atlantik'in orta kesimlerinde üç gemi batırıp Güney Atlantik'e yöneldi. *Karlsruhe* bu bölgede 31 Ağustos-14 Ekim 1914 tarihleri arasında 14 yük gemisini ağına düşürdü. Bundan sonra Karayipler'e dümen kırdı. Amacı Bahama Adaları arasında avlanmaktı. Ancak 4 Kasım'da limanda demir atmış haldeyken nedeni anlaşılamayan bir iç patlama sonunda sulara gömüldü.

SMS *SEEADLER*

Tip: Dönüştürülmüş yelkenli gemi.
Denize İndirilişi: 1888
Deplasman: 1.571 ton
Mürettebat: Bilinmiyor
Hızı: Değişken
Ana Silahlar: 2 x 10.5 cm (4.1 inç) top

Almanya'nın silahlı olduğu halde sivil gibi görünen *Seeadler* adlı gemisi Aralık 1916'da Atlantik ve Pasifik'te 225 gün süren başarılı bir sefer yaptı ve 15 İtilaf ticaret gemisini esir aldı.

Seeadler üç direkli bir yelkenliydi. İskoçya'da inşa edilmiş bu geminin ilk adı *Pass of Balmaha* idi.

Güney Pasifik'te bir mercan kayalığına oturduğu için kullanılamaz hale geldi. Mürettebatı bir süre sonra Şili'de gözaltına alındı.

Seeadler'in iç kısmı değiştirilerek savaş esirleri için bölmeler, mürettebat için daha iyi özel bölümler ve gizlenmiş top yuvaları eklendi.

Port Glasgow'daki Robert Duncan Company tarafından inşa edilmiş olan gövdesi çeliktendi.

Yardımcı Kruvazörler

Silahlandırılmış Ticari Kruvazörler (STK) silahlandırılarak askeri amaçlar için kullanılır hale getirilmiş süratli yolcu gemileridir. İngiltere, Fransa ve Almanya savaşta bu gemileri de kullanmıştır. Bu gemilerden en fazla İngiltere'nin elinde vardı. Bu ülkenin 10. Kruvazör Filosu 20 STK'den oluşuyordu ve bu gemiler 1917'ye kadar İngiltere ile İzlanda arasındaki dar bölgede koruma görevi yaptı. Müttefikler STK'lerin mayın ve torpil karşısında yeterince korunmalı olmadığını anlayıncaya kadar beklemedikleri düzeyde kayıp verdiler. İngiltere bu dönemde 12, Fransa ise 13 STK kaybetti. Diğerleri ise 1916'dan itibaren hastane gemisine ve asker nakliye gemisine dönüştürüldü.

Almanya kendi STK'lerini sadece ticaret gemilerine yaptığı saldırılarda kullanmak istediyse de bu konuda genel olarak başarısızlıkla karşılaştı. Bazı STK'lerin ömrü kısa sürmekle birlikte dikkat çekici görevler yerine getirdiler. Örneğin, *Kaiser Wilhelm der Grosse* birçok gemi batırdıktan sonra 26 Ağustos 1914'te İngiltere'nin *Highflyer* kruvazörü tarafından İspanyol Fas'ı açıklarında tahrip edilerek kullanılamaz hale gelince mürettebatı tarafından batırıldı. Bunlardan ikincisi, *Cap Trafalgar* 14 Ağustos 1914'te Güney Atlantik'te bir İngiliz STK'si olan *Carmania* tarafından sulara gömüldü. *Prinz Eitel Friedrich* ve *Kronprinze Wilhelm* adlarındaki diğer iki STK ise 1915'te, sırasıyla Mart ve Nisan aylarında ABD yetkilileri tarafından enterne edildiler.

Silahlandırılmış Yardımcı Ticaret Akıncıları

Esas olarak sivil amaçlarla kullanılan bu gemiler gizlenmiş silahlarla donatılarak yardımcı ticaret akıncıları haline getirilmişlerdir. Almanya'nınkiler genellikle İskandinav tipi yük gemilerine benzetilmiş yardımcı mayın gemileriydi. Bu gemiler genellikle tarafsız bir ülkenin bayrağıyla seyrederlerdi. Sayıları onu bulan bu mayın gemilerinden bazıları çok başarılı olmuşlardır.

Bu tip savaş gemilerinin en ünlüsü olan *Möwe* çıktığı iki seferde 34 ticaret gemisini batırmış, döşediği mayınlardan biri de ilk dretnotlardan *King Edward VII*'yi (İngiltere) Haziran 1916'da batırmıştır.

HMS *King Edward VII*, *Möwe*'nin döşediği bir mayına çarptıktan sonra batıyor.

SMS *EMDEN*

Emden'in ömrü kısa fakat göz alıcı oldu. 1914 yılının Ağustos ile Kasım ayları arasında 18 İngiliz ticaret gemisini batırdı, 5'ini teslim aldı ve bir Rus kruvazörü ile bir Fransız destroyerini sulara gömdü. İtilaf savaş gemileri tarafından Direction Adası'nda izi bulunan *Emden*'in enkazı görülüyor.

Tip: Hafif kruvazör
Denize İndirilişi: 1908
Deplasman: 3.650 ton
Mürettebat: 321
Hızı: 24.5 deniz mili
Ana Silahlar: 10 x 10.5 cm (4.1 inç) top

SMS *KÖNIGSBERG*

Königsberg Doğu Afrika açıklarında operasyonlar yaptı. Sadece eski bir İngiliz kruvazörü olan *Pegasus* ile başka bir gemiyi batırdı. *Königsberg* 1915'te Doğu Afrika'daki bir ırmağın deltasına sığındı, ancak izi bulundu ve batırıldı.

Tip: Hafif kruvazör
Denize İndirilişi: 1907
Deplasman: 3.400 ton
Mürettebat: 350
Hızı: 23.5 deniz mili
Ana Silahlar: 10 x 10.5 cm (4.1 inç) top

Almanya'nın Batı Afrika'daki Sömürgeleri

Almanya'nın Batı Afrika'daki üç sömürgesinin savunması zayıftı ve bu sömürgeler dışarıdan pek yardım alabilecek durumda değildi. İtilaf sömürgeleri tarafından kuşatılmış bu Alman sömürgeleri kısa süre içinde düştü.

Avrupa'daki büyük devletler, özellikle İngiltere ve Fransa 19. yüzyıl sonuna gelindiğinde dünyanın büyük bölümünü kendi aralarında paylaşmış durumdaydılar. Almanya işte böyle bir dönemde bir sömürge imparatorluğu kurma arzusuna kapıldı. I. Dünya Savaşı başladığında Almanya'nın sömürgeleri Güneybatı Pasifik'teki birkaç ada grubu, Çin'de kendisine tazminat olarak verilmiş Qingdao limanı ve Afrika'daki şu dört sömürgeydi: Batı Afrika'da Togo ve Kamerun, Alman Güneybatı Afrika'sı (Namibia) ve Alman Doğu Afrika'sı (Burundi, Ruanda ve Tanganika). Afrika'daki sömürgelerini 1884-5 yıllarında elde etmiş olan Almanya 1914'te bu bölgelerde fazla bir kuvvet bulundurmuyordu. Bu bölgelerde Almanya'nın bazı faydalı limanları ve İtilaf kuvvetlerinin haberleşmelerinin izlenip Berlin'e aktarılması gibi önemli işlevler gören radyo istasyonları vardı.

İngiltere'nin Togo ve Kamerun ile savaşında başı çeken sömürge askerlerinden bir kısmı.

1915'te Alman Güneybatı Afrika'sına asker taşıyan bir Güney Afrika trenine su ikmali yapılıyor.

İtilaf Devletlerinin Üstünlüğü

Almanya'nın sömürgelerinden çok uzakta olması bu bölgelerin işgali için elverişli bir ortam oluşturuyordu. Çünkü bu sömürgelerin hepsinin etrafı İtilaf sömürgeleriyle çevriliydi ve İtilaf devletleri büyük kuvvetleri bu bölgelere yığabilecek durumdaydılar. Saldırıya ilk uğrayan Togo, Güneybatı Afrika ve Kamerun oldu. Togo'nun büyük bölümü, Fransa'nın denetimi altındaki Dahomey (Benin) ile İngiltere'nin denetimindeki Altın Sahili (Gana) tarafından kuşatılmıştı. Togo'yu savunacak kuvvet 300 Avrupalı asker ile eğitimden geçirilmiş 1.200 *askari*den (yerli askerler) ibaretti. Bundan dolayı ilk düşen sömürge Togo oldu. Yerel komutan savunması güç sahil kesiminden vazgeçerek iç kesimdeki Kamina yöresinde bulunan radyo istasyonuna çekildi. İngiliz-Fransız kuvvetlerinin 22 Ağustos 1914'te yaptıkları bir saldırı püskürtülmekle birlikte, bu istasyon daha güçlü bir İtilaf kuvvetinin saldırısıyla imha edildi ve Alman garnizonu dört gün sonra teslim oldu.

Alman Güneybatı Afrika'sının da savunması zayıftı. Çünkü güneyinde daha çok İngiltere taraftarı olan Güney Afrika, doğusunda ise İngiltere'nin protektorası olan Bechuanaland (Botsvana) yer-alıyordu. Kuzeyinde, o sırada tarafsız olan fakat İngiltere lehindeki Portekiz'in sömürgesi Angola bulunmaktaydı. Almanya için stratejik önemi olan ve radyo istasyonları da bulunan Swakopmund ve Lüderitz limanları kısa süre sonra teslim oldular ve bu sömürgenin 9.000 askerden oluşan güçlü garnizonu iç kesimlerdeki başkent Windhock yakınlarında toplandı.

İtilaf kuvvetleri 1914 yılının 19 Eylül'ünde Lüderitz'e, 25 Aralık'ta da Swakopmund'a asker çıkardı. Güney Afrika kuvvetleri Sandfontein'de 26 Eylül'de ağır bir yenilgiye uğratıldı. Ancak asıl saldırı 1915'e kadar başlamadı. Bu gecikmenin bir nedeni de az sayıda Al-

1914'TE AFRİKA
Savaşan devletlerin 1914'te Afrika'daki sömürgeleri.

son müfrezeleri 9 Temmuz'da Tsumeb'de teslim oldu.

KAMERUN

Kamerun, İtilaf sömürgeleriyle çevrilmiş olduğu halde buradaki garnizon bölgede varlığını en uzun sürdürebilen kuvvet olmuştur. Ağustos 1914'te çeşitli noktalarda üstünlük sağlayan İtilaf kuvvetleri Eylül sonlarında radyo istasyonuyla birlikte Duala limanını ele geçirdi. Alman komutan iç kesimlere çekildi. 1915'te üç İtilaf kolu bu Alman kuvvetinin yerini bulmakla görevlendirildi. İtilaf devletleri kısa zamanda başarı elde edemedi, ancak 1 Ocak 1916'da Yuande kentinin düşmesi bu harekâtın sonlandığının işareti oldu. Yaklaşık 800 Alman askeri ve 7.000 *askari* bir İspanyol yerleşim bölgesi olan Rio Muni'ye ve kuzeydeki Mora kentine kaçtı. Direnişe devam eden son kuvvetler 18 Şubat 1916'da İtilaf güçlerine teslim oldu.

Ağustos 1914'te Togo düştükten sonra esir alınan Alman askerleri götürülüyor.

man yandaşı, İngiliz karşıtı Boer milliyetçinin Şubat 1915'te Güney Afrika'da çıkardığı isyandı. General Jan Christiaan Smuts komutasındaki yürüyüş kolu Lüderitz'in doğusundaki bölgeye bir saldırı düzenledikten sonra kuzeye yönelerek 26 Nisan'da Gibeon'da Almanları yenilgiye uğrattı. General Louis Botha komutasındaki ikinci kol ise Swakopmund'dan çıkarak 17 Mayıs'ta Windhoek'i ele geçirdi. Sömürge garnizonunun

Kuzey Denizi'nde Savaş

1914 yılında İngiliz ve Alman filoları arasında önemli bir muharebe cereyan etmedi, ama her iki devlet de deniz savaşının ilk aylarında propaganda amacıyla önemli zaferler kazandıklarını açıkladılar.

Savaş başladığında Kraliyet Donanması'nın ana kuvveti olan Büyük Filo Güneydoğu İngiltere, Doğu İskoçya ve Orkney Adaları'ndaki çeşitli üslerde, rakibi Almanya'nın Açık Deniz Filosu ise Wilhelmshaven ve Kiel'de bulunmaktaydı. Genel beklentinin aksine her iki ülkenin filoları da büyük bir çatışma tehlikesini göze almaya hevesli değildi. İngilizler sayısal üstünlüklerini mayın ya da torpillerle kaybetmek istemezken, Almanlar da aradaki eşitsizliğin artmasını arzu etmiyordu. Bununla birlikte her iki devlet de eğer kullanılan kuvvete oranla önemli sonuçlar alabilecekse, bazı sortiler denemeye gönüllüydü.

İlk dikkate değer deniz muharebesi 28 Ağustos'ta cereyan etti. İngiliz kruvazörleri Alman karasularına girdi ve Alman İmparatorluk Donanması'nın savaş gemilerini Koramiral David Beatty'nin güçlü kruvazör filosunun top menziline çekmeye çalıştılar. Ama İngiliz hafif kruvazörleri beklemedikleri kadar güçlü bir kuvvetle karşı karşıya kalınca, Heligoland Körfezi Muharebesi plana pek uymadı. İngilizler ancak Beatty'nin muharebe kruvazörlerinin bölgeye ulaşmasıyla durumu kurtarabildiler. Almanların *Ariadne*, *Köln* ve *Mainz* adlı üç hafif kruvazörü ile bir destroyeri batırıldı. İngiliz *Arethusa* gemisi ise ağır hasar gördü.

Bir Alman *U-boat*'u Kuzey Denizi'nde devriye gezerken mürettebatı İtilaf savaş gemilerini gözlüyor.

U-Boat'lar Savaşta

Bu deniz muharebesinden sonra daha fazla kayıptan korkan İmparator II. Wilhelm'in emriyle, Almanya'nın suüstü savaş gemilerinin hareket serbestliği kısıtlandı. Ancak bu emir küçük *U-boat* filosu için geçerli değildi. Wilhelm denizaltıların ve torpido botların sınırlı miktarda taarruz harekâtında bulunmasına 6 Ağustos gibi erken bir tarihte izin vermişti. Ancak denizaltılar hiç etkili olamıyorlardı. U-15, harekâta başlama

Muharebe kruvazörü HMS *New Zealand*, üç çatışmaya –Heligoland Körfezi, Dogger Bank ve Jutland– katıldı ve savaştan sağ salim çıkmayı başardı.

Ağustos 1914 sonlarındaki Heligoland Körfezi Muharebesi'nde Alman hafif kruvazörü *Mainz* batmaya başlarken olayı izleyen İngiliz denizciler.

İngiliz destroyeri *Lurcher* (solda), mürettebattan hayatta kalanları almak için *Mainz*'a yaklaşıyor. *Mainz* bir torpil atışıyla savaş dışı bırakıldıktan bir saat sonra battı.

izni aldıktan üç gün sonra Kuzey Denizi'nde İngiltere'nin *Birmingham* adlı savaş gemisi tarafından satıhta yakalanarak vuruldu. *U-boat*'lar aynı ayın 2. ve 3. haftalarında Manş Denizi'nde İngiliz Sefer Kuvveti askerlerini taşıyan gemilerden hiçbirini batırmayı da başaramadı.

Eylül ayında performansları biraz arttı. *U-boat*'ların kurbanları içindeki ilk büyük savaş gemisi 5 Eylül'de *U-21* tarafından Firth of Forth'ta tespit edilerek torpil saldırısı ile batırılan HMS *Pathfinder* adlı kruvazör oldu.

Bu zafer kısa süre sonra çok daha büyük bir başarıyla gölgede kaldı. Çoğunluğu destroyer ve kruvazörlerden oluşan bir İngiliz savaş gemisi grubu Manş Denizi'ni geçen askerleri korumak amaciyla Kuzey Denizi'nin güney kesiminde devriye geziyordu. Eylül ayının sonlarında hava koşullarının kötüleşmesinden dolayı destroyerler geri çekilmek zorunda kaldılar. Ancak kruvazörler devriye görevini sürdürdüler.

Weddigen'in Zaferi

Albay Otto Weddigen komutasındaki *U-9* 22 Eylül'de Hollanda sahili boyunca kuzey yönünde ağır ağır seyrederken *Aboukir, Cressy* ve *Hogue* adlı eski tip kruvazörleri gördü. İlk torpillenen *Aboukir* oldu ve 30 dakikada battı. Diğer iki kruvazörün komutanları aptalca bir hata yaparak, *Aboukir*'den hayatta kalanları kurtarmak amacıyla yerlerinden kıpırdamadılar. Bu iki kruvazör de torpillendi. Bu üç eski savaş gemisinin kaybedilmesi Kuzey Denizi'ndeki deniz gücü dengesinde önemli bir değişikliğe yol açmadı, fakat bir denizaltının bu gemileri batırması ve 1.400 denizcinin hayatını kaybetmesi İngiltere kamuoyunda hayretle karşılandı. Bu olay Kraliyet Donanması amirallerinin başına da sorun açtı ve denizaltı saldırılarına karşı derhal daha katı kurallar getirdiler.

U-9'un başarısı Alman Deniz Kuvvetleri'ndeki *U-boat*'ların becerileri konusunda kuşku duyanları haksız çıkardı. Ancak *U-boat*'lar yeterince denenmemişler, henüz namlı ticaret gemisi avcıları haline gelmemişlerdi. Bunun için biraz zaman geçecekti. Yıl sonunda İtilaf devletlerine ya da tarafsız ülkelere bağlı 100 şilep batırılmıştı fakat bunlardan sadece dördünü *U-boat*'lar batırmış ve 5 *U-boat* da kaybedilmişti.

ALMAN DENİZ KUVVETLERİ'NİN ŞİFRELERİ ELE GEÇİRİLİYOR

Bu şifrelerin ele geçirilmesi İngiliz istihbarat servisinin savaş boyunca elde ettiği en büyük başarıdır. Alman kruvazörü Magdeburg 26 Ağustos 1914'te Finlandiya Körfezi'nde karaya oturdu. İki Rus savaş gemisi tarafından bombalandıktan sonra ele geçirilen gemideki şifre kitapçıkları ve şifre tablolarına el konuldu ve bu bilgiler Ekim ayının ortalarında İngiltere'ye ulaştırıldı. Magdeburg'un batırıldığı kanaatinde olan Alman Deniz Kuvvetleri kitapçıkların ve tabloların da sulara gömüldüğünü zannettiği için şifrelerde bir değişiklik yapmadı. Almanlar ne kaybettiklerini ancak 1918 yılında anlayabildiler.

Kuzey Denizi'nde Savaş

1914 yılında İngiliz ve Alman filoları arasında önemli bir muharebe cereyan etmedi, ama her iki devlet de deniz savaşının ilk aylarında propaganda amacıyla önemli zaferler kazandıklarını açıkladılar.

Savaş başladığında Kraliyet Donanması'nın ana kuvveti olan Büyük Filo Güneydoğu İngiltere, Doğu İskoçya ve Orkney Adaları'ndaki çeşitli üslerde, rakibi Almanya'nın Açık Deniz Filosu ise Wilhelmshaven ve Kiel'de bulunmaktaydı. Genel beklentinin aksine her iki ülkenin filoları da büyük bir çatışma tehlikesini göze almaya hevesli değildi. İngilizler sayısal üstünlüklerini mayın ya da torpillerle kaybetmek istemezken, Almanlar da aradaki eşitsizliğin artmasını arzu etmiyordu. Bununla birlikte her iki devlet de eğer kullanılan kuvvete oranla önemli sonuçlar alabilecekse, bazı sortiler denemeye gönüllüydü.

İlk dikkate değer deniz muharebesi 28 Ağustos'ta cereyan etti. İngiliz kruvazörleri Alman karasularına girdi ve Alman İmparatorluk Donanması'nın savaş gemilerini Koramiral David Beatty'nin güçlü kruvazör filosunun top menziline çekmeye çalıştılar. Ama İngiliz hafif kruvazörleri beklemedikleri kadar güçlü bir kuvvetle karşı karşıya kalınca, Heligoland Körfezi Muharebesi plana pek uymadı. İngilizler ancak Beatty'nin muharebe kruvazörlerinin bölgeye ulaşmasıyla durumu kurtarabildiler. Almanların *Ariadne*, *Köln* ve *Mainz* adlı üç hafif kruvazörü ile bir destroyeri batırıldı. İngiliz *Arethusa* gemisi ise ağır hasar gördü.

Bir Alman *U-boat*'u Kuzey Denizi'nde devriye gezerken mürettebatı İtilaf savaş gemilerini gözlüyor.

U-Boat'lar Savaşta

Bu deniz muharebesinden sonra daha fazla kayıptan korkan İmparator II. Wilhelm'in emriyle, Almanya'nın süüstü savaş gemilerinin hareket serbestliği kısıtlandı. Ancak bu emir küçük *U-boat* filosu için geçerli değildi. Wilhelm denizaltıların ve torpido botların sınırlı miktarda taarruz harekâtında bulunmasına 6 Ağustos gibi erken bir tarihte izin vermişti. Ancak denizaltılar hiç etkili olamıyorlardı. U-15, harekâta başlama

Muharebe kruvazörü HMS *New Zealand*, üç çatışmaya –Heligoland Körfezi, Dogger Bank ve Jutland– katıldı ve savaştan sağ salim çıkmayı başardı.

Ağustos 1914 sonlarındaki Heligoland Körfezi Muharebesi'nde Alman hafif kruvazörü *Mainz* batmaya başlarken olayı izleyen İngiliz denizciler.

İngiliz destroyeri *Lurcher* (solda), mürettebattan hayatta kalanları almak için *Mainz*'a yaklaşıyor. *Mainz* bir torpil atışıyla savaş dışı bırakıldıktan bir saat sonra battı.

izni aldıktan üç gün sonra Kuzey Denizi'nde İngiltere'nin *Birmingham* adlı savaş gemisi tarafından satıhta yakalanarak vuruldu. *U-boat*'lar aynı ayın 2. ve 3. haftalarında Manş Denizi'nde İngiliz Sefer Kuvveti askerlerini taşıyan gemilerden hiçbirini batırmayı da başaramadı.

Eylül ayında performansları biraz arttı. *U-boat*'ların kurbanları içindeki ilk büyük savaş gemisi 5 Eylül'de *U-21* tarafından Firth of Forth'ta tespit edilerek torpil saldırısı ile batırılan HMS *Pathfinder* adlı kruvazör oldu.

Bu zafer kısa süre sonra çok daha büyük bir başarıyla gölgede kaldı. Çoğunluğu destroyer ve kruvazörlerden oluşan bir İngiliz savaş gemisi grubu Manş Denizi'ni geçen askerleri korumak amacıyla Kuzey Denizi'nin güney kesiminde devriye geziyordu. Eylül ayının sonlarında hava koşullarının kötüleşmesinden dolayı destroyerler geri çekilmek zorunda kaldılar. Ancak kruvazörler devriye görevini sürdürdüler.

Weddigen'in Zaferi

Albay Otto Weddigen komutasındaki *U-9* 22 Eylül'de Hollanda sahili boyunca kuzey yönünde ağır ağır seyrederken *Aboukir*, *Cressy* ve *Hogue* adlı eski tip kruvazörleri gördü. İlk torpillenen *Aboukir* oldu ve 30 dakikada battı. Diğer iki kruvazörün komutanları aptalca bir hata yaparak, *Aboukir*'den hayatta kalanları kurtarmak amacıyla yerlerinden kıpırdamadılar. Bu iki kruvazör de torpillendi. Bu üç eski savaş gemisinin kaybedilmesi Kuzey Denizi'ndeki deniz gücü dengesinde önemli bir değişiklığe yol açmadı, fakat bir denizaltının bu gemileri batırması ve 1.400 denizcinin hayatını kaybetmesi İngiltere kamuoyunda hayretle karşılandı. Bu olay Kraliyet Donanması amirallerinin başına da sorun açtı ve denizaltı saldırılarına karşı derhal daha katı kurallar getirdiler.

U-9'un başarısı Alman Deniz Kuvvetleri'ndeki *U-boat*'ların becerileri konusunda kuşku duyanları haksız çıkardı. Ancak *U-boat*'lar yeterince denenmemişler, henüz namlı ticaret gemisi avcıları haline gelmemişlerdi. Bunun için biraz zaman geçecekti. Yıl sonunda İtilaf devletlerine ya da tarafsız ülkelere bağlı 100 şilep batırılmıştı fakat bunlardan sadece dördünü *U-boat*'lar batırmış ve 5 *U-boat* da kaybedilmişti.

ALMAN DENİZ KUVVETLERİ'NİN ŞİFRELERİ ELE GEÇİRİLİYOR

Bu şifrelerin ele geçirilmesi İngiliz istihbarat servisinin savaş boyunca elde ettiği en büyük başarıdır. Alman kruvazörü Magdeburg 26 Ağustos 1914'te Finlandiya Körfezi'nde karaya oturdu. İki Rus savaş gemisi tarafından bombalandıktan sonra ele geçirilen gemideki şifre kitapçıkları ve şifre tablolarına el konuldu ve bu bilgiler Ekim ayının ortalarında İngiltere'ye ulaştırıldı. Magdeburg'un batırıldığı kanaatinde olan Alman Deniz Kuvvetleri kitapçıkların ve tabloların da sulara gömüldüğünü zannettiği için şifrelerde bir değişiklik yapmadı. Almanlar ne kaybettiklerini ancak 1918 yılında anlayabildiler.

Denizaltı Savunma Engelleri

İngiltere savaşın ilk günlerinden itibaren Alman U-boat'ları ile uğraşmak zorunda kaldı. Deniz dibine çelik ağlar yerleştiriliyor, U-boat'ların bu ağlara takılması bekleniyordu. U-boat'ları imha etmek için mayınlar ve süratli savaş gemileri de kullanıldı.

Ağustos 1914'te savaş patladığı sırada gemiye yüklenebilen hiçbir silah sualtında seyreden bir denizaltıyı batırabilecek güce sahip değildi. Denizaltılardan en fazla çekinmesi gereken İngiltere bir süre sonra denizde kullanılabilecek ağ şeklinde engeller üretmeye başladı. Denizaltılar ya yüzeye çıkmak zorunda kalacak ve bu durumda top atışlarıyla batırılacak ya da düşman savaş gemileri tarafından mahmuzlanacaktı. Yüzeye çıkmadığı takdirde ise çelik ağlara tutturulmuş mayınlarının insafına terk edilecekti. En başarılı engeller muhtemelen Alman *U-boat*'larının Manş Denizi ya da Kuzey Denizi üzerinden av sahaları olan Doğu Atlantik'e ulaşmasını engellemek amacıyla geliştirilmiş olanlardı. Bütün *U-boat*'lar, Almanya ve işgal altındaki Belçika'da bulunan üsleriyle devriye gezdikleri bölgeler arasındaki seyahatleri sırasında bu iki alandan geçmek zorundaydı.

İtilaf güçlerinin 1918'de oluşturulan Kuzey Denizi engelinde kullandıkları mayınlardan bir örnek.

Manş Denizi Ablukası

İngiltere Ağustos 1914'te asker taşıyan gemilerinin Fransa'ya geçişi sırasında yapılacak saldırıları engellemek amacıyla önce Belçika sahilleri ile Dover arasına bir engel kurdu. Bu ilk girişim yeterli olmayınca ertesi yılın Şubat ayında Dover ile Oostende arasında 25 km uzunluğunda yeni bir set kurulmaya başlandı. Bu hat üzerinde şamandıralı ağlar bulunuyordu. Bu çelik ağların uzunlukları 100 metreye kadar ulaşıyor ve tirol tekneleriyle taşınıp farklı derinliklere ve deniz yatağına yerleştiriliyorlardı. Bu ağlardan birine takılan bir *U-boat* ya su yüzeyine çıkmak zorunda kalıyor ya da ağ sistemini ve şamandıraları sürüklediği için varlıkları fark edilebiliyordu. Bu ağları yerleştiren balıkçı tekneleri ile süratli savaş gemileri arasında telsiz bağlantısı olduğu için denizaltı su yüzeyine çıkmak zorunda kaldığında ya açılan top ate-

Bir Alman *U-boat*'u açık denizde. Bu, 22 Eylül 1914'te Hollanda açıklarında üç eski tip İngiliz kruvazörünü batıran U-9.

İngiltere'nin *U-boat* avlamak için yerleştirdiği bir sualtı bombası infilak ediyor. Tahrip gücü daha yüksek önlemlerin denizaltı savunmasında kullanılan edilgen setlerden daha başarılı olduğu kesinleşiyor.

şiyle ya da bir savaş gemisinin gövdesine çarpmasıyla zararsız hale getirilebiliyordu.

Giderek daha da genişletilen ve içine mayın da yerleştirilen bu sistem gene de kusursuz değildi. İlk üretilen müsademeli mayın tipleri güvenilir değildi. *U-boat* kaptanları su yüzeyine genellikle geceleri çıkarak bu ağlardan kurtulabiliyorlardı. Ancak eksiklerine rağmen Dover Seti başarılı oldu. *U-boat*'lar Nisan 1915'ten sonraki 12 ay boyunca Manş Denizi'nden geçemediler. Bu setin geliştirilmesinde daha iyi mayın kullanımı, gece devriye sayısının artırılması ve ışıldaklar önemli rol oynadı. Bu sette en az 12 denizaltı batırıldı ve *U-boat*'lar Ağustos 1918'de nihayet Manş Denizi'ni kullanmaktan vazgeçtiler.

Kuzey Denizi üzerinden Kuzey Atlantik'e ulaşan yol Temmuz 1917'ye kadar ele alınmadı. Orkney Adaları ile Norveç sahilleri arasında çok büyük bir set oluşturulması fikri Amerikalı Amiral Henry Mayo'ya aittir. Mayo, ülkesinin ürettiği, bir denizaltının doğrudan temasını gerektirmeyen ve manyetik alanına girildiği anda patlayan manyetik mayının bu görev için çok uygun olduğunu ileri sürdü. Mayın döşeme işi 1918'in Haziran ile Ekim ayları arasında yapıldı. Bu görev daha çok ABD'li personel tarafından gerçekleştirildi ve kullanılan 69.000 mayının %80'ini onlar döşedi. Ancak tüm çabalara rağmen bu mayın tarlalarında batırıldığı doğrulanan *U-boat* sayısı üçü geçmedi.

Otronta Seti

İtilaf kuvvetlerinin kurduğu üçüncü büyük set, Avusturya-Macaristan ve Alman suüstü savaş gemilerinin ve denizaltılarının Kuzey ve Doğu Adriyatik'teki üslerinden Akdeniz'e girmelerini engellemek amacıyla kurulmuştur. Bu set İtalya çizmesinin topuğuyla Arnavutluk'taki Valona arasında yer alan Otranto Boğazı'na çekilmişti. Bu setin inşasına 1915'te başlandı fakat 100 km uzunluğundaki denizaltı ağları üzerinde birçok savaş gemisi devriye gezdiği halde bu yöntem hiçbir zaman tam emniyet sağlayamadı ve sadece bir *U-boat* imha edilebildi.

Kraliyet Donanması'nın en önemli üssü ve Büyük Filo'nun büyük bir kısmının barındığı Orkney Adaları'ndaki Scapa Flow'a kurulan denizaltı setinin havadan çekilmiş fotoğrafı.

Coronel ve Falkland Adaları

İngiltere'nin 1914'te Falkland Muharebesi'nden zaferle çıkması Almanya ve İngiltere'nin Güney Atlantik ve Güneydoğu Pasifik'te görev yapan filolarının kaderini fazlasıyla değiştirdi.

Savaş patladığı sırada Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'ne bağlı gemilerin çoğu ülke karasularında üslenmişti, az sayıda savaş gemisi ise açık denizlerde bulunuyordu. Almanya savaş başladıktan sonra ticaret gemisinden dönüştürdüğü yardımcı kruvazörleri ile diğer savaş gemilerini İtilaf devletlerinin deniz taşımacılığına karşı taarruza hazır hale getirdi. Ayrıca Pola'da üslenmiş olan küçük Akdeniz filosu vardı. Almanya'nın en büyük ve en güçlü deniz kuvveti, Amiral Maximilian von Spee komutasında Qingdao'da (Çin) üslenmiş olan Doğu Asya Filosu'ydu. Spee'nin filosunda *Gneisenau* ve *Scharnhorst* adlı iki zırhlı kruvazör, *Dresden*, *Emden*, *Königsberg*, *Leipzig* ve *Nürnberg* adlarında beş hafif kruvazör ile çeşitli destek gemileri bulunmaktaydı. Spee, filosuna Almanya'ya dönmek zorunda kalmadan önce mümkün olduğu kadar uzun süre Pasifik'te seyrederek İngiliz gemilerine saldırma emrini vermişti.

Ticaret Gemilerine Yapılan Saldırılar

Spee'nin hafif kruvazörleri savaşın ilk iki ayı içinde kendi başlarına hareket ettiler. İkmal, olası hedefler hakkında telsiz istihbaratı ve peşlerine düşen 30 kadar İtilaf savaş gemisi hakkında bilgi almak gibi konularda Almanya'nın Pasifik adalarındaki sömürgelerinden yararlandılar. *Emden* ve *Königsberg* sırasıyla Kasım 1914'te ve Temmuz 1915'te batırılana kadar ticaret gemilerine saldırılar düzenlediler. Filonun diğer gemileri 12 ilâ 18 Ekim 1914 tarihleri arasında Paskalya Adası'nda bir araya geldi ve sonra Güney Amerika'nın batı sahiline yöneldiler. İngiliz istihbaratı bu gemilerin Güneydoğu Pasifik'teki genel konumlarını belirledi ve Spee'nin komutasındaki filonun yok edilmesi görevi Falkland Adaları'nda üslenmiş olan Tuğamiral Christopher Cradock komutasındaki Güney Amerika Filosu'na verildi.

İngiltere'nin zırhlı kruvazörü *Cornwall*'ın Falkland Muharebesi sırasında açtığı top ateşiyle batmakta olan Alman hafif kruvazörü *Leipzig*.

Coronel Muharebesi

Amiral Cradock, *Good Hope* ile *Monmouth* adlı iki zırhlı kruvazör, *Glasgow* adlı hafif kruvazör ile yolcu gemisi iken zırhlı savaş gemisine dönüştürülen *Otranto*'yu savaşa sürdü. İngiliz filosundaki gemilerden *Glasgow* dışındakiler eski, yavaş ve yeterince silahlandırılma-

1 Kasım 1914'te cereyan eden Coronel Muharebesi'nde zayıf İngiliz filosu kendisinden çok güçlü Alman Doğu Asya Filosu ile karşı karşıya gelmişti.

Falkland Adaları Muharebesi'nden muzaffer çıkan İngiliz filosuna Koramiral Frederic Doveton Sturdee (1850-1925) komuta etti.

mıştı. İki filo sonunda Şili'nin Coronel limanı açıklarında 1 Kasım'ın akşam saatlerinde karşı karşıya geldi. *Otranto*'ya derhal geri çekilmesi talimatı verildi, ama Cradock, komutası altındaki diğer gemileri, daha kısa menzilli toplara sahip olmalarına rağmen savaşa sürmeye çalıştı. *Good Hope* ile *Monmouth*'un bütün mürettebat ile birlikte yanarak enkaz haline gelmesi sadece 40 dakika sürdü. Spee'nin gemileri zarar görmemişti.

Cradock'un başına gelenler İngiltere'de öğrenilince halk buna tepki gösterdi ve basında bu yenilginin sorumlularının görevden alınması talepleri yer aldı. Kraliyet Donanması'nın siyasi şefi olan Deniz Kuvvetleri Bakanı Winston Churchill ile askeri şefi olan Battenberg Prensi Amiral Louis hedef alındı. Churchill bu saldırıyı kazasız belasız atlattı, fakat Alman asıllı olduğu için çok sert eleştirilere maruz kalan Battenberg Prensi kurtulamadı ve görevinden alınarak yerine Amiral John Fisher getirildi.

Spee'den Alınan İntikam

İngiltere bu savaştan sonra Falkland Adaları'na bir özel görev kuvveti gönderdi. Bu kuvvet muharebe kruvazörü *Inflexible* ve *Invincible*, iki zırhlı kruvazör, *Glasgow*'un da aralarında bulunduğu üç hafif kruvazör ile bir zırhlı ticari kruvazörden oluşuyordu. Böyle bir filonun varlığından habersiz olan Spee, tesisleri tahrip amacıyla Falklan Adaları'ndaki Stanley limanına 8 Aralık günü şafak vakti yaklaşırken Koramiral Sturdee komutasındaki İngiliz filosu düşman filosuyla karşılaşmak amacıyla yelken açtı. Spee'nin filosu hem de silah hem hız bakımından İngilizlerden zayıftı. Alman komutan böyle bir karşılaşmadan sıyrılmak için manevra yapmaya çalışırken İngiliz filosunun top atışları başladı. Önce *Scharnhorst* ile *Gneisenau* battı. Bu iki gemiyi *Nürnberg* ile *Leipzig* izledi. *Dresden* kaçmayı başardı ama üç ay sonra o da batırıldı. Artık Doğu Asya Filosu diye bir şey kalmamıştı.

AMİRAL MAXIMILIAN VON SPEE

Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'nin başarılı amirallerinden Spee (1861-1914) savaş başladığında güçlü Doğu Asya Filosu'nun komutanıydı. Almanya'nın en iyi amirallerinden biri olarak kabul edilen Spee'nin yönetimindeki savaş gemileri savaştan önce yapılan topçuluk yarışmalarında birçok başarı elde etmişlerdi. Spee Almanya'dan çok uzaklarda Çin'de üslenmişti. Coronel'de elde ettiği zaferden sonra İngilizler peşine düştü. Aralık 1914'te filosuna bağlı gemilerin büyük bir kısmının batırıldığı Falkland Muharebesi'nde iki oğluyla birlikte öldürüldü.

Amiral Maximilian von Spee'nin resmi kayıtlardaki fotoğrafı.

Muharebe Kruvazörleri

Kraliyet Deniz Kuvvetleri Amiral Fisher'ın tasarımından esinlenerek dretnot gibi silahlandırılmış, ama kruvazör gibi süratli muharebe kruvazörleri geliştirdi. Yeni bir savaş gemisi sınıfı yaratmaya yönelik bu çabanın kusurları daha sonra ortaya çıktı.

Dünya Savaşı patladığında kruvazör uzun süreden beri kullanılmakta olan bir savaş gemisi tipiydi. Bunlardan daha büyük olan muharebe kruvazörleri ise nispeten yeni bir tasarımdı ve henüz savaşta denenmemişlerdi. Muharebe kruvazörü fikrinin sahibi, yaratıcı İngiliz Amiral John Fisher idi. Güçlü bir savaş gemisi tipi olan dretnotların da fikir babası olan Fisher, hem ana filodan ayrılıp tek başına davranabilecek veya ayrı bir filonun çekirdeğini oluşturabilecek hem de dretnotlardan oluşan bir ana savaş filosu ile birlikte hareket edebilecek yeni bir savaş gemisi sınıfı imal etmek istiyordu. Bu yeni sınıf savaş gemisi bir filonun temel unsuru olarak da hizmet verebilirdi. Bu muharebe kruvazörleri hem gözcülük hem keşif hizmeti verebilecek, düşmanın ana filosunun yerini bulup bağlı olduğu birime bildirebilecekti. Bu yeni sınıf savaş gemisi dretnotlar kadar ağır silah taşıyacak, küçük savaş gemilerini imha edebilecek, süratli oluşlarından dolayı da daha güçlü düşmanları karşısında daha hızlı davranabilecekti. Başlangıçta süratli zırhlı kruvazörler denilen bu yeni sınıf gemilere 1912'de muharebe kruvazörü denmeye başlandı.

Savaş gemilerine havadan keşif ve ateş gücü imkânı sağlama çabalarının ilk ürünlerinden olan İngiliz muharebe kruvazörü *Tiger*'ın kulesinin yakından çekilmiş bir fotoğrafı.

İlk Muharebe Kruvazörleri

İngiltere, HMS *Invincible*, *Indomitable* ve *Inflexible* adlı ilk üç muharebe kruvazörünü 1909'da denize indirdi. Bu üç muharebe kruvazörü ile ikinci grup üç muharebe kruvazöründe sekiz adet (dretnotlarda genellikle on top vardı) 305 mm (12 inç) top bulunuyordu ve bu gemilerin deplasmanları 17.250 tondu. Daha sonra üretilen muharebe kruvazörlerine daha büyük toplar kondu. Örneğin 1916 yılında denize indirilen *Renown* ve *Repulse* muharebe kruvazörlerinde altı adet 380 mm (15 inç) top vardı. Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin 12 top taşıyan muharebe kruvazörleri 1908-17 yılları arasında imal edildi. Almanya ve Japonya bu muharebe kruvazörlerinin tasarımlarından yararlanarak 1914 yılında benzerlerini imal etti.

Muharebe kruvazörleri önemli başarılar elde ettiler. *Invincible* ve *Inflexible* ana filodan ayrılarak 1914'ün sonlarında Falkland Muharebesi'nde daha zayıf iki Alman zırhlı kruvazörünü batırdı. Almanya'nın kendi muharebe kruvazörleri de bağımsız hareket ederek bazı başarılar elde ettiler. Örneğin, İngiltere'nin doğu sahilindeki bazı kentleri bombalayıp büyük tahribata yol açtıklarında İngiliz halkının Krali-

HMS *TIGER*

Sınıf: Kendi sınıfının tek gemisi
Denize indirilme tarihi: 1912
Deplasman: 1.185 ton
Hızı: 30 deniz mili
Ana silahlar: 8 x 343 mm (13.5 inç) top

yet Deniz Kuvvetleri'ne olan güveni sarsılmıştı. Ancak muharebe kruvazörlerinin bu başarılarının örttüğü bazı ciddi teknik ve tasarım kusurları vardı. Özellikle İngiliz muharebe kruvazörlerinde görülen bu kusurlar daha büyük filo bir harekâtında ortaya çıktı.

Sorunun bir kısmı, adları bazı subaylar tarafından yanlış yorumlanan bu muharebe kruvazörlerinin büyük filo muharebelerinde yer alabileceğinin zannedilmesinden kaynaklanıyordu. Muharebe kruvazörlerinin benzer silahları taşıyan aynı sınıf gemilerle ya da dretnotlarla kolayca başa çıkabileceği düşünüldü. Oysa bu gemilerin zırhları süratlerini artırmak amacıyla inceltilmişti ve ağır topların bombardımanına dayanıklı değillerdi.

SMS *DERFFLINGER*

SMS *Derfflinger*'in inşası 1914'ün ortalarında tamamlandı ve İngiltere'nin doğu sahil şeridi boyunca taarruzlara ve 1915 başlarında Dogger Bank Muharebesi'ne katıldı. 1916'da Jutland Muharebesi'nde ağır hasar gördü.

Kardeş gemiler: Hindenburg, Lützow
Denize indirilme tarihi: 1912
Deplasman: 28.000 ton
Mürettebat: 1.112
Hızı: 28 deniz mili
Ana silahlar: 8 x 30.5 cm (12 inç) top

SMS *GOEBEN (YAVUZ)*

Goeben Ağustos 1914'te Alman mürettebatı ile birlikte Osmanlı bahriyesine devredilmiştir. Bu savaş gemisi Karadeniz'de önce Rusya'ya karşı savaştı, daha sonra da Akdeniz'de görev yaptı. Ocak 1918'de mayınlara çarparak zarar gördükten sonra havuza çekildi ve savaşın sonuna kadar orada kaldı.

Kardeş gemi: Moltke
Denize indirilme tarihi: 1909
Deplasman: 22.640 ton
Mürettebat: 1.053
Hızı: 29 deniz mili
Ana silahlar: 10 x 28 cm (11 inç) top

Savaş Sırasında Çıkan Sorunlar

Mayıs 1916'da yapılan Jutland Muharebesi hakikati ortaya çıkardı. *Invincible*, *Indefatigable* ve *Queen Mary* adlı üç İngiliz muharebe kruvazörü kısa sürede denizin dibine gönderildi. Tek bir salvo bu kruvazörleri bir anda havaya uçurmuştu. Düşman mermileri bu üç geminin çok ince zırhlarını kolayca delmiş, patlamalar sırasında çıkan yangın da hatalı yerleştirilmiş cephanelikleri infilak ettirmişti. Almanya'nın kendi muharebe kruvazörü filosu da kayba uğradı ve zarar gördü. *Lützow* batırıldı, diğer bütün gemiler defalarca vuruldu. *Seydlitz* de bu darbelerden kurtulamadı fakat bu gemilerin hepsi ülkelerindeki limanlara ulaşabildiler. Alman savaş gemileri bunu kısmen şanslarına borçluydu. Ancak savaşın o en sıcak anlarındaki ikincil iç patlamaları engelleyecek tasarım önlemleri ve iyi denizcilik de hayatta kalmalarında rol oynadı. I. Dünya Savaşı'nda ne İngiltere ne de Almanya başka muharebe kruvazörü kaybetti. Bu kruvazörlerin korunmasızlığını artık herkes fark etmişti. Deniz havacılığının giderek gelişmesi ile birlikte bu gemilere ihtiyaç kalmadı. Muharebe kruvazörlerinin görevleri ana savaş filosu için keşif hizmetleri ile sınırlı tutuldu.

SMS *SEYDLITZ*

Sınıfı: Türünün tek örneği
Denize indirilme tarihi: 1911
Deplasman: 25.000 ton
Mürettebat: 1.068
Hızı: 30 deniz mili
Ana silahlar: 10 x 28 cm (11 inç) top

Kafkas Cephesi 1914-16
Ruslar tarafından esir alınmış yaralı Türk askerleri.

Zeplinler
Bir grup Alman zeplini İngiltere'yi bombalamak üzere yola çıkmış.

Rusya'ya Kış Saldırısı
Cepheye doğru yola çıkan Rus askerleri.

1915 – SİPER SAVAŞI

1915 yılına girilirken her iki taraf da zaferin kendileri için hâlâ mümkün olduğu kanaatindeydi. Alman Yüksek Komuta Heyeti Batı'da savunmaya devam etmeyi, Doğu'da ise Avusturya-Macaristan çok zayıf bir müttefik olduğu için Rusya'yı kalbinden vurmayı seçmişti. Fransa ve İngiltere ise Almanya'nın önemi giderek artan *U-boat*'ları ile denizde dolaylı yoldan vurulacaktı. Mayıs ayında İtalya'nın da katıldığı İtilaf devletlerinin ayrıntıları belli olmuş bir savaş planı yoktu. Fransa Almanya'yı kendi topraklarından çıkarıp Batı Cephesi'nde taarruza geçme planına bel bağlamıştı. 1914'te küçük ordusu fiilen imha edilen İngiltere ise kayda değer bir yardımda bulunabilecek halde değildi.

İngilizler mütevazı kaynaklarını nereye tahsis etmeleri gerektiği konusunda hemfikir değildiler. Birçok general Batı Cephesi'ni savaşın asıl sahnesi olarak görürken, dökülen kanın şaşkınlığından henüz kurtulamamış bazı politikacılar nispeten zayıf İttifak devletlerine yönelen dolaylı bir strateji izlenmesinden yanaydılar. Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ya da Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgiye uğratılması, Almanya'nın da çökertilmesini sağlayacaktır, diyorlardı. İtilaf devletleri, esas olarak Gelibolu Yarımadası, Filistin ve Mezopotamya'da (Irak) ikincil savaş alanları yarattılar. İtilaf kuvvetlerinin bir kısmı da başka İttifak devletleri ile savaşmak üzere Balkanlar'ın güney bölgesindeki Selanik'e yığıldı.

Sivil Cephe
Savaşa giden erkeklerin yaptığı işleri üstlenen bir İngiliz kadın grubu çiftlikte çalışıyor.

Isonzo Nehri'nde Dört Savaş
Isonzo Cephesi'nde çarpışmaya hazır İtalyan *Bersaglieri*'ler (nişancılar)

Dretnot Öncesi Zırhlılar
Çanakkale Boğazı'nda görev yapmış Fransız *Suffren* savaş gemisi.

İkinci Ypres Muharebesi

Alman Ordusu, bir çıkıntıyı yok etmek ve yeni kimyasal silahların gücünü sınamak amacıyla, ilk kez 1915 ilkbaharında Belçika'nın Ypres bölgesindeki İtilaf mevzilerine karşı geniş bir biçimde zehirli gaz kullandı.

TEMEL VERİLER

Tarih: 22 Nisan – 25 Mayıs 1915

Yer: Ypres, Güneybatı Belçika

Sonuç: 1915'te Almanya'nın Batı Cephesi'nde düzenlediği tek önemli taarruz ile, Ypres çıkıntısı üçte iki oranında yok edildi.

Almanya'nın askeri önderleri 1915'te Rusya'yı savaş dışı bırakma meselesine ağırlık verme kararı aldılar ve Batı Cephesi'nde daha çok savunmada kalmak konusunda görüş birliğine vardılar. Bununla birlikte Genelkurmay Başkanı General von Falkenhayn baharın ortalarında düşmanda ağır sonuçlar yaratabilecek sınırlı bir taarruz harekâtına izin verdi. Çünkü İngiltere'nin başını çektiği Neuve Chapelle Muharebesi (10-13 Mart) ile Fransız Ordusu'nun yer aldığı Woëvre Muharebesi gibi iki muharebeden yeni çıkan İngilizler ile Fransızların buna rağmen büyük bir saldırıya hazırlanmakta olduğunu öğrenmişlerdi. Almanya'nın hedefi, 1914'te çok şiddetli çarpışmaların cereyan ettiği Ypres idi. Bu Belçika kentinin doğusundaki Alman hatlarının içine doğru sokulan bir İtilaf çıkıntısı bulunuyordu. Alman kuvvetlerinin asıl amacı bu çıkıntıyı ortadan kaldırmaktı. Böylece yüksekçe bir araziye konuşlanacak, bu da onlara yerel bir üstünlük sağlayacaktı. Bu arada yeni geliştirilmiş fakat sınanmamış klor gazının etkisini savaş içinde deneyeceklerdi.

Aylarca süren bombardımandan sonra 1915 başlarında Ypres'in ağır hasar görmüş merkezi.

Zehirli Gaz Saldırısı

Bu muharebenin sorumluluğu Württemberg Dükü Albrecht komutasındaki Alman Dördüncü Ordu'suna bırakıldı. Çarpışmalar 22 Nisan'da kısa süreli bir topçu baraj ateşiyle başladı. Bu sona erdikten sonra muhafaza edildiği teneke kutulardan serbest bırakılan klor gazı, Fransız ve Cezayirli askerlerin elinde bulunan kentin kuzey kesimindeki siperlerin üzerini kapladı. Soluk alamayan çok sayıda asker acılar içinde kıvranarak can verdi. Böyle bir yeni tehdide hiç hazırlıklı olmayan askerler dehşete kapılarak kaçtılar ve savunma hatlarında büyük bir boşluk oluştu. Alman taarruz kuvvetleri gaz maskesinin ilk biçimlerinden birini takmıştı ve ertesi gün 3.2 km ilerlediler, fakat General Smith-Dorrien'in İngiliz İkinci Ordu'suna bağlı kuvvetlerin düzenlediği karşı taarruzlarla durduruldular.

Yeni Saldırılar

Bu karşı taarruzlar İtilaf kuvvetlerine kısa bir süre için rahatlama imkânı verdi. Almanlar 24 Nisan'da bu kez kentin kuzeydoğusunda bulunan Kanada birliklerine art arda taarruzlar düzenlediler. Savaş kısa süre içinde çıkıntının doğusundan güneydoğusuna, 60 Numaralı Tepe'ye kadar olan bölgenin büyük bir kısmına yayıldı. Smith-Dorrien kaybedilen bölgelerin geri alınması için yeni saldırılarda bulunmanın sonuç vermeyeceğine, üstelik insan kaybına da yol açacağına inandığından,

İngiltere bu savaşta 60.000 kayıp verdi. Sağlık personeli tarafından tedavi edilen bir grup İngiliz asker.

Ypres'e daha yakın, daha iyi ve daha savunulabilir bir noktaya çekilme izni talep etti. İSK'nin komutanı Mareşal French bu talebi reddetti ve Smith-Dorrien'i görevinden alarak yerine General Herbert Plumer'i atadı. Plumer de geri çekilme talebinde bulununca talebi kabul edildi. Ancak bu arada Fransızların 29 Nisan'da yaptıkları bir karşı taarruz başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Mayıs ayının başlarında yeni hatta çekilebildiler ve zehirli gaz saldırıları ayın 25'ine kadar devam etti.

Dük Albrecht'in günbegün yorgunluğu artan askerleri savaşın son haftalarında, özellikle de 8 Mayıs ile 14 Mayıs arasında bazı başarılar elde ettiler ve Ypres'in dışında 3.2 km'den fazla olmayan bir bölgeyi ele geçirdiler. Biraz yüksekçe olan bu noktadan harabeye dönmüş kenti görebiliyorlardı. Alman kuvvetleri 1917'de yapılan Passchendaele Muharebesi'ne kadar kente hâkim olan bu bölgede kaldı.

Almanlar çarpışma başladıktan bir ay kadar sonra çıkıntının yaklaşık üçte ikisini ele geçirdiler ve İngiliz kuvvetlerine 60.000, Fransız kuvvetlerine de 10.000 kayıp verdirdiler. 35.000 civarında kaybı olan Alman Dördüncü Ordu'su tükendiği için artık saldırı harekâtına devam edebilecek insan gücünden yoksundu. Ancak topçu bataryaları Ypres'ten geriye kalanları yerle bir etmek amacıyla bombardımana devam etti ve artık iyice küçülmüş olan çıkıntıyı elinde tutan İngiliz-Fransız askerlerinin hayatını cehenneme çevirdi.

Ypres savaş alanı içinde yer alan ve ele geçirmek için sert çarpışmaların cereyan ettiği 60 Numaralı Tepe'nin genel görünümü.

ÇIKINTILARIN TEHLİKESİ

Cephe hattının içine dalmış büyük ya da küçük çıkıntılar hem taarruz eden hem savunma yapan kuvvet için tuzak oluşturabilecek noktalardır. Çünkü düşman hatlarını yararak böyle bir çıkıntıyı ele geçiren kuvvet, ön tarafından zaten ateş altında olan düşmanı yanlardan da vurabilir. Ancak düşmanın savunma hatlarının içinde bir çıkıntı yaratacak şekilde taarruz eden kuvvet de çapraz ateşe maruz kalabilir. Savaşın en kötü şöhretli çıkıntısı Ypres civarındaydı ve 1914'ün sonlarında oluşturulan bu çıkıntı 1918'e kadar tamamen ortadan kaldırılamamıştı.

1. Avustralya Tümeni'nin askerleri Ypres Çıkıntısı'nda, Gheluvelt yakınlarındaki bir siperde.

Zehirli Gaz Savaşı

Savaşa katılan devletlerin çoğu hatırı sayılır miktarda zehirli gaz kullandı. Zehirli gaz, öldürücü ve korkunç yaralara yol açma özelliğine sahip olmasına rağmen hiçbir savaşın kazanılmasında belirleyici olmamıştır.

Savaştan önce zehirli gazın silah olduğu kabul edilmişti ve yaygın olarak da "uygarlık dışı" bulunuyordu. Ancak siper savaşıyla birlikte her şey değişti ve kilidi açabilecek geniş çaplı yeni teknolojik araştırmalar süreci başladı. Zehirli gaz kabul edilebilir bulunmaya başlandı. Kullanılan türleri değişti ve geçici tıbbi etkileri olan, basit tahriş edici türlerin yerini derhal ölüme yol açan zehirli gazlar aldı. Bunların çoğu savaş alanlarında uzun ömürlü olmadı, ama birkaç çeşidi bunun dışındaydı.

Zehirli gaz bombaları hazırlarken poz veren İngiliz topçuları.

İlk Zehirli Gaz Kullanımları

Zehirli gazı ilk kez Almanlar Ekim 1914'te Batı Cephesi'nde, Neuve Chapelle yakınlarındaki savaş alanında, ikinci kez de Ocak 1915'te Doğu Cephesi'ndeki Bolimov yakınlarında kullandı.

Kullanılan gaz miktarı fazla değildi ve beklenen sonuç da alınamadı. Neuve Chapelle'de serbest bırakılan az miktarda tahriş edici gaz Fransız askerleri tarafından fark edilmedi bile. Bolimov'da kullanılan göz yaşartıcı bir gaz türü olan metil benzil bromit ise soğuktan donduğu için havada yayılmadı. Bununla birlikte zehirli gaz konusunda ayak direyen Almanlar çok daha tehlikeli gaz türleri ürettiler, ama bunların da kayda değer bir etkisi olmadı. Birkaç saniyede solunum organlarını iflas ettiren klor gazı Nisan 1915'te İkinci Ypres Muharebesi'nde öldürücü sonuçlar yarattı.

Savaş boyunca en fazla zehirli gaz kullanan devlet 68.000 ton ile Almanya oldu. Fransa 37.000, İngiltere 25.000 ton ile ikinci ve üçüncü sırada yer aldılar.

Zehirli Gaz Türleri

En çok kullanılan gaz türleri yukarıda bahsettiğimiz klor gazı ve ne-

Alman saldırı birlikleri gerçek bir zehirli gaz bulutu içinden geçme talimi yapıyor.

Nisan 1918'de zehirli gazla kör olan İngiliz askerleri cephe gerisine götürülmeden önce tedavi sıralarının gelmesini bekliyor.

İlk gaz maskelerinden üçü. Almanların *Rahmenmaske*'si de bunlardan biridir. Çerçeve halindeki bu maske ve taşıma kutusu.

redeyse kokusuz hardal gazıdır. Yavaş yavaş etkide bulunan hardal gazı iç ve dış kanamalarla kusmaya yol açar ve genellikle ölümle sonuçlanır. Zehirli gaz savaşını savunanlardan bazıları öldürücülüğün ne gerekli ne de arzu edilir olduğu sonucuna varmışlardır. Sağlık birimlerinin zehirli gaza maruz kalıp ölmeyen ancak ciddi biçimde sakatlananlarla dolmasının uzun vadede düşmanın moralini çökerteceğini belirtmişlerdir.

Zehirli gaz hedeflenen ortama iki şekilde yayılırdı. Birinci yayılma şeklinde, cephe hattının içine ya da yakınına bırakılan teneke kutulardan buhar biçiminde salınırdı. Bu, tamamen rüzgârın doğru yönde esmesine bağlı olan ve gazı kısa menzilli bir silah haline getiren bir teknikti. Sıvı haldeki bir taşıyıcının içine konarak top mermilerinin içine yerleştirilen zehirli gazlar da vardı. Küçük bir infilak ile bombanın parçalanarak içindeki sıvının buharlaşmasına dayalı bu yöntem 1916'dan itibaren geniş ölçüde kullanıldı. Zehirli gazlar "birden fazla" etkisi olması amacıyla yüksek patlayıcı özellikli atımların içine küçük miktarlarda yerleştirilerek de kullanılmıştır. Top mermileri zehirli gazların daha uzağa ve daha isabetle ulaştırılmasını mümkün kılmakla birlikte, bu konudaki bazı sorunlar hâlâ çözülmemişti.

Zehirli gaz, ideal koşullardan oluşan uzun bir listeye gerek duyduğu için, gerçekten etkili bir silah değildi. Sık sık olumsuz hava koşullarından, özellikle esen rüzgârın gücünden, yönünden ve ısıdan ötürü beklenen sonuç alınamıyordu. Zehirli gazın rüzgârın ters yönde esmesinden dolayı kullananların üzerine döndüğü vaka sayısı az değildir.

Savaşan taraflar kısa süre sonra gaz maskeleri imal ettiler ve bu maskeler giderek daha da geliştirildi.

İlk gaz maskelerinde ağzın ve burnun üstünü örten soda bikarbonat emdirilmiş kalın pamuklu bezler ve iki iri gözlük vardı. Ancak zamanla bütün ordularda bunların yerini bildiğimiz tek parçalı maskeler ve solunum aygıtları aldı. Gaz maskelerinde zehirli gazı etkisiz hale getirmek için kullanılan filtrelerde genellikle kömür ya da bazı kimyasal maddeler kullanılıyordu.

Zehirli gaza karşı hayvanların da insanlar kadar korunması gerekiyordu. İngiliz ordusu atlar için imal ettiği solunum cihazını 1916'da kullanmaya başladı.

İkinci Artois Muharebesi

Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Joffre'un Almanları Fransa'dan çıkarmak amacıyla Artois'da büyük bir taarruz başlattı. Önceleri bazı başarılar elde edildi ancak çok geçmeden çarpışmalar sonuçsuz kaldı ve bir yarma gerçekleştirilemedi.

İkinci Ypres Muharebesi bile henüz taraflardan birinin üstünlüğü ile sona ermemişken Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Joseph Joffre düşmanın cephe hatlarında nihai bir yarma gerçekleştirmek amacıyla başka bir büyük taarruz başlattı. Joffre'un seçtiği savaş alanı Artois idi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 9 Mayıs – 18 Haziran 1915

Yer: Fransa'nın kuzeydoğusunda, Arras ile Lille arasındaki Artois bölgesi

Sonuç: Fransa'nın başlattığı taarruz başarısızlıkla sonuçlandı ve ağır kayıplara yol açtı.

İngiliz Saldırıları

General Douglas Haig komutasındaki İngiliz Birinci Ordu'su, Veliaht Prens Rupprecht komutasındaki Altıncı Ordu'yu Aubers Tepesi ile Lille'in ötesine püskürtmek amacıyla Neuve Chapelle'in her iki tarafına konuşlandırıldı. Taarruz, yani Aubers Tepesi Muharebesi 9 Mayıs'ta başladı ve yeterli miktarda top mermisi olmadığı için sadece 40 dakika süren bir hazırlık bombardımanıyla açıldı. İngiliz piyadeleri ilerlemeye başladıktan bir süre sonra, Alman siperlerinin çok az bir kısmının zarar gördüğünü ve düşman kuvvetlerinin elleri tetikte beklemekte olduğunu gördüler. Bunun üzerine Haig taarruzdan vazgeçti. Ertesi gün çarpışmalar sona erdi. İngiliz kuvvetleri 11.500 civarında kayıp vermişti.

Bir Fransız ağır havan topu ekibi, tabyada poz veriyor.

Mart 1915'te Festubert yakınlarında şiddeti giderek artan topçu bombardımanının yol açtığı tahribat.

Joffre biraz daha çaba harcanmasını talep edince İngilizler 15 Mayıs gecesi ikinci bir taarruz denemesinde bulundular. Haig bu kez Neuve Chapelle'in güney kesimini vurdu. Festubert Muharebesi olarak bilinen bu taarruzdan önce dört gün süren bir baraj atışı yapıldı. İtilaf kuvvetleri başlangıçta bir miktar ilerleyebildiler, ancak bir süre sonra çarpışmalar çözümsüzlük noktasına ulaştı. Altıncı Ordu'nun 16.500 kayıp vererek sadece 730 metre geriletildiği bu muharebe 25 Mayıs'ta durduruldu. Almanların kaybı ise yaklaşık 5.800'dü.

General Joffre 9 Mayıs'ta Auguste Dubail'ın Onuncu Ordu'sunu saldırıya geçirdi. Bu saldırı öncesinde dört gün süren bombardımanda 1.000 top Alman siperlerine 690.000 mermi yağdırmıştı. Çarpışmalar çevreye hâkim konumdaki Vimy Sırtı'na doğru uzanan, Lens ile Arras arasındaki 10 km'lik bir hatta yoğunlaştı. Merkezde bulunan General Philippe Pétain komutasındaki kolordu bir yarma harekâtı yaparak ilk 90 dakikada 5 km ilerledi.

Siper savaşında sık karşılaşılan dertlerden birine bulunmuş tuhaf bir çözüm. Su baskınına karşı kayık.

Ancak taarruzda daha ileriye gidilemedi. Yedek kuvvet yokluğu ve Almanların savaş alanına hızla takviye göndermeleri Pétain'in elde ettiği kazanımlardan daha fazla yararlanmasını engelledi. Ağır, fakat sonuç alıcı olmayan çarpışmalar 15 Mayıs'a kadar devam etti ve 15-19 Haziran günleri arasında yeniden alevlendiyse de iki taraf da kayda değer bir üstünlük sağlayamadı. Bu muharebe 30 Mayıs'ta resmen sona erdi. Fransa'nın kaybı 100.000 kadardı.

DERİNLİĞİNE SAVUNMA

Almanların geliştirdiği bu savaş taktiğine daha sonra İngilizler ve her zaman olmamakla birlikte Fransızlar da başvurmuştur. Bu taktiğe göre, cephe hattında savunma konumunda bulunanlar genellikle düşman saldırısının başlangıç evrelerinde önceden hazırlanmış mevzilere geri çekilirler, düşman kuvvetleri statik top koruma atışı menzilinin ilerisine geçip hareketsizleşmeye başlayınca da karşı taarruza geçerler. Bu taktik 1916 ve 1917'deki İtilaf taarruzlarına karşı başarılı olmuş, ancak son tahlilde savunmacı kayıplarının saldıranların kayıplarıyla karşılaştırılabilir ölçüde yüksek olmasının önüne geçememiştir.

Top Mermisi Skandalı

Haig'in topçu kuvvetinde yeterli cephane bulunmamasının geniş yankıları olmuştur. Başbakan Herbert Asquith'in Liberal hükümeti o sırada büyütülmekte olan ordunun savaş ihtiyaçlarının hacmi konusuna gereken dikkati göstermedi ve ülke ekonomisinin bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gereken önlemleri almadı. Aubers Tepesi'nde ilk başta yaşanan başarısızlığın, yüksek patlayıcı güçte top mermisi eksikliğinden kaynaklandığını belirten bir makale 14 Mayıs'ta *The Times* gazetesinde yayımlanınca, konu krize dönüştü.

Makale, gazetenin nüfuzlu sahibi Lord Northcliffe, bazı önemli politikacılar ve Batı Cephesi'nde savaşa katılan komutanların da aralarında bulunduğu güçlü bir Asquith karşıtı grup tarafından onaylanmıştı. "Top Mermisi Skandalı" ile itibarı çok sarsılan başbakan bir koalisyon hükümeti kurmaya zorlandı. Önde gelen Liberaller ve Muhafazakârların katıldığı bu koalisyon hükümetinde tek bir sosyalist bakana yer verildi. Cephane ikmalinin sorumluluğu yeni oluşturulan Cephane Bakanlığı'na verildi ve bu bakanlığın başına, kendisi de Asquith karşıtı tezgâhın önde gelen isimlerinden olan, dinamik Liberal kabine üyesi David Lloyd George getirildi.

Artois'daki çarpışmaların bir süre durmasından yararlanan bir Fransız piyade müfrezesi cepheye su taşıyor.

Siper Sistemleri

Batı Cephesi'nde siper savaşı tarzı 1914 sonunda gelişti. Siper tipleri daha çok arazi koşullarına bağlı çeşitlilikler gösterseler de, savaş uzadıkça giderek daha derin, daha geniş ve daha karmaşık biçimler aldılar.

Siper sistemleri bir ölçüde yerel koşulları yansıtıyordu ve savaşla en çok özdeşleştirilen kesintisiz hatlar kesinlikle tek siper biçimi değildi. Çok dağlık bir arazide, örneğin İtalya Cephesi'nin büyük bir kısmında ve Fransa'nın Vosges bölgesinde siper hatları genellikle tamamlanmamış durumdaydı ve bazen tepelerin üstünde birbirini karşılıklı destekleyen bir dizi mukavemet noktasından ibaret hale geliyorlardı. Bütün siper sistemleri toprak altında değildi, bazıları yer üstüne inşa edilmişti. Toprak yüzeyine yakın mesafede kayalıklara rastlanabiliyor bu da kazım işini zorlaştırıyor ya da yeraltı su tabakası yüzeye o kadar yakın olabiliyordu ki siperin su ile dolması tehlikesi ortaya çıkıyordu. Bu duruma özellikle Batı Cephesi'nin en kuzeyindeki Belçika'da rastlanıyordu. Bu bölgede yüzeye yakın yeraltı su tabakaları vardı ve Belçikalılar 1914'te sahile yakın kesimlerdeki alçak bölgelerde kasten su baskını yaratmışlardı.

Savaş ilerledikçe siper yöntemleri de geliştirildi. Başlangıçta birbiriyle bağlantılı yüzey kazıntılarından ibaret olan ve sürekli kullanılmak üzere yapılmayan siperler, 1914'ün sonlarında cephe hatları statik bir hal alınca daha derin ve daha karmaşık savunma sistemlerine dönüştüler. Siper inşasının belki de en becerikli temsilcileri olan Almanlar 1915'in sonlarında ikinci siper hattını, sonra da bir üçüncüsünü kazdılar.

Her yerdeki siper sistemleri bulaşıcı hastalık taşıyan farelerle doluydu ve bunların avlanması savaşan tarafların düzenli olarak yerine getirdikleri bir görevdi.

Siper Planları

En yaygın siper sistemi yaklaşık 730'ar metre uzaklıktaki üç hattan oluşuyordu. Bu hatlar birbirine irtibat siperleriyle bağlanıyordu. Düşmana en yakın olan birinci hat, temel mukavemet hattı olan ateş hendeğiydi; ikincisi destek siperi, üçüncüsü ise yedek kuvvet siperiydi. Bütün siper hatları ya zikzak çizer ya da top mermilerinin etkisini en aza indirmek ve düşmanın yukarıdan doğrudan ateş açmasını engellemek için, açılı ateş bölmeleri şeklinde yapılırdı. Askerlere daha fazla korunma imkânı vermek, bir ölçüde de rahatlık sağlamak amacıyla yerin epey altına kazılan yeraltı sığınakları veya siperlerin içinde oluşturulan gömme sığınaklar inşa edilmişti. Daha fazla korunma için kum torbaları kullanılır, siper yanlarının çökmesini engellemek için kereste desteklerden, siper içindeki suyun dışarı akmasını sağlamak için de ızgaralı ahşap döşemelerden yararlanılırdı. Siperlerin sürekli olarak onarılması gerekirdi.

Kademeli Savunma

Savaşın büyük bir kısmında bu sistem kullanılsa da Almanlar 1916'da "kademeli savunma" taktiğini benimseyince, sistem değişti ve siper hatları karmaşıklaştı. Düşmana en yakın hat nispeten mütevazı ileri karakollardan oluşuyordu. Bunlar, geniş mermi çukurları üzerinde inşa edilmiş mukavemet noktaları ya da prefabrik beton nöbetçi kulübeleri şeklindeydi. Amaçları, düşmanın ilerlemesini durdurmak değil, geciktirmek veya daha korunaksız olan "öldürme bölgeleri"ne yönlendirmekti. Bundan

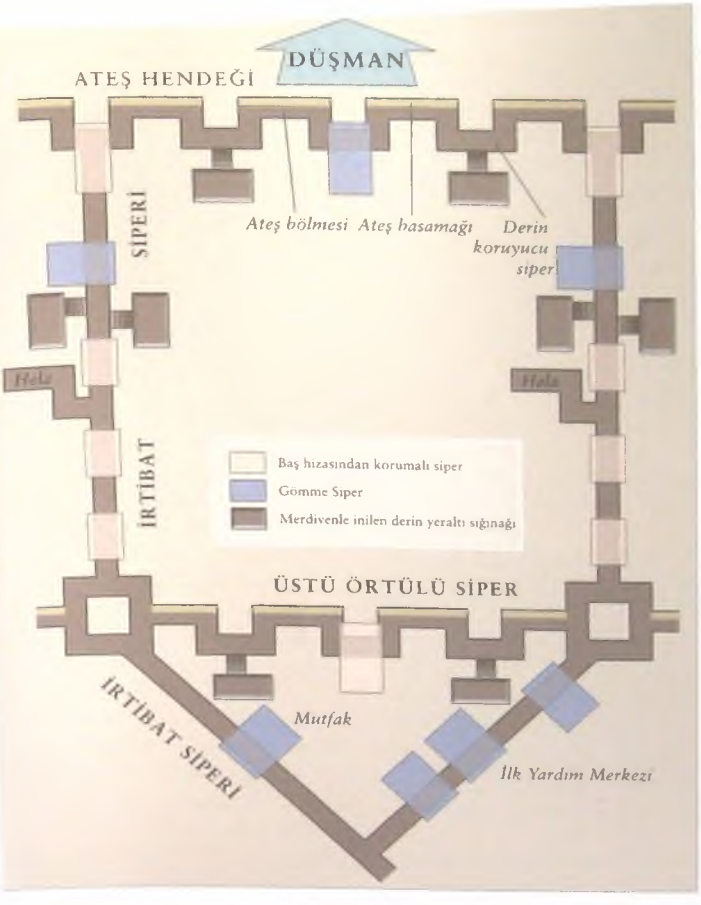

TİPİK BİR SİPER SİSTEMİ
Her cephede kullanılan üç hatlı standart siper sistemi.

LAĞIM

Düşman mevziine ateşe maruz kalmaksızın yaklaşmakta yararlanılan bir teknikti. Önce iki cephe hattı arasında kalan İnsansız Alan'da küçük, dar siperler veya "lağımlar" kazılıyor, belli bir aşamada kazıcılar birbirlerine doğru yönelince yeni bir siper hattı ortaya çıkıyordu. Bireysel lağımlardan düşmanı dinleme mevkileri olarak da yararlanılmış, daha çok da İnsansız Alan'a hâkim olma felsefesine sahip İngilizler tarafından kullanılmışlardır. Lağım, denenmiş ve güvenilir bir teknikti, ama çok yavaş ilerleyen ve yorucu bir yöntemdi.

sonra, ilk hattan uzaklığı 1.5 km'yi bulabilen cephe hattı geliyordu. Bu hat mutlaka kesintisiz olmaz, birbirini destekleyen mukavemet noktalarından oluşurdu. Bu mukavemet noktaları düşman tarafından ele geçirilirse, arkadan ateş altına alınabilirdi. Bundan sonra her yöne karşı çepeçevre savunma yapılan çok sayıda mukavemet noktası ile kısa siperlerden oluşan yaklaşık 2 km genişliğinde bir alan bulunmaktaydı: "muharebe bölgesi." Bunun gerisinde "yedek kuvvet bölgesi" başlar, burada savunması daha güçlü siper sistemleri ve topçular için önceden hazırlanmış mevziler yer alırdı.

En güçlü kademeli savunma örneği Batı Cephesi'nin kuzey ve orta kesimlerini kateden Hindenburg Hattı'dır. Yapımına Eylül 1916'da başlanan bu hat 1918'de bile henüz tamamlanmamıştı. Alan derinliği 16 km'yi bulan çok sayıda geniş, birbirini destekleyen müstahkem mevkiden oluşuyordu.

Alman Hindenburg Hattı'nı koruyan yoğun dikenli tel sıralarından bir bölüm.

Champagne ve Artois Muharebeleri

İngiliz Sefer Kuvveti'nin bu harekâtı, 1915 sonundaki müşterek İngiliz-Fransız taarruzunun bir parçasıydı. Başlangıçta biraz ilerlediler fakat çok geçmeden takviye eksikliği ve birkaç Alman karşı taarruzu yüzünden bu harekâtı durdurmak zorunda kaldılar.

Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Joseph Joffre 1915 sonbaharında kendi güçlendirilmiş kuvvetleri ile Mareşal French'in takviye edilmiş İSK'sinin müşterek harekâtıyla bir kez daha Batı Cephesi'nde bir yarma girişiminde bulundu. Bu büyük harekâtta farklı coğrafi alanlarda eşzamanlı iki taarruz gerçekleştirildi. Bunlardan, İkinci Champagne Muharebesi olarak bilinen birincisine, Doğu Fransa'nın Argonne bölgesinde 16 km uzunluğundaki bir cephe hattı boyunca saldırıya geçen 500.000 Fransız askeri katıldı. Üçe bir oranında üstünlüğü olan Joffre, 2.500 topun dört gün süren hazırlık bombardımanından sonra 25 Eylül'de taarruzu başlattı. Asker sayısı daha az olan Alman kuvvetleri daha yüksek bir noktadaydılar ve saldırıdan haberleri vardı. Bu yüzden ilk kritik günlerde fazla bir ilerleme sağlanamadı ve sonraki haftalarda ilerlemeyi hızlandırabilmek amacıyla iki kez daha çaba harcandıysa da, muharebe 6 Kasım'da bir sonuç alınamadan bitti. Fransızlar bu çarpışmalarda yaklaşık 144.000 asker kaybettiler. Almanların kaybı ise 85.000'di.

Joffre'un ikinci taarruzu kuzeydoğudaki Artois bölgesinde İngiliz-Fransız müşterek harekâtı şeklinde gerçekleşti. Üçüncü Artois Muharebesi'ne katılan Fransız kuvvetlerinin asıl görevi Vimy Sırtı'nı ele geçirmekti. Arras çevresindeki alçak ovalara hâkim olduğu için Vimy Sırtı çok önemliydi. General Dubail'ın Onuncu Ordu'su 25 Eylül'de taarruza başladı ve kısa süre sonra Vimy'deki güçlü savunma sistemi karşısında zorlanmaya başladı. Siperleri Veliaht Prens Rupprecht'in Altıncı Ordu'suna bağlı birlikler savunuyordu. Fransız kuvvetleri çok kayıp verdi. 29 Eylül'de bir Fransız bölüğü zirveye kadar ulaşmayı başardıysa da savaş alanının diğer kesimlerinde bu başarı elde edilemedi. Hava koşullarının elverişli olmamasından dolayı saldırılar düzenli sürdürülemedi ve Üçüncü Artois Muharebesi Kasım başlarında sona erdi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 25 Eylül – 16 Ekim 1915

Yer: Kuzeydoğu Fransa'da Loos

Sonuç: Almanların üstün savunma taktikleri İngiliz taarruzunu başarısızlığa uğrattı.

İkinci Champagne Muharebesi'nde Fransız kuvvetlerinin tutsak ettiği Alman askerleri.

Loos Muharebesi

İngilizlerin kuzeydoğudaki bu iki uçlu kıskaç harekâtı Loos'a yönelikti. General Douglas Haig komutasındaki Birinci Ordu'ya bağlı altı tümen 25 Eylül'de ilerlemeye başladı ve sayısal bakımdan az olan düşman karşısında birinci gün, özellikle ku-

1915'te Artois savaş alanından tipik bir kıyım sahnesi.

Çağdaş bir ressamın fırçasıyla Loos'ta Alman siperlerine saldıran İskoç askerleri.

zey kanatta bazı başarılar elde ederek ilerledi. Aylardır başlarına bela olan ve bir türlü halledilemeyen top mermisi kıtlığına rağmen Loos'u ele geçiren İngiliz kuvvetleri, kentin dış mahallelerine ulaştıktan sonra bazı sorunlar çıktı. İSK'nin kararsız ve morali bozulmuş komutanı çok gerekli olduğu halde yedek kuvvet göndermedi ve ön saftaki birliklere hayati öneme sahip ikmal malzemesi ulaştırılmasında büyük güçlüklerle karşılaşıldı. Bu durum Haig'i çok öfkelendirdi. İngilizler ertesi gün güçlü Alman karşı taarruzları ile geriletildi ve Ekim başlarına kadar yeni bir harekâta girişemediler. Ağır kayıplar veren İngilizler bu muharebeden çok az kazanımla çıktılar. Hava koşulları o kadar kötüydü ki 8 Ekim'de muharebeden vazgeçildi.

1915'TEKİ ÇARPIŞMALAR

İngiliz-Fransız kuvvetleri 1915'in sonlarında Artois ve başka yerlerde gerçekleştirilen taarruzlarla Batı Cephesi'nin hatlarında çok az değişiklik elde edebildi. Kayıp sayısı her iki taraf için de yüksekti. Eylül ve Kasım ayları arasında yapılan Artois ve Loos Muharebelerinde Fransızlar yaklaşık 48.000, İngilizler aşağı yukarı 60.000 kayıp verdi. Almanların kayıpları ise toplam İtilaf kaybının yarısı kadardı. Bu rakamlar taarruza karşı yapılan savunma harekâtının üstünlüğünü açık bir şekilde gösteriyordu. Batı Cephesi'nde 1915 yılındaki toplam kayıp sayısı çok yüksekti. Fransızların toplam kaybı 960.000, İngilizlerin 295.000 oldu. Yaklaşık 650.000 Alman askeri öldürüldü, yaralandı ya da esir düştü. Bu kadar çok kayıp İngiltere'nin komuta kademesinde darbe etkisi yarattığı için Aralık ayında İSK Başkomutanı French görevinden alındı, yerine Haig getirildi. Joffre da maliyeti yüksek başarısız taarruzlarından dolayı eleştirilere hedef oldu.

MAREŞAL JOHN FRENCH

Süvari subayı olan French (1852-1915) savaş patlayınca İngiliz Sefer Kuvveti'nin komutanlığına getirilmişti. Ama mizacının komutası altındaki kuvvetleri iyi yönetmeye uygun olmadığı anlaşıldı. French'in ruh hali sık sık değişiyordu ve kuşkuculuğundan dolayı ilk hamleyi yapmaktan genellikle kaçınmaktaydı. Üst rütbeli Fransız komutanlarla, hatta emrindeki subaylarla bile iyi bir birlikte çalışma ortamı yaratamadı. Aralık 1915'te Loos Muharebesi'ndeki hatalı yönetiminden dolayı görevinden uzaklaştırıldı.

Loos'taki savaş alanının genel görünümü. Çıkarılan toprakların oluşturduğu beyaz hatlardan bölgede ne kadar çok siper kazıldığı açıkça görülüyor.

İlk Avcı Uçakları

Düşman uçaklarını düşürebilecek şekilde silahlandırılmış uçak fikri I. Dünya Savaşı'nın ilk aylarında, hava kuvveti taraftarları keşif uçağının modern savaşta son derece önemli olduğunu fark ettikleri sırada ortaya atılıp geliştirildi.

Savaş başlarken belirli bir amaçla üretilmiş avcı uçakları yoktu. Ancak siperler kazılmaya başlanınca hızla geliştirildiler. Avcı uçaklarının ilk görevleri, artık gereksizleşen süvarilerin yerini süratle alan ve önemi gittikçe artan keşif uçaklarını korumak ve düşman keşif uçaklarını düşürmekti.

Bazıları tek kanatlı, çoğunluğu ise çift kanatlı olan ilk tipleri, genellikle iki kişilik keşif uçaklarının dönüştürülmesi yoluyla imal edilmişlerdi. Bu uçaklarda bulunan tek makineli tüfeği pilot kabininin arka tarafındaki gözcü kullanırdı. Burada önemli bir sorun vardı. Makineli tüfekle en kolay öne doğru ateş edilirken nişan alınırdı, ama bu tip uçakların çoğu çekici pervaneli olduğu için uçağın ön tarafında yer alan pervanenin kanatlarının arasından ahşap aksamı parçalamadan atış yapmak imkânsızdı.

İtici Pervaneli Avcı Uçakları

Ancak bunun bir istisnası vardı. İtici pervaneli avcı uçaklarında pervaneler arkada, mürettebatın oturacağı yer ise ön taraftaydı. Ancak bu uçak verimli olmadı. Temmuz 1915'te savaşa katılan İngiliz Vickers FB-5 bu tip bir uçaktı, ama azami hızı saatte 112 km'yi geçmediği için yeterince başarılı olmadı.

Saptırıcı Levha

Fransız pilot Roland Garros çekici pervane sorununa bir çözüm getirdi. Mart 1915'te iki kişilik tek kanatlı bir uçak olan Morane-Saulnier L Parasol'un pervanesine çelik levhalar yerleştirdi. Böylece makineli tüfek mermileri herhangi bir zarara yol açmadan sekebilecekti. Fransa'nın ilk avcı uçağı olan Morane-Saulnier N Scout bundan kısa süre sonra savaşta göreve başladı. Bu "saptırıcı levha" İtilaf kuvvetlerinin daha iyi avcı uçağı geliştirme yarışında öne

FOKKER E-TİPİ

Alman Hava Kuvvetleri'nin bu uçağını Hollandalı Antony Fokker tasarladı. İlk gerçek avcı uçağı olarak bilinen bu uçak 1915'in ortalarında katılmaya başladığı savaşta 1916 yılının ilkbaharına kadar çok sayıda İngiliz-Fransız uçağını düşürdü.

Tip: E-III tek kanatlı savaş uçağı
Motor: 100 beygir gücü Oberursel
Mürettebat: 1
Azami irtifa: 3.650 m
Azami hız: 140 km
Silahlar: 1 ya da 2 x 8 mm (0.315 inç) makineli tüfek

MAX IMMELMANN

Immelmann Alman Hava Kuvvetleri'nin ilk "as" pilotlarından biridir. Haziran 1916'da ölünceye kadar 15 İtilaf savaş uçağını düşürmüştür. Immelmann dönüşünü o bulmuştur; bu hava akrobasisi hareketi günümüz pilotları tarafından da kullanılmaktadır. Bu harekette, takip edilen savaş uçağı yukarıya doğru yükselip bir takla ve dönüşle kendisini izleyen uçağın arkasına geçer.

Max Immelmann, ilk "as" avcı pilotlarındandır. "Lille Kartalı" adıyla anılır. Almanya'da halk kahramanı haline gelmiştir.

MORANE-SAULNİER N TİPİ

Batı Cephesi'ndeki ilk gerçek avcı uçaklarından biri olan bu Fransız uçağı savaşa 1914'ün sonlarında katıldı. İlk modellerine saptırıcı levha eklenen uçağın sonraki modellerine daha ileri bir yöntem olan engelleyici dişli (*interrupter gear*) eklendi. Bu uçak İngiliz ve Rus Ordularında da kullanıldı.

Motor: 80/110 beygir gücü Le Rhône
Mürettebat: 1
Azami irtifa: 4.000 m
Azami hız: 160 km
Silahlar: 1 x 8 mm (0.315 inç) makineli tüfek

geçmesini sağladı, ancak bu üstünlük çok geçmeden sona erdi.

Almanlar Nisan 1915'te bu saptırıcı levhadan bir örnek ele geçirdiler ve daha iyisini yapmaya koyuldular. Bir Hollanda firması olan Fokker yeni tip bir engelleyici dişli üretti. Bu gereç pervanenin kanadı namlunun önünden geçerken makineli tüfeğin ateş etmesini engelliyordu. İlk kez tek kanatlı Fokker E-I'de denenen bu araç 1915'in sonlarında hava savaşını değiştirdi. Azami hızı saatte yaklaşık 140 km olan 300 kadar E tipi savaş uçağı, özellikle de tek kişilik E-III tipleri yüzden fazla İtilaf uçağını düşürdü ve daha sonra "Fokker Afeti" olarak adlandırılan dönemde özellikle Vickers FB-5'lere ağır kayıplar verdirdi. E tipi avcı uçakları, İtilaf kuvvetleri 1916 yılının baharında benzer uçaklar imal edinceye kadar rakipsiz kaldılar.

VICKERS FB-5

İngiltere'nin ürettiği ilk avcı uçağı olan bu "itici" pervaneli uçak Batı Cephesi'nde ilk kez 1915'in ortalarında uçmaya başladı. Kısa süre sonra kendisinden üstün olan Fokker E tipi avcı uçakları da savaşa katıldı. 100 adet kadar üretildikten sonra, Vickers FB-5 tipi uçakların üretimine 1916'nın başlarında son verildi.

Motor: 100 beygir gücü Gnome Monosoupape
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 2.700 m
Azami hız: 112 km
Silahlar: 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek

HAVA MUHAREBESİ TEKNİKLERİ

Savaş uçakları yavaş yavaş belirirken, yetenekli pilotlar da havada muharebe taktiklerini geliştirdiler. Karmaşık it dalaşına az rastlanıyordu; daha çok güneşin ve bulutların konumundan yararlanarak hissettirmeden düşman savaş uçağının arkasına geçip yakın mesafeden ateş açabilen pilotlar çarpışmalardan muzaffer çıkıyorlardı. Pilotlar başarılarını ya da "av"larını kaydediyor ve beşten fazla başarı elde eden "as" oluyordu. Ancak bu "as"ların çoğunun ömrü uzun olmadı.

İlk saptırıcı levhalı İtilaf avcı uçağı ile uçan pilot Roland Garros (bereli).

Rusya'ya Kış Taarruzu

Alman kuvvetleri 1915 başlarında İkinci Masuria Gölleri Muharebesi'nde Rusları yenilgiye uğratarak önemli bir zafer kazandı, ama Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Karpatlar'daki akılsızca taarruzu sırasındaki kayıpları tüyler ürpertici düzeydeydi.

Almanya 1915'te Doğu Cephesi'ne ağırlık vererek Rusya'yı yere sermek amacındaydı. Plana göre iki taarruz yapılacaktı. Birinci taarruz cephe hattının kuzeyinde, diğeri ise güneyinde gerçekleşecekti. İlk taarruz Doğu Prusya üzerinden ve 100.000 askerden oluşan Alman Sekizinci ve Onuncu Ordularıyla gerçekleştirilecekti. İttifak orduları önce 31 Ocak'ta bir oyalama taarruzu yaptı. Alman Dokuzuncu Ordu'sunun Varşova'ya düzenlediği bir yanıltma saldırısı Bolimov Muharebesi ile sonuçlandı. Bu muharebe ilk kez zehirli gaz kullanıldığı için önemlidir. Doğu Prusya'daki ana taarruz 7 Şubat'ta, General Otto von Below'un Sekizinci Ordu'sunun yalıtılmış durumdaki Rus Onuncu Ordu'sunun sol kanadına vurmak amacıyla köreltici bir kar fırtınası içinde harekete geçmesiyle başladı. İkinci Masuria Gölleri Muharebesi böyle başladı.

Sonuçsuz Saldırılar

Rus kuvvetlerini bir haftada 96 km gerileten Below'un taarruzu devam ederken 9 Şubat'ta General Hermann von Eichhorn'un komutasındaki Alman Dokuzuncu Ordu'su da Rusların sağ kanadına bir saldırı düzenledi. Rus Onuncu Ordu'su ezildi ve Kovno (Kaunas) yönünde geri çekilmeye başladı. Üç Rus tümeni fiilen kuşatılmış durumdayken bunlardan biri Augustovo ormanında 21 Şubat'a kadar umutsuzca çarpışarak diğer iki tümenin bölgeden rahatça uzaklaşmasını sağladı. Alman kuvvetleri başlangıçta kazandıkları başarılara rağmen fazla toprak elde edemediler ve General Plehve komutasındaki Rus On İkinci Ordu'sunun karşı saldırıları sonunda Doğu Prusya sınırına ka-

Rus Yenilgileri, 1915
İttifak devletleri Polonya ve Galiçya içlerinde ilerliyor.

Cepheye giden Rus askerleri.

dar gerilemek zorunda kaldılar. Rusya bu savaşta 90.000'i esir olmak üzere toplam 200.000 kayıp verdi.

Karpat Muharebeleri

İkinci taarruzu Karpat Dağları'nda konuşlanmış üç ordu gerçekleştirdi. Ana kuvvet General Alexander von Linsingen komutasındaki Avusturya-Almanya Güney Ordusu'ydu. Linsingen, kuşatılmış Przemyśl müstahkem mevkiini kurtarmak için kuzeybatı yönünde Karpat Dağları'ndan geçip Lemberg yöresine taarruz etmekle görevlendirilmişti. Avusturya-Macaristan'ın Üçüncü Ordu'sunun komutanı General Svetozar Boroevic von Bojna, Güney Ordusu'nun sağ kanadında yer alıyordu, Avusturya-Macaristan generali Karl von Pflanzer-Baltin'in Onuncu Ordu'su ise sağ kanadı tutmuştu. Her iki komutana da birbirlerini nasıl destekleyecekleri hakkında detaylı bilgi verilmişti.

Pflanzer-Baltin 17 Şubat'ta General Aleksey Brusilov'un Sekizinci Ordu'sundan 60.000 askeri esir alıp Czernowitz'i (Cernovcy) ele geçirerek başlangıçta başarı sağladı. Ancak bundan sonraki ilerlemesi güçlü karşı taarruzlarla durduruldu. Güney Ordusu karla örtülü dağlarda durdu ve daha fazla ilerleyemedi. Przemyśl müstahkem mevkii ve garnizonu 194 günlük bir kuşatmadan sonra 22 Mart'ta Ruslara teslim oldu. Rus kuvvetleri sonraki haftalarda bölgede birçok karşı taarruz düzenlediler. Ancak bu taarruzlar ikmal güçlükleri ve General Georg von der Marwitz'e bağlı Alman destek kuvvetlerinin bölgeye gelmesi gibi nedenlerle 10 Nisan'da durdu. Karpat Dağları'nda yapılan çarpışmalar Avusturya-Macaristan için felaketle sonuçlandı. Bu dağlardaki çarpışmalarda Avusturya-Macaristan 800.000 kayıp verdi. Bunda en büyük etken hava koşullarının kötü olmasıydı. Genelkurmay Başkanı Mareşal Conrad von Hötzendorf Almanya'dan daha fazla askeri takviye istemek zorunda kaldı. Çünkü morali bozulmuş ve gün geçtikçe etnik farklılıklardan dolayı ayrışan ordusu gözlerinin önünde dağılmaya başlamıştı.

Rus kuvvetlerinin 1915 baharında yaptıkları taarruz sırasında Karpat Dağları'nın bilinmeyen bir noktasında atların ve daha ağır hareket edebilen öküzlerin çektiği Rus ikmal arabaları.

PRZEMYSL KUŞATMASI

Przemyśl, Avusturya-Macaristan'ın Galiçya'daki önemli bir müstahkem mevki kompleksiydi. Rus kuvvetlerinin Eylül 1914'te kısa bir süre kuşatma altında tuttukları bu mevki, Ekim ayında birkaç hafta boyunca rahatlamış, sonra bir kez daha kuşatılmıştı. Przemyśl'in kurtarılması Avusturya-Macaristan'ın milli meselesi haline gelmişti, fakat 1915 başlarında gerçekleştirilen kurtarma harekâtının başarısızlığından sonra kaderi belli oldu. 120.000 kişilik garnizon 22 Mart'a kadar dayandıktan sonra teslim oldu. Rus kuvvetlerinin bu başarısı kısa sürdü. Avusturya ve Almanya kuvvetleri tarafından 4 Haziran'da geri alınan Przemyśl bir daha tehdit yaşamadı.

Haziran 1915'te Przemyśl'de Alman kuvvetlerine esir düşen Rus askerler.

Havan Topları

Yüzyıllardan beri savaşlarda kullanılan ve yanıcı ya da patlayıcı maddeleri yüksek bir mermi yoluyla fırlatabilen özel bir top türü olan siper havanı yeni değildi. Ancak siper savaşının çözümsüzlüğü içinde savaşın en önemli silahlarından biri haline geldi.

Havan topu piyadeyi desteklemek amacıyla kullanılan ve hedefe yüksek bir yay çizerek mermi atabilen kısa menzilli bir silahtır. İlk kez 18. yüzyılda tepe gibi doğal ya da sur gibi inşa edilmiş engellerin arkasındaki hedefleri vurabilen bir silah olarak imal edildi. I. Dünya Savaşı'ndan bir süre önce artık modası geçmiş kabul edilmekle birlikte, bazı ordular savaş başladıktan bir süre sonra havan topunun siperlerin arkasına sığınmış düşman askerini vurmak için ideal bir silah olduğunu fark etti. Almanya, Fransa ve İngiltere başta gelen havan topu üreticileri oldular ve değişik tasarımlı havan toplarını müttefiklerine sattılar.

İngiliz donatımcılar 51 mm (2 inç) çapındaki ilk havan topları için "elma şekeri" adını verdikleri havan topu mermilerinden çok miktarda hazırlıyor.

240 MM (9.45 İNÇ) HAVAN TOPU

İngiltere savaş başladıktan bir süre sonra çok sayıda 240 mm çapındaki havan topunu hizmete soktu. Fotoğrafta görüldüğü gibi namlusuna doldurulan iri mermilere "Uçan Domuz" deniyordu. Etkili olmalarına karşılık bu ağır havan toplarını savaş alanında hareket ettirmek oldukça zordu.

Tip: Yivsiz ağır havan topu
Kalibre: 240 mm (9.45 inç)
Ağırlık: 866 kg
Azami menzil: 1.600 m
Kullanıcı sayısı: 9

Alman Üstünlüğü

Almanya savaşın başlarında havan topu kalitesi ve sayısı bakımından üstünlüğü elinde tuttu. Bunun en önemli nedeni bu silahın Rus-Japon Savaşı'ndaki kuşatma harbinde çok önemli bir işlev gördüğünün farkına varılmasıydı. Bundan dolayı Alman Ordusu'nun elinde başlangıçtan itibaren çok sayıda mükemmel

kalitede *Minenwerfer* (mayın fırlatıcı) bulunmaktaydı. Bunlardan 150 kadarı Ağustos 1914'te imal edilmiş ve ordunun hizmetine verilmişti. Bu havan topu, sınırdaki Fransız müstahkem mevkilerindeki beton ve çelik malzeme ile baş edebilmek üzere özel olarak tasarlandığı için, daha sonra üretilenlerden daha büyük, daha ağır ve taşınması daha zor tiplerdi. Önceleri menzili 1.000 metre olan ve patlayıcı, yakıcı ve gaz gibi değişik malzemeyi fırlatmak için sevk barutuyla kullanılan bu havan topunun sonraki modellerinde namlu uzunluğu artırıldı, yiv eklendi, böylece isabet oranı ve menzili yükseltildi.

MINENWERFER (Mayın Fırlatıcısı)

Almanya'nın savaşın son döneminde ürettiği en küçük mayın fırlatıcının yeri, fotoğrafta görüldüğü gibi kullanıcıların bir kısmı tarafından çekilerek değiştirilebiliyordu. Üç farklı çaptaki bu havan topları tekerlekli arabaların üzerine yerleştiriliyor ve bu arabalar genellikle muharebe öncesinde silahtan ayrılıyordu.

Tip: Yivli hafif havan topu
Kalibre: 76 mm (3 inç)
Ağırlık: 100 kg
Azami menzil: 1.000 m
Atış sayısı: Dakikada 20 atım
Kullanıcı sayısı: 6

Bu havan topu hafif, orta ve ağır olmak üzere değişik çaplarda üretildi. Bunlarla 4.08 kg, 49.44 kg ve 95.26 kg gibi farklı ağırlıkta mermiler fırlatılabiliyordu. Havan topu çok ağır olduğu için günümüzdeki anlamıyla taşınabilir bir silah değildi. Parçalara ayrılamayan bu havan topları iki tekerlekli arabalarla (daha büyükleri zorunlu olarak atlarla) çekiliyor ve gerektiğinde bu şekilde ateş edebiliyorlardı. Ama daha çok siperlerde çelik levhaların üzerine yerleştirilerek kullanılıyorlardı. Almanlar yer değiştirme sorununu çözmek için *Granatenwerfer* (el bombası atıcı) adını verdikleri çok daha küçük modeller imal ettiler. Bu tip havan topu hem daha hafifti hem de kanatçıklı el bombalarını 230-275 metre uzağa fırlatabiliyordu.

İtilaf Tasarımları

İngiltere ve Fransa'nın 1914 yılında modern havan topları yoktu. Fransa artık emekliye ayrılmış çok eski araçlara başvurdu. İngiltere de ortaçağ kuşatmalarında işe yaramış ancak artık tuhaf karşılanabilecek araçlar denedi. Bunlardan bazıları küçük kuşatma mancınıklarına, başkaları büyük kundaklı yaylara benziyordu. "İngiliz Mancınığı" adı verilen bir tip, el bombasını 180 metre kadar uzağa fırlatabiliyordu. Bunların 51 mm (2 inç) çapındaki ilk modellerinden biri, iri bir elma şekeri büyüklüğündeki bombayı fırlatıyordu.

Gerçek havan topları 1915'te imal edilmeye başlandı. Fransa ağır havan topu tiplerinden Batignolles'u geliştirdi. Savaşta kullanılmış en modern görünümlü ve en iyi havan topu İngiliz tasarımı olan Stokes'tur. Bu silah adını yaratıcısı Sir Wilfred Stokes'tan almıştır ve 1916'da kullanılmaya başlanmıştır. Rokete benzeyen bir bomba atan bu havan topu da diğer bütün İngiliz ve Fransız havan topları gibi yivsizdi. Namlu, taban levhası ve gövdeye takılan iki ayak halinde parçalara ayrılabildiği için insan gücüyle taşınabiliyordu.

STOKES HAVAN TOPU

İngiliz Stokes havan topu, kullanan ekip tarafından kolayca taşınabiliyordu. En çok kullanılan 3 inç kalibreye ek olarak, 4 inç (101 mm) ve 6 inçlik (152 mm) versiyonları da vardı.

Tip: Hafif havan
Kalibre: 76.2 mm (3 inç)
Ağırlık: 49 kg
Azami menzil: 730 m
Ateş hızı: Dakikada 22 atım
Kullanıcı sayısı: 2 kişi

76.2 mm (3 inç) çapındaki bir Stokes havan topu Temmuz 1918'de Willer-Bretonneux yakınlarında ele geçirilen bir siperde Avustralyalı askerler tarafından atışa hazırlanıyor.

Almanya'nın Gorlice-Tarnów Taarruzu

Almanya 1915 yılının ortalarında Doğu Cephesi'nde bütün savaşın en başarılı taarruzlarından biri olan büyük bir harekât gerçekleştirdi. Rus Ordusu bu taarruz ile yüzlerce kilometre geriletildi ve beş ay gibi kısa bir sürede iki milyondan fazla kayıp verdi.

Almanya her ne kadar Rusya'ya taarruz etmeye 1915'te karar vermiş ise de Şubat ve Mart aylarındaki taarruzlarla kesin bir zafer elde edemedi. Bu taarruzlar Avusturya-Macaristan'ın zayıf olduğunu ve o tarihten sonra yapılacak muharebelerin asıl yükünü Almanya'nın taşıması gerekeceğini ortaya çıkarmıştı. Alman Genelkurmay Başkanı General von Falkenhayn kişisel kuşkularına rağmen Nisan ayının ortalarında ikinci bir büyük saldırı için Batı Cephesi'nden kuvvet çekilmesine ikna edildi. Falkenhayn ve diğer yüksek komuta kademesi harekâtı izleyip gereken emirleri verebilmek için Doğu Prusya'daki Pless'e geçtiler.

Haziran 1915'te Galiçya'daki savaş alanında yaralı Rus askerine içecek veren bir Alman askeri.

Doğu Prusya'da bir araya gelen Alman kuvvetleri ilk olarak Baltık Denizi boyunca uzanan kıyı ovası Kurland'a doğru kuzey ve doğu yönlerinde bir aldatma taarruzu yaptı. Bu harekât Almanya'nın küçük Nieman Ordusu'nun 26 Nisan'da Libau'ya taarruzu ile başladı. Bu tehdit sonraki haftalarda bölgeye daha fazla Rus askeri gönderilmesini sağladı. Mayıs ve Haziran aylarında Galiçya'da sağlanan başarılar üzerine, harekâtın çapı genişletildi ve 17-18 Ağustos'ta Kovno müstahkem mevkiinin düşürülmesi ile sonuçlandı. Alman kuvvetleri tekrar başlattıkları taarruzla 26 Eylül'de Vilna (Vilnius) kentini de ele geçirdiler ama çok kayıp verdiler.

Polonya Düşüyor

Aslında Avusturya-Macaristan'ın bir parçası olan fakat Rus kuvvetlerinin işgali altında bulunan Galiçya ile Rusya Polonya'sının doğu kesimini içine alan büyük bir çıkıntıya karşı iki yönlü taarruz düzenlendi. General Max von Gallwitz komutasındaki Alman On İkinci Ordu'su güneydoğu yönünde Varşova'ya doğru harekete geçti. Fakat asıl taarruz Batı Cephesi'nden getirilmiş 120.000 kişilik bir kuvvet tarafından yapılacaktı. Başında General August von Mackensen'in bulunduğu ve Alman On Birinci Ordu'sunu oluşturan bu kuvvet güneydeki Gorlice ile Tarnów arasındaki bölgede bulunmaktaydı.

Gorlice-Tarnów Taarruzu sırasında komutan olan General August von Mackensen.

Taarruz 2 Mayıs'ta başladı. Mackensen'in kuvvetleri zayıflatılmış Rus Üçüncü Ordu'sunun yaklaşık

HAZIRLIK BOMBARDIMANI

En yaygın bombardıman tipi taarruz sırasında değil taarruzdan önce yapılan geniş çaplı bombardımandı. Bu tür bombardımanda cephe hattını ateş altına alan topçu, bu ağır bombardımanla düşmanı bunaltmayı amaçlıyordu. Hazırlık bombardımanlarının süresi giderek uzadı ve daha ağır toplar kullanılmaya başlandı. Fakat zamanla bu bombardımanla elde edilmek istenen sonucun gerçekleştirilemediği anlaşıldı. Hatta ters sonuç verdi denilebilir. Çünkü hazırlık bombardımanı düşmanı daha dikkatli davranmaya yönelttiği gibi karşı bombardımanı da başlatıyordu. Ayrıca bu ağır bombardıman iki tarafın da henüz denetim kuramadığı alanda büyük tahribata yol açıyor, bu da taarruz eden tarafın ilerlemesini güçleştiriyordu.

Nisan 1918'de Ypres yakınlarında bir bombardımanda İngilizlerin 60 libreliği.

48 km'lik bir cephe hattına yayılmış kuzey kanadına şiddetli bir saldırı yaptı. Üçüncü Ordu 140.000'i tutsak, 200.000 kayıp verdikten sonra San Nehri'ne çekilme izni aldığında artık muharebe kabiliyetini yitirmişti. Rus yüksek komuta heyeti STAVKA, kuzeyde artan Alman saldırılarından dolayı Galiçya'ya destek kuvvet göndermekte ikircimli davranıyordu.

Rusya 19-25 Mayıs günleri arasında karşı taarruzlar yaptı. Fakat Almanlar ilerlemeye devam etti. Przemyśl 4 Haziran'da Almanların eline geçti. Ruslar 22 Mayıs'tan itibaren Galiçya'nın büyük bir kısmından çekilmeye başladılar. Lemberg iki gün sonra geri alındı. Güneydeki taarruzun hızı Mayıs ayının son günlerinde düştü. Almanların esir aldığı 250.000 tutsak ayakta zor duruyordu. Almanlar sadece 90.000 kayıp vermişlerdi. Ruslara çıkıntının kuzeyinden gelen haberler de pek olumlu değildi. Gallwitz'in On İkinci Ordu'su Ağustos başlarında Varşova'yı, 25 Mayıs'ta Brest-Litovsk'u ele geçirdi ve 2 Eylül'de Grodno'nun ötesine geçti.

Yeni Cephe Hatları

Almanların Doğu Cephesi'nde Mayıs ile Eylül arasında sürdürdüğü taarruzlar Rus kuvvetlerini 480 km geriletti ve en azından doğuda hareketli savaş tarzının hâlâ mümkün olduğunu ortaya koydu. Bu saldırılar Pripet Bataklıkları'nın kuzeyinden Baltık Denizi'ne uzanan ve 1917 sonuna kadar değişmeden kalan bir cephe hattı da oluşturdular. Güneye doğru uzanan cephe hattı da Haziran 1916'ya kadar hiç değişmedi.

Savaşan ülkelerin Doğu Cephesi'nde 1915'te verdiği kayıp sayısı o güne kadar görülmemiş düzeydeydi. Almanya 250.000, Avusturya-Macaristan 715.000'in üzerinde, Rusya ise 1 milyonu tutsak olmak üzere 2.5 milyon kayıp verdi.

Gorlice-Tarnów çarpışmaları sırasında tutsak edilen 1 milyonun üzerindeki Rus askerden bir kısmı.

Balonlar

Balonlar savaşta hava saldırılarına açık mevkilerin korunması ve buna benzer çok önemli görevlerde kullanılmışlardır. Ama bu araçların en önemli işlevi keşif uçakları kullanılmaya başlandıktan sonra da süren havadan keşifti.

Havadan daha hafif bir gazla doldurulan ve yapısında madeni ya da ahşap malzeme bulunmayan balonlar I. Dünya Savaşı'nda oldukça yaygın olarak kullanıldı. Balonun iki temel görevi vardı. Birincisi, düşmanın hava, kara ya da denizdeki hareketlerini izlemek, ikincisi ise sabit uçaksavar sistemlerine yardımcı olmaktı.

İmal masrafı düşük olan balonun hasır sepeti, bir bölgenin uçak ile olduğundan daha geniş bir açı ile ve daha uzun süre izlenmesi imkânını veriyordu. Balon bir ya da birden fazla bocurgata bağlanan madeni tellerle yerdeki bir noktaya tutturuluyor, dost cephe hatlarının gerisinde bulunduruluyorlardı. Balon müretebatı uygun hedefleri saptıyor, top atışlarının düştüğü noktaları gözleyip gereken düzeltmelerin yapılmasını sağlıyordu. Genellikle iki ya da üç balonluk gruplar halinde hareket ederek hedefle ilgili üçgenlemenin (nirengi teşkili) daha doğru yapılmasını sağlıyorlardı. Yer ile iletişim önceleri semafor bayrakları, hatta içine bir ağırlık konup aşağıya atılan yazılı mesajlarla yapıldı. Bir süre sonra ise taşınabilir telsizler kullanılmaya başlandı. Bu tip balonlar savaşın büyük bir kısmında ve özellikle 1917 yılında çok miktarda kullanıldılar. Bundan sonra balonların yerini gelişmiş keşif uçakları ve hava fotoğrafçılığı aldı.

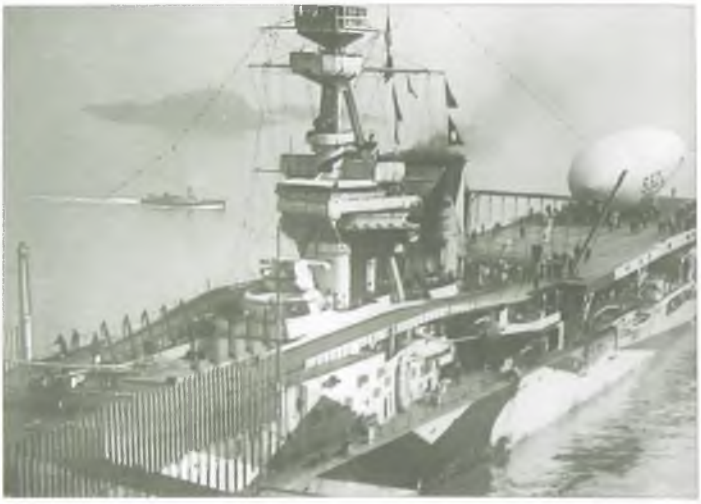

Uçak gemisi HMS *Furious*'un arka uçuş güvertesinde denizaltı gözlemekte kullanılan Sea Scout Z model bir balon. Muharebe kruvazörü olarak imal edilen *Furious* bu yeni görevi için birkaç kez yenilenmiştir.

İngiliz Büyük Filo'sunun ana üssü olan Scapa Flow'daki bir savaş gemisini denizaltılara ya da başka bir düşman faaliyetine karşı korumak üzere gözlem yapan bir balon.

Taarruz Balonları

Gözlem balonlarının müretebatı hem yerden açılacak ateşe hem de savaş uçaklarının saldırılarına karşı

Londra'nın kuzeydoğusunda telden bir engeli asılı tutan bir balon grubu. Bu tel engel, mürettebat zamanında görmediği takdirde düşman savaş uçağının kanadına takılıyor ve uçağın düşmesine yol açıyordu.

GÖZLEM BALONLARI

Bu balonlar cephe hattının gerisindeki düşman faaliyetlerini gözetlemek veya hedef belirlemek ve topçu atışlarında gerekli düzeltmeleri yapmak üzere kullanılıyordu. İyi havalarda gözetleyicinin işi nispeten kolaydı, ama hava koşulları kötüleşince berbat bir hal alıyordu.

Bir İngiliz balonu Batı Cephesi'nde görevini tamamladıktan sonra yere indiriliyor.

korunmasızdı. Tehlike anında onları aşağıya indirmek uzun zaman alacağı için paraşüt verilen ilk havacılar İngiliz balon mürettebatları olmuştur. Ancak savaş pilotları kendilerine balon imha etme görevi verilmesinden hiç hoşlanmıyorlardı çünkü balonlar düşman cephesinin gerisinde bulunuyorlar ve genellikle hem uçaksavarlar hem de avcı uçaklarıyla korunuyorlardı.

Aslında balonları vurup düşürmek kolay değildi. Yakıcı ya da patlayıcı mermiler kullanılmaya başlanmadan önce bir avcı uçağının makineli tüfeğinden çıkan standart mermiler genellikle balonun kendisine zarar vermeden içinden geçip giderdi. Savaş uçakları makineli tüfek ateşiyle balonu düşürmek için yaklaştıklarında, balonların altına sarkıtılmış tellere takılır, kanatları parçalanır ve düşerlerdi. Bir balonu vurup düşürmek o kadar büyük bir başarıydı ki savaşan bütün hava kuvvetlerinde balon düşürmek düşman uçağı düşürmeye denkti ve onun için de bir çentik atılırdı.

Balon Engelleri

Birbirlerine zincirlerle bağlanan balonların altlarında telden oluşan çok sayıda engel sarkıyordu. Önemli kentler ve sanayi bölgeleri gibi alanların üstüne yerleştirilen bu setlere takılan düşman uçakları düşüyordu. Londra savaş sırasında sık sık zeplin ve ağır bombardıman uçağı saldırısına maruz kaldığı için balonlarla kurulan engeller bakımından en önemli örnektir. Sabit bir yere bağlanan bu balonlar başkentin kuzey ve doğu bölgelerine yerleştirilirdi. Londra'nın savunma sistemi içinde devriye gezen avcı uçakları, uçaksavar bataryaları ve ışıldakların yanı sıra balonlar da bulunuyordu.

Genellikle kara harekâtında kullanılan balonlar özellikle İngiltere Kraliyet Donanması tarafından denizaltılara karşı da kullanıldılar. Balon daha çok Manş Denizi'nde ya da İrlanda Denizi'nde kullanıldı ve konvoy gözlemelerinde, dayanıklılık ve sürat konusunda başarılı oldu. Çeşitli balon tipleri imal edildi. En yaygın olanı 70 adet imal edilen Sea Scout Z (SSZ) idi. Mayıs 1915'te hizmete sokulan bu tipte, altına çift kanatlı bir BE-2C uçağının gövdesinin asıldığı bir balon kullanılıyordu. Sea Scout'ların geliştirilmiş son tipine Coastal-class Airship deniyordu. Bu tasarım ile balon havada 24 saate kadar kalabiliyordu ve önceki modelde kullanılan BE-2C gövdesinin yerini bu modelde özel olarak yapılmış bir balon sepeti aldı.

Isonzo Nehri'nde Yapılan Dört Muharebe

Isonzo Nehri Kuzeydoğu İtalya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasındaki doğal sınırı teşkil ediyordu. İtalya 1915'te İtilaf devletlerinin yanında yer aldıktan sonra bu sınır hattı üzerinde dört büyük ve başarısız taarruz gerçekleştirdi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 23 Haziran – 2 Aralık 1915

Yer: Kuzeydoğu İtalya'da, Isonzo Nehri boyları

Sonuç: İtalya çok az toprak kazandığı dört taarruz sırasında 180.000'den fazla insan kaybetti.

Almanya ile Avusturya-Macaristan 1879'da imzaladıkları bir antlaşma ile İkili İttifak'ı kurmuşlardı. Bu ittifak 1882'de İtalya'nın da katılımıyla Üçlü İttifak halini aldı. Avusturya-Macaristan ile İtalya arasındaki ilişkiler kâğıt üzerinde iyi görünse de aslında antlaşmanın imzalanmasını izleyen yıllarda hiçbir zaman iyi olmadı, hatta giderek kötüleşti. Üçlü İttifak 1912'de yenilenmiş, fakat İtalya bundan sonra İtilaf devletleriyle yakın ilişkiler kurmuştu. Avusturya-Macaristan ile İtalya arasındaki toprak sorunu iki devlet için de son derece önemliydi. Güney Tirol bölgesinde yer alan Trentino'da ve Trieste'de nüfusun azımsanamayacak bir kısmı İtalyanca konuşsa da bu bölgeler Avusturya-Macaristan sınırları içinde kalıyordu. Siyasi durumu oldukça karışık olan İtalya'da bu bölgelerin İtalya'ya dahil edilmesini savunan hararetli bir milliyetçi grup vardı.

Temmuz 1914 ile Kasım 1917 arasında İtalyan Başkomutanı General Luigi Cadorna.

1915'te Isonzo Cephesi'nde savaşa katılan seçkin hafif piyade kuvveti, İtalyan Bersaglieri'ler kendilerine özgü şapkalarıyla.

Yeni İttifak

Ağustos 1914'te savaş patladığı sırada İngiliz ve Fransız diplomatlar İtalya'yı Üçlü İttifak'tan uzaklaştırmak için çok çaba harcadılar. Almanya da İtalya'nın peşinden koşuyordu. Fakat bu yarışı İtilaf devletleri kazandı. Zaferden sonra İtalya'ya Avusturya-Macaristan'dan önemli bir toprak kazanımı sağlanacağına dair verilen sözler üzerine, İtalya 26 Nisan 1915'te Londra Antlaşması'nı imzaladı. İtalya 3 Mayıs'ta Üçlü İttifak'tan ayrıldığını açıkladı. 23 Mayıs'ta da Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti. Bunu 20 Ekim'de Bulgaristan'a karşı savaş ilanı izledi. Ancak İtalya 28 Ağustos 1916'ya kadar Almanya'ya savaş ilan etmedi.

İtalyan Başkomutanı General Luigi Cadorna Tirol'de daha çok savunma ağırlıklı bir harekât yürütmeyi tercih etti. Planı, kuvvetlerini Trieste yakınlarında yoğunlaştırıp burada düşman cephesinde bir yarma harekâtı gerçekleştirdikten sonra Viyana yönünde ilerlemekti. İlk hedefi Avusturya-Macaristan sınırından biraz içeride yer alan, Isonzo Nehri'nin öbür yakasındaki Gorizia kentiydi. Isonzo'nun koyaklarının yer yer böldü-

Avusturya-Macaristan askerleri savaşın sakin bir anında mataralarını dolduruyor.

gü dağlık platoların da yer aldığı bu bölgenin coğrafi koşulları son derece zorluydu. 875.000 mevcutlu İtalyan Ordusu'nun modern teçhizattan, özellikle cephane, top ve ulaşım imkânlarından yoksun olmak gibi önemli bir eksiği de vardı.

Taarruz Başlıyor

1915 yılında yapılan Birinci Isonzo Muharebesi'nde General Pietro Frugoni ve Aosta Dükü Emanuele Filiberto komutasındaki İtalyan İkinci ve Üçüncü Ordularına bağlı 200.000 asker ve 200 top kullanıldı. Avusturya-Macaristan ordusu sınır savunma hatlarını savaştan aylarca önce genişletmişti. İtalyanlar 23 Haziran ile 7 Temmuz tarihleri arasındaki taarruzlarında bu hatlarda herhangi bir değişiklik yapamadılar. Cadorna 18 Temmuz ile 3 Ağustos arasında bir taarruz denemesinde daha bulundu. Yöredeki top sayısını artırdı fakat elinde hâlâ yeteri kadar top mermisi olmayan kuvvetleri bu kez de kayda değer bir kazanç sağlayamadı. Bu iki muharebenin Avusturya-Macaristan ordusuna maliyeti 45.000 asker oldu. İtalyanların kayıp sayısı ise 60.000 civarındaydı.

Cadorna cephedeki top sayısını kısa sürede artırdı. Üçüncü Isonzo Muharebesi 18 Ekim'de başladı. 1.200 topla yapılan bombardıman da durumu pek değiştirmedi. Çarpışmaların şiddetinin iyice düştüğü 4 Kasım'da İtalyan kuvvetleri henüz Gorizia'ya erişememişlerdi. 10 Kasım ile 2 Aralık arasında yapılan dördüncü muharebeden sonra da hiçbir şey değişmedi. Üçüncü ve Dördüncü Isonzo Muharebelerinde İtalya'nın kayıpları 117.000'e, Avusturya-Macaristan'ınki ise yaklaşık 72.000'e ulaştı. Ancak Cadorna buna rağmen savaşı Isonzo Nehri boylarında sürdürmekten vazgeçmemişti.

İTALYAN İRREDANTİZMİ

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bazı kesimlerini, özellikle nüfusunun önemli bir kısmını İtalyan asıllıların oluşturduğu Trentino (Güney Tirol) bölgesini İtalya sınırları içine katmayı amaçlayan ateşli milliyetçilik, savaştan önce bu ülkenin siyasi hayatında çok önemli bir yer tutuyordu. Bu milliyetçi dalganın tanınmış şahsiyetlerinden şair Gabriele d'Annunzio (1863-1938) daha sonra önemli bir savaş kahramanı haline geldi. Paris'te imzalanan barış antlaşmalarından memnun olmayan d'Annunzio, 1919'da küçük bir irredantist kuvvetin başında Fiume'yi (Rijeka) ele geçirdi, ancak 1921 yılının başlarında İtalyan Deniz Kuvvetleri tarafından teslim olmak zorunda bırakıldı.

Isonzo Nehri'ni salla geçmeye hazırlanan İtalyan askerleri.

Çanakkale Boğazı'na Deniz Taarruzu

Çanakkale Boğazı kadar dar bir su yolunu zorlayan İngiltere'nin amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakmak ve Rusya'ya yeni bir ikmal yolu açmaktı. Ancak denizden yapılan taarruz alçaltıcı bir başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun üzerine girişilen çıkarma harekâtı da İngiltere için bir felaket oldu.

İngiltere ile Fransa Rusya'nın büyük fakat teçhizat eksikliği çeken ordularına savaş malzemesi göndermek istiyordu. Murmansk ve Arhangel gibi limanlara ulaşabilecek tek deniz yolu, zorlu Kuzey Denizi-Kuzey Buz Denizi yoluydu. Diğer seçenek ise Akdeniz'den Karadeniz'e çıkmaktı. Ancak aradaki dar Çanakkale Boğazı Türklerin denetimindeydi.

Savaştan önce İngilizlerin yaptığı bir araştırmaya göre savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçmesi çok güçtü ama zorlarlarsa belki de geçebilirlerdi. Bir İngiliz filosu Kasım 1914'te Boğaz'ın dış tarafındaki tahkim edilmiş mevzilerde büyük bir tahribata yol açınca bu plan onaylandı. Ancak bu mevziler son derece donanımsızdı ve küçük bir kuvvet tarafından korunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu bu olaydan sonra savunma tertibatını Almanların da yardımıyla güçlendirmişti.

Çanakkale Boğazı'nın girişinde art arda dizilmiş İngiliz ve Fransız savaş gemileri.

TEMEL VERİLER

Tarih: 19 Şubat – 23 Mart 1915

Yer: Çanakkale Boğazı

Sonuç: İtilaf savaş gemileri daha çok Türklerin döşediği mayınlar yüzünden ağır kayıplar verdiler.

İtilaf Devletlerinin Stratejisi

Çanakkale Boğazı konusu İngiltere Deniz Kuvvetleri Bakanı Winston Churchill tarafından Ocak 1915'te gündeme getirildi. Churchill çok önemli bir "Doğu Cephesi Taraftarı"ydı. I. Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'ndeki yenişememe durumunu kırmak için çok kayıp vermek gerekeceği, Almanya'nın yenilebilmesi için önce müttefiklerinin ezilmesi gerektiğini düşünenlere "Doğu Cephesi Taraftarı" deniyordu. Churchill, İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'nı geçmesi halinde Osmanlı İmparatorluğu'na ve dolayısıyla Almanya'ya büyük bir darbe vurulacağına inanıyordu. Churchill Ocak ayının sonlarında bir İngiliz-Fransız müşterek harekâtı için onay aldı. İngiliz Deniz Kuvvetleri Amiral Sackville Carden komutasında, ana un-

O dönemde çıkan bir Fransız dergisinde yayımlanmış bir çizim. Aslında Türk topçu bataryalarının çoğunun yerini saptamak imkânsızdı.

suru İngiltere'nin en yeni zırhlısı *Queen Elizabeth* olan ve 3 muharebe kruvazörü ile daha yaşlı 12 dretnot öncesi zırhlıdan oluşan bir görev kuvveti hazırladı. Fransızlar da 4 dretnot öncesi zırhlının önderlik ettiği daha küçük bir filo hazırladı.

İLK DENİZ TAARRUZU

Çanakkale Boğazı'nın dış tarafındaki mevzilere 19 Şubat 1915'te başlatılan bombardıman etkili olmadı. 25 Şubat'ta savaş gemileri birbirlerine daha yakın mesafede seyrederek taarruzun şiddetini artırmaya çalıştılar, ancak gene bazı sorunlarla karşılaştılar. Türklerin hareketli obüslerini susturmak zordu ve ışıldaklarla desteklenen bu toplar, bu dar geçitte denize döşenerek geçişi engelleyen mayınları geceleri kaldırmaya uğraşan mayın temizleyicileri engelliyordu. Topları susturmak için kara birliklerine ihtiyaç olduğu kararına varıldı, bu karar Gelibolu çıkarmasına yol açacaktı. Ancak Türklerin cephanesinin tükenmek üzere olduğu yönünde (doğru) bir istihbarat alınınca, deniz yolu yeniden zorlandı.

Churchill, Carden'den ne pahasına olursa olsun Çanakkale Boğazı'ndan geçmesini istedi. Fakat amiral hastaydı ve sinirleri çökmüştü. 18 Mart'ta yapılan yeni taarruza Carden'in yardımcısı Amiral John de Robeck komuta etti. Sonuç, tam bir felaket oldu. İtilaf savaş gemileri sahile yerleştirilmiş birkaç topçu bataryasını yok etmeyi başardı ama diğer bataryalar ağır bir bombardıman başlattı. Mayın temizleyiciler de görevlerini yerine getiremiyordu. Bu arada birkaç ana gemi mayın tarlalarına girdi. Fransızların *Bouvet* ve *Gaulois* adlı zırhlıları battı. *Suffren* ağır hasar gördü. İngilizler de *Ocean*'ı kaybetti. Karanlık çöktüğünde artık Çanakkale Boğazı'nda tek bir İtilaf gemisi bile kalmamıştı. Deniz taarruzundan vazgeçildi.

Bundan sonraki adım kara kuvvetlerini bir araya getirip Gelibolu Yarımadası'na taarruz ederek İstanbul'a giden yolu açmaktı. Ancak bunun da önceki kadar güç bir iş olduğu çok geçmeden anlaşılacaktı.

WINSTON CHURCHILL

Winston Churchill (1874-1965) 1911'de Deniz Kuvvetleri Bakanı oldu ve Kraliyet Donanması'nda başlatılan reforma nezaret etti. Dinamik ama düşünmeden hareket etmeye müsait bir insan olarak tanınıyordu. Churchill'in üst rütbelere yaptığı atamalar deniz kuvvetlerindeki bazı subayları rahatsız etti. Harekâta ilişkin konulara yaptığı müdahaleler de başka subayları usandırdı. Ama itibarı, önayak olduğu Gelibolu seferinde yaşanan fiyaskoyla sarsıldı. Mayıs 1915'te görevinden alındı. Bir süre bakan yardımcılığı ve Batı Cephesi'nde subay olarak görev yaptıktan sonra önce Cephane Bakanı, sonra da Savaş Bakanı olarak kabineye geri döndü.

Çanakkale Boğazı'nı zorlama girişiminin ve Gelibolu seferinin yönlendiricisi Winston Churchill.

24 Mayıs 1915'te Çanakkale Boğazı'ndaki Kabatepe'den yapılan top atışları sırasında çok kötü bir şekilde karaya oturan HMS *Albion*'u çekerek kurtarma çalışması sırasında HMS *Irresistible*'ın mürettebatı halat bağlıyor.

Dretnot Öncesi Zırhlılar

Dretnot öncesi ana muharebe gemileri bir deniz savaşında filoya liderlik edebilecek hız ve silah gücüne artık sahip değildi, ancak yaşlanan bu gemiler denizde üstünlük kurma savaşında hâlâ hayati roller oynayabilecek durumdaydılar.

Kraliyet Donanması'nın HMS *Dreadnought*'u 1906'da hizmete girdiğinde, silah gücü ile diğer bütün savaş gemilerini modası geçmiş hale getirdi ve dünya çapında bir savaş gemisi yarışı başlattı. Bununla birlikte hiçbir donanma yüksek maliyetli dretnot öncesi zırhlıları kızağa çekmeye kalkışmadı. Bundan dolayı 1914'te savaş patladığında birçok eski dretnot kullanımda kaldı.

Sayısal Veriler

İtilaf tarafında, Kraliyet Donanması'nın sefere çıkabilecek durumda 29 dretnot öncesi zırhlısı, Fransa'nın çoğunluğu Akdeniz'de üslenmiş olan 17, İtalya'nın 8, Rusya'nın ise 9 dretnot öncesi zırhlısı vardı. İtilaf devletleri safına daha sonra katılan Japonya 23, ABD ise 16 dretnota sahipti. İttifak devletlerinin filolarında da dretnot öncesi zırhlılar vardı. Almanya'nın 20'den fazla, Avusturya-Macaristan'ın 12, Osmanlı İmparatorluğu'nun ise 2 dretnot öncesi zırhlısı vardı.

Çok farklı tasarımları olan dretnot öncesi zırhlıların yaşları da hayli farklıydı. Örneğin, İngiltere ve Almanya'nın elindekilerin inşa tarihleri 1892 ve 1908 idi. Bu gemilerin ayrıntıları farklı olmakla birlikte genel tasarımları itibariyle birbirlerine çok benziyorlardı. Bu gemilerin çoğunun su taşırma tonilatoları 10.000 ilâ 14.000 ton arasında değişiyordu ve imal tarihleri geç olanlar daha büyüktü. Genellikle Alman dretnot öncesi zırhlılarında 28 cm, İngiliz dretnot öncesi zırhlılarında ise 30.5 cm çapında toplar vardı. Bu gemilerde başka tür hafif silahlar da bulunuyordu. Dretnot öncesi zırhlıların ateş gücü yüksek olmakla birlikte, taşıdıkları silahlar daha sonra geliştirilen dretnotlarla karşılaştırıldığında artık tamamen eskimiş durumdaydılar. Deniz muharebesi stratejistlerinin çoğu, eski tip savaş gemilerinin bir deniz muharebesinde yeni tip dretnotların tam kapasite bombardımanına maruz kalmalarının felakete yol açacağı konusunda fikir birliği içindeydiler.

Deniz Savaşında Dretnot Öncesi Zırhlılar

Almanya'nın Kuzey Denizi'nde İngiltere'nin karşısına dikilebilmesi için elindeki bütün büyük savaş gemilerini bir araya toplaması gerekiyor-

Fransa'nın 1899 imalatı *Suffren* zırhlısı 1916'da Çanakkale Boğazı'nda savaşa katılmıştı. Fakat bir süre sonra Lizbon açıklarında *U-52* tarafından batırıldı.

HMS *FORMIDABLE*

FORMIDABLE SINIFI
TİP: Dretnot öncesi zırhlı
DENİZE İNDİRİLME TARİHİ: 1898
DEPLASMAN: 15.000 ton
MÜRETTEBAT: 780
HIZI: 18.5 deniz mili
SİLAHLAR: 4 x 305 mm (12 inç), 12 x 152 mm (6 inç) top

du. Bundan dolayı Almanya Açık Deniz Filosu'ndaki dretnot öncesi zırhlılardan bazılarını elinde tutuyordu. İki filo ancak bir kez karşı karşıya gelebileceği için deniz savaşına giren taraflar yok olma tehlikesini göze almak zorundadır. Almanya düşman ateşiyle sadece bir dretnot öncesi zırhlı kaybetmiştir: 1916'da Jutland'da SMS *Pommern*. Almanya'nın diğer dretnot öncesi zırhlıları Baltık'ta çok önemli görevlerde bulunmuş, fakat daha çok kara harekâtını desteklemekte kullanılmışlardır.

Kraliyet Donanması biraz farklı bir plan benimsemişti. İngiliz dretnot öncesi zırhlıları kısa süre içinde Ana Filo'dan ayrıldı ve birçoğuna kıyı bombardımanı ya da kendilerinden daha güçlü dretnotlarla karşılaşmayacakları alanlara gitmek gibi ikincil derecede önemli görevler verildi. Bunların çoğunun ömrü, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Akdeniz'de yapılan saldırılarda sona erdi.

İngiltere'nin savaştaki toplam dretnot öncesi kaybı 11, Fransa'nın ve Rusya'nın 4'er, İtalya'nın 2, Japonya'nın ise 1 oldu. İttifak devletlerinin de kayıpları oldu, ancak İtilaf devletleri kadar değil. Almanya savaş boyunca *Pommern* adlı dretnot öncesi zırhlı savaş gemisini kaybederken, Osmanlı İmparatorluğu iki, Avusturya-Macaristan ise bu türden bir zırhlı kaybetti.

Pommern zırhlısı, 1916'daki Jutland Muharebesi'ne katılan altı Alman dretnot öncesi zırhlısından biriydi. *Pommern* İngiliz destroyeri *Faulknor*'dan atılan bir torpille vuruldu ve tüm mürettebatıyla birlikte battı.

Gelibolu Çıkarması

Gelibolu çıkarmalarını İngiliz kuvvetleri yönetti. Amaç, kıyıya çıkarılacak kuvvetlerin yarımadayı ele geçirmesinden sonra başkent İstanbul'u teslim almaktı. Gelgelelim bu çıkarma girişimleri daha başından itibaren yanlış gitti. Bunun önemli nedenlerinden biri harekâtın kötü yönetilmesiydi.

Gelibolu harekâtı (1915-1916), İngiltere'deki bazı önemli siyasetçilerin Batı Cephesi'nde savaşın çıkmaza girdiği ve Almanya'nın dolaylı bir stratejiyle, müttefiklerinden birinin ezilmesi yoluyla ölümcül bir darbe alacağı yönündeki inançtan hareketle doğup geliştirildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun seçilmesinin asıl nedeni, bu ülke yenilince İtilaf kuvvetlerine Çanakkale Boğazı'nın açılacak ve Rusya'nın yeterli teçhizatı bulunmayan büyük ordularına yardım edilebilecek olmasıydı. Bu taarruzun fikir babası o sırada Deniz Kuvvetleri Bakanı olan Winston Churchill idi. Ancak bu fikri herkes desteklemiyordu. Üst rütbeli komutanlar bu fikre sıcak bakmıyorlardı ve savaşın yalnızca Batı Cephesi'nde kazanılabileceği kanaatindeydiler.

TEMEL VERİLER

Tarih: 25 Nisan 1915

Yer: Gelibolu Yarımadası

Sonuç: Türk kuvvetleri İngiliz ve sömürgelerden getirilen askerlerden oluşan İtilaf kuvvetlerinin taarruzuna beklenmedik ölçüde sert bir direnişle karşılık verdi.

İtilaf Güçlerinin Planı

Sefer, deniz harekâtı olarak başlamış, ancak Mart 1915'te İngiliz-Fransız kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçme girişimi küçük düşürücü bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bundan sonra çoğunluğu İngilizlerden oluşan, Fransızların da destek verdiği İtilaf kuvvetlerinin yeni bir denemede bulunmasına karar verildi. Plana göre bu kuvvetler Gelibolu Yarımadası'na çıkarılacak, sonra süratle kuzey yönünde ilerleyecek ve pek uzakta olmayan Osmanlı başkenti İstanbul'u ele geçirecekti. Bununla birlikte Doğu Akdeniz'e asker ve teçhizat sevkıyatı gereken süratte gerçekleşmedi ve Türkler de durumun farkına vararak yarımadayı savunan kuvvetlerinin mevcudunu artırdılar.

İşgal

Çıkarma harekâtı 25 Nisan'da, yarımadanın güney ucundaki Helles [İlyas] Burnu'nda, kod adları S, V, W, X ve Y olan beş noktada ve 19 km uzakta, yarımadanın batı sahilindeki Kabatepe'de gerçekleşti. Resmi adı Z Sahili [Arıburnu] olan bu sonuncu çıkarma noktasının adı daha sonra harekâta katılan sömürge askerlerinin bağlı olduğu kuvvetten esinlenilerek ANZAC Koyu olarak değiştirildi. Harekât bu noktaların her birinde farklı şekilde gelişti. İtilaf kuvvetleri

ANZAC'LAR SAVAŞTA

ANZAC (Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu) askerleri İtilaf saflarında savaşan en iyi birliklerden olduklarını kanıtladılar. Gelibolu'da, Filistin'de ve Batı Cephesi'nde seçkin savaşçılık örnekleri sergilediler. 5 milyon nüfuslu Avustralya savaşa 322.000 askeriyle katıldı ve 60.000 ölü, 220.000 yaralı kaybına uğradı. Yeni Zelanda ise nüfusunun yüzde 10'unu teşkil eden 100.000 asker gönderdi. 17.000'i ölü olmak üzere yaklaşık 58.000 kayıp verdi.

Siper periskobu ve aynalı tüfek kullanan iki kişilik bir Avustralyalı keskin nişancı ekibi.

ANZAC Koyu'nda yanlış noktada kıyıya çıktılar ve iç kesime geçebilmek için tepelere tırmanmak zorunda kaldılar. Fakat Gelibolu Yarımadası'nın tamamına hâkim bir tepe olan Conk Bayırı'nı ele geçiremediler. Y Kumsalı'na yapılan çıkarmada herhangi bir direnişle karşılaşılmadı, ancak çıkarma yapılan diğer kumsallarda çok şiddetli direnişlerle karşılaşıldı. Gece olurken taarruz kuvvetleri yarımadanın ucunda tutunacak bir yer ele geçirdi ve ANZAC kuvvetlerinin elindeki bölgenin büyük bir kısmının durumunda bir değişiklik olmayacak gibi görünüyordu.

İlyas Burnu'ndaki Türk savunma güçleri 26 Nisan'da geri çekildiler ve Kirte köyünün biraz güneyinde mevzilendiler. Bu köy, Achi Baba [Alçıtepe] olarak bilinen yüksekçe ve önemli bir mevkinin yakınındaydı. İngilizler bu hattı yarmak amacıyla taarruza geçtiler ve 28 Nisan'da yapılan Birinci Kirte Muharebesi'nde 3.000 kayıp verdiler. 6-8 Mayıs tarihlerinde cereyan eden İkinci Kirte Muharebesi'nde ise sadece 730 metre ilerleyebildiler. Üçüncü Kirte Muharebesi 6 Haziran'da yapıldı. İngilizler bir kez daha ağır kayıp vermelerine rağmen gene kayda değer bir ilerleme sağlayamadılar.

İtilaf taarruzunun Haziran ayının ilk haftasında bu şekilde perişan bir duruma düşmesi, muharebenin çok geçmeden siper savaşı haline gelmesine yol açtı. Bundan dolayı süratle İstanbul'a doğru ilerleme tasarısı suya düştü. Ancak asıl sorun Alçıtepe ve Conk Bayırı'nın ele geçirilememiş olmasıydı. Bunun anlamı ise, daha yüksekteki Türk savunma kuvvetlerinin İngiliz ve ANZAC mevzilerine hâkim konumda bulunmasıydı. Ayrıca Türkler birçok kez küçük çaplı karşı taarruzlar düzenleyebilmişlerdi. Bunda İtilaf kuvvetlerini sık sık şaşkına çeviren genç ve enerjik subay Mustafa Kemal'in büyük rolü vardı. Zaten çıkarma harekâtı da yeterli sayıda askerle yapılmamıştı ve top mermisi kıtlığı vardı. İtilaf kuvvetleri için en iyi çözüm geri çekilmekti. Ancak bunun tam tersi yapıldı. İtilaf kuvvetleri sonraki aylarda Gelibolu'ya yeniden asker gönderdiler ve yeni taarruz ve çıkarma girişimlerinde bulundular.

Gelibolu'da Çıkarma Harekâtı
İtilaf kuvvetleri 1916'da geri çekilinceye kadar yapılan çıkarmalar ve çatışmalar.

Deniz Uçakları ve Uçan Tekneler

Savaşın başlarında amfibi uçakların özellikleri bilinmiyordu. Fakat hem sahildeki üslerinden hem de savaş gemilerinden havalanarak keşif ve bombalama da dahil olmak üzere çeşitli görevler üstlenen deniz uçaklarının önemi giderek arttı.

Suya iniş ve sudan kalkış yapabilecek şekilde tasarlanmış uçaklar olan deniz uçakları ve aynı işlevlere sahip su geçirmez sandal biçiminde gövdeleri olan uçan tekneler (*flying boats*), I. Dünya Savaşı'nda birçok ülke tarafından kullanıldı. Bu uçakların asıl işlevleri denizde keşif yapmaktı, ancak hava çarpışmalarında, nakliye gemilerine yapılan taarruzlarda ve kıyılardaki tesislerin bombalanmasında da kullanıldılar. Deniz uçaklarının çoğu iniş kalkışlarını sahillerdeki hava üslerinden yaparlardı. Ama bazıları, özellikle de İngiliz deniz uçakları özel olarak imal edilmiş deniz uçağı gemileri ile kullanıldılar.

Uçakların kalkıp inmesi sağlansa da, deniz havacılığı henüz emekleme dönemindeydi ve mevcut uçaklar yalnızca sakin havalarda kullanılabiliyordu. Gemilere karşı en önemli silahları bombaydı. İngiltere ve Almanya torpil ile denemeler yaptı. Ancak torpilin o dönemin uçak motorlarının kaldıramayacağı kadar ağır olduğu anlaşıldı.

İngiliz Deniz Uçakları

İngiliz deniz uçaklarını, 1 Ocak 1914'te kurulan ve savaştaki en büyük deniz havacılığı gücü olan Kraliyet Deniz Havacılığı Kuvveti (RNAS) kullandı. 50 civarında sahil üssünü kullanan yaklaşık 50 filoya sahipti. RNAS'ın elinde çeşitli deniz uçakları vardı. Çift motorlu Norman Thompson NT-4 ve NT-4A model deniz uçağı filoları, taşıdıkları hafif bombalarla denizaltılara karşı yürütülen harekâta katıldılar. Daha sonra imal edilenler arasında en başarılılarından biri, 1917'de hizmete sokulan Felixstowe F-Tip uçan tekneydi. Saatte 150 km gibi düşük bir süratle uçmasına rağmen, bu dört kişilik uçağın idaresi rahattı ve havada 10 saat kalabiliyordu. Mayıs 1918'de bir F-Tip, Alman *L.62* zeplinini düşürdü. Ayrıca deniz uçakları arasında na-

Alman yapımı bir Friedrichshafen uçan teknesi. Bu şirket I. Dünya Savaşı boyunca uçan tekne imal etmiştir.

Alman şirketi Albatros'un savaştan önce ürettiği bir deniz uçağı. Bu şirketin savaş sırasında deniz havacılığına yaptığı ana katkı, ürettiği tek kişilik W-4 avcı uçağıdır.

İngilizlerin savaştan önce imal ettiği Sopwith Tabloid tipi deniz uçakları savaş sırasında bazı değişiklikler yapıldıktan sonra denizde keşif ve hafif bombardıman uçağı olarak hizmet verdi.

diren yapılan çarpışmalardan birine beş F-2 ile bir Curtiss H-12 katıldı. 4 Haziran 1918'de bu uçaklar girdikleri it dalaşından sonra 14 Alman uçağını izlediler ve 6'sını tahrip ettiler. Bu muharebede sadece Curtiss düşürüldü.

İlk başarılı havadan torpil atımını Temmuz 1914'te bir İngiliz uçağı gerçekleştirdi. RNAS'ın 1915'te hizmete soktuğu iki kişilik Short 184 ilk torpil uçağı oldu. Ağustos 1915'te *Ben-My-Chree* adlı deniz uçağı gemisinden havalanıp Gelibolu açıklarında uçmakta olan A 184, torpille gemi batıran ilk savaş uçağı oldu. Bu başarıya rağmen, uçaktan torpil kullanımının tehlikeleri giderilemedi. Bundan dolayı Short 184 ile daha sonraki modellerden 320, düzensiz olarak kullanıldı. Diğer önemli İngiliz deniz uçakları Sopwith üretimi Schneider (1915) ve Baby (1916) idi.

Alman Tasarımları

Almanya kendi donanma havacılık kuvvetini geliştirdi. Az sayıda üretici firma ile çalışan Almanya'da Friedrichshafen şirketi 1914'ten itibaren FF-33 serisini üretmeye başladı. Temel keşif modeli olan FF-33e'ye hem alıcı hem de verici özellikli bir telsiz yerleştirildi. Bu model elle atılabilen bir miktar bomba taşıyabiliyordu. FF-331 ise onun, avcı deniz uçağı versiyonuydu. Bu tiplerin yerini Mayıs 1917'de FF-49 aldı. Daha güçlü olan bu model Kuzey Denizi'nde karşılaşılabilecek sert hava koşullarına daha uygundu. Albatros W-4 avcı deniz uçağı ile Hansa-Brandenburg serisi (CC, KDW, W-12 ve W-29) gibi uçaklar da üretildi.

Avusturya-Macaristan ve İtalya deniz havacılığı birimleri kullandılar. Avusturya-Macaristan, Hansa-Brandenburg CC gibi Alman modellerini kullanmakla birlikte, iki kişilik Löhner L deniz uçağını üretti. Bu uçaklardan biri 15 Eylül 1916'da Fransız denizaltısı *Foucault* 'yu batırdı. İtalyanlar birkaç adet bu tip uçak üretti. Çift kanatlı avcı uçağı Macchi M-5 bunlardan biridir.

SOPWITH SCHNEIDER

Fotoğrafta HMS *Undaunted* tarafından denizden alındığı görülen İngiliz yapımı Schneider'de, savaştan önce 1914'te Schneider Kupası'nı kazanan uçak temel alınmıştı. Askeri versiyonu 1915 başlarında imal edildi ve daha çok denizaltılara ve devriye gezen zeplinlere karşı kullanıldı. 136 adet üretilen bu deniz uçağının yerini 1916'da başka modeller aldı.

Tip: Devriye uçan teknesi
Motor: 100 beygir gücü Gnome Monosoupape
Mürettebat: 1
Azami irtifa: 3.000 m
Azami hız: 148 km
Silahlar: 1 x 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek

Kafkas Cephesi 1914–16

Türkiye'nin kuzeydoğusunda kalan Kafkaslar'da 1914 ile 1916 yılları arasında cereyan eden savaşta kâh bir ordu kâh diğeri ilerledi, ancak 1916 yılının sonlarında Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na ait büyükçe bir toprak parçasını ele geçirdi.

Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında çok eskilere uzanan ve Balkanlar ile sınırlı olmayan bir düşmanlık vardı. I. Dünya Savaşı başlayınca bu eski anlaşmazlık konuları yeniden gündeme geldi. Osmanlı İmparatorluğu Ekim 1914'te İtilaf devletlerine karşı savaşa girdiğinde, donanması Karadeniz'deki Rus liman kentleri olan Odessa, Sivastopol ve Teodosya'yı bombardımana tuttu. Ertesi gün Rus hükümeti de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Bu tarihten sonra Kafkas Dağları yaklaşık üç yıl boyunca iki devlet arasındaki ana savaş alanı oldu. Osmanlı İmparatorluğu uzun zamandan beri kuzeydoğu sınırının hemen ötesindeki Rusya Kafkasya'sını ele geçirmek istiyordu. Harbiye Nazırı Enver Paşa çok sert bir iklimi olan bu bölgeyi işgal etmek amacıyla harekete geçti. Oysa Alman askeri heyetinin komutanı General Otto Liman von Sanders bu plana şiddetle karşı olduğunu Enver Paşa'ya bildirmişti.

Almanya İmparatoru II. Wilhelm *Goeben (Yavuz)* savaş gemisinde Harbiye Nazırı Enver Paşa ile.

Kafkas Cephesi'nde esir aldıkları yaralı Türk askerlerini tedavi eden Rus askerleri.

İlk Muharebeler

Aslında ilk hamleyi Rusya yaparak, Osmanlı sınırını birkaç noktadan geçti. Ancak Erzurum yönündeki Rus ilerlemesi Kasım 1914'te büyük ölçüde durdu. Enver Paşa, 14 Aralık'ta Osmanlı İmparatorluğu'nun doğudaki kuvvetlerinin komutanlığını bizzat üstlendi ve bir hafta sonra, sert kış mevsiminin ilk yoğun kar yağışlarının sadece birkaç gün ardından taarruza geçti. Osmanlı kuvvetlerinin Kars yönünde ilerleyişi 100.000 kişilik bir Rus kuvvetinin direnişiyle karşılaştı. Türkler 26 Aralık 1914 ile Ocak 1915 arasında yapılan Sarıkamış Muharebesi'nde ve dondurucu soğukta Erzurum'a geri çekilirken ağır kayıplar verdiler. Bu harekâta katılan 95.000 Türk askerinden sadece 18.000'i hayatta kalabildi. Enver Paşa bu gelişmeden sonra İstanbul'a döndü.

Türk yönetimi Ermenilerin işgalci Rus kuvvetlerini gizlice desteklediğinden kuşkulandığı için, onlara karşı çok sert bir dizi baskı tedbiri uyguladı. Bunun üzerine Nisan ve

Mayıs aylarında güçlü bir Ermeni isyanı başladı. Ermeniler 20 Nisan'da Van'ı ele geçirdiler ve Rusların 18 Ekim'de gelişine kadar kenti ellerinde tuttular. Türkler Temmuz'da karşı saldırıya geçtiler. Abdülkerim Paşa Van Gölü'nün kuzeyinde yapılan Malazgirt Muharebesi'nde (10-26 Temmuz) bir Rus kolordosunu dağıttı ve 5 Ağustos'ta kenti geri aldı. Türk askerinin ilerleyişi birkaç gün sonra gerçekleşen Rus karşı saldırısıyla duraklatıldı.

Rus Taarruzları

Çar II. Nikola'nın amcası Grandük Nikola 24 Eylül'de Kafkasya genel valiliğine atandı. General Nikola, 1916'nın başlarında büyük bir taarruz planı hazırladı. Doğu Anadolu'ya yönelik olan ve cephesi geniş tutulan bu taarruzda 200.000 kişilik Rus kuvvetlerinin komutanlığını fiilen General Nikolay Yudeniç yaptı ve taarruz 11 Ocak 1916'da başladı. Ana basınç noktası, Kars-Erzurum hattıydı. Abdülkerim Paşa komutasındaki Üçüncü Ordu bir hafta sonra Köprüköy'de kesin bir yenilgiye uğratıldı. Erzurum üç günlük bir kuşatmanın sonunda 16 Ocak'ta düştü. Yudeniç Karadeniz sahili üzerine de daha küçük bir saldırı düzenledi. Savaş gemilerinden karaya çıkarılan Rus askerlerinin de destek verdiği bu taarruz, 18 Nisan'da Trabzon'un ele geçirilmesiyle son buldu.

JÖN TÜRKLER

"Jön Türkler" Osmanlı İmparatorluğu'nda Sultan II. Abdülhamid saltanatına karşı 1908 devrimini gerçekleştiren hareket için kullanılan genel bir tanımdır. Daha sonra bu hareketin içinden çıkıp iktidarı ele geçiren radikal ve aşırı milliyetçi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) üyeleri için de Batı'da yaygın olarak kullanılmıştır. 1913 yılının başlarında İttihat ve Terakki Fırkası'nın (İTF) ağırlıkta olduğu bir hükümet kurulmuştu. 1914'te iktidarın dizginleri esas olarak Enver, Talat ve Cemal Paşalar tarafından yönetilen İTF'nin elindeydi. Almanya ile ittifaka giren "Jön Türkler" savaşta yaptıkları tüm hatalara karşın, 1918'in ortalarına kadar eleştirilerin üstünde kaldılar. İTF aynı yıl 20 Ekim'de kendini feshetti.

Talat Paşa (ortada) I. Dünya Savaşı sırasında, sadrazam olduğu dönemde Avusturya ziyaretinde.

Enver Paşa buna yanıt olarak iki yönlü bir karşı saldırı emri verdi. Komutanlığını artık Vehip Paşa'nın yaptığı Üçüncü Ordu, Karadeniz sahilinden taarruza geçti, ancak 28 Temmuz'da Yudeniç komutasındaki Rus kuvvetleri tarafından bozguna uğratıldı. Ahmet İzzet Paşa komutasındaki İkinci Ordu'nun yaptığı ikinci taarruz başlangıçta bazı başarılar elde etti. Çanakkale'de ünlenmiş Mustafa Kemal'in komutasındaki bir kolordu 15 Ağustos'ta Muş ve Bitlis'i ele geçirdiyse de Yudeniç bu iki kenti kısa süre sonra geri aldı. Kış mevsiminin yaklaşmasından dolayı çarpışmaların hızı yavaş yavaş kesilirken, Rus kuvvetleri Doğu Anadolu'nun önemli bir parçasını ele geçirmiş bulunuyordu.

Kafkaslar'da yapılan çarpışmalar sırasında Rus askerleri bir dağ geçidinde ilerliyorlar. Sert kış koşulları harekâta sık sık mevsimlik aralar verilmesine yol açıyordu.

Filistin Cephesi 1914–16

Ortadoğu ve özellikle Mısır savaşta İngiltere için çok önemliydi. Bunda, İngiltere ile Hindistan arasındaki ana ikmal hattı üzerinde yer alan Süveyş Kanalı'nın Filistin'deki Osmanlı kuvvetlerinin saldırılarına çok açık olması da rol oynuyordu.

Ekim 1914 sonunda İtilaf kuvvetlerine yönelik Osmanlı saldırılarına İngiltere hükümeti derhal yanıt verdi. İngiltere 5 Kasım'da Kıbrıs'ı ilhak etti, 30 Kasım'da kruvazörlerini Çanakkale Boğazı'nın girişindeki Türk müstahkem mevkilerini bombardımana tutmaya gönderdi, 18 Aralık'ta ise Mısır'da protektora ilan etti. Britanya İmparatorluğu'nun köşetaşlarından olan Hindistan yolu üzerinde bulunan Süveyş Kanalı İngiliz çıkarları bakımından hayati önem taşıyordu. İngiliz askerleri ile imparatorluğun değişik bölgelerinden toplanmış askerler kısa süre içinde Süveyş Kanalı'na ulaşmaya başladılar. Bu kuvvetlerin komutanlığına General John Maxwell getirildi.

Süveyş Kanalı'nın stratejik öneminin farkında olan Türkler 1915 başlarında kanalı ele geçirme girişiminde bulundu. Dördüncü Ordu'dan ayırılmış olan ve başında Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın bulunduğu 22.000 kişilik bir kuvvet 14 Haziran'da Birüssebi'den yola çıktı. Bu kuvvetin su bulunmayan Sina Yarımadası'nı geçme başarısının gerisinde, Cemal'in Alman Kurmay Başkanı General Friedrich Kress von Kressenstein'ın teşkilatçı kabiliyeti yatıyordu. Osmanlı kuvveti 2-3 Şubat'ta sallarla kanalı geçme girişiminde bulundu. Ancak savunmacıların açtığı ateş saldırıyı durdurdu. Cemal Paşa Birüssebi'ye geri çekildi. Süveyş Kanalı bölgesi yılın geri kalan kısmını sakin geçirdi. Çünkü taraflar Gelibolu Yarımadası ve Mezopotamya'daki olaylarla daha çok ilgilendiler.

Filistin'de tek başına bir Türk süvarisi. Türkler Süveyş Kanalı'nı ele geçirme girişimlerinde pek istekli değillerdi ve bu çabaları, 1916'da Romani Muharebesi'nde uğradıkları yenilgiyle sona erdi.

1916'DAKİ MUHAREBELER

İngilizler 1916 yılında iki meseleyle uğraştılar: Türklerin Sina taarruzu ve cephe gerisindeki isyan. Yeni komutan General Archibald Murray kanalın savunma hatlarını Sina Yarımadası'nın iç kesimlerine kadar ilerletti. Bu alanda iletişim birimlerinin inşası, çeşitli müstahkem mevkiler kurulması ve su ikmaline yetecek bir sistemin oluşturulması gibi faaliyetler gerçekleştirildi. Türk kuvvetleri bu çalışmalara genellikle karşılık vermedi. Sadece Kress von Kressenstein komutasındaki 3.500 kişilik Çöl Kuvveti ile küçük çarpışmalar yaşandı.

Türkler sonunda Temmuz 1916'da Murray'in çalışmalarını kesintiye uğratmak amacıyla daha büyük bir taarruza geçti. Bu kez Kress von Kressenstein'ın komutasında yaklaşık 16.000 kişilik bir kuvvet vardı. Ayrıca taarruz Alman makineli tüfek, topçu, uçaksavar müfrezeleri ve bir düzine kadar savaş uçağıyla da destekleniyordu. Temmuz ayının ortalarında çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bir kuvvet kanalın 32 km doğusundaki Ro-

Filistin'de bir Hint Vickers makineli tüfek müfrezesi. İngiltere'nin bu bölgedeki kuvvetleri içinde yer alan Hintli askerlerin oranı oldukça yüksekti.

Türk topçusu bir sahra topunu yerleştiriyor. Bu tarz hafif silahlar, Batı Cephesi'ne göre daha hareketli muharebelerin yaşandığı Ortadoğu'ya daha uygundu.

mani kasabasının dışında konuşlandı. Bu bölge Murray'in ilerleyebildiği en uç noktaydı. Muharebe Türklerin 4 Ağustos'taki sürpriz saldırısıyla başladı. Başlangıçta biraz ilerleyen Türkler bu kazançlarını ertesi gün kaybettiler. Kress von Kressenstein bundan sonra su kıtlığından dolayı 96 km gerideki el-Arîş'e kadar çekilmek zorunda kaldı. Romani Muharebesi'nde Türkler yaklaşık 8.000 kayıp verdi. İngiliz kuvvetlerinin kaybı ise 1.000'in biraz üstünde oldu. İngilizlerin zaferi Süveyş Kanalı'na yönelik Türk tehdidini tamamen sona erdirdi.

Fotoğraftaki gibi az sayıda Alman süvarî Filistin'de Türklerle yan yana savaştı.

CİHAT ÇAĞRISI

Şeyhülislam, 14 Kasım'da İstanbul'da İtilaf devletlerine, yani İngiltere, Fransa, Karadağ, Sırbistan ve Rusya'ya cihat ilan etti. İtilaf devletlerinde ya da onların yönetimindeki ülkelerde yaşayan Müslümanları bu cihat çağrısına uyarak başlarındaki yönetimlere isyan etmeye çağırdı.

SUNUSİ İSYANI

İngiltere'nin önündeki sorunlar bundan ibaret değildi. Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu, 1915 yılının sonlarında Mısır'ın batısında ve İtalya'nın denetimi altındaki Trablusgarp ve Sirenayka'da (Libya) yaşayan Sunusilerin önderi Sidi Ahmed eş-Şerif'i İngilizlere karşı ayaklanmaya ikna ettiler ve denizaltılarla asilere çeşitli modern silahlar sağladılar.

Sunusilerin karşısına başlangıçta küçük bir güç olan İngiliz-Mısır Batı Hudut Kuvveti (BHK) çıktı. Şubat 1916'da cereyan eden el-Akakir Muharebesi'nde bu kuvvetin karşısında ağır bir yenilgiye uğrayan Sunusiler, bundan sonra başlattıkları gerilla savaşı ile 60.000 İtalyan askeri ile 35.000 mevcutlu BHK'nin elini kolunu bağladılar. 1916 sonu ile 1917 başı arasında Ahmed'e büyük darbeler vuruldu. Ancak Sunusiler, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan ikmal alamadıkları halde, savaşın son yılına kadar direnişlerini sürdürdüler.

Irak Seferi 1914–16

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altındaki Irak'ta yürüttüğü uzun ve belki de gereksiz harekâtın birinci kısmında kötü planlama ve yönetimden dolayı savaşın en sarsıcı yenilgilerinden birini yaşadı.

İngiliz ve Hintli askerlerden oluşan kuvvetler Avrupa'da savaş başladıktan kısa bir süre sonra petrol tesislerinin korunması amacıyla Basra Körfezi'ne gönderildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekim 1914 sonunda savaş ilan etmesine, Osmanlı yönetimindeki Irak'ta bulunan Basra limanını 23 Kasım'da ele geçirerek cevap veren bu kuvvetler, kuzey yönünde ilerleyerek Aralık başında Fırat ve Dicle Nehirlerinin birleştiği noktadaki Kurna'yı işgal ettiler.

İngiltere'nin Irak harekâtı başlangıçta küçük çaplı düşünülmüştü. Ancak Türklerin Kurna ve Ahvaz'a yaptıkları iki taarruz Nisan 1915'te kolaylıkla püskürtüldükten sonra, Tümgeneral Charles Townshend'e Bağdat'ın ele geçirilip geçirilemeyeceğinin araştırılması emri verildi. Takviye edilmiş bir tümen ve bir filoyla Dicle boyunca Basra'dan yukarıya doğru hareket eden Townshend, 3 Haziran'da Amare'yi aldı. İngilizler açısından bir iyi haber de, Townshend'in batı kanadını korumak amacıyla Fırat boyunca ilerleyen Tümgeneral George Gorringe'in, 24 Temmuz'da Nasıriye'de Türkleri yenilgiye uğratmasıydı.

Bir Hint müfrezesi Lewis makineli tüfekle uçaksavar görevi yapıyor.

Townshend kendi ilerlemesini Ağustos ayında yeniden başlattı ve Bağdat ile arasındaki mesafenin üçte ikisi gibi bir noktada yer alan, Nureddin Paşa komutasındaki 10.000 kişilik bir kuvvetin savunduğu Kutülamare'ye doğru yürüdü. Dicle ile Basra arasındaki 480 km uzunluğundaki iletişim hatlarını korumak zorunda kalan İngiliz kuvvetleri fazla yayılmış durumdaydılar. Townshend komutasındaki 10.000 kişilik kuvvet 27-28 Eylül'de Kut Muharebesi'ni kazandı, ancak bu süreçte yeri doldurulması mümkün olmayan 1.200'ü aşkın kayıp verdi.

Gönülsüz İlerleme

Bağdat neredeyse görüş alanı içine girecekti; yeterli insan gücüne ve ikmal malzemesine sahip olmasından haklı olarak yakınan Townshend'e buna rağmen ilerlemeye devam emri verildi. 11 Kasım'da ilerleyen Townshend, Nureddin'in Ktesiphon'da (Selmanipak) inşa ettiği geniş savunma hatlarının karşısına geldi. Türkler 18.000 asker ile 45 top toparlayabilmişti, Townshend'in kuvveti ise 11.000 asker ile 30 toptan oluşuyordu. İngilizler 22 Kasım'da taarruza geçti. Fakat Townshend'in kuvvetleri, savaş bölgesine tam zamanında yetişen destekle

Tikrit yakınındaki bir Hint ilkyardım noktasında nakledilmeyi bekleyen Türk yaralılar.

güçlenen Türk kuvvetleri karşısında dördüncü günün sonunda geri çekilmek zorunda kaldı. İngiliz kuvvetleri Ktesiphon'da toplam 4.600 kayıp verirken, Türklerin kayıpları 6.200 civarındaydı.

İngilizler Kut'ta Teslim Oluyor

Türkler İngilizleri yakından takip etmedi ve geri çekilen kuvvet 3 Aralık'ta Kutülamare'ye ulaştı. Ancak dört gün sonra kent kuşatma altına alındı. Townshend'in elinde iki aylık malzeme vardı ve yardım gelebileceğine inanıyordu. Ancak beklentisi boşa çıkacaktı. İki İngiliz generali, Fenton Aylmer ve Gorringe kuşatmayı kırmak amacıyla 1916 yılının Ocak ve Mart aylarında iki harekât düzenlediler, ancak her ikisi de geri püskürtüldü. İkinci saldırıyı 7 Mart'ta Alman General Kolmar von der Goltz komutasındaki Osmanlı Altıncı Ordu'su püskürtmüştü. Townshend ve yaklaşık 10.000 asker 29 Nisan'da teslim oldu. Kurtarma seferlerinde toplam 21.000 kadar kayıp verildi.

İngiliz Genelkurmayı ile Savaş Bakanlığı bundan sonra nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini tartışırken, yeni komutan General Frederic Maude Basra'da bekleme halindeydi. Bazıları geri çekilmekten, bazıları ise başkent Bağdat'a ilerlemek için yeni bir girişimde bulunmaktan yanaydı. Sonunda Maude 3 Aralık'ta 166.000 İngiliz ve Hintli askerden oluşan kuvvetinin başında, Dicle Nehri'nin her iki yakasından bir kez daha Irak içlerinde ilerlemeye başladı.

İngiliz kuvvetlerinin Nisan 1916'da aşağılayıcı bir yenilgiye uğradıkları Kutülamare'nin havadan çekilmiş fotoğrafı.

İRAN'DA SAVAŞ

Petrol bakımından zengin olan İran 1914'te nispeten azgelişmiş bir ülkeydi, ama aynı zamanda uzun süredir Çarlık Rusyası ile İngiliz denetimindeki Hindistan arasında hassas ve stratejik bir tampon bölgeydi. İran, 1907'de Rusya ile İngiltere tarafından kuzeyde ve güneyde iki nüfuz bölgesine ayrılmıştı. Ancak savaş başladıktan sonra, Almanya bölgedeki İngiliz-Rus hâkimiyetini kırmaya çalıştı. Bu amaçla muhalif İranlı milliyetçi gruplara silah ve para akıttı. Bu gruplar 1915'te neredeyse ülkenin yönetimini ele geçireceklerdi ki, ertesi yıl Rus kuvvetleri tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldılar.

18 librelik (84 mm) bir İngiliz topu Irak'ta savaş alanında.

Denizde Savaş Genişliyor

Dogger Bank Muharebesi 1915'te suüstü savaş gemileri arasında yapılan tek önemli çarpışmaydı. Fakat Kuzey Atlantik'te daha önemli bir tehdit unsuru haline gelmeye başlayan Alman denizaltıları tehlikeli bir strateji izleyerek tarafsız ülkelerin gemilerini de batırmaya başladılar.

İngiltere'nin Büyük Filo'su ile Almanya'nın Açık Deniz Filosu arasında 1915 yılında Kuzey Denizi'nde sadece bir önemli muharebe cereyan etti. 24 Ocak'taki Dogger Bank Muharebesi, İngiliz istihbaratının Koramiral Franz von Hipper'in muharebe kruvazörleri filosunun İngiltere kıyılarındaki balıkçı teknelerine saldıracağını öğrenmesiyle bağlantılıydı. Amiral David Beatty'nin muharebe kruvazörleri filosu Hipper'i şaşırttı ve Alman amiral gemisi *Seydlitz* ağır hasar aldı, *Blücher* ise çarpışarak kaçmaya çalışırken battı. Dogger Bank, filolar arasında cereyan eden çok büyük bir muharebe değildi, fakat önemli sonuçlar yarattı. Alman Açık Deniz Filosu İngiltere'nin Büyük Filo'sundan küçüktü ve tek bir büyük gemi kaybı bile Almanları endişelendirdi. Açık Deniz Filosu'nun komutanı görevinden alındı ve İmparator II. Wilhelm donanmaya gereksiz tehlikelerden kaçınması emrini verdi.

Alman *U-boat* saldırılarında sivillerin de ölmesi İtilaf devletleri tarafından propaganda malzemesi olarak kullanıldı.

Açık Deniz Filosu'nu tehlikeli muharebelere sokmak istemeyen Alman Donanması, İngiltere'ye başka yöntemlerle, esas olarak da bu ülkenin deniz ticaret filosuna yoğun taarruzlar düzenleyerek darbe vurmak yolunu tercih etti. Alman Deniz Kuvvetleri'nin belkemiği *U-boat*'lar değildi. Çünkü *U-boat*'lar henüz yeterince denenmemişti ve suüstü savaş gemileri kadar dayanıklı değillerdi. Yardımcı kruvazörler ve diğer akıncılar hem daha uzun menzilliydiler hem de denizde daha fazla süre kalabiliyorlardı. Bazıları başarılı sonuçlar almışlardı, ama birçoğu ya batırılmış ya da enterne edilerek savaş dışı bırakılmıştı. Bu nedenle, 1915 ilkbaharında İngiliz deniz ticaretine yönelik saldırılarda *U-boat*'lar daha büyük bir rol oynadılar. Kuzey Denizi ve Manş Denizi'nde dolaşan denizaltılar, "Western Approaches" adı verilen, Büyük Britanya'nın batısındaki dikdörtgen içinde hizmet verebilecek daha büyük gemilerin serbest kalmasını sağlıyordu.

Dogger Bank Muharebesi'nde aldığı ölümcül yaralardan dolayı yan yatmış haldeki Alman kruvazörü *Blücher*.

U-Boat Saldırıları

Almanya'nın *Handelskrieg* (ticari gemilere taarruz) ilan ettiği 4 Şubat 1915 önemli bir tarihti. Bunun anlamı, 18 Şubat'tan itibaren Almanya'nın 30 ya da daha fazla denizaltısının İngiltere ve İrlanda çevresinde seyreden İtilaf ticaret gemilerine uyarı yapmaksızın saldıracağıydı. Bu karar kolay alınmamış, sert tartışmalardan sonra kabul edilmişti. Askeri durum açıktı ve Almanya'nın siyasi önderleri sınırsız bir denizaltı savaşının uluslararası hukuku çiğnemek olacağını biliyorlardı. Bu tür bir denizaltı savaşı İtilaf devletlerine önemli bir propaganda malzemesi verecekti. Çünkü böyle

İngiltere'nin savaş çabaları büyük ölçüde yukarıda görülen türden ticaret gemilerine bağlıydı. Ancak bu gemiler *U-boat* saldırılarına maruz kalıyorlardı.

AMİRAL DAVID BEATTY

İngiltere'nin savaşta görev almış en parlak ve tanınmış komutanının Beatty (1871-1936) olduğu söylenebilir. 1911'de Büyük Filo'ya bağlı kruvazör filosunun komutanlığına atandıktan sonra, Heligoland Körfezi (1914), Dogger Bank (1915) ve Jutland (1916) Muharebelerinde Beatty'nin ihtiyatsız tutumunun birkaç gemiye mal olduğu belirtildi. Ancak bu kayıplar aslında tamamen Beatty'nin hatalı tutumunun sonucu değildi. Beatty 1916'nın sonlarında Büyük Filo komutanlığına atanınca, kendisinden kıdemli subayların üstü haline geldi. 1918'de Alman filosu teslim oluncaya kadar öncellerinin izlediği ihtiyatlı stratejiyi sürdürdü.

bir strateji sonucunda, tarafsız devletlerin gemilerinin batırılacağı ve gene tarafsız ülkelerin vatandaşlarının öleceği açıktı.

Tarafsız Ülkelerin Kayıpları

Alman *U-boat*'ları 1915 yılında yaklaşık bir milyon ton gemi yükünü denizin dibine gönderdi, sadece 17 denizaltı kaybetti. Ancak *Handelskrieg* karşıtlarının tahmin ettiği gibi Almanya'nın bu başarılarının siyasi maliyeti yüksek oldu. Bu denizaltı savaşının ilk tarafsız hedefi 19 Şubat'ta vurulan Norveç tankeri *Belridge*'di. Ama sonraki kurbanın yankıları çok daha büyük oldu. ABD daha önce sert uyarılarda bulunmuştu, fakat 1 Mayıs'ta ABD tankeri *Gulflight* torpillendi ve mürettebatından iki kişi öldü. İngiliz yolcu gemisi *Lusitania*'nın 7 Mayıs'ta batırılması ve 128 ABD vatandaşının ölmesinden sonra daha sert bir yanıt artık gerekli hale gelmişti.

Bu olaydan sonra bile ABD kayıpları devam etti. 19 Ağustos'ta İngiliz yolcu gemisi *Arabic*'in vurulmasıyla iki ABD yurttaşı daha öldü. Almanya bu olaydan sonra geri adım atmaya karar verdi ve 30 Ağustos'ta ticari gemilere uyarıda bulunmaksızın saldırmayacağını açıkladı, ancak artık ok yaydan çıkmıştı ve *Handelskrieg*'in yasaklanması bir şey değiştirmeyecekti.

Lusitania'nın batması ve 128 ABD vatandaşının ölmesinden sonra, Almanya *U-boat* harekâtını askıya aldı.

İtilaf Güçleri Çanakkale'den Çekiliyor

İngiltere uzayıp gittiği halde bir türlü üstünlük sağlayamadığı Gelibolu harekâtını 1915 yazında da sürdürdü, hatta Ağustos'ta yeni çıkarmalar yaptı. Ancak kışın başlamasıyla birlikte, topyekün geri çekilmekten başka seçenek olmadığı konusunda herkes mutabık kaldı.

İngiltere'nin 25 Nisan'da Gelibolu'ya hem karadan hem de denizden taarruzunun asıl amacı, dağlık yarımadaya hâkim olduktan sonra İstanbul'u almak ve Osmanlı İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakmaktı. Ne var ki, bu umudu kısa süre sonra kırıldı ve Haziran ayının başlarında biçim değiştiren harekât, amansız bir siper savaşı halini aldı. İngiltere, Gelibolu Yarımadası'nın güney ucundaki Helles [İlyas] Burnu'nu ele geçirmişti. Hatta daha uzakta, batı sahilinde yer alan, ANZAC kuvvetlerinin daha önce ele geçirdiği küçük bir alana da Anzac Koyu adını vermişti. Ancak Türkler ellerinde tuttukları yüksek mevzilerden sahil kesimlerini rahatlıkla topçu ateşi altında tutabiliyorlardı.

Gelibolu Yarımadası'nda sık rastlanan kayalıklara ve vadi yamaçlarına kazılmış çok sayıda sığınaktan birinin çıkışında ANZAC askerleri.

İngiliz ve ANZAC askerlere Türk topçu ateşi altında ikmal yapılan koylardan biri.

Suvla Çıkarması

İngiliz komutan General Ian Hamilton, Türklerin ana cephe hatlarının arkasından, yani batı sahilinden başka bir çıkarma yaparak yenişememe durumunu değiştirmeyi denedi. Helles Burnu'ndaki birlikler bir şaşırtma saldırısı yaparken, ANZAC'lar ayrılarak kuzeye yönelecek ve Suvla Koyu'na çıkarılan kuvvetle birleşeceklerdi. Bu harekât 6-10 Ağustos tarihlerinde yapıldı ve şaşırtma taarruzu başarılı olmakla birlikte, çok kötü duruma düşen ANZAC'lar Türklerin savunma hatlarını yarıp geçemediler. General F. Stopford komutasında Suvla'ya çıkan kuvvet herhangi bir direnişle karşılaşmadığı halde, derhal iç kesimlere yönelme akıllılığını gösteremedi. Türkler bu çıkarmaya hemen kar-

İngiliz kuvvetleri ile diğer askerler birçok saldırıda bulundular ama giderek küçük alanlara sıkışan bu saldırılar Türkler açısından önemli bir sorun yaratmadı.

şılık vererek vakit kaybetmeden koya hâkim noktalara yerleştiler.

Suvla aslında Hamilton'ın son kozuydu ve yeni takviye kuvvet talebi reddedildi. Çünkü başka yerlerden de takviye talebi geliyordu. Üstlerinin de desteğini yitiren İngiliz generalin komuta yetkileri 15 Ekim'de kısıtlandı. Yerine görevlendirilen General Charles Monro bölgeye 28 Ekim'de geldi. Birçok koyu inceledi. Ertesi gün topyekûn geri çekilme tavsiyesinde bulundu. Bütün seçenekler ele alınıp görüşüldükten sonra, sonunda 3 Ekim'de Monro'ya korkunç çarpışmaların cereyan ettiği bu üç köprübaşından çekilme izni verildi.

Gizli Geri Çekilme

İki aşamalı geri çekilme harekâtı çıkarmalardan çok farklı olarak mükemmel planlaması, titiz personel çalışması ve plana uygun gerçekleştirilmesinden dolayı bir başyapıt sayılabilir. İtilaf karargâhındaki kötümserler çekilme sırasında yüzde 50 oranında kayıp verileceğini tahmin etmişlerdi, ama haklı çıkmadılar. Bütün harekât boyunca sadece üç kayıp verildi. İlk boşaltılacak bölgeler Suvla ve Anzac Koylarıydı. 10-20 Aralık arasında yaklaşık 105.000 asker, 5.000 hayvan ve 300 top karanlıktan yararlanılarak taşındı. Askerlerin siperleri terk ettiğini hissettirmeyecek çeşitli hilelere başvurulması ve birinci derecede sessizlik kuralının titizlikle uygulanması sayesinde, bu iki koyun çevresinde bulunan 100.000 Türk askeri boşaltmanın gerçekleştirildiğini hissetmedi. İtilaf kuvvetleri Helles Burnu'ndan da, Aralık sonu ile 9 Ocak 1916 arasında aynı yöntemlere başvurarak geri çekildiler, 35.000 asker ve 3.700 hayvan buhar olup uçmuşçasına gizlice taşındı.

Çokuluslu Çanakkale Seferi, İtilaf kuvvetlerine 276.000 kayba mal oldu. Bu rakama çeşitli hastalıklara kapıldıkları için çürüğe çıkarılmış askerler de dahildir. Türklerin kayıpları hakkında çeşitli tahminlerde bulunulmuştur ama kayıp sayısının en az 250.000 olduğu fikri hâkimdir. Çanakkale bozgunu İngiltere'de siyasi olduğu kadar stratejik sonuçlara da yol açtı. İngiltere'nin başarısızlığı, bu harekâtın hararetli savunucusu, dinamik Deniz Kuvvetleri Bakanı Winston Churchill'in görevden alınmasına neden oldu. Harekâtın diğer bir sonucu da, İtilaf devletlerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçip Karadeniz üzerinden Rusya'ya malzeme ikmali yapamayacaklarının ortaya çıkmasıydı.

Almanya'nın savaştaki durumunu sarsmak amacıyla zayıf müttefiklerini dize getirme stratejisinin "Doğucular" olarak bilinen Churchill gibi taraftarları bu gelişmeden sonra büyük itibar kaybına uğradılar. Savaşın yalnızca Almanya'nın Batı Cephesi'nde yenilgiye uğratılması ile kazanılabileceğini savunan ve çoğu general olan "Batıcılar" ise yükselme halindeydiler, ama iki grup arasındaki tartışma henüz sona ermemişti.

"Böcek" denilen bu mavnalar çarpışmalar sırasında su ve çok değerli başka ikmal malzemeleri taşıdıkları gibi, yaralanan askerleri de açıkta bekleyen hastane gemilerine ulaştırdılar.

Alman Denizaltıları

Savaşa çok az sayıda denizaltı ile başlayan Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri sonradan sayısını artırdığı denizaltılarıyla önemli bir savaş gücü oluşturdu. Denizaltı, deniz ticaret yollarını keserek İngiltere'ye diz çöktürmek amacıyla yürüttüğü harekâtta Almanya'nın temel silahı haline geldi.

Almanya'nın 1906'dan önce hiç denizaltısı yoktu; ama I. Dünya Savaşı'nın teknik bakımdan en gelişmiş ve en büyük denizaltı filosu onlara aitti. Ağustos 1914'te Alman Donanması'nın 30 denizaltısı vardı. Savaşın sonlarına doğru ise aktif hizmete çıkmış denizaltı sayısı 350 civarındaydı. Operasyonel doruk noktası ise 61 denizaltının denizlerde dolaştığı Haziran 1917'ydi.

Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'nin savaş sırasında ürettiği denizaltı modellerinin sayısı fazla değildi. Çünkü planlamacılar, az sayıda denizaltı modeline yoğunlaşmanın üretimi, bakımı ve müretteabat eğitimini kolaylaştıracağına haklı olarak inanıyorlardı. Uzun menzilli harekât için tasarlanmış daha büyük denizaltılara U serisi, daha küçük, daha kısa menzilli olanlara UB, kıyı kesimlerindeki sığ sularda hizmet veren denizaltılara ise UC serisi deniyordu.

Bir *U-boat*'ta mürettebat makine dairesindeki motorları kontrol ediyor. Fotoğraf, bir I. Dünya Savaşı denizaltısında çalışma koşullarının ne kadar ağır olduğu hakkında fikir veriyor.

Kuzey Denizi'nin güneydoğusunda, Almanya'nın Heligoland Adası açıklarında bir UB-III sınıfı *U-boat*, dalgaları yara yara seyrediyor.

U-Boat Tipleri

U-boat terimi *Unterseeboot* kelimesinden ("denizaltı gemisi") türetilmiş ve bu gemiler İngiliz deniz ticaretine yönelik saldırıların mızrak ucu olmuştur. Farklı özelliklere sahip diziler halinde imal edilen *U-boat*'ların hacimleri ve güçleri savaşın ilerleyen safhalarında artırılmıştır. 1913'te denize indirilen 650 tonluk

UC-1

Fotoğrafta görülen *UC-1* Almanya'nın ilk mayın döşeme denizaltısıdır. 15 sınıfının ilk örneği olan bu denizaltı 1915 yılında kullanıma girdi. 12 mayın taşırdı ve mayınlar omurgada açılan kapaklardan aşağıya doğru bırakılırdı. Bu denizaltıda satıh silahı olarak bir makineli tüfek bulunuyordu. 55 metre uzunluğundaki bu denizaltının satıhtaki sürati saatte 6.5, suyun altındaki sürati ise 5 deniz miliydi. *UC-1*'in en güçsüz yanı seyir süresiydi. Saatte 5 deniz mili hızla sadece 1.280 km seyredebiliyordu. 16 mürettebatlı bu denizaltının ömrü 19 Temmuz 1917'de Belçika'da Nieport açıklarında, ironik bir şekilde muhtemelen bir mayına çarparak sona erdi.

U-21'in satıhtaki hızı saatte yaklaşık 15, denize daldığı zaman ise 9 deniz mili civarındaydı. 35 mürettebatı olan bu denizaltı dört torpil ve 8.6 cm (3.4 inç) çapında bir güverte topu taşıyordu. 1917 sonuna doğru denize indirilen *U-140* çok daha büyüktü. Deplasmanı 1.930 ton olan bu denizaltının satıhtaki hızı saatte yaklaşık 16, suyun altında ise 8 deniz miliydi. 64 kişilik mürettebatı olan bu denizaltıda 6 torpil kovanı ve iki adet 15 cm (5.9 inç) çapında güverte topu bulunuyordu. Bu denizaltının menzili *U-21*'den üç kat daha fazlaydı.

Yük *U-Boat*'ları

U-boat'ların en büyüğü 1916'da yük taşıyan silahsız denizaltılar olarak hizmete sokulan Deutschland sınıfıydı. *Deutschland*'ın, Kiel'den o zaman tarafsız olan ABD'deki Baltimore'a gidişi biraz endişe ile karşılanmıştı. Aslında bu seferin amacı kısmen silah üretiminde kullanılacak malzeme yükleyip dönmek ise de asıl amaç propagandaydı. Bu yük denizaltısı Baltimore'a 9 Temmuz'da ulaşmış ve Almanya'ya önemli madenlerden oluşan bir yükle dönmüştü. *U-151*'den *U-157*'ye kadar numaralandırılan yedi gemi daha sonra muharebe denizaltıları haline getirildiler. Bu denizaltılarda iki torpil ile 15 cm (5.9 inç) çapında bir güverte topu bulunuyordu. Bunlardan ikisi batırıldı. *U-155* ise diğerlerinden daha başarılı oldu. Bu denizaltı 1917 yılının Haziran ile Eylül ayları arasında Azor Adaları bölgesine yaptığı ilk sortide 19 İtilaf gemisini batırdı.

UB-1

Sekiz tane üretilmiş olan *UB* tipi denizaltıların ilk örneği bu küçük denizaltıydı. Hepsi parçalara ayrılarak Belçika'ya veya Adriyatik Denizi'ne taşındılar ve oralarda görev yaptılar. *UB-1* Adriyatik Denizi'nde hasara uğradıktan sonra çürüğe çıkarıldı.

Tip: Kıyı denizaltısı
Denize İndirilme Tarihi: 1914
Deplasman: 127 ton
Mürettebat: 14
Hızı: Satıhta 6.5 deniz mili
Ana Silahlar: 2 x 45.7 cm (18 inç) torpil

UB-boat'ları 1915 baharından itibaren harekât gerçekleştirmeye başladı. Ancak bu tip *U-boat*'ların ilk örnekleri olan *UB-1* ve *UB-17*'nin ticari gemilere karşı en basit işlevleri bile yerine getiremeyecekleri anlaşıldı. Bundan dolayı bunların yerini UB-II sınıfı gemilerden *UB-18*'den başlayarak *UB-47*'ye kadar sıralanan gemiler aldı. Daha hızlı olan bu denizaltılar saatte 6 yerine 8 deniz mili hızla seyredebiliyorlardı. Ayrıca seyir menzilleri de çok daha uzundu. Savaşta ilk kez 1915'te kullanıldılar. Bunları izleyen UB-III sınıfı (*UB-48* ilâ *UB-136* arasındakiler) savaşın son yılına kadar ortaya çıkmadılar. Daha da büyüktüler ve deplasmanları ilk serinin yaklaşık dört katıydı. Bu tiplerde beş torpil kovanı ve bir güverte topu bulunuyordu.

UC-boat'lar da aynı şekilde kısa menzil içindeki görevler için tasarlanmışlardı, ancak mayın döşeyici olarak kullanıldılar. Bu denizaltılar ilk kez 1915'in ortalarında Manş Denizi'nde görüldüler. Baltık Denizi, Karadeniz ve Akdeniz'de de görev yaptılar. Daha büyük olan UC-II denizaltıları (*UC-16*'dan *UC-79*'a kadar) 1916'da hizmete sokuldular. Diğerleri gibi 12 değil 18 mayın taşıyabiliyorlardı ve menzilleri de çok daha uzundu. Üçüncü denizaltı sınıfı olan UC-III ise 1917'de sipariş edildi, ancak savaşa yetişemediler.

Savaşta Sivil Halk

Savaşa katılan birçok ülkede sivil halkın büyük bir kısmı 1914'te patlayan savaşı desteklemişti. Ancak savaşın sonraki evrelerinde birçok ülkede halk savaştan yoruldu ve dayanılması güç sıkıntılar çekti.

Savaşan bütün ülkelerin halklarının durumu farklılıklar göstermekle birlikte, bazı bakımlardan şaşırtıcı derecede benziyorlardı. Örneğin, savaşa katılan bütün büyük devletlerin başkentlerinde caddeleri dolduran binlerce sivil, savaşı coşkuyla karşıladı. Gerçi, Fransa'nın Jean Jaurès'i gibi sol eğilimli müstesna siviller de vardı. Ancak çoğunluktan farklı düşünen bu solcular yalnız kaldılar ve halkın öfkesini çektiler. Jaurès savaş karşıtı fikirlerinden dolayı 31 Temmuz'da Paris'te bir kafede öldürüldü.

Bu savaş coşkusunun bir başka anlamı da halkın daha sıkı devlet denetimini en azından başlangıçta kabul etmiş olmasıydı. Birçok devlet sendikal faaliyetleri de kapsayan sert uygulamalar başlattı. Düşman ülke yurttaşı yabancılara ve savaş karşıtlarına karşı sıkı önlemler alındı. ABD'de yürürlüğe konan Casusluk Yasası (1917) ve Fesat Yasası ile 1.600 kişi hapse atıldı. İngiltere 1914'te Kraliyet Savunma Yasası'nı kabul etti ve alkol tüketimine sınırlama getirdi; bu politika başka birçok ülkede de uygulandı. En aşırı önlemleri Rusya alarak Ağustos 1914'te votka üretimini ve tüketimini yasakladı. ABD bu yasağı 1918'de kanunlaştırdı, ancak iki yıl sonra uygulamaya koydu.

Gıda maddeleri kıtlığı arttıkça sık sık rastlanan kargaşalardan birinde Alman sivilleri.

Gıda Maddeleri Karneye Bağlanıyor

Açlık da bir başka genel sorundu. Birçok Alman, İngiltere'nin deniz ablukası yüzünden sıkıntıya girdi. Öte yandan Almanya'nın denizaltı saldırıları İngiltere'ye gemilerle çeşitli gıda maddeleri taşınmasını büyük ölçüde kısıtladı. Kötü hasat ve dağıtım sistemindeki aksamalar da bu sorunun büyümesine neden oldu. Halktan gizlenmiş olmakla birlikte 1917 ilkbaharında İngiltere'nin üç haftalık gıda stoğu kalmıştı. Bundan dolayı Temmuz 1918'de et, süt ve süt ürünlerinde karne sistemi uygulanmaya başlandı. İngiltere'nin müttefiki ülkelerde de sivil halk büyük sıkıntılar çekti. Moskova'nın gıda ıaşesi Ocak 1917'de gerekli olanın yüzde 60'ının altına düşmüştü. Fransız hükümeti aşağı yukarı aynı dönemde "etsiz günler"i teşvik etti. 1918 başında da bazı gıda maddeleri ile yakıtta karne uygulamasına geçti. Alman siviller, özellikle sert geçen 1916-17 "şalgam kışı"nda daha da ağır bir kıtlık dönemine girdi. 1919 yılına kadar yaklaşık 700.000 Alman yetersiz beslenme sebebiyle hayatını kaybetti.

Orduya katılan erkeklerin yerini alan İngiliz kadınları bir çiftlikte.

Savaşta Kadınlar

Savaş, çalışan kadınların sayısını o güne kadar görülmemiş bir düzeye yükseltti. Ancak kadınlar bu koşullarda da ayrımcılığa uğradılar, düşmanca davranışlara maruz kaldılar. İngiltere'de 1914'ün sonlarında savaş üretimi alanında çalışan kadınların sayısı 175.000 idi. Ağustos 1917'de 750.000 civarında kadın daha önce erkeklerin çalıştığı işlerde çalışmaktaydı. Savaş ekonomisinin ortaya çıkardığı işlerde çalışmaya başlayan kadınların sayısı ise 350.000'di.

Fransa, İtalya ve ABD'de de kadınların durumu bazı farklılıklara rağmen genel olarak aynıydı. Almanya da bir süre sonra bu ülkeler gibi olacaktı. Bu ülkede kadınlar 1916 sonlarında Hindenburg Programı ilan edilinceye kadar savaşla ilgili alanlarda çalışmaya teşvik edilmedi.

Kadının, annelik ve silah fabrikasında işçilik rollerini belgeleyen bir Fransız dergisi.

Savaşta düşman saldırılarıyla hayatını kaybeden sivillerin sayısı II. Dünya Savaşı'ndaki kadar yüksek değildi. Ama, 1918'de Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra bile siviller grip salgın nedeniyle büyük sıkıntılar çekti. 1918 ilkbaharında başlayan salgın bir yıl kadar sürdü ve hem Avrupa'yı hem de başka yerleri kasıp kavurdu. Grip salgını İngiltere'de 166.000, Fransa'da 166.000, Almanya'da ise 225.000 sivilin ölümüne yol açtı. Bu salgının tüm dünyada neden olduğu can kaybı yaklaşık 20 milyondu ve hayatını kaybedenlerin yüzde 70'inin yaşı 35'in altındaydı.

Karne ile dağıtılan ürünlere ulaşmaya çalışan İngiliz kadınlar ve çocuklar uzun fakat düzgün bir kuyruk oluşturmuşlar.

SAVAŞ KARŞITLIĞI

1914'te savaşa katılan bütün ülkelerin caddeleri savaş yanlısı haykırışlarla çınlamıştı, ama bu ülkelerin çoğunda az sayıda insan canları pahasına savaşa hararetle karşı çıktı. Savaş karşıtlığı üç biçim alıyordu. Birinciler, ahlaki ya da dini nedenlerle şiddete kişisel olarak karşı çıkarak, bireysel savaş karşıtlığı yapıyorlardı. Politik nedenlerle savaş karşıtlığı yapan enternasyonalist tutumlu ya da sol eğilimli gruplar, savaşın kapitalizmin işçilere karşı bir komplosu olduğuna inanıyorlardı. Liberal izolasyonistler ise savaşın kendi ülkelerini ilgilendiren bir konu olmadığını ileri sürüyorlardı. Üçüncü tip savaş karşıtları da devam eden savaşa düşmanın yenilgiye uğratılması yoluyla değil, derhal bir barış antlaşması yapılarak son verilmesi gerektiğini savunuyorlardı.

Zeplinler

Almanya bu savaşta zeplin ve diğer hava araçlarıyla İngiltere, Fransa ve Rusya'ya onlarca kez saldırıda bulundu. Ancak en büyük zarara uğrayan ülke, 1914 ilâ 1918 yılları arasında 53 kez hava saldırısına maruz kalan İngiltere oldu.

Savaşta sert şasili hava araçlarından hem keşif hem de gece bombardımanı yapmak amacıyla en çok Alman Hava ve Deniz Kuvvetleri yararlandı. Almanya'nın iki ana hava aracı vardı. Bunlar iyi bilinen zeplinler ve az bilinen Schütte-Lanz (SL) denilen hava araçlarıydı. Farklı sert şasiler kullanılan bu iki hava aracı türü yüksek düzeyde saf, fakat patlama potansiyeli de olan hidrojen gazı ile havada duruyorlardı.

Alman hava gemileri İngiltere'deki hedeflerine doğru yola çıkmışlar. İlk saldırı Ocak 1915'te yapıldı, ama 1917'den sonra saldırılar çok arttı.

Hava Aracı Türleri

Tasarımını Graf Zeppelin'in yaptığı ve daha yaygın olan zeplini, Alman Hava Kuvvetleri Mart 1909'da kullanmaya başlamıştı. Farklı tasarımları olan zeplinlerde metal (düralümin) şasi vardı. İlk örnek olan *L.3* yaklaşık 158.5 metre uzunluğunda, 16 mürettebat taşıyan, azami sürati saatte 72 km olan bir tipti. Daha ileri bir model olan R-tip'in uzunluğu 200 metre, mürettebat sayısı 19, azami sürati ise saatte 96 km'ydi.

6 Nisan 1917'de yanarak yere düşen Alman zeplini *L.39*'un, çoğu ısıdan eğrilmiş madeni şasi kalıntılarının başında bekleyen Fransız askerleri.

Daha küçük olan Schütte-Lanz tipi hava aracı, adını tasarımcıları Prof. Schütte ile Dr. Lanz'dan almıştı. SL hava araçlarının olumsuz bir özelliği vardı. Kontrplak çerçeve kullanıldığı için uçarken atmosferdeki nemi kolayca emiyorlardı. Bu nedenle kontrolleri güçleşiyordu ve onları kullanan mürettebatın gözünden düştüler.

Hava araçlarına çok önem veren Alman ordusu savaşın ilk haftalarında bunların yeterince güvenilir olmadığını anladı. SL'ler Belçika ve Fransa'nın çok iyi korunan bölgeleri üzerinde gündüzleri keşif yapmak amacıyla kullanıldı. Ağustos 1914'te dört tanesi yerden açılan ateşle dü-

şürüldü, biri de bir İngiliz avcı uçağının açtığı ateşle kaybedildi. Alman ordusunun hava araçlarına olan ilgisi 1916 sonlarında bitti, Haziran 1917'de ise bu araçlar kullanımdan tamamen kaldırıldılar.

Uzak Mesafeli Taarruzlar

Bundan sonra yapılan operasyonları hava aracı konusunda her zaman bir adım önde bulunan Alman Deniz Kuvvetleri yönetti ve giderek gece bombardımanı uygulamasına geçti. Alman Deniz Havacılığı Bölümü savaş süresince toplam 73 hava aracını (59 zeplin, 8 Schütte-Lanz ve Parseval gibi 6 başka tip hava aracı) kullandı ve bu araçlar bu süre içinde 342 bombardıman, 1.191 keşif uçuşu yaptılar. Ana hedefleri İngiltere, özellikle Londra ve diğer sanayi bölgeleri ve Paris'ti. Ancak Rusya'daki hedeflere de saldırı girişiminde bulunuldu. Rusya'daki hedefler Baltık kıyısındaki deniz üsleri ve başkent Petrograd'dı. Düzenlenen en iddialı zeplin harekâtı, 1917 sonlarında *L.59* tarafından gerçekleştirildi. Bu zepline, Bulgaristan'dan alacağı malzemeyi Almanya'nın Doğu Afrika'daki kuvvetlerine havadan ulaştırma emri verilmişti. 21 Kasım'da başlatılan bu işlemden 25 Kasım'da yolun yarısına gelindiğinde vazgeçildi. Ancak *L.59*, 22 mürettebatı ile birlikte havada 95 saat kalarak şiddetli fırtınalara ve mekanik aksaklıklara rağmen toplam 6.750 km kat etti.

Zeplinler ve SL'ler aslında kendilerinden beklendiği kadar tehlikeli araçlar olmadılar. Özellikle İngiltere'ye yaptıkları saldırılar alarma yol açmakla birlikte, pek de ciddi tahribat yaratmadı. Aslında bu araçlar yeterince dayanıklı değildi. 115 zeplinden 77'si imha edildi ya da onarılamayacak derecede hasar gördü. Birçoğu sert rüzgâr ve buzlanma gibi kötü hava koşullarından dolayı düşüp parçalandı. Bazıları ise ya yerden açılan ateş ile ya da sayıları giderek artan ve yüksek irtifa uçuşu yapabilen avcı uçakları tarafından düşürüldüler. Bu araçlardan bazıları daha yüksekten atılan bombaların hedefi oldu. Çünkü Fransa'nın Nieuport 17'si ve İngiltere'nin Sopwith Camel'i gibi bazı avcı uçaklarında, Fransızların 1916'da kullanmaya başladığı Le Prieur gibi yakıcı roketler bulunuyordu. Roketlerin yerine yangın mermileri kullanılmaya başlandı ve 1918'de büyük ölçüde kullanımdan kaldırıldılar.

ZEPPELIN *L.32*

Alman Deniz Kuvvetleri'nin zeplini *L.32* göreve 7 Ağustos 1916'da başladı ve İngiltere'ye iki taarruz da dahil olmak üzere sadece 11 uçuş yaptı. 24 Ağustos'ta ciddiye alınabilecek bir bombalama yapamadı ve 24 Eylül'de uçaksavar ateşiyle vurulduktan sonra bir avcı uçağı tarafından düşürüldü.

Tip: "Süper Zeplin"
Motor: 6 x Maybach HSLu
Uzunluk: 198 metre
Gaz hacmi: 55.000 metreküp
Azami hız: 60 km
İlk uçuş tarihi: 4 Ağustos 1916

Sık sık kaza da oluyordu. Bu kazaların en kötüsü Haziran 1918'de üste bakımları yapılan beş hava aracının çıkan bir yangın sonucu imha olmasıdır.

EN BÜYÜK ZEPLİN SALDIRISI

Almanya'nın İngiltere'ye yaptığı en geniş çaplı hava aracı saldırısı 2 Eylül 1916'da gerçekleşti. Bu saldırıya çoğu zeplin olmak üzere, Deniz Kuvvetleri'ne bağlı 11, Kara Kuvvetleri'ne bağlı 3 hava aracı katıldı. İki hava aracı da hedef bölgeye ulaşamadan üslerine döndü. Bu taarruza katılan hava araçları Doğu Kıyısı üzerinde gezinerek yüksek patlayıcı özellikli 261 bomba ile 202 yangın bombası attılar. Büyük bir tahribat yaratmayan bu saldırıda 4 sivil hayatını kaybetti, 12 sivil de yaralandı. Bir hava aracı, *SL.11*, Londra'nın biraz kuzeyindeki Hertfordshire'daki Cuffley üzerinde bir BE-2 avcı uçağı tarafından vurularak düşürüldü.

Bir Alman hava aracının görkemli sonu. Zeplinler kolayca tutuştuğu için mürettebattan hayatta kalan pek olmuyordu.

Siviller Ateş Altında 1914–18

I. Dünya Savaşı'nda askeri ve sivil hedefler arasındaki ayrım ortadan kalkmaya başladı. Önceki savaşlarda siviller ancak savaşan ordular yakınlarına gelince tehlike içine giriyorlardı; ama şimdi cepheye uzak kentler de hedef alınıyordu.

Çok sayıda Fransız ve Alman sivil savaşta düşmanın kasıtlı saldırıları sonucu hayatını kaybetti. Fakat en şiddetli ve uzun süreli taarruzlara İngiliz siviller hedef oldu. İngiltere'ye ilk büyük deniz taarruzu 16 Aralık 1914'te yapıldı. Alman savaş gemileri bu tarihte Hartlepool, Whitby ve Scarborough limanlarını bombaladılar. Bu bombardımanda birçok konut ve başka bina yıkıldı, kayıp sayısı 122 ölü ve 433 yaralıydı. Alman savaş gemileri Nisan 1916'da Doğu Sahili'ne yöneldiler ve Lowestoft ile Great Yarmouth'u vurdular. Bu saldırıda insan kaybı ve bina tahribatı en az düzeyde kalmakla birlikte sivillerin morali çok bozuldu ve Kraliyet Deniz Kuvvetleri'ne olan güven sarsıldı. Almanya'nın denizden yaptığı bu taarruzdan sonra geride 157 ölü ve 641 yaralı kaldı.

İngiltere'ye yönelik zeplin taarruzlarına çoğunlukla iki ya da daha fazla hava aracı katılıyordu ve bu taarruzlar başta Londra olmak üzere, daha çok güneydoğu sahili, sanayi bakımından önemli olan kuzey kesimi ve Midlands'de yoğunlaşıyordu. 19-20 Ocak 1915'te başlayan saldırılarda Londra ilk kez 31 Mayıs'ta vuruldu. Aynı yıl içinde 19 saldırı daha yapan Almanya 1916'da 22, 1917'de 7 ve 1918'de sadece 4 saldırı gerçekleştirdi. Daha çok geceleri yapılan bu saldırılarda 5.750'nin üzerinde bomba kullandı. Eylül 1916'da yapılan en büyük saldırıya 16 hava aracı katıldı. Savaşta zeplinlerden atılan bombalarda toplam 556 İngiliz sivil öldü, 1.350 sivil yaralandı.

Bir Alman zeplininin ziyaretinden sonra Londra'nın East End semtindeki bir sokakta bombardımanın yarattığı tahribat.

Uçak Saldırıları

Almanya Ekim 1914'ten itibaren İngiltere'nin güneydoğu kesimlerini havadan bombalasa da asıl stratejik bombardıman 1917'de başladı. Almanya'nın bu büyük hava taarruzuna çoğunluğunu Gotha G'lerin teşkil ettiği ağır bombardıman uçakları katıldı. Ekim sonundan itibaren de daha büyük Riesenflugzeug bombardıman uçakları katıldı. Londra'ya ilk hava taarruzu 27 Mayıs'ta gündüz vakti yapıldı. Almanya bundan sonra İngiltere'ye yedi taarruz daha düzenledi. Ancak Ağus-

tos ayının sonlarında Alman bombardıman uçakları ağır kayıplar verince hava taarruzları mecburen geceye alındı. Sonra 19 saldırı daha yapıldı ve en son harekât 19-20 Mayıs 1918'de düzenlendi. 383 sorti yapan Gotha'lardan 43'ü düşürüldü. Sadece 30 sorti yapan Riesenflugzeug'lardan ise 2'si düşürüldü. Bombardıman uçakları büyük bir tahribat yaratamadılar ama 850 sivilin ölümüne, 2.000'den fazla sivilin yaralanmasına yol açtılar. İngiliz sivillerin bozulan morali uçaksavar sistemleri iyileştirilinceye kadar düzelmedi.

Alman taarruzlarından en büyük zararı İngilizler görse de, Fransızlar da 30'u Paris'i hedef alan Alman taarruzlarından çok çektiler. Parisliler ayrıca "Paris Topu" adı verilen uzun menzilli toplarla 1918'de yapılan bombardımandan da büyük zarar gördüler. Bu saldırıda 900 civarında Parisli hayatını kaybetti ya da yaralandı.

İngiltere üzerindeki hedefine doğru hareket etmeden önce hangardan çıkarılan bir Alman zeplini.

Almanya'ya Yapılan Taarruzlar

Almanya da 1917'nin sonlarından itibaren bombardımanların hedefi oldu. Bu ülkeye yapılan bombardımanlar savaşın son aylarında en şiddetli halini aldı. Almanya'ya yönelik bombardımanları daha çok Tümgeneral Hugh Trenchard komutasında Haziran 1918'de kurulan İngiliz Bağımsız Hava Kuvveti gerçekleştirdi. Çok geçmeden Doğu Fransa'daki alanlardan havalanan İngiliz savaş uçakları Batı Almanya'nın sanayi bölgesindeki hedefleri vurmaya başladı. Almanya'ya toplam 162 hava akınında atılan 665 ton bombanın 558'ini bu kuvvete bağlı uçaklar attı. Bu harekâtta 450 civarında uçak kaybı oldu. Alman sivil kayıpları hakkında ise herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

İngiltere Alman bombardımanlarından dolayı daha fazla savaş uçağına ihtiyaç duymuştu. Fotoğrafta savaş uçakları için kanat imal etmekte olan İngiliz işçileri görülüyor.

Paris'teki bir binada görülen bu büyük hasar bir Alman hava bombardımanının sonucuydu.

Ağır Bombardıman Uçakları

Ağır bombardıman uçakları sahneye ilk kez I. Dünya Savaşı sırasında çıktılar. Daha çok askeri tesislere ve sanayi bölgelerindeki hedeflere karşı uzun menzilli stratejik saldırılarda kullanılan bu uçaklar, birçok sivilin de hayatını kaybetmesine yol açtılar.

Savaş başladığında en güvenilir ağır bombardıman uçağı Rusya Hava Kuvvetleri'nin elinde bulunuyordu. İgor Sikorsky'nin 1913 tarihinde imal ettiği, sivil amaçlı "Le Grand" adlı dünyanın ilk dört motorlu uçağı temel alınmış ve bu uçağın askeri modeli olan Sikorsky IM (İlya Murometz) Ağustos 1914'te sipariş edilmişti. Kapalı bir kabini olan bu çift kanatlı uçakta altı mürettebat bulunuyordu. Azami sürati saatte 96 km idi ve savunma amaçlı bir çift makineli tüfeği vardı. 535 kg bomba taşıyabilen IM'ler Şubat 1915'te Doğu Polonya'daki hedeflere karşı kullanılmaya başlandı. Bir süre sonra bu uçakların hedef alanı genişletildi, Avusturya-Macaristan ve Almanya'daki hedeflere karşı da kullanıldılar. 1914 ilâ 1917 yılları arasında 73 bombardıman uçağı yaklaşık 400 sorti yaptı; başarı oranının oldukça yüksek, vurulmalarının ise oldukça zor olduğu anlaşıldı. IM'lerden sadece biri, o da kendisine saldıran bir avcı uçağı grubundan üçünü düşürdükten sonra düşürülebildi. Sadece ikisi de farklı mekanik sorunlar yüzünden düştü.

Rus yapımı Sikorsky IM (İlya Murometz) dünyanın ilk başarılı ağır bombardıman uçaklarından biriydi ve altı kişilik bir mürettebatı vardı.

İtalyan Tasarımları

İtalya'nın yavru kuş sürüsünü andıran hava kuvvetleri, Corpo Aeronautico Militare (CAM) 1915'te açılacak bir halde savaşa hazırlanmaya başladı. Ancak elinde Caproni gibi uzun menzilli bir bombardıman uçağı vardı. CAM yerel koşullardan dolayı bu tür savaş uçaklarına ağırlık verdi. Muhtemel savaş alanları dağlıktı ve kara harekâtına destek amaçlı taktik bombardımanın önünde çeşitli sorunlar vardı. Ama hem Avusturya-Macaristan hem de Balkanlar'da iştah kabartan uzun mesafeli hedefler bulunuyordu. Dört tip (Ca2'den Ca5'e) Caproni tasarlandı ve bunlardan yaklaşık 750 adet üretildi. Bu savaş uçaklarının biçimleri değişikti: Bazıları çift kanatlı, başkaları üç kanatlı, ancak hepsi üç motorluydu. Dört kişilik Ca5, 1918 başında hizmete sokuldu. Toplam

GOTHA G-IV

Gotha, savaşta Almanya'nın en önemli ağır bombardıman uçağıydı. Bu uçağın beş farklı tipi üretildi. 230 adet imal edilmiş olan en başarılı tipi, 1917 başında hizmete sokulan G-IV idi. Ancak Gotha'ların motorları çok nazikti ve uçuşta hantal kalıyorlardı.

Motor: 3 x 260 beygir gücü Mercedes DIV
Mürettebat: 3
Azami irtifa: 6.500 metre
Azami hız: 140 km
Silahlar: 3 x 7.92 mm (0.312 inç) makineli tüfek, 500 kg bomba

280 adet imal edilen bu uçak, İtalya'nın stratejik bombardıman gücünün ana unsuru haline geldi.

Gotha Tehdidi

Gotha G serisi çift motorlu ve iki kanatlı savaş uçağı Alman Hava Kuvvetleri'nin ağır bombardıman gücünün temel unsuruydu. 1915'te hizmete sokulan bu uçak G-I'den G-V'e kadar 5 ayrı tipte üretildi. Haziran 1917'de Ghent yakınlarındaki üslerden kalkarak Londra'ya düzenlenen ilk stratejik hava bombardımanında görev aldılar. Mürettebat sayısı en fazla olan üç kişilik G-IV modelinin hızı saatte yaklaşık 140 km, menzili 480 km'ydi. Üç makineli tüfekle korunan bu uçaklar 500 kg kadar bomba taşıyabiliyordu. Almanlar daha da büyük olan Riesenflugzeug'u ("dev uçak") da imal ettiler. Tasarımı Sikorsky IM tipinden alınan bu uçak 1916 sonlarında hizmete girdi. Bu gelişmiş çift kanatlı bombardıman uçaklarını birçok firma ürettiği için tam standart bir tasarımdan bahsedilemez. Ancak en iyisini Zeppelin-Staaken şirketi imal etmiştir. Onların dört motorlu RVI tipi 1917'nin ortalarında görülmeye başlandı. 18 bomba taşıyabilen, yedi mürettebatlı bu uçağın savunma amaçlı dört makineli tüfeği vardı.

CAPRONI Ca5

İtalyanların 1911'de hizmet vermeye başlayan Caproni sınıfı ağır bombardıman uçakları, I. Dünya Savaşı'ndaki ilk hava bombardımanlarını Ağustos 1915'te gerçekleştirdi. Dört farklı tasarımda üretilen bu uçak İtalyan Kara ve Deniz Kuvvetleri'nde ve ABD Ordusu Hava Kuvvetleri'nde kullanılmıştır.

Motor: 3 x 300 beygir gücü Fiat
Mürettebat: 2-4
Azami irtifa: 4.550 metre
Azami hız: 160 km
Silahlar: 2 x 6.5 mm (0.256 inç) makineli tüfek, 910 kg bomba

İngiltere'nin Yanıtı

İngiltere'nin ana ağır bombardıman uçakları 46 adet üretilen iki motorlu Handley Page O/100 ve 550 adet üretilen O/400 idi. Birinci tip uçak Kasım 1916'da hizmete sokuldu. O/100'ler gündüz harekâtında çok kayıp verdikleri için gece uçuşlarında kullanılabilir hale getirildi. O/400'ler de bunlara benzeyen uçaklardı ve tam üretimlerine 1917 sonlarında başlandı. Bu uçağın Bağımsız Hava Kuvveti'nin Almanya'ya karşı 1919'da gerçekleştirdiği stratejik bombardıman harekâtının temel unsuru olacağı umuluyordu. O zamana dek bu işlevi daha küçük bombardıman uçakları yerine getiriyordu. İngiltere başka ağır bombardıman uçakları da üretti. Bunların belli başlıları dört motorlu Handley Page V/1500 ve iki motorlu Vickers Vimy idi. Ancak bu bombardıman uçakları savaşta görev yapmadılar.

HANDLEY PAGE O/400

HP O/400 1918 baharında hizmete başladı. Almanya'ya karşı yürütülen hava saldırılarında bu modelde çok sayıda bombardıman uçağı kullanıldı. Taşıdıkları bomba yükü fazla olmakla birlikte kazaya çok yatkındılar. Bu uçakların 550'si İngiltere'de, 107'si de savaş sona ermeden ABD'de imal edildi.

Motor: 2 x 275 beygir gücü Sunbeam ya da 2 x 375 beygir gücü Rolls-Royce
Mürettebat: 4
Azami irtifa: 2.590 metre
Azami hız: 160 km
Silahlar: 3-5 x 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek ve 820 kg bomba

Somme Muharebesi'nin İlk Günü
İngiltere'de Yeni Ordu'ya kaydolmak için bekleyen gönüllüler bir süre sonra Somme Muharebesi'ne katılmışlardır.

Rusya Müttefiklerine Yardım Ediyor
Doğu Cephesi'ndeki Rus Ordusu yolların kötü olması yüzünden ikmal zorlukları çekti.

Jutland Muharebesi
Alman toplarıyla dövülen HMS *Queen Mary* havaya uçuyor.

1916 – YIPRATMA SAVAŞI

İtilaf devletleri 1916'da bütün savaş çabalarını Avrupa'da yoğunlaştırdılar; Batı, Doğu ve İtalya cephelerinde aynı anda taarruza geçmeyi planladılar. Almanya ise bunun tedbirini önceden alarak Doğu'da işleri sıkı tutup Batı'da zafer arayışı içinde olmayı tercih etti. Almanlar Şubat ayında Verdun'de savaşın en uzun süren muharebesini başlattılar ve ilk aylarda Fransa'yı neredeyse yenilgiye uğratacaklardı. Bu bölgede durumun süratle kötüye gitmesi diğer İtilaf devletlerinin de Almanya'ya taarruzlar düzenlemesini gerekli kıldı. Bu durum Fransa'nın nefes almasını sağladı ama Almanya'yı savaş dışı bırakmaya yetmedi.

Bütün bu saldırılar belirleyici bir yarma harekâtı beklentisini güçlendirdi. Ancak kısa süre sonra bu umutlar boşa çıktı. Almanya'nın Verdun taarruzu yılın ortalarında her iki tarafın da kayıp sayısının arttığı bir yenişememe durumu ile sonuçlandı. İngiltere'nin Somme'a yaptığı taarruz daha ilk günde ciddi geri çekilmelerle sonuçlandı. Rusya'nın Brusilov taarruzu ilk haftalarda ciddi ilerleme kaydetse de daha sonra yine bir yenişememe durumu ile sonlandı. İtalyanlar da Avusturya-Macaristan karşısında başarı gösteremediler. Deniz muharebeleri de aynı şekilde kilitlendi ve ne İngiliz ne de Alman Deniz Kuvvetleri savaşın en büyük deniz muharebesinin cereyan ettiği Jutland'de birbirlerini yenebildiler.

İtalya Cephesi'nde Yenişememe
Avusturya-Macaristan askerleri ele geçirdikleri bir İtalyan ağır obüsünün yanında.

Makineli Tüfekler
Bir yedek kuvvet siperinde Fransız Hotchkiss makineli tüfek takımı.

Selanik Operasyonları 1916-17
Bölgeye yeni gelmiş bir Fransız birliği cephe hattına yürüyor.

Verdun – Almanlar Saldırıyor

Alman Genelkurmay Başkanı General Erich von Falkenhayn 1916'da Verdun müstahkem mevkiindeki Fransız Ordusu'nu yok etmek gibi son derece önemli bir karar aldı. Gelgelelim, uyguladığı plan geri tepti ve kendi kuvvetleri de İtilaf devletleri kadar kayıp verdi.

Alman generalleri 1915'te daha çok Doğu Cephesi'ndeki gelişmelerle meşgulken, 1916'da taarruz amacıyla Batı Cephesi'ne döndüler. Fransa'nın ne kadar kayıp verirse versin mevzilerini savunacağının ve kaybettiklerini geri almak için de daha fazla kan akıtmaya hazır olduğunun farkına varan General von Falkenhayn, hedef olarak Fransa'yı seçti. Falkenhayn Fransa'nın kayıpları yerini doldurulamayacak kadar artarsa barış talebinde bulunacağına ve Fransa yenilirse İngiltere'nin de savaşı sona erdirmeye çalışacağına inanıyordu.

Falkenhayn yıpratma savaşı için Meuse Nehri üzerindeki Verdun'ü tercih etti. Kent, müstahkem mevkilerle çevrelenmiş olmakla birlikte, Almanların denetimi altında bulunan ve cepheye sürekli insan ve malzeme ikmali sağlayabilecek bir demiryolu bağlantı noktasının yakınındaydı. Verdun'deki garnizonun ikmal sıkıntısı vardı ve birçok müstahkem mevkide top kalmamıştı. Alman harekâtının kod adı "karar", hatta "idam yeri" anlamına gelen *Gericht*'ti. Taarruz, Veliaht Prens Wilhelm komutasındaki Beşinci Ordu tarafından dar bir cephe hattı üzerinde yapılacaktı. Alman kuvvetlerinin 1.200 topu ve gizlice depolanmış 3 milyon top mermisi vardı.

TEMEL VERİLER

TARİH: 21 Şubat – 18 Aralık 1916

YER: Verdun, Doğu Fransa

SONUÇ: Savaş yenişememe noktasına geldi ve hem Fransız hem de Alman kuvvetleri ağır kayıplar verdi.

VERDUN MUHAREBESİ

I. Dünya Savaşı'nın birçok büyük muharebesi gibi Verdun Muharebesi de cephe hattı sadece 40 km olan küçük bir alanda cereyan etti.

KATLİAM BAŞLIYOR

12 Şubat'ta başlatılması kararlaştırılan Gericht harekâtının hazırlıkları kar ve yağmurdan dolayı gecikti. Ayrıca kötü hava koşulları da topçunun isabetli atış yapmasını engelledi. Hava sekiz gün sonra düzelince, 21 Şubat'ta Alman taarruzu başladı. Topçu bombardımanı sonucunda bölge, Ay yüzeyini andıran, kraterlerle dolu bir alan haline geldi. Bu ağır bombardıman, muharebenin bundan sonraki akış biçimini de belirleyecekti. Taarruz başladıktan sadece bir saat sonra savunma hatlarına düşen top mermisi sayısı 100.000 kadardı. İlk Alman taarruz birlikleri İnsansız Alan'a girdiklerinde, Fransız kuvvetlerinin üzerine düşen top mermilerinin sayısı 1 milyona ulaşmıştı. Alman topçusunun taarruzun başlangıcında yarattığı bu cehennemden sağ çıkabilen bazı Fransız askerlerinin umulmadık bir inatla savaşa devam etmesine rağmen, Almanlar birçok noktada dü-

Fransız topçu gözcüleri ufuk hattında uygun bir hedef bulmaya çalışıyorlar.

zenli olarak ilerleyebildiler. Douaumont müstahkem mevkii 25 Şubat'ta Almanların eline geçti. Defalarca karşı saldırı düzenleyen Fransız kuvvetleri Meuse Nehri'ni yukarıdan gören, yüksekçe bir bölgeye yerleşmiş diğer Alman kuvvetlerinin açtığı ateşle ağır kayıplar verdiler.

Falkenhayn'ın acımasız stratejisi sonuç verecek gibi görünüyordu. Ancak muharebenin sadece birinci haftasının sonunda verilen 25.000 kayıp gibi Almanların keyfini kaçıracak bazı gelişmeler de oluyordu. Almanların muhtemel bir yarma noktası olarak kabul edilebilecek Douaumont müstahkem mevkiini ele geçirmesi, Fransa'da ulusal bir hassasiyet dalgasına yol açtı.

Fransız Başkomutanı Mareşal Joffre, bu kriz karşısında soğukkanlılığını bozmadı. Somme Nehri bölgesinde bulunan Fransız Onuncu Ordu'su elinde tuttuğu cephe hattını İngiliz kuvvetlerinin devralması talebinde bulundu. Somme bölgesinde serbest kalan kuvvetler bu şekilde Verdun'e nakledebilecekti. Joffre, General Noël de Castelnau'yu Verdun'e gönderdi. Castelnau, Somme bölgesinden gelecek takviye kuvvetler bölgeye ulaşıncaya ve yeni bir general, Henri-Philippe Pétain gelinceye kadar Verdun'deki komutayı üstlenecekti. Joffre, Alman kuvvetlerinin doğuya kaydırılması amacıyla, Ruslardan da Naroch Gölü saldırısının şiddetini artırmaları talebinde bulundu.

Saldırılar Devam Ediyor

Pétain Verdun'e 27 Şubat'ta ulaştıktan sonra Fransız topçusuna ateşi Alman taarruz kuvvetleri üzerinde yoğunlaştırma emrini verdi. Alman kayıpları hızla arttı. Saldırılarını 6 Mart'ta kentin kuzey ve kuzeybatı kesimlerine kaydırdılar. Gelgelelim, Nisan başında La Morte Homme yükseltisi önünde durduruldular. Cephelerini doğuya doğru da genişlettiler ve iki ay süren yoğun çatışmalardan sonra 29 Mayıs'ta La Morte Homme'u ele geçirdiler. Uzun bir kuşatmadan sonra 7 Haziran'da Vaux müstahkem mevkii düştü. Ancak, Falkenhayn'ın Fransız kuvvetlerini tamamen yok etme amacıyla başlattığı bu yıpratma savaşında her iki tarafın da eşit ölçüde kayıp verdiği açıkça görülüyordu.

Vaux müstahkem mevkiinin kalıntıları. Civarda sayısız top mermisi çukuru ve siperler görülüyor.

MERMİ ŞOKU

I. Dünya Savaşı'nın Mermi Şoku, günümüzde genel olarak post-travmatik bozukluk olarak tanımlanan olguya benzemektedir. Fakat o dönemde askeri psikiyatri henüz emekleme döneminde olduğu için yeterince anlaşılamamıştır. Askeri, siyasi ve sivil alanlarda önde gelen birçok şahsiyet bu rahatsızlığı kabul etmek istememiş ve ancak korkaklarda ya da o zaman kullanılan yaygın terimle "manevi dokusu çürük" olanlarda var olabileceğine inanmayı tercih etmişlerdir. Mermi Şoku değişik şekillerde ortaya çıkıyor, düzenli panik ataklar içeren nispeten ılımlı vakalardan, insanı harabeye döndüren katatonik şizofreni gibi en ağır biçimlere kadar bir dizi görünüm sergiliyordu.

Somme Muharebesi'nin İlk Günü

Mevcudu artık çok artmış olan İngiliz Sefer Kuvveti'nin subayları ve komutanları Somme'da kesin bir zafer kazanacaklarına dair büyük umutlar taşımaktaydılar, fakat uzayıp gidecek bu savaşın ilk gününün ilk birkaç saati geride kaldığında, zafer umutları suya düştü.

İngiltere 1914'te savaşa girdiğinde Avrupa standartlarına göre küçük bir ordusu vardı ve bu ordunun büyük kısmı aynı yılın sonlarında imha edilmiş bulunuyordu. İngiltere 1915 başlarında önemli bir taarruz gerçekleştirebilecek durumda değildi. Ancak bu durum ertesi yıl tamamen değişti. Gönüllülerden oluşturulan Yeni Ordu eğitimden geçirildi ve cephe hattında yerini almaya çok istekli bir kuvvet haline geldi. Planlanan taarruzun amacı, Amiens ile Péronne arasından geçen Somme Nehri'nin kuzeyindeki Picardie'ye saldırarak Alman hattını yardıktan sonra süvarilerin bu boşluktan içeriye dalmasını sağlamaktı. Bu muharebeye İngiltere ve Fransa birlikte katılacaklardı. Fakat Fransız kuvvetlerinin bir kısmı destek olarak Verdun'e gittiği için, muharebenin asıl yükünü İngiltere üstlenmek zorunda kaldı.

TEMEL VERİLER

Tarih: 1 Temmuz 1916

Yer: Fransa'nın kuzeyindeki Somme Nehri civarı

Sonuç: İngiliz ve Fransız kuvvetleri bazı başarılar elde etmekle birlikte bitirici yarma harekâtını gerçekleştiremeden ağır kayıplar verdiler.

İngiliz yaralılar Alman topçu ateşi altında İnsansız Alan'dan uzaklaştırılıyor.

İNGİLTERE'NİN HEDEFLERİ

General Haig 750.000 askerden oluşan bir kuvvet için çok ayrıntılı bir plan hazırladı. Asıl taarruzu General Henry Rawlinson'un Dördüncü Ordu'su gerçekleştirecek General Edmund Allenby'nin kuzeydeki Birinci Ordu'sunun sağ kanadı ise destek saldırıları düzenleyecekti. İngiliz kuvvetlerinin, özellikle hayatlarında ilk kez savaşa gi

SOMME MUHAREBESİ

İlk günün büyük umutları çok geçmeden yerini yıpratma savaşının sıkıntısına bıraktı.

İngilizler Yeni Ordu için daha çok gönüllü çağrısına yanıt veriyor.

recek olan Yeni Ordu gönüllülerinin kendilerine güveni yüksekti.

Taarruz sekiz günlük bir bombardımandan sonra başladı. İngiliz askerleri sırtlarında ağır yükleriyle 1 Temmuz günü sabah 07.30'da emin adımlarla İnsansız Alan'a doğru harekete geçtiler. Alman cephe hatlarına ulaşabilmek için hafif eğimli bir kireçtaşı bayırından yukarıya doğru yürürken birçoğu kısa süre içinde ya makineli tüfek ateşiyle ya da yüksek patlayıcı özellikli top mermileriyle biçildi. İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesi bir süre sonra ya aşılması güç dikenli tellerin veya siperlerin önünde ya da sert bir biçimde savunulan köylerin harabeleri önünde durdu. General Marie Fayolle'un Fransız Altıncı Ordu'su güneyde başarı elde etmişti, fakat verdiği kayıp miktarı korkunçtu. İngiliz kuvvetlerinin kayıp sayısı, 19.240'ı ölü, 57.470'ti. Almanların kayıp sayısı ise tahminen 4.000 ölü ya da yaralı ve 2.000 tutsaktı.

Başarısızlığın Nedenleri

Bu muharebede neden bu kadar ağır kayıp verilmişti? Bombardıman yetersizdi; cephe hattının uzunluğu göz önüne alındığında eldeki top sayısı çok azdı ve topların büyük bir kısmı da Alman savunmasına zarar veremeyecek kadar hafif toplardı. Dikenli telleri parçalamak ve siperleri yıkmak için yüksek patlayıcı özellikli top mermileri kullanılması gerekirken, İngiliz topları daha çok şarapnel kullanmışlardı. Öte yandan her iki tip mermilerden de patlamayanlar olmuştu. Baraj ateşinin sona ermesinden sonra taarruzun geç başlaması, o ana kadar zarar görmemiş Almanlara derin beton sığınaklarından çıkıp mevzilerine yerleşebilecekleri zamanı kazandırmıştı.

1 Temmuz'da Haig'in elinde başka bir plan yoktu. Çünkü Haig deneyimsiz askerlerinin savaştan önce kendilerine öğretilmiş adım adım yaklaşma yönteminden başka bir yöntemi uygulayabilecek esnekliğe sahip olmadığı kanaatindeydi. İngiliz general ayrıca ilkel iletişim imkânlarıyla herhangi bir bilginin cepheden kendisine ulaştığı anda aslında durumun değişmiş olabileceğini, o bilgiye dayanarak vereceği emirlerin de mevcut duruma uygun olmayacağının farkındaydı.

Somme Muharebesi'nin birinci günü, İngiliz ordusunun tarihindeki en kötü gün oldu.

MAREŞAL DOUGLAS HAIG

Douglas Haig (1861-1928) 1915 sonunda İngiliz Sefer Kuvveti'nin komutanlığına getirildi. Fakat daha sonra "aslanlar"ı yöneten "eşekler"den biri olarak en çok karalanan şahsiyetlerden biri oldu. Oysa hakikat bu kadar basit değildi. Haig her türlü yeni fikre ve silaha açık, askerlerinin iyiliğine özen gösteren bir komutandı. Ayrıca, giderek zayıflayan Fransız kuvvetlerine yardımcı olabilmek için, Alman cephesinin yarılması olasılığı ortadan kalktıktan sonra taarruzu devam ettirmek zorunda kalmıştı. 1917'de Passchendaele Muharebesi'nde taarruza son vermemesi kesin olarak hatalıydı. Ancak İngiliz ordusunun en başarılı askeri operasyonları gerçekleştirdiği 1918 yılının Ağustos ile Kasım ayları arasında komutanlık yapması bu hatasını dengelemiştir.

Mareşal Sir Douglas Haig'in vesikalık fotoğrafı.

Makineli Tüfekler

Hem savunma hem de taarruz amacıyla kullanılan makineli tüfek bu savaşın en etkili silahlarından biri olmuştur. 1914 yılında makineli tüfek sayısı azdı. Savaş sona erdiğinde ise bütün ülkelerin ordularının elinde binlerce makineli tüfek bulunuyordu.

Modern makineli tüfek 19. yüzyılın ikinci yarısında geliştirildi. 1914'te bütün ülkelerin ordularında makineli tüfek az sayıda da olsa vardı. Ancak savaşın ilerleyen evrelerinde makineli tüfek sayısı artmaya başladı. Bu artışın nedeni basitti. Ağır makineli tüfek dakikada 400-600 mermi atabiliyor ve en az 80 tüfekli piyadenin yaptığı işi tek başına görüyordu. Ağır makineli tüfek daha çok savunma amacıyla kullanılıyor, yerleştirildiği siperden taarruz halindeki piyadeyi ateş altında tutabiliyordu. Ayrıca taarruz amacıyla da kullanılabiliyordu. Makineli tüfekçiler taarruz halindeki düşman piyadesinin başının üstüne nişan alıyor ancak mermi yer çekiminin etkisiyle alçalarak hedefe isabet ediyordu.

Makineli tüfek genel olarak üç parçadan oluşuyordu. Bunlar, tüfeğin kendisi, bu parçanın üzerine yerleştirildiği üçayak ve namlunun aşırı ısınmasını engelleyen "su kabı" adındaki parçaydı. Fransızların 1914 yapımı Hotchkiss'leri ve Amerikalıların Colt'ları gibi bazı makineli tüfekler hava soğutmalıydılar. Ancak bunlar daha çok istisnaiydi. Makineli tüfek 30 fişeklik şeritlerle ya da daha yaygın olarak daha uzun bez ya da madeni şeritlerle besleniyordu.

Çarpışma Sırasında Hantal Bir Silah

Çoğunluğunun ağırlığı 32-40 kg kadar olan makineli tüfek, adının çağrıştırdığı gibi tek kişi tarafından kolayca idare edilemeyecek kadar hantal bir silahtı. Silahın sürekli ateş etmesini sağlamak için bol miktarda mermi de gerektiği düşünülürse ne kadar hantal kaldığı açıkça anlaşılır. İngiltere'nin Vickers ağır makineli tüfeğinin 16 adet 250 fişeklik şeridinin her biri 10 kg idi. Acil durumlarda el altında bu yedek şe-

MASCHINENGEWEHR 08

1908'de hizmete sokulan bu silahın değişik tipleri savaş boyunca Alman Ordusu'nun ağır makineli tüfek birliklerinin en önemli silahı olmuştur. Temmuz 1916'da yapılan Somme Muharebesi'nde İngiliz kuvvetlerinin verdiği 60.000 kaybın yüzde 90'ının gerçekten çok güçlü bir makineli tüfek olan Maschinengewehr 08 namlularından çıkan mermilerin eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Kalibre: 7.92 mm (0.312 inç)
Ateş hızı: Dakikada 600 mermi
İlk hız: 823 m/sn
Fişek şeridi: 250 atımlık
Üçayakla birlikte ağırlığı: 56 kg

Rusların bir M1910 "Sokolov" Maxim makineli tüfeği ve personeli. Nişancıyı koruyan madeni kalkan her makineli tüfekte bulunmuyordu.

VICKERS MARK I

Vicker'ların tasarımında dünyanın ilk otomatik makineli tüfeği olan 1884 Maxim'den yararlanılmıştır ve bu silah İngiliz Ordusu'nda 1912'de hizmete girmiştir. İlk Maxim'den hafif olan bu makineli tüfek güvenilirliğiyle tanınırdı.

KALİBRE: 7.7 mm (0.303 inç)
ATEŞ HIZI: Dakikada 500 mermi
İLK HIZ: 682 m/sn
FİŞEK ŞERİDİ: 250 atımlık
ÜÇAYAKLA BİRLİKTE AĞIRLIĞI: 33 kg

ritlerden bol miktarda bulundurulması gerekiyordu.

Ortalama bir makineli tüfek için iki ya da üç kişilik bir personel gerekirdi, ama çoğunu dört ya da altı kişilik bir takım kullanır, bunlardan üçü veya dördü cephaneyi taşırdı. Askerler savaşta ağır makineli tüfekleri bütün halde ve cephanesiyle birlikte taşırlardı. Çarpışma dışındaki zamanlarda ise makineli tüfek, parçalarına ayrılmış halde katırlara ya da arabalara yüklenirdi.

Hafif Makineli Tüfek

Savaş sırasında yepyeni bir makineli tüfek tipi geliştirildi. Savunma hatlarındaki askerler tek kişi tarafından taşınabilecek ağırlıktaki bu hafif makineli tüfeği taarruz halindeki düşmanın konumuna göre başka bir yere kısa süre içinde taşıyabiliyorlardı. Bu yeni makineli tüfek genellikle 10-14 kg ağırlığındaydı ve hava soğutmalı bu silahın ilk tipleri en uygun koşullarda dakikada 250-600 mermi atabiliyordu. Hafif makineli tüfeklerde ya mermi şeritleri ya da şarjör kullanılıyordu. Ancak çarpışma sırasında şarjörün daha kullanışlı olduğu anlaşıldı. Almanya ağır makineli tüfek Maschinengewehr 08'in bazı parçalarını değiştirerek bu silahın hafifletilmiş tipi denebilecek Maschinengewehr 08/15'i imal etti. Bu silahta tabanca kabzası ile hafif bir çatal ayak kullanılmıştı. Fransa ise ordusunun bütün savaş boyunca kullandığı hafif makineli tüfek olan Chauchat'yı imal etti. Fransa'da 250.000 adet üretilen bu silahı birçok İtilaf ordusu kullandı. ABD Ordusu'nun 1917'de 34.000 adet satın aldığı Chauchat çok hafif olmakla birlikte, üretim standartlarına uygun çıkmayanlarına da rastlandığı için güvenilmezliğiyle tanındı.

I. Dünya Savaşı'nın en iyi hafif makineli tüfeği, 1911'de ABD'de tasarlanan Lewis idi. Bu makineli tüfek Belçika ve İngiltere'de imal edildi. Ağır bir silah olan Lewis savaş alanında zorlukla taşınabiliyordu. Bununla birlikte bu makineli tüfek Belçika ve İngiliz Ordularında en yaygın piyade destek silahı olarak kullanılmıştır. Çeşitli konumlara kolayca uyarlanabilen bu silah savaş uçaklarında, zırhlı arabalarda ve tanklarda da kullanılmıştır.

1900'de kullanılmaya başlanan Fransız yapımı Hotchkiss'in ilk hava soğutmalı türü 1914'te imal edildi. Şerit şeklindeki ilk şarjör sadece 30 mermi alabiliyordu. 1915'ten itibaren bunun yerini 249 fişeklik yeni tip bir metal şarjör aldı.

Verdun – Fransızlar Toparlanıyor

Fransa savaşın ilk aylarında ağır kayıplar verdikten sonra yavaş ama güvenli bir şekilde mesafe kaydederek inisiyatifi Almanların elinden almayı başardı ve çarpışmaların son aylarında en önemli mevzilerinden birçoğunu yeniden ele geçirdi.

Almanların Şubat 1916'da Verdun'e yaptıkları taarruzun Fransız Ordusu'nun işini bitireceği sanılıyordu, ama bu yıpratma savaşı başladıktan bir ay kadar sonra Almanların planı geri tepti. Fransız kuvvetleri mevzilerini korumaya çalışırken General von Falkenhayn'ın tahmin ve arzu ettiği gibi korkunç derecede kayıp verdi. Gelgelelim, kayıp sayılarının bu kadar artmasına rağmen, Fransızlardan barış talebine dair bir işaret gelmiyordu. Daha da kötüsü giderek yıpratma savaşının içine çekilen Falkenhayn'ın ordusu da Fransızlar kadar kayıp vermeye başlamıştı. Bu savaşta eğer bir ibreden söz edilebilirse, bu ibre, Haziran ayının başlarında Fransız tarafına kaymaya başladı.

Bir Fransız yaralı, savaş alanından uzaklaştırılmak üzere Kızıl Haç'a ait bir ambülansa konuluyor.

Yeni Fransız Taktikleri

Durumun Fransız kuvvetlerinin lehine gelişmeye başlamasının bazı nedenleri vardı. En önemlisi, Verdun'deki Fransız kuvvetlerinin başında çok kaliteli bir komutanın bulunmasıydı. General Pétain 26 Şubat'ta İkinci Ordu'nun komutanlığını yapmaya başladı ve hemen durumu düzeltmeye koyuldu. Fransız general, askerlerinin imha edilinceye kadar mevzilerinden ayrılmamaları yöntemini değiştirdi ve siperlerde nöbet sistemini uygulamaya başladı. Nöbet sistemi askere bir süre cephe gerisinde dinlendikten sonra mevzilere dönme imkânını sağlıyordu. Fransız Ordusu'nda 1916 yılında 330 piyade alayı bulunmaktaydı ve bunlardan 259'u muharebeye katılmıştı. Topçuların malzeme ikmali daha iyi olduğu gibi, yiyecek ve giyecek ikmali de artırılmıştı. Fransız askerlerine bulundukları mevkii savunmaları ve önemli bir karşı saldırıya geçmemeleri talimatı verilmişti.

Çok sert geçen Verdun çarpışmaları sırasında siraya dizilmiş tutsak Alman askerleri Fransız askerlerinin muhafazası altında ilerliyor. Aylar süren bu muharebede yaklaşık 17.500 Alman askeri esir alındı.

Verdun'de Malzeme İkmali

Pétain emrindeki kuvvetlerin büyük miktarda malzeme ikmaline ihtiyacı olduğunu biliyordu. Ancak ikmalin anayoldan ve demiryolu ile gerçekleştirilmesi çok zordu. Geriye, Verdun'e giriş çıkışı sağlayabilecek tek nokta olan 64 km uzaklıktaki Bar-le-Duc'e ulaşan tali yol kalıyordu. Neredeyse sürekli Alman topçularının bombardımanı altındaki La Voie Sacrée (Kutsal Yol) denilen bu yolu binlerce teknisyen genişletip düzeltti. Kamyonlar gece gündüz çalışarak savaş alanına her hafta yüzlerce asker ve bol miktarda cephane taşıdı.

Pétain, Nisan ayında ordular grup komutanlığına yükseltilince, yerine General Robert Nivelle atan-

dı. Yeni komutan da öncelinin başladığı temel görevleri tamamlamaya koyuldu. 4 Haziran'da Brusilov taarruzuna başlayan Ruslar ve 1 Temmuz'da Somme Muharebesi'ne giren İngilizler Verdun'deki Fransız kuvvetlerine yardımcı oldular. Her iki muharebe de Alman birliklerinin Verdun'den kaydırılmasına neden oldu. Yaklaşık 15 tümen Doğu'ya gönderildi. Muharebe yaz sonuna doğru kilitlendi ve Falkenhayn başarısızlığını faturasını ödedi. 29 Ağustos'ta görevinden alındı ve yerine Mareşal Paul von Hindenburg ile General Erich Ludendorff atandı. Onlar da muharebeyi sonlandırmaya karar verdiler.

Sonbaharda inisiyatif Fransızlara geçti ve büyük karşı saldırılar başlattılar. Bu konuda ilk harekete geçen General Charles Mangin'in Üçüncü Ordu'su oldu. Almanların 25 Şubat'ta ele geçirdiği Douaumont müstahkem mevkii bu taarruzun ilk günü geri alındı. 7 Haziran'da kaybedilen Vaux müstahkem mevkii ise 2 Kasım'da geri alındı. Bu muharebe Aralık ayının ortalarına doğru sona erdi. Almanların elinde sadece başlangıçta ele geçirdikleri küçük bir toprak parçası kaldı.

Verdun, bütün savaşın en uzun süren muharebesiydi. İki tarafın kayıpları aşağı yukarı eşitti. Kayıtlara göre Fransız kuvvetleri yaklaşık 542.000, Almanlar ise 434.000 kayıp verdiler. Bu rakamların yaklaşık yüzde 50'sini hayatını kaybedenler oluşturuyordu.

Verdun Muharebesi'nin neye mal olduğunu gösteren korkunç bir manzara. Muhtemelen topçu bombardımanında hayatını kaybeden Alman askerleri. Fransız kuvvetleri de benzer ölçüde kayıplar verdi.

GENERAL HENRI-PHILIPPE PÉTAIN

Philippe Pétain (1856-1951) Ağustos 1914'te sıradan bir albayken hızla yükselerek Temmuz 1915'te Fransız İkinci Ordu'sunun komutanlığına getirildi. Şubat ayında Verdun'deki kuvvetlerin komutanlığına atandı ve bölgedeki Fransız kuvvetlerinin savunma hatlarını canlandırdığı için büyük takdir topladı. Mayıs 1916'da da bir ordular grubunun komutanlığına getirilen Pétain'e bir yıl sonra bütün Fransız Ordusu'nun başkomutanlığı görevi verildi. Ordudaki isyanı sert fakat adil bir şekilde çözdü, ama bir süre sonra Mareşal Ferdinand Foch'un İtilaf kuvvetleri başkomutanlığına getirilmesiyle birlikte dışlandı.

General, daha sonra Mareşal Philippe Pétain, bu savaşta yaptıklarından dolayı Fransızların ulusal kahramanı haline geldi.

Siper Savaşında Kullanılan Silahlar

Siper savaşı için tamamen farklı askeri beceriler ve bu tür çarpışmalar için özel olarak imal edilmiş silahlar gerekiyordu. Bundan dolayı yakın mesafelerde kullanılabilecek özel silahlar, en başta da el bombası ve makineli tabancalar imal edildi.

Siperlerin temizlenmesi gereği bu iş için özel olarak tasarlanmış silahların geliştirilmesine neden oldu. Siperdeki askerin daha az hantal ve yakın mesafede tüfek ile süngüden daha öldürücü özellikte silahlara ihtiyacı vardı. Siperdeki askerlerin kendileri gece saldırılarında kullanmak üzere cop, sopa, muşta ve geniş ağızlı bıçak gibi silahlar imal ettiler. Ayrıca ordular da başka özel silahlar imal etti.

El bombası, siper savaşında kullanılan önemli bir silahtı, çünkü hedef teşkil etmeksizin düşmanın üzerine atılabiliyordu. Ancak, Almanya dışında birçok ülke el bombası üretiminde yeterince hızlı davranamadı. İngiliz yetkililerin bu konudaki ağırlığı herkes tarafından bilinir. Bundan dolayı İngiliz askerleri cephede teneke kutulardan, şarapnel için kullanılan maden parçalarından patlayıcısı ve fünyesi olan, el bombası denilebilecek silahlar imal ettiler. Bir süre sonra birçok resmi tasarım ortaya çıktı. Ancak bunlar arasında en başarılı ve kitlesel üretilen tipler Almanların elle attıkları Stielhandgranate (sopa şeklinde el bombası) ile daha yaygın olan ve hem İtilaf kuvvetlerinin hem de Almanların tercih ettiği "ananas" tasarımlı olanlardı (İngilizlerin Mills bombası gibi). El bombası, namlusuna özel adaptör takılmış tüfeklerle de atılabiliyordu.

Savaşın ileri evrelerinde bir Alman hücum birliği mensubu arkadaşlarının açtığı koruma ateşinden yararlanarak standart bir Stielhandgranate (sopa şeklinde el bombası) fırlatıyor.

Almanlar daha çok sopa şeklindeki el bombalarını kullandılar. Ancak standart tasarımlar hizmete girmeden önce Alman askerleri kendi imkânlarıyla imal ettikleri değişik tiplerde bombalar da kullandılar.

Alev Makineleri

Almanya o güne kadar hiç kullanılmamış iki yeni silah imal etti. Alev makinesi ilk kez 1901 yılında Al-

TANKSAVAR TAKTİKLERİ

1916'da ilk İngiliz tankları sahneye çıktığında, saldırıya uğrayan Alman askerleri dehşete kapılarak kaçmaktan başka çare bulamamıştı. Ancak Almanlar kısa süre sonra bu zırhlı tehdide karşı bazı yöntem ve silahlar geliştirdiler. Genişliği artırılan siperler etkili tanksavar çukurları haline getirildi. Almanlar 1918'de de "tanksavar mevzi"ler kurmaya başladılar. Bu mevzilerde namluları ileriye dönük iki sahra topu bulunuyordu. Bu topları birkaç makineli tüfek ve piyade koruyordu. Tanklara karşı en etkili silahın henüz sadece top olduğu bu dönemde, bu tank mevzilerindeki kuvvet, fotoğrafta görüldüğü gibi, alev makinelerı kadar yakın menzilde çarpışmaya girebiliyordu. Almanlar tanklara karşı, tank zırhını delebilecek nitelikte mermiler ve bu mermileri kullanabilecek özel tüfekler de imal ettiler.

manya'da denendi ve I. Dünya Savaşı devam ederken taşınabilir ve taşınamaz versiyonları ortaya çıktı. Taşınamaz alev makineleri sabitti ve yalnızca siperleri savunmak amacıyla kullanıldılar. Taşınabilir alev makineleri ise düşman mevzilerinin temizlenmesi bakımından daha kullanışlıydı. Her iki tipte de yağ ve benzin karışımı kullanılıyor ve bu karışım bir borunun içinden örneğin nitrojen gibi bir gazla püskürtülüyordu. Yakıt ile püskürtücü gaz bir silindir içinde muhafaza ediliyor ve bu karışım silah borusunun ağız kısmına iliştirilmiş, ucundan alev çıkan konik bir parça vasıtasıyla tutuşturuluyordu.

Almanların iki tip alev makinesi vardı. Kleif ("Kleinflammenwerfer" "küçük alev makinesi") ağır olduğu için ancak iki kişi tarafından kullanılabiliyordu. Bunlardan biri süt güğümü ebadındaki yakıt deposunu sırtında taşıyor, diğeri ise nişan alıp silahı ateşliyordu. Daha kolay kullanılabilir Wex tipi ise, bir kişi tarafından çalıştırılıyor ve bu kişi sırtında can yeleği benzeri bir yakıt deposu taşıyordu. Kleif'ın menzili yaklaşık 25, Wex'inki 20 metre civarındaydı.

Fransa da bir alev makinesi imal etti. Bu silaha yaratıcısı olan Paris itfaiyesi komutanlarından Schilt'in adı verildi. Fransızların alev makinesi, Almanlarınkilerden daha fazla yakıt depolayabiliyor, 30 metrelik menzile 10 kez alev püskürtebiliyordu. İngiltere de iki ayrı tip alev makinesi imal etti. Bunlar Norris-Menchen ile Lawrence tipi alev makineleriydi. Ancak İngiltere bu alev makinelerini savaşta yalnızca bir kez, o da küçük bir modeli 1918'de Zeebrugge taarruzunda kullandı.

Aslında pek kullanışlı olmayan alev makineleri daha çok psikolojik etki yaratıyor ve saldırı amacıyla kullanılırken kullananlar kolaylıkla zarar görebiliyordu. Menzilleri kısa olan alev makinesi ile hedefe çok yaklaşmak gerektiği için kullanıcısı hedefine yaklaşamadan düşman tarafından vuruluyordu.

Makineli Tabanca

Dünyanın ilk makineli tabancası olan 9 mm'lik (0.345 inç) Bergmann Maschinenpistole 18/1'i de ilk kez Almanlar kullandı. Siper savaşına çok uygun olan bu silahın üretimine 1918 başında başlandı, fakat Almanların artık büyük bir taarruz harekâtını gerçekleştiremeyecek hale geldikleri bu yılın ortalarına kadar etkili bir şekilde kullanılamadı. Bununla birlikte sağlam tasarımlı Bergman Maschinenpistole 18/1 taarruz sırasında kullanılabilecek kadar hafifti, ama 32 mermi alabilen şarjörü atış sırasında sorun çıkarıyordu. Bu silah İtilaf kuvvetlerini endişelendirmiş olmalı ki, Versailles Antlaşması'na onun üretimini yasaklayan bir madde eklendi.

İngiliz askerleri, içini pamuk barutu, paçavra ve fitil ile doldurdukları teneke kutulardan el bombası imal ediyorlar.

Somme'da Yıpratma Savaşı

Taarruzun ilk gününde çoğu insan umudunu yitirmiş olmakla birlikte İngiliz kuvvetleri muharebeyi 140 gün kararlılıkla sürdürdü. İngilizlerin ardı ardına düzenlediği taarruzlarla ezdiği Alman kuvvetleri çok sayıda tecrübeli askerini kaybetti.

İngiliz kuvvetleri 1 Temmuz 1916'da Somme Muharebesi'nde çok sayıda kayıp vermesine rağmen, taarruzu durdurup durdurmamak konusunda bir an bile tereddüde düşmedi. Çünkü Verdun'de savaşmakta olan Fransız kuvvetlerinin yardıma ihtiyacı vardı. Kış mevsimi başlayıncaya kadar devam eden Somme Muharebesi'nde ardı ardına birçok taarruz düzenlendi. Bundan dolayı Temmuz başından Kasım sonuna kadar devam eden taarruzların tamamı Somme Muharebesi adıyla anılır. Taarruz harekâtı fiilen Albert Muharebesi (1-13 Temmuz) ile başladı ve Ancre Muharebesi (13-18 Kasım) ile sona erdi. Gerçi İngiliz kuvvetleri 1 Temmuz'daki kadar kitlesel yeni bir taarruz düzenlememişlerdi. Sonrakiler daha küçük çaplı hücumlardı ve amaçları o kadar iddialı değildi, yine Fransa'daki hemen her İSK tümeni Somme'da hem de bazıları birkaç kez savaştı.

Albert Muharebesi'nden sonra yapılan Pozières (23 Temmuz-3 Eylül), Thiepval (26-28 Eylül) ve Ancre Tepeleri (1-11 Ekim) Muharebelerinde İngiltere'nin kayıpları arttı. Bu hücumların büyük bir kısmı Albert-Bapaume yolunun her iki tarafından yapıldı. Genellikle Alman savunma hatlarına takıldılar, ama İngiliz kuvvetleri 15-22 Eylül tarihleri arasında yapılan Flers-Courcelette Muharebesi'nde bir ilerleme kaydetti. Tank ilk kez bu taarruzda savaş alanına sürüldü. Bu çarpışmaya katılan az sayıdaki tank kısa süre içinde mekanik arızalara ya da düşman ateşine teslim olmak zorunda kaldı. Ancak Alman piyadesinin sinirlerini o kadar bozdu ki, birçok Alman askeri mevzilerini terk edip kaçtı. Terk edilen mevzilere İngiliz kuvvetleri yerleşti.

Arka tekerleği hasar görmüş bir Mark I tankı. Başlangıçta Somme'a çok az tank gönderildiği için bu muharebede tankların etkisi az oldu.

Eylül 1916'da Flers köyü yakınlarında yaralı Kanadalı askerler savaş alanından uzaklaştırılıyor.

Muharebenin Sonuçları

İngiliz askerlerinin harekete geçtiği tarihten 140 gün sonra, yani 14 Kasım'da İngiliz Ordusu çarpışmaların resmen sona erdiğini kabul etti. Her iki taraftan hayatını kaybeden, yaralanan ya da kaybolan insan sayısı toplam 1.3 milyonun üzerindeydi. Bu rakama İngiltere'nin 400.000 kaybı dahildir. Temmuz ayında, İtilaf devletlerine zaferi getireceği umuduyla başlatılan bu muharebede İSK'ye bağlı Yeni Ordu tümenleri çok büyük kayıplara uğradı. İngiliz-Fransız müşterek kuvvetleri beş ay gibi uzun sayılabilecek bir sürede 10 km kadar ilerleyebilmişlerdi. Ancak kuzeydeki İngiliz kuvvetleri, daha harekâtın birinci günü ele geçirileceği tahmin edilen Bapaume'un hâlâ 6.5 km uzağındaydılar. Bununla birlikte İtilaf kuvvetlerinin bütün bu çabaları boşa gitmedi. Alman Genelkurmay Başkanı General Erich von Falkenhayn daha bu muharebenin başladı-

gı gün Verdun'deki kuvvetlerinden bir kısmını kaydırmaya başlamıştı.

Bu muharebe Almanlar için de felaket denebilecek sonuçlar yarattı. Alman Ordusu'nun kaybı 650.000 kişiydi. Birçok Alman generali ordunun savaş gücünü kaybettiğini düşünmeye başladı. Alman Ordusu'nun belkemiğini oluşturan kıdemli astsubaylardan da çok kayıp vardı. Almanya giderek artan bir insan gücü eksiği sorunuyla karşı karşıya kalmaya başlamıştı. Bunda Somme ve Verdun Muharebelerinin büyük rolü vardı. Bundan dolayı Alman başkomutanlığı her gün biraz daha derinleşen bu buhranı çözebilecek olağanüstü önlemler alacaktı.

Almanların Yeni Fikirleri

Ağustos ayında Falkenhayn'ın görevleri Mareşal Hindenburg ile General Ludendorff'tan oluşan Üçüncü Yüksek Komutanlık'a devredildi. Bu iki komutan Batı Cephesi'nin kuzey ve orta kesimlerindeki hatların 32 km gerisinde yeni bir savunma sistemi inşa etmeyi kararlaştırdılar. Amaçları, bu bölgedeki cephe hattını daraltarak daha az asker ile savunulabilir hale getirmekti. İtilaf kuvvetlerinin bir süre sonra Hindenburg Cephe Hattı adını verdiği bu hattın yapımına Eylül ayında başlandı. Bu hazırlıklardan Almanya'nın iki cephede birden savaşmaya çalıştığı ve stratejik durum değişmediği takdirde Batı'da büyük bir taarruz gerçekleştiremeyeceği anlaşılıyordu.

Somme savaş alanında İngiliz askerleri 15 cm'lik (6 inç) bir obüsü sürükleyerek mevziye sokuyor. Obüslerin tekerleklerine bağlanan "kuşak"lar topun ağırlığını yumuşak toprağın üzerine yayarak geri tepmenin şiddetini azaltıyor.

1916 Temmuz sonu ile Eylül başı arasında cereyan eden şiddetli çarpışmalar sırasında çekilen bu fotoğrafta İngiliz askerleri Pozières yakınlarında esir düşen bir grup Alman askerine su dağıtıyor.

PALS (AHBAP) TABURLARI

1914'te savaş başladıktan sonra çok sayıda İngiliz, gönüllü olarak orduya kaydoldu. Aynı kentte yaşayanlara, aynı işyerinde ya da iş dalında çalışanlara aynı birliklerde görev yapma imkânı verildi. İşte bu birliklerden oluşan kuvvetlere *pals* taburları adı verildi. Bu yeni askerlerin morali çok yüksekti, fakat katıldıkları ilk önemli taarruz olan Somme Muharebesi'nde çok kayıp verdiler. Bir *pals* taburunda ağır kayıplar verildiğinde aynı kentten çok sayıda insan hayatını kaybettiği için bu kentlerde çok derin üzüntüler yaşanıyordu.

İngiliz Tankları

İngiltere fiilen kullanılabilir ilk tankı 1916'nın başlarında imal etti. Bu tanklar bazı dikkat çekici başarılar elde ettiler, fakat yeterince güçlü olmadıkları ve fazla mekanik arıza yaptıkları için tam kapasitelerini sergileyemediler.

Üzerine bazı silahlar monte edilmiş paletli ve zırhlı araçlar olan ilk tanklar İngiltere'de imal edildi. Ancak bu tank fikrinin geliştirilmesi uzun sürdü ve bu işe birçok firma ve birey müdahil oldu. Geliştirme süreci uzun sürmekle birlikte tank tasarımı ilk örnek biçiminden savaş için üretilecek biçimine süratle kavuşturuldu. Takma adı Mother (Anne) olan ilk örneği Haziran 1916'da hizmete girdi. Eşkenar dörtgen şeklindeki bu ilk örneğin iki yanına "taretler" takılıydı. Bunlara daha yaygın olarak *sponson* (telsiz ve cephane yeri) deniyordu. İmaline Nisan ayında başlanan Mark I tankı 15 Eylül'de Somme Muharebesi'nde kullanılmak üzere bölgeye gönderildi.

Tank saldırısı başlangıçta iyi gitti. Tankları gören Alman askerleri siperlerini terk edip kaçtı. Ancak tankların etkisi süratle azaldı. İçine girdikleri zırhlı kabinlerin ürkütücülüğünden etkilenen tank personelinde bir süre sonra bazı rahatsızlıklar ve ruhsal bozukluklar görüldü. Birçok tank da çeşitli mekanik arızalardan dolayı bozuldu. Bazıları da siperlere ya da top mermilerinin açtığı çukurlara gömüldü. Tanklar bu kusurlarına rağmen başarılı sayıldıkları için yenileri sipariş edildi.

Dişiler ve Erkekler

Tanklar taşıdıkları silahlara göre "Erkek" ve "Dişi" olarak tanımlanıyorlardı. "Erkek" tanklarda iki adet hafif top ile dört makineli tüfek, "Dişi" tanklarda ise altı adet makineli tüfek bulunuyordu. Savaşta en çok kullanılan tank Mark IV'tü. Bu tank tipi ilk kez Nisan 1917'de savaşa katıldı. O sırada 595 adet Dişi, 420 adet Erkek Mark IV

Mark A Whippet, adından da anlaşılacağı gibi, orta büyüklükte süratli bir tank yaratma çabasının ürünüydü ve cephe hattında açılacak gediklerden istifade etmesi amaçlanmıştı. Gelgelelim azami hızı henüz saatte 13 km'ydi.

TANK ADI NEREDEN ÇIKTI

Tuhaf karşılanabilir ama karmaşık yapılı bir araç olan tankın geliştirilmesinde İngiliz Kraliyet Donanması'nın büyük rolü olmuştur. Bunun nedeni daha çok Deniz Kuvvetleri Bakanı olan Winston Churchill'in tank imali projesini desteklemesidir. Bundan dolayı ilk tanklara Majestelerinin Karagemileri denildi. Ancak bir süre sonra, çok gizli tutulan bu silahın adından hareketle, düşmanın bazı tahminlerde bulunabileceği düşünüldü. Daha muğlak bir kod adı gerekiyordu ve çeşitli öneriler yapıldı, ama hepsi de bu yeni silahın biçimine dair çağrışımlarda bulunuyordu. Aralarında sarnıç, konteynır ve depo gibi adların da bulunduğu öneriler içinden tank kelimesi tercih edildi.

Burada hendek aşma yatakları takılmış olarak görülen Mark V tankları Temmuz 1918'de kullanıma girdi. Bu araçlarda zırh eski modellerden daha kalındı ve motor daha güçlüydü.

tank vardı. Ancak Dişi Mark IV'lerin bir kısmında sağ taraftaki *sponson*, hem makineli tüfek hem de hafif top konulabilen bir Erkek *sponson*'a dönüştürülerek "Hermafrodit" (çift cinsiyetli) tank elde edildi.

Becerileri ve sınırları fark edildikçe tanklarda çeşitli değişiklikler ve iyileştirmeler yapıldı. Bu değişikliklerden sonra tanklar Almanların tank tuzağı olarak da kullanmak amacıyla kazdıkları daha geniş siperlerin üzerinden geçebilir hale geldi. "İribaş Kuyruğu" adı verilen ve tankın arka tarafına yapılan ekleme denemelerde sağlam çıkmadı. Bundan dolayı tasarımcılar ana gövdeyi genişletmeyi tercih ettiler. Daha yaygın olarak başvurulan yöntem ise tankların üstünde kalaslar bulundurmaktı. Tank bir çukurun ya da siperin üzerinden geçeceği zaman bunlardan köprü olarak yararlanılıyordu. Bu amaçla başlangıçta zincirlerle bağlanmış kereste ve kütükler kullanıldı. Daha sonra çelik dayanaklardan yararlanılmaya başlandı. İnsansız Alan'daki çamur ve bomba çukurları tankların ilerlemesini sık sık engelliyordu. Bu nedenle tanklara "hendek açan çarklar" da eklendi. Bunlar genellikle tahta direklerdi ve paletlerin altına sürüldüklerinde tankın hareket etmesini mümkün kılıyordu. Başka bir önlem olarak ise, takılan levhalarla palet genişliği artırılıyor, böylece tank ağırlığının daha geniş bir alana yayılması sağlanıyordu.

Daha Hızlı Tasarımlar

Tankın çok önemli bir silah olduğu iyice anlaşılınca İngilizler düşmanın cephe hattında daha ağır tankların açtığı gedikten süvari ile birlikte yararlanabilecek daha hızlı, hafif bir tank geliştirdiler. Yaygın adı Whippet olan Medium Mark A, Ekim 1917'de imal edildi ve savaşa ilk kez 26 Mart 1918'de katıldı.

Tank ne savunucularının inandığı kadar iyi, ne de karşıtlarının iddia ettiği kadar kötü bir silahtı. 1917 sonlarında tankların önemli rol oynadığı Cambrai Muharebesi'nin ilk günlerinde dikkat çekici bir ilerleme sağlayabildiler, ama Passchendaele çamurlarında pek bir şey yapamadılar. Bununla birlikte hiçbir zaman belirleyici bir yarma harekâtını başarıp sonra da taarruz hızının korunmasını sağlayamamışlardır. Bunun nedeni daha çok tankın mekanik bakımdan güvenilmezliğiydi.

MARK I TANK

Mark I savaşa katılan ilk tanktı. Savaşa 49 Mark I katıldı ve bazı başarılar elde etti. Fakat birçoğu düşman ateşi sonucunda ya da bozulduğu için savaş dışı kaldı.

AĞIRLIK: 28.5 ton
MÜRETTEBAT: 8
AZAMİ HIZ: 6.5 km
AZAMİ ZIRH KALINLIĞI: 12 mm
SİLAHLAR: 2 x 57 mm top ve 4 makineli tüfek (Erkek)

Rusya Müttefiklerine Yardım Ediyor

1916 yılında İngiltere'nin Somme Muharebesi'nde yaptığı gibi, Rusya da Verdun'deki Fransız kuvvetlerinin yükünü azaltmak amacıyla büyük bir taarruz harekâtı başlattı. General Aleksey Brusilov komutasında başlatılan bu taarruzda Ruslar başlangıçta önemli başarılar elde etti.

Rusya 1916'da İngiltere ve Fransa'nın Batı'da birlikte yürüttükleri savaşa destek vermek amacıyla bir yaz taarruzu başlatmaya karar vermişti. Ancak Fransızlar Verdun Muharebesi sırasında Rusya'dan taarruzu en kısa süre içinde başlatması talebinde bulunmak zorunda kaldı. Rus Genelkurmay Başkanı General Mihail Alekseyev, kendisine bağlı iki ordular grubunun Naroch Gölü Muharebesi için yığınak yaptığı Vilna'nın (Vilnius) doğusundaki Priper Bataklıkları'nın kuzeyine taarruz etmeyi tercih etti. Ana hedef Mareşal von Eichhorn'un Alman Onuncu Ordu'suydu. Bu taarruzun vurucu gücü General Aleksey Evert komutasındaki Batı Orduları Grubu'nun İkinci Ordu'suydu.

İkinci Ordu 18 Mart'ta ilerlemeye başladı. Fakat Rus askerleri Alman siperlerinden açılan yaylım ateşiyle karşılaştı. Çarpışmaların durulmaya yüz tuttuğu Nisan sonlarında Rus kuvvetlerinin kayıp sayısı 100.000'e ulaşmış, ama Verdun'deki Alman kuvvetlerinden bir kısmının bölgeden ayrılması sağlanamamıştı. Echhorn'un kayıp sayısı da 20.000'i bulmuştu.

Brusilov'un Yeni Planı

Rusya'nın ikinci taarruzu İtalya'daki gelişmelerden etkilenerek gerçekleşti. Çünkü Mayıs ortalarında

Brusilov Taarruzu
Rus Ordusu'nun I. Dünya Savaşı'nda başarılı olmuş ilk büyük taarruzudur.

Topçu ateşinin isabetini izleyen Alman subayları. Mevzilerin Batı Cephesi'ndekilere göre ne kadar geçici olduğu fotoğraftan da anlaşılıyor.

Bir Rus ikmal kolu. Doğu Cephesi'nde yolların genel olarak kötü olması özellikle baharda buzlar çözülürken ve yoğun sonbahar yağmurları sırasında her iki taraf için de sorunlara yol açtı.

Avusturyalıların şiddetli hücumu üzerine İtalyanlar acil yardım talebinde bulundular. Rus genelkurmayı nereye taarruz edeceği konusunda tereddüt içindeydi. Alekseyev kuzeyde başka bir taarruz düzenlemekten yanaydı, fakat bu fikri pek taraftar bulmadı – taarruz hazırlıkları da iki ay kadar sürecekti. General Aleksey Brusilov bunun yerine birkaç hafta içinde uygulamaya konabilecek esaslı bir plan hazırladı.

Brusilov dar bir cephede yarma harekâtının gerçekleşmesinin pek mümkün olamayacağına inandığı için geniş cephe hattı üzerinde bir taarruz önerdi. Rus general ayrıca sürpriz unsurundan yararlanılabilecek çözümler önerdi. Öncülüğü, düşman kuvvetlerden sayıca pek de üstün olmayan Güneybatı Ordular Grubu'na bağlı kuvvetlerin yapmasını önerdi. Bu plan görev arkadaşları tarafından yeterince güvenilir bulunmadı, çünkü onlar büyük bir sayısal üstünlük olmadan geniş bir cephe hattı üzerinde taarruza geçmenin başarısızlıkla sonuçlanacağı kanaatindeydiler. Bu konudaki tartışmalar Mayıs ayının sonlarına kadar sürdü. Bu sırada İtalya'daki durum kötüleşince Alekseyev harekete geçmeye zorlandı ve Brusilov'a taarruz izni verildi.

Bu taarruzun hedefleri Pripet Bataklıkları ile Romanya sınırı arasındaki bölge üzerinde yayılmış durumdaki beş büyük Avusturya-Macaristan Ordusu'ydu. 4 Haziran'da başlayan taarruz hemen her noktada başarı sağladı. Avusturya-Macaristan kuvvetleri cephe hattının büyük bir kısmında geriletildi. Rusya bu taarruz ile I. Dünya Savaşı'na girdiğinden beri en önemli muharebesini yapmış oluyordu. Brusilov'a bağlı kuvvetler sadece iki hafta sonunda 200.000 askeri tutsak aldı. En büyük zafer ise Avusturya-Macaristan Yedinci Ordu'sunun Karpatlar'a kadar geriletildiği güneyde elde edildi.

Kayıp Rakamları

Muharebe sonbaharda sona erdi. Çarpışmaların sonraki evrelerinde başlangıçtaki kadar başarı sağlanamasa da, bu taarruz meyvelerini verdi. Brusilov Alman Ordusu'na 350.000, Avusturya-Macaristan kuvvetlerine ise tahminen 1 milyon kayıp verdirdi. Alman ve Avusturya-Macaristan kuvvetleri İtalya'da taarruz harekâtı içinde olan kuvvetlerinden destek talep etmek zorunda kaldılar. Bu talep üzerine Almanya Batı'daki kuvvetlerinin bir kısmını Doğu Cephesi'ne nakletti. Ancak bu zafer Rusya'ya pahalıya mal oldu. 1 milyon civarında Rus askeri hayatını kaybetti, yaralandı ya da esir düştü. Ayrıca hayatta kalan askerlerin morali de oldukça bozulmuştu.

GENERAL ALEKSEY BRUSILOV

Aristokrat bir ailenin mensubu olan Brusilov (1853-1926) savaşın en iyi Rus generali olarak bilinir. Savaşa orgeneral olarak başlayan Brusilov yetenekli ve titiz bir muharebe planlayıcısı olarak tanınırdı. Mart 1916'da bir ordular grubunun komutanlığını üstlenmiş, hemen kendi adını taşıyan taarruzu planlayıp uygulamaya koymuş ve başarılı olmuştu. Bundan sonra çok ünlenen Brusilov Mart 1917'de Geçici Hükümet'i destekledi ve başkomutanlığa atandı. Kısa süreli Kerenski Taarruzu'nda da görev aldı, ancak 1 Ağustos'ta yerine başkası atandı.

Brusilov taarruzunu planlarken bir haritayı inceliyor.

Romanya Seferi

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan toprak elde etmek umuduyla 1916'da İtilaf devletlerinin safında yer alan Romanya, çok geçmeden İttifak devletlerinin gazabına uğradı. İttifak kuvvetleri Romanya'nın tamamına yakınını birkaç ayda işgal ettiler.

Savaştan önce Romanya'nın büyük kısmı modernize edilmemiş 550.000 kişilik bir ordusu vardı. Ama bu ülkenin 1916'da taraflardan birinin safında savaşa katılması önemli bir psikolojik destek olacaktı. İki taraf da Romanya'ya göz kırpıyordu, üstelik Almanya hem Romanya'nın tahıl ve petrolüne hem de Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkisini sağlamak için bu ülkenin demiryolu sistemine bağımlıydı. Romanya hükümeti, kendisine kur yapanların savaştaki yükseliş ve düşüşlerine göre bir o tarafa bir bu tarafa yatkın görünüyordu. Kraliyet ailesinde de bölünme vardı. Kral Ferdinand, Kaiser Wilhelm'in kuzeniydi. Eşi Kraliçe Marie ise İngiltere Kraliçesi Victoria'nın torunuydu.

Karpatlar'da Avusturya-Macaristan'a giden yol üzerindeki çok önemli birkaç geçitten birini koruyan Romen askerleri.

ROMANYA SAFINI SEÇİYOR

Rusya'nın Brusilov Taarruzu ile Doğu Cephesi'ndeki Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin zayıfladığı ve Rus Ordusu'nun Romanya sınırına yaklaştığı 1916 ortasında, ibrenin yönü sonunda belli oldu. Derhal harekete geçen Almanya, Avusturya-Macaristan topraklarına yapılacak herhangi bir saldırının Alman kuvvetlerinin müdahalesi ile sonuçlanacağını Romanya hükümetine bildirdi. Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan da aynı şekilde davrandılar. Dört İttifak devleti Romanya'nın istilası konusunda kendi gizli planlarını hazırladılar. Ancak hiçbiri Romanya'nın hasat mevsiminden, yani Eylül'den önce savaş ilan edeceğini beklemiyordu. İttifak devletleri, İtilaf diplomasisinin ne denli baştan çıkarıcı öneriler sunduğunun farkında değildiler. Dengeyi değiştiren unsur, Avusturya-Macaristan yenildikten sonra Romanya'ya bu ülke topraklarının bir kısmının vaat edilmesiydi. Ağustos ortasında bir askeri antlaşma imzalayan Romanya, 27 Ağustos'ta savaş ilan etti.

Bu savaş ilanı Falkenhayn'ın da kaderini belirledi. Verdun'deki başarısızlığı, Rusya'nın 1916'da ciddi bir taarruz yapabilecek durumda ol-

ROMANYA YENİLİYOR
İtilaf devletleri Ağustos 1916'dan Ocak 1917'ye kadar süren harekât ile bütün Romanya'yı adeta çiğnediler.

Bir grup Bulgar subayı kameraya poz veriyor. Nüfusu az olduğu halde Bulgaristan'ın büyük bir ordusu vardı ve 1918 yılında savaş alanlarında 850.000 askeri bulunuyordu.

madığı kanaati ve bazı ihtiraslı generaller ile önemli politikacılar tarafından aleyhinde yürütülen fısıltı kampanyası onu savunmasız bırakmıştı. Falkenhayn 29 Ağustos'ta istifasını takdim etti. Bundan sonra Almanya'yı savaşta Falkenhayn karşıtı kesimin önderliğini yapan Doğu Cephesi komutanlarından Mareşal Paul von Hindenburg ile General Erich Ludendorff yöneteceklerdi. Hindenburg genelkurmay başkanı oldu, Ludendorff ise Ordu Lojistik Komutanlığı unvanı altında onun güçlü yardımcılığını üstlendi. Bu iki general ile kendilerine bağlı kurmay subaylara Üçüncü Yüksek Komutanlık mensupları adı verildi.

Hindenburg ile Ludendorff hemen Romanya konusunu halletmek üzere bu ülkeye geçtiler. Romanya'nın Birinci ve İkinci Orduları üç milyon Romen'in yaşadığı, ancak Avusturya-Macaristan sınırları içinde kalan kuzeydeki Transilvanya'ya gönülsüz bir taarruz başlattılar. Taarruz kuvvetleri Transilvanya Alpleri üzerindeki dört önemli geçitten ağır ağır ilerlemeye başladıktan kısa süre sonra bir ölüm kalım savaşıyla karşı karşıya kaldılar. O sırada Alman Dokuzuncu Ordu'sunun komutanlığı görevini sürdüren Falkenhayn, taarruz kuvvetlerine hatırı sayılır bir darbe vurdu ve geçitlerden Eflak eyaletinin iç kesimlerine geri çekilmek zorunda bıraktı. Bulgar-Alman Tuna Ordusu'nun başında bulunan Mareşal August von Mackensen ise Selanik Cephesi'nden Romanya'nın güneyine geçti ve Dobruca eyaletini işgal etti.

Romanya Yenİliyor

Belirleyici çarpışma 1916 Aralık başında cereyan etti. Dört gün süren Argeş Nehri Muharebesi'nde Romanya kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğradı. 6 Aralık'ta Bükreş düştü. Romanya Ordusu'nun geri kalan kısmı Rus kuvvetlerine doğru ülkenin kuzeyine çekildi. Yılın sonunda Romanya'nın elinde sadece Moldova eyaleti kalmıştı; hükümet ve kraliyet ailesi artık bu eyaletin merkezi olan Yaş'a yerleşmişti. Bu harekât Romanya'ya 300.000 den fazla kayba mal oldu. İşgal kuvvetlerinin kayıp sayısı ise 120.000 civarındaydı. Haber alma göreviyle Romanya'ya gönderilen İngiliz politikacı John Norton-Griffiths ülkedeki petrol üretim tesislerinin büyük bir kısmına sabotaj düzenlemeyi ve çok sayıda tahıl deposunu imha etmeyi akıl etse de, bu önlemlerin Almanları uzun süre engelleyemeyeceği ortadaydı.

Romen askerleri ülkelerinin kuzeydoğusuna doğru geri çekilirken, derme çatma bir köprüden geçiyorlar.

Kamuflaj

Keşif uçakları ya da balonlar tarafından fark edilip topçu bombardımanına maruz kalma tehlikesi hem İtilaf hem de İttifak kuvvetlerini her türlü askeri malzemeyi kamufle etmek zorunda bıraktı.

Kamuflaj, savaşta her zaman kullanılmış bir göz yanıltma yöntemidir. Ancak çarpışmalar birçok cephede statik bir nitelik almasına rağmen, I. Dünya Savaşı'nda daha da önem kazanmıştı. Kamuflajı her zamankinden daha zorunlu hale getiren etken, keşif uçaklarının kullanılmaya başlanmasıydı. Önceki savaşlarda gözcülerin görevi görüş alanları içindeki hedeflerin yerini saptamakla sınırlıydı ve askeri kuvvetlerin bir yükseltinin ardında ya da görüş alanının dışında mevzilenmesi görülmemeleri için yeterli oluyordu. Amerikan İç Savaşı'nda (1861-65) ve Fransa-Prusya Savaşı'nda (1870-71) kullanılan sabit balonlar bu tarz gizlenmeyi güçleştirseler bile, sonuçta balondaki gözcüler de ya çıplak gözle ya da dürbünle görebildikleri hedefleri saptayabiliyorlardı. Uçak ise düşman hatlarının çok gerilerine ulaşıp tek seferde çok geniş bir alanı izleyebiliyordu. Bu basit olgular kamuflajın öneminin çok artmasına yol açmıştır.

Yarım yamalak kamufle edilmiş bir İngiliz tankı. Tanklar bir taarruzdan önce genellikle ağaçlık bölgelerde gizlenirdi.

Bir Alman topçu gözcüsü, bir miktar kamufle edilmiş mevzilinden stereoskop ile bakarak hedef arıyor.

Gizleme Planları

I. Dünya Savaşı aynı zamanda bir ikmal savaşıydı. Cephe hattının gerisindeki alanlar genellikle devasa ikmal malzemesi yığınları ile dolmaya başladı. Eğer ufukta büyük bir taarruz görünüyorsa bu yığınların miktarı daha da artıyordu. Ancak bunlar düşman topçusu ve uçakları için kolaylıkla görülebilen cazip hedeflerdi ve ormanlık alanlarda tutularak ya da ağlarla örtülerek gizlenmeleri gerekiyordu. İngiliz Ordusu da muharebeye girecek tankları sürpriz etkisi kaybolmasın diye

Ypres yakınlarındaki muharebe sırasında bir İngiliz obüs mürettebatı. Kamuflaj ağları düşmanın yer tespiti yaparak karşı ateş açmasını bir ölçüde engelleyebiliyordu.

genellikle ormanlık alanlarda muhafaza eder ve harekete geçme emri verildiğinde güçlük çıkarmasın diye bu alanların zeminini önceden temizlerdi. İngilizlerin başvurduğu bir başka gizleme taktiği de tanklar üslerinden ayrılıp savaş alanına yöneldiklerinde çıkardıkları sesin duyulmaması için Alman cephe hatları üzerinde uçurulan savaş uçaklarıyla tankların sesini bastırmaktı.

Düşmanın doğrudan görebildiği cephe hatlarına yakın alanlarda koruma altına alınması gereken yollar genellikle uzun ağlarla kamufle edilir, böylece bu yollardan geçen motorlu araçların görülmesi engellenmeye çalışılırdı.

Gözlem Karakolları

Cephe hattı üzerinde de kamuflaj yöntemleri uygulanırdı. Düşmanın kafasını karıştırmak için cephe hattı üzerinde uygulanan ustaca kamuflaj yöntemlerinin çoğunu İngilizler bulmuşlardı. Düşmanın hareketlerini gündüzleri gözlemek tehlikeliydi. Örneğin, gözetleyici asker başını siperden çıkardığında düşman ateşiyle vurulabilirdi. Bundan dolayı özellikle İngilizler bir bombanın yerinden söküp çıkardığı ağaç gövdelerine benzeyen gözetleme karakolları yaptılar. Bunlar çevreye daha iyi uyum sağlayarak dikkat çekmiyorlardı.

En iyi gizlenme yöntemi kuşkusuz karanlıktı ve birçok hareket gece yapılıyordu. Askerler geceleri lağım kazmak, düşman bombardımanının parçaladığı dikenli telleri onarmak, siper baskınları düzenlemek, dinleme operasyonları yapmak için İnsansız Alan'a giriyorlardı. Toprağın karla kaplı olduğu soğuk havalarda beyaz giysiler tercih ediliyordu. Cephe hattının gerisindeki hareketler genellikle gözetlenemiyordu ama, malzeme nakledilirken ya da kuvvetlerin yer değiştirmesi sırasında mümkün olduğu kadar az ses çıkarılmasına önem veriliyordu.

GÖZ KAMAŞTIRICI KAMUFLAJ

Denizde başvurulan bu aldatma yönteminde aşırı renk varyasyonlarına ve siyah, gri, beyaz renklerde doğrusal hatlara başvuruluyordu. Bir geminin su kesimi, güvertesi ya da köprüsü gibi özellikleri böylece belirsizleştiriliyor ve *U-boat* komutanlarının bunlardan yararlanarak geminin istikamet, hız ve uzaklığını saptaması engellenmeye çalışılıyordu. Kesin bilgiler olmayınca torpil atışlarında isabet kaydetmek zorlaşıyordu. Göz kamaştırıcı kamuflaj 4.400'ün üzerinde İtilaf ticaret ve savaş gemisinde kullanıldı ancak ne kadar etkili olduğu tartışmaya açıktır.

Savaşın sonlarına doğru göz kamaştırma yönteminden yararlanılarak kamufle edilmeye çalışılmış olan HMS *Revenge*.

İtalya Cephesi'nde Kilitlenme

İtalya Cephesi'ndeki ilk büyük taarruzunu 1916 yılı ilkbaharının sonlarında gerçekleştiren Avusturya- Macaristan, başlangıçta bazı başarılar elde etmekle birlikte aldığı bölgeleri kısa zamanda kaybetti. İtalyanlar da Isonzo Nehri çevresinde aynı şekilde küçük kazanımlar elde ettiler.

İtalya ordusu 1916'da Isonzo Nehri boylarında bir kez daha bir yaz taarruzu planladı. Ancak Verdun Muharebeleri nedeniyle Fransızlar onlardan bu taarruzu ilkbaharın başında gerçekleştirmeleri talebinde bulundu. İtalyan Genelkurmay Başkanı General Luigi Cadorna aslında büyük bir harekât için gereken olanaklardan yoksun olmasına rağmen, müttefikine yardım etmeye karar verdi. Beşinci Isonzo Muharebesi 11 Mart'ta başladı, ancak kötü hava koşullarından dolayı bu muharebe 29 Mart'ta bir galibi olmadan sona erdi.

Güç arazi koşullarında cereyan eden Isonzo Muharebesi'nde tutsak düşenler savaş alanından uzaklaştırılıyorlar.

Bir süre önce alev makinesi ile taarruz ettikleri İtalyan mevziine doğru ilerleyen Avusturya-Macaristan kuvvetleri.

Dağ Çarpışmaları

Isonzo çarpışmaları her ne kadar bütün İtalya harekâtının en önemli bölümünü oluştursa da, Avusturya-Macaristan kısa süre sonra başka bir muharebe bölgesi açtı. Burası, İtalyanların 1915'te işgal ettiği ve nüfusun önemli bir kısmının İtalyanca konuştuğu Güney Tirol'deki dağlık Trentino bölgesiydi. Avusturya-Macaristan kuvvetleri taarruzun ana ağırlığını bölgenin güney kesimindeki Asiago kentine yöneltti. Amaç, Isonzo hattının doğusundaki İtalyan kuvvetlerinin anayurtları ile bağlantısını kesmekti.

Avusturya-Macaristan Ordusu'nun başkomutanı Mareşal Conrad von Hötzendorf'un Almanlardan destek talebi, Verdun Muharebesi nedeniyle reddedilmişti ama o, ilkbahar sonuna doğru yeniden taarruza geçebileceği kanaatine vardı. Hötzendorf'un elinde General Kövess von Kövesshàza komutasındaki Üçüncü Ordu ile General Victor Dankl von Krasnik komutasındaki On Birinci Ordu bulunmaktaydı. 2.000 topla desteklenen bu ordular İtalyan kuvvetlerinden sayıca da üstündüler. General Roberto Brusati'nin komutanlığını yaptığı Birinci Ordu'nun mevcudu 100.000'di. Bu durumda Avusturya-Macaristan dört kat üstün durumdaydı. Asiago Taarruzu'nun yönetimi Arşidük Eugene'e verilmişti, fakat asıl yönetici güç Conrad'dı.

Avusturya-Macaristan İlerliyor

Avusturya-Macaristan 15 Mayıs'ta 72 km'lik cephe hattı üzerinde harekete geçti ve Conrad'ın kuvvetleri başlangıçta ilerleyerek, İtalyanları 29 Mayıs'ta Asiago'dan attı, ama sonra nefesleri kesildi. Bunun nedeni zorlu arazi koşulları ve Cadorna'nın ülkesinin demiryolu ağından yararlanarak Brusati'ye 400.000 kişilik takviye gücü hızla göndermesiydi. Conrad İtalyan cephe hattı

Avusturya-Macaristan askerleri Asiago Taarruzu sırasında terk edilmiş bir İtalyan ağır obüsü etrafında toplanmışlar.

içinde bir çıkıntı oluşturmuştu. Ancak İtalyan kuvvetlerinin baskısından dolayı burayı da elinde tutamadı.

Rusya'nın Brusilov taarruzunu başlatması ve bundan bir iki hafta sonra Trentino'dan çekilen Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin çökme halindeki doğudaki cephe hattına nakledilmesiyle birlikte, Doğu Cephesi 4 Haziran'da patlama noktasına ulaştı. İtalyanların karşı taarruzları devam etti ve sonunda Eugene'e başlangıç noktasından 5 km gerideki mevzilere çekilme izni verildi. Bu savaşta iki taraf da eşit miktarda, yaklaşık 150.000 kayıp verdi. Ama Avusturya-Macaristan barutunu tüketmişti ve Almanya'nın yardımı olmaksızın İtalya'ya karşı bir daha taarruz harekâtı düzenleyemeyecekti.

Asiago Taarruzu Cadorna'yı Isonzo boylarında yeniden harekete geçmekten alıkoymadı. Cadorna Trentino'dan çok sayıda asker sevk ederek, 6 Ağustos'ta artık çok yorulmuş durumdaki Avusturya-Macaristan kuvvetlerine karşı taarruza geçti. Gorizia sonunda 50.000 kayıp karşılığında ele geçirildi. Avusturya-Macaristan'ın kayıp sayısı çarpışmaların son bulduğu 17 Ağustos'ta 40.000'e ulaşıyordu. Yeni İtalyan hükümeti kendisini 28 Ağustos'ta Almanya'ya savaş ilan edebilecek güçte hissetti. Böylece Almanya kuvvetlerinin bir kısmını İtalya Cephesi'nde tutmak zorunda kalacaktı.

Bundan sonra üç Isonzo Muharebesi daha yapılacaktı: Yedincisi 14-26 Eylül'de, sekizincisi 10-12 Ekim'de, dokuzuncusu ise 1-14 Kasım'da yapıldı. Bu savaşlarda 75.000 İtalyan'ın hayatını kaybetmesi, yaralanması ya da esir düşmesi karşılığında Avusturya-Macaristan'a 65.000 kayıp verdirmekten başka bir sonuç alınamadı.

GENERAL LUIGI CADORNA

Luigi Cadorna (1850-1928) Temmuz 1914'te İtalyan Ordusu'nun genelkurmay başkanı oldu. İyi bir örgütçü olmakla birlikte strateji alanında sınırlı bir özgünlüğe sahipti. Çabaları herkesin kabul ettiği gibi dağlık arazi tarafından sınırlanmış ise de, Haziran 1915 ilâ Eylül 1917 arasında Isonzo Nehri boylarında yüksek maliyetli taarruzlar gerçekleştirdi. 1917 sonlarına doğru Almanların başı çektiği Caporetto Taarruzu sırasında kuvvetlerinin büyük bir kısmı yenilgiye uğrayınca, Cadorna için düşüş başladı. Kendi hükümetinin ve İtilaf Yüksek Komuta Konseyi'nin desteğini yitirdi, aynı yılın Aralık ayında da görevinden alındı.

1916'daki Isonzo taarruzlarından birine hazırlanan İtalyan askerleri cepheye doğru ilerliyor.

Deniz Uçağı Gemisi ve Uçak Gemisi

Deniz havacılığı savaşın başladığı 1914 yılında henüz emekleme dönemindeydi, fakat sonraki yıllarda özellikle İngiltere savaş uçaklarını muharebe bölgelerine taşıyabilen bir savaş gemisi türünü denemeye başladı.

Savaş uçaklarını I. Dünya Savaşı'nda gemilerden havalandırma girişimleri, daha çok İngiliz Kraliyet Deniz Havacılık Bölümü'nden geldi. İngiltere'nin ilk deniz uçağı gemisi eski bir kruvazör olan ve bu amaçla değiştirilen *Hermes*'ti. Ancak bu gemi Ekim 1914'te torpillenerek batırıldı. İlk gerçek uçak gemisi ise, daha önce kömür taşımakta kullanılan *Ark Royal*'di ve Aralık 1914'te hizmete girdi. Kraliyet Deniz Kuvvetleri Manş Denizi'nde kullanılan feribotlardan birkaçında da bazı değişiklikler yaptıktan sonra, bunları hafif silahlarla donatıp deniz uçağı gemisi haline getirdi. Bu gemiler 1914'ten itibaren kullanılmaya başlandı. Nispeten süratli olan feribotlar bu işe daha uygundu. Çünkü sürat bakımından ana savaş filosunun daha geleneksel savaş gemilerine uyum gösterebiliyorlardı.

İlk Muharebeler

Engadine, Empress ve *Riviera* aynı yılın sonbaharında uçak gemisi haline getirildiler. En azından kâğıt üstünde tekerlekli deniz uçaklarının güvertelerinden havalanmasına uygun olmakla birlikte, hepsi altlarına yüzdürücüler monte edilmiş deniz uçaklarını vinçlerle suya indirme ve sudan alma işinde kullanıldılar. Bununla birlikte, 25 Aralık 1914'te güvertelerinden havalanan yedi savaş uçağının Cuxhaven (Almanya) yakınlarındaki bir zeplin hangarına düzenlediği hava taarruzu onların değerini ortaya koydu. Daha sonra Kuzey Denizi'nde hizmet veren *Engadine*, 1916'da yapılan Jutland Muharebesi'ne de katıldı.

Deniz uçağı gemisi haline getirilen diğer üç gemi ise *Ben-My-Chree*, *Manxman* ve *Videx* idi. Kasım 1915'te deniz havacılığında bir dönüm noktası gerçekleşti. Bir Bristol Scout C, ana üssü karada olup denizde havalanabilen ilk savaş uçağı oldu. *Ben-My-Chree* 1915 yazında Çanakkale Boğazı'na gönderildi. Aynı yılın Ağustos'unda bu gemiden havalanan bir Short 184 deniz uçağı havadan yapılan ilk başarılı torpil saldırısını gerçekleştirdi. Son deniz uçağı gemisi grubu

HMS *FURIOUS*

Eski muharebe kruvazörü HMS *Furious*'un ön uçuş güvertesi savaş uçaklarının denizde kalkış yapmasına elverişliydi, fakat bu uçaklar iniş yapamıyorlardı. *Furious* deniz uçağı gemisine ilk dönüştürüldüğünde, 3 adet Short 184 deniz uçağı ve 5 adet Sopwith Pup avcı uçağı taşıyabiliyordu.

Deplasman: 22.000 ton
Mürettebat: 737
Hız: 32.5 deniz mili
Ana silahlar: 10 x 101.6 mm (4 inç) top

Süratli Manş feribotlarından biri 1914'te deniz uçağı gemisi HMS *Engadine*'e dönüştürüldü ve 25 Aralık'ta Almanya'daki Cuxhaven zeplin üssüne yapılan taarruzda görev aldı.

2 x 101.6 mm (4 inç) top ve bir 57 mm uçaksavar topu

Geminin uzunluğu 94.5 m, en geniş yeri ise 12.1 m'ydı

Üç savaş uçağı kapasiteli hangar bölümü

Engadine'in deplasmanı 1.676 tondu

İlk düz güverteli uçak gemisi olan HMS *Argus* uçakların havalanıp inmesine elverişliydi, ama Ekim 1918'e kadar hizmete sokulmadı.

1915 ilâ 1917 yılları arasında hizmete sokuldu. Bunlar yolcu gemisi olarak kullanılmakta iken uçak gemisi haline getirilen *Campania*, *Nairana* ve *Pegasus*'tu. Ancak bunların performansı genel olarak öncekilerle aynıydı. *Campania* kısa süre hizmet verdikten sonra 1918 sonlarında bir fırtınada battı. *Nairana* ve *Pegasus* ise Kuzey Denizi'nde görev yaptıktan sonra aynı yıl Akdeniz'de seyretmeye başladı.

Fransa ve Rusya da deniz uçağı gemileri geliştirdi. Fransa bir torpido-bot depo gemisi olarak kullanılan *Foudre*'u dönüştürmekle işe başladı. Bu gemi daha 1913 yılında birkaç deniz uçağı taşıyabilecek hangar kapasitesine sahipti. Fransa bundan sonra dört deniz uçağı gemisi daha inşa etti. Yolcu gemisi olarak kullanılan *Campinas* 1915'te deniz uçağı gemisi haline getirildi ve Doğu Akdeniz'de hizmet verdi. Manş Denizi'nde kullanılan üç feribot da dönüştürüldü. *Rouen* Akdeniz'de seyreden konvoylara eşlik etti, *Nord* ve *Pas-de-Calais* ise Manş Denizi'ndeki operasyonlara katıldılar. Rusya, Karadeniz Filosu'nda altı deniz uçağı destek gemisi kullandı.

Uçak Gemileri

Deniz uçağı ve uçak gemilerinde tekerlekli uçaklar kullanılması, 1916'da kısa güvertelerden havalanabilen daha güçlü Sopwith Strutter ve Sopwith Pup uçaklarının devreye girmesiyle mümkün oldu. Bununla birlikte bu uçaklar görevlerini tamamladıktan sonra güverteye iniş yapamadıkları için mecburen denize iniyorlardı. Bu sorunu çözmeye çalışan İngiltere 1917 sonlarında eski bir hafif kruvazör olan *Furious*'da biraz daha değişiklik yaptı. Mart 1918'de bu geminin iki uçuş güvertesi oldu, hangar kapasitesi artırıldı. Gelgelelim, deniz çalkantılı ise uçaklar güverteye tehlikesiz bir şekilde iniş yapamıyorlardı. İlk gerçek düz güverteli uçak gemisi olan, eski yolcu gemisi *Argus*'un dönüştürme çalışmaları 1916'nın sonlarında başladı, fakat hem *Argus* hem de özellikle uçak gemisi şeklinde imal edilmiş ilk gemi olan *Hermes* savaş sona erinceye kadar herhangi bir muharebeye katılmadılar.

HMS *CAMPANIA*

Yolcu gemisinden dönüştürülen *Campania*, Mayıs 1915'te uçak gemisi olarak hizmete girdi. On deniz uçağı taşıyabilen bu geminin öne doğru eğimli güvertesi savaş uçaklarının güvenli kalkışına elverişli değildi.

Denize İndirilme Tarihi: 1893
Deplasman: 18.000 ton
Mürettebat: 600
Hız: 22 deniz mili
Ana Silahlar: 6 x 119 mm (4.7 inç) top

TONDERN BASKINI

İngiltere'nin 18 Temmuz 1918'de Almanya ile Danimarka arasındaki sınır hattı üzerinde yer alan Tondern'deki zeplin üssüne gerçekleştirdiği taarruz, savaşta bir uçak gemisinden kalkan uçaklarla yapılan tek harekâttır. Bomba taşıyan yedi Sopwith Camel bir şafak vakti *Furious*'tan havalandı. Bunlardan altısı hedefe taarruz etti ve L.54 ile L.60'ı imha etiler. Uçaklardan ikisi tarafsız Danimarka'ya indi. Diğer üçü ise denize mecburi iniş yaptı. Altıncı uçağın ne olduğu ise hâlâ bilinmemektedir ancak bu taarruza katılan kuvvetten beş pilot hayatta kalmış ve bir uçak da salimen üssüne dönmüştür.

Selanik Operasyonları 1916–17

İtilaf devletleri İttifak devletlerine karşı yeni bir cephe açmak amacıyla Yunanistan'ın Selanik vilayetine çok miktarda asker ve malzeme nakletti, ancak bazı bulaşıcı hastalıkların güçten düşürdüğü bu kuvvetler genelde hareketsiz kaldı.

İttifak devletlerinin Sırbistan'ı işgal etmeye hazırlandığını fark eden Yunanistan'ın askeri yardım talebinde bulunması üzerine, İtilaf devletleri 1915 sonlarında Selanik'e asker yığmaya başladı. Yunanistan bu talebini kısa süre sonra geri çekti, ama İtilaf devletleri 1916'da da bölgeye asker yığmaya devam etti, özellikle de Ocak 1916'da anayurtlarından çıkmak zorunda kalan çok sayıda Sırp askeri Selanik'e geldi. Sırplar Korfu'ya çıktı ve bir süre sonra Yunanistan anakarasına çıkmadan önce İtilaf kuvvetleri tarafından yeniden teçhiz edildiler. Temmuz ayında bölgeye gelen Sırp asker sayısı 120.000'i bulmuştu ve onlar da diğer İtilaf kuvvetleri gibi yarımadanın kıstak bölgesinde oluşturulan müstahkem bir hatta yerleşti.

İtilaf kuvvetlerinin Selanik'e asker sevkıyatı devam ederken İngiliz askerleri bir atı rıhtıma indiriyorlar.

İtilaf Güçlerinin Sorunları

İtilaf güçleri birçok sorunla uğraşmak zorunda kaldılar. Bunların başında gün geçtikçe yayılan hastalıklar ve en önemlisi de sıtma geliyordu. Dağlık arazi taarruzdan çok, savunmaya elverişliydi. Ayrıca henüz çözümlenmemiş siyasi sorunlar da vardı. Fransız ve İngiliz kuvvetlerinin bir birleşik komutanlığı yoktu ve komutanları General Maurice Sarrail ve General Bryan Mahon, asıl yetkilinin Sarrail olduğu varsayılsa bile, her şeyi kendi bildikleri gibi yapma eğilimindeydiler. Hem sivil hem de askeri İngiliz ve Fransız yöneticiler Selanik'i ikincil önemde bir alan olarak gördükleri için bu bölge gerekli askeri kaynaklardan yoksundu.

Savaştaki en çeşitli İtilaf gücünü oluşturan Selanik'teki kuvvetlerden küçük bir kısmı cepheye doğru yürüyor.

İlk Muharebeler

İtilaf kuvvetleri 1916 yazında Vardar Nehri bölgesine taarruz ederek buradan Sırbistan'ın güney kesimindeki Üsküp'e yönelmek istediler. Ancak bu taarruz Alman kuvvetlerinin de desteğini almış olan ve Bulgarların başını çektiği bir ilerleme ile engellendi. Bu birlikler İtilaf kuvvetlerini Florina Muharebesi'nde (17-27 Ağustos) yenilgiye uğrattılar. Sarrail, kaybedilmiş bölgeleri geri almak amacıyla Eylül'de bir karşı saldırı emri verdi. Florina 18 Eylül'de geri alındı ve Sarrail ile generalleri arasındaki anlaşmazlıklara rağmen İtilaf kuvvetleri ilerlemeye devam etti.

İtilaf kuvvetleri dört gün süren bir çarpışmadan sonra Sırbistan'a girdiler, 19 Kasım'da Manastır'ı işgal ettiler. Bu son muharebeler İtilaf kuvvetlerinde 50.000 civarında kayba yol açarken, Alman ve Bulgar kayıpları ise 60.000'in üzerindeydi.

Balkanlar'da 1916'nın son harekâtı büyük ölçüde yalıtılmış bir durumda gerçekleştirildi. Güney Arnavutluk'taki bir İtalyan tümeni sayıca denk bir Avusturya-Macaristan kuvvetini Kasım'da yenilgiye uğratıp, Sarrail komutasındaki kuvvetlerle Ohri Gölü yakınında birleşmeyi başardı.

1916 yılında gerçekleştirilen operasyonlar ile Yunanistan'ın kuzey bölgesi ile Sırbistan'ın güneyindeki küçük bir alan üzerinde bir cephe hattı oluştu. Bu hat Eylül 1918'e kadar korundu. Sarrail bu yenişememe durumunu değiştirmek için 1917'de çok çaba harcadı, ama askeri göreve uygun durumdaki adam sayısı sadece 100.000'di ve bunun ancak altıda biri kendi komutası altındaydı. Yılın ilk yarısında iki büyük muharebe oldu. Bunlardan birincisi Prespa Gölü civarında (11-17 Mart), ikincisi ise Vardar Nehri boylarında (5-19 Mayıs) cereyan etti, fakat fazla bir sonuç vermedi. İtilaf kuvvetleri 1917 yılında yeni bir taarruz düzenlemediler. Fransa'da iktidara gelen yeni hükümet Sarrail'ı görevinden aldı ve yerine 10 Aralık'ta çok yetenekli bir komutan olan General Adolphe Marie Guillaumat'yı atadı.

Selanik'te en önemli sorun sıtmaydı. Fotoğrafta görülen askerler günlük kinin dozlarını alıyorlar.

İtilaf devletleri, siyasi önderleri arasında savaşta takınılacak tavır konusunda ayrılıklar bulunan ve resmen tarafsız bir ülke olan Yunanistan'da kendilerini kabul ettirmek zorundaydılar. Yunanistan Kralı I. Konstantin, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in kayınbiraderiydi ve İttifak devletlerine eğilimliydi. Zaman zaman Konstantin'in başbakanlığını yapmış olan Eleftherios Venizelos'un tavrı ise genellikle İtilaf devletlerinden yanaydı. Bu sorun, İtilaf devletlerinin Yunanlara yaptığı aylar süren ağır diplomatik ve askeri baskılarla çözüldü ve Konstantin 12 Haziran 1917'de tahttan feragat etti. Yeni kral Aleksandr, 26 Haziran'da Venizelos'u bir kez daha başbakanlığa atadı ve Yunanistan 2 Temmuz'da İttifak devletlerine savaş ilan etti.

Dinlenme halindeki İngiliz askerleri bölgeye yeni gelmiş Fransız askerlerinin cepheye gidişini izliyor.

Doğu Afrika'da Savaş 1914–18

I. Dünya Savaşı'nda en uzun süren harekât Doğu Afrika'da yapılmıştır. Bunun en önemli nedeni bölgedeki Alman komutanı General Paul von Lettow-Vorbeck'in kararlı tutumudur. Vorbeck ancak Kasım 1918'de imzalanan ateşkes antlaşmasından birkaç gün sonra teslim olmuştur.

Almanya'nın Ağustos 1914'te dört sömürgesi bulunuyordu, ancak bunlardan üçü 1916'nın başlarında İtilaf devletlerinin eline geçti. Bu ülkenin dördüncü sömürgesi olan Alman Doğu Afrika'sı (Ruanda, Burundi ve Tanzanya) ise inatla direndi ve buradaki Alman kuvvetleri ancak ateşkes ilanından iki hafta sonra teslim oldu. Alman kuvvetleri burada oldukça başarılı bir direniş gösterdiler. Çünkü başlangıçta Alman Doğu Afrika'sını komutanlığını General Paul von Lettow-Vorbeck'in yaptığı 3.000 Avrupalı ile yerel halktan 4.600 kişilik bir asker ve polis kuvveti savunuyordu. Etrafı İngiliz denetimi altındaki ya da tarafsız sömürgelerle kuşatılmıştı. Bu harekâtın dikkat çekici özelliklerinden biri de Lettow-Vorbeck'in bütün savaş boyunca Almanya'dan herhangi bir yardım almaması ve emrindeki askerlerin yöreden ele geçirdiği, sağdan soldan çaldığı ya da ürettiği malzeme ile savaşı sürdürmek zorunda kalmasıdır.

İLK ÇARPIŞMALAR

İngiltere savaş deneyimi olmayan 12.000 Hintli askerden oluşan bir kuvvet ile zaman kaybetmeksizin taarruz emri verdi. Fakat bu kuvvet 3-5 Kasım 1914'te ağır bir yenilgiye uğradı. Asıl muharebe ise Almanya'nın Doğu Afrika'daki ana limanı olan Tanga'da cereyan etti. Lettow-Vorbeck'in 1.000 askerden ibaret ordusu yaklaşık 8.000 Hintliden oluşan İtilaf kuvvetini yenilgiye uğrattı. Tanga Muharebesi'nde çarpışmalara katılan İtilaf kuvvetinin kaybı 360 ölü ile 487 yaralı oldu. Alman kuvvetlerinin kaybı ise 148 kişiydi. İngiltere 16 makineli tüfek, yüzlerce tüfek ve 600.000 mermiyi muharebe alanında bırakmak zorunda kaldı. 1915'te başka önemli bir çarpışma olmadı ve iki taraf da zaman zaman sınır ötesi baskınlar düzenlemekle yetindi. Aynı yıl içinde Lettow-Vorbeck ordusunu 3.000 Avrupalı ve 11.300 yerli askerden oluşan bir kuvvet haline getirmeyi başardı. Ayrıca, 11 Temmuz'da Rufiji Nehri deltasında İngiltere'nin imha ettiği *Königsberg* kruvazöründe bulunan on adet 10.5 cm'lik (4.1 inç) topu ele geçirdi.

Güney Afrikalı General Jan Christiaan Smuts, Şubat 1916'da İngiliz kuvvetlerinin komutanlığına atandıktan sonra Mart ilâ Eylül ayları arasında Doğu Afrika'nın kuzey bölgesine yeni bir taarruz başlattı. Fakat Lettow-Vorbeck'i bir türlü yakalayamadığı gibi, askerleri bitkin

PAUL VON LETTOW-VORBECK

Gerçekten çekirdekten yetişme bir asker olan Lettow-Vorbeck (1870-1964) Şubat 1914'te Alman Doğu Afrika'sındaki kuvvetlerin komutanlığına atandı. Lettow-Vorbeck çoğunluğu yöre halkına mensup kişilerden oluşan ve sayısı birkaç bini aşmayan bir kuvvetle, üstelik Almanya'dan kesinlikle hiçbir yardım almaksızın çok daha büyük İtilaf kuvvetlerini savaş boyunca durdurmayı başardı.

Ülkesinde ulusal kahraman haline gelen Lettow-Vorbeck.

Doğu Afrika'da büyük bir topun başında nöbet bekleyen bir İngiliz askeri.

düştüğü için geri çekilmek zorunda kaldı.

Doğu Afrika'nın iç kesimlerine iki kez ikincil derecede seferler yapıldı. Birincisini bir İngiltere-Belçika kuvveti gerçekleştirdi. Ancak Eylül ayında bölgenin kuzeybatısındaki Tabora ele geçirildikten sonra ilerleme durduruldu. Ekim ayının sonlarında düzenlenen ikinci seferde ise, Kuzey Rodezya'dan (Zambia) güneybatıya doğru ilerlemeye başlandı, ancak Almanlar Ekim ayının sonlarında bu ilerlemeyi Iringa'da durdurdu. Doğu Afrika'da çok geniş bölgelere düzenlenen çeşitli seferlerde 12.000 kadar beyaz asker hastalandığı için bölgeden çıkarıldı; Lettow-Vorbeck'in güneydoğudaki ana kuvvetine henüz ulaşılamamıştı.

KUŞATMA

İngiltere 1917 yılının büyük bir kısmını, Lettow-Vorbeck'in vur-kaç baskınlarının verdiği zararı onarmakla, takviye kuvvetleri almakla ve Wintgens-Naumann Harekâtı'yla uğraşmakla geçirdi. Bu iki Alman subayı sadece 700 yerli asker ile üstlerinden izin almadan bir harekât düzenlemiş ve Doğu Afrika'nın İngiliz işgalindeki kuzey bölgesini kasıp kavurmuşlardı. İngiltere'nin

Doğu Afrika'ya doğru yola çıkmak üzere olan bir asker nakliye gemisinde, İngiliz subayların komutasındaki bir Nijerya alayının borazancıları.

Eylül ayında Lettow-Vorbeck'e karşı taarruzları da Mahiwa'da durduruldu ve Lettow-Vorbeck Portekiz Doğu Afrika'sına (Mozambik) kaçmayı başardı. Alman komutan bundan sonra elinde kalan 2.200 askerinin başında 2.000 km'lik çok zorlu bir yürüyüş yaparak 12 Eylül 1918'de Doğu Afrika'ya döndü.

Lettow-Vorbeck, güçlü İngiliz kuvvetlerinin kendisinin bulunduğu bölgeye gelmesinden sonra emrindeki kuvvetle Kuzey Rodezya'ya geçti ve 12 Kasım'da Kamasa'da son bir çarpışmaya girdi. Ertesi gün ateşkes ilan edildiğini öğrenince İngiliz kuvvetleriyle yaptığı görüşmelerden sonra 25 Kasım'da Abercorn'da küçük kuvvetiyle birlikte gözaltına alındı. Yardım almaksızın sürdürdüğü uzun harekât yaklaşık 160.000 İtilaf askerini ve yöre halkından binlerce işçiyi bağlamıştı. İngilizlerin toplam askeri kaybı 10.000 kadardı. Ancak yöre halkından hamallar ve işçiler de dahil edilirse bu rakam 100.000'e ulaşıyordu.

SITMA LANETİ

Genellikle öldürmeyip takatsiz bırakan sıtma, birçok savaş alanında çok sayıda insan kaybına yol açtı. En büyük darbelerini Selanik ve Afrika'da vuran bu hastalığa karşı çoğunluğu hamal olarak çalıştırılan yerel halktan kişilerin bağışıklığı olduğuna dair bir söylenti olmakla birlikte, rakamlar bunun aksini kanıtlamıştır. Örneğin, Doğu Afrika'da İngilizlerle birlikte çarpışan Afrikalı askerlerden 1.377'si çarpışmalarda hayatını kaybederken sıtma hastalığından dolayı hastaneye kaldırılanların sayısı 2.923 idi. Sıtma ayırımsız herkes için büyük bir tehdit olmuştu. Sadece 1916 yılının Haziran ilâ Aralık ayları arasında Doğu Afrika'daki 50.000 İngiliz askeri sıtma tedavisi gördü.

İngiliz askerler ve yerli hamallar sıtma taşıyan sivrisinekler için son derece elverişli olan bir bataklıktan geçiyor.

Jutland Muharebesi

İngiltere savaşın en büyük deniz muharebesinin cereyan ettiği Jutland'de daha fazla savaş gemisi ve insan kaybetmiş olmasına rağmen, Almanya'nın Açık Deniz Filosu karşısında kesin bir stratejik zafer elde etti ve Alman Donanması bir daha o güçle denize açılamadı.

Almanya'nın Açık Deniz Filosu ile İngiltere'nin Büyük Filo'su arasındaki tek büyük muharebe aslında bir rastlantı sonucu cereyan etti. 1916 yılında her iki filo da birbirleri ile daha üstün olacakları koşullarda karşılaşmak istiyordu. Ancak Almanlar önce davranarak 30 Mayıs günü öğleden biraz sonra üslendikleri limanlardan ayrılarak denize açıldılar. Ama İngilizlerin bu plandan haberdar olduğunu ve filolarının çoktan denizde olduğunu bilmiyorlardı.

TEMEL VERİLER

TARİH: 31 Mayıs – 1 Haziran 1916

YER: Kuzey Denizi'nin doğusu ve güneydoğusu

SONUÇ: Alman Açık Deniz Filosu birkaç tane büyük İngiliz savaş gemisini batırdıktan sonra geri çekilmek zorunda kaldı.

SMS *Ostfriesland* dretnotu Jutland Muharebesi'nden sonra Almanya'ya doğru seyrederken bir mayına çarptı ve gövdesinde büyük bir delik açıldı.

FİLOLAR KARŞILAŞIYOR

İngiliz kuvveti Amiral John Jellicoe komutasındaki ana muharebe filosu ve onu destekleyen Amiral David Beatty komutasındaki muharebe kruvazörlerinden oluşuyordu. Karşılarında Amiral Reinhard Scheer komutasındaki Açık Deniz Filosu ile Amiral Franz von Hipper'in muharebe kruvazörleri vardı. İngiltere'nin denizdeki toplam gemi sayısı 151'di ve bu gemilerin başında 28 dretnot ile 9 muharebe kruvazörü seyir halindeydi. Almanlar ise bölgeye 16 dretnot, 6 eski zırhlı ve 5 muharebe kruvazörüyle gelmişlerdi. Her iki tarafın da diğer savaş gemileri çoğunlukla daha küçük kruvazörler ve destroyerlerden oluşuyordu.

Alman topçusunun isabetli bir atışının kurbanı olan İngiliz muharebe kruvazörü HMS *Indefatigable*'ın tasarımı hatalıydı ve hasar kontrolü usullerine yeterince uyulmamıştı.

AKAN İLK KAN

Jutland Muharebesi 31 Mayıs günü saat 14.15'te küçük kruvazörler ile destroyerlerin çarpışmaya girmesiyle başladı. Bunların telsiz mesajları iki taraftaki muharebe kruvazörlerini alarma geçirdi. Muharebe kruvazörleri arasındaki çarpışma 95 dakika sonra başladı. Savaş gemileri

müthiş hasar gören Beatty'nin sancak gemisi *Lion* da *Lützow*'dan açılan top ateşiyle yaralandı. Fakat diğer iki İngiliz muharebe kruvazörünün durumu çok daha kötüydü. *Von der Tann* tarafından vurulan *Indefatigable* çok büyük bir patlama ile paramparça oldu. *Queen Mary* de kısa süre sonra *Derfflinger*'den gelen isabetli mermilerle aynı kaderi paylaştı.

Bu durumda Beatty geri çekildi ve Hipper ile Scheer'in ana filosunun takibi altında Jellicoe'ya doğru seyretmeye başladı. Alman amiralleri, Jellicoe'nun varlığından haberdar değildi. Jellicoe dretnotlarına bir manevra yaptırarak avantajlı konuma geçti. Böylece gemiler tüm ateş güçlerini kuzey yönünde seyretmekte olan Alman savaş gemilerinin en önünde yer alanlara yöneltebileceklerdi.

Asıl çatışma, muharebe kruvazörleri arasında başladı. İngiltere *Invincible*'ı büyük bir patlamayla kaybederken Hipper'in sancak gemisi *Lützow* ağır bir yara almıştı. Saat 18.30'da iki tarafın dretnotları sonunda birbirlerinin menziline girdiler. Hipper, Scheer'in karşı karşıya kaldığı tehlikeyi anında fark ederek, kendisine bağlı muharebe kruvazörlerini İngiliz ateşini üstlerine çekecek şekilde konumlandırdı. Bundan faydalanan Scheer geri dönerek giderek yoğunlaşmakta olan karanlığın içine çekildi. Jellicoe, Alman destroyerlerinin torpil saldırılarından çekindiği için Scheer'i yakından takip etmedi.

İngiliz muharebe kruvazörü *Queen Mary* geminin içindeki bir patlamayla tahrip oldu. Mürettebattan sadece sekiz kişi hayatta kaldı.

Çarpışmalar bundan sonra aralıklarla devam etti ama asıl muharebe artık sona ermişti. Almanlar üslerine döndüler. Jellicoe da 1 Temmuz günü saat 11.00'de bütün gemilere dönüş talimatı verdi. Almanya İngiltere'ye 6.784 denizci ile 14 savaş gemilik bir kayıp verdirdiği için övünebilirdi. Kendisinin kayıpları ise 3.039 denizci ile çoğunluğu küçük ve yaşlı 11 savaş gemisiydi. Aslında daha büyük olduğu için verdiği kayıplarla ciddi bir zaafa uğramayan İngiliz filosu kısa süre sonra yeniden savaş bölgelerine geri dönmüştü. Almanlar ise Açık Deniz Filosu'nun büyük bir kısmını ve dolayısıyla bu savaşı kaybedebilecekleri bir noktadan döndüklerinin farkındaydılar. Bundan dolayı Alman Deniz Kuvvetleri kesin bir zafer elde etme umuduyla bu kadar çok savaş gemisi ile bir daha hiç denize açılmadı ve gemilerin çoğu 1918'deki ateşkes ilanına kadar değişik limanlardaki üslerinde demirli kaldılar. Jutland Muharebesi İngiltere için stratejik bir zafer oldu.

AMİRAL JOHN JELLICOE

Jellicoe (1859-1935) 4 Ağustos 1914'te Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin ana vurucu gücü olan Büyük Filo'nun komutanlığına getirildi. Jellicoe'nun temel görevi Almanya'yı denizden abluka altında tutmaktı. Filosunu kaybedebileceği büyük çaplı bir muharebeden uzak durması gereken Jellicoe'nun izlediği strateji doğru olmakla birlikte, aşırı ihtiyatlı tutumundan dolayı eleştirildi. 1916'da Jutland Muharebesi'nde yeterince istekli davranmadığı ileri sürüldü. Aynı yıl Kraliyet Deniz Kuvvetleri komutanlığına getirildi. Daha iyi bazı denizaltı savunma yöntemleri geliştiren, fakat konvoy sistemine karşı çıkan Jellicoe, 24 Aralık 1917'de görevinden uzaklaştırıldı.

Jutland Muharebesi'ndeki ihtiyatlı tutumundan dolayı eleştirilen Amiral Jellicoe.

Dretnotlar

İlk modern savaş gemisi olan HMS Dreadnought'un tasarımı o kadar köklü bir yenilik getiriyordu ki denize indirildiği an daha önceki bütün savaş gemilerini işe yaramaz hale getirdi ve İngiltere ile Almanya arasında deniz muharebeleri alanında tehlikeli bir yarışın başlamasına yol açtı.

Savaş başladığında bütün ülkelerin deniz kuvvetleri komutanları denizlerdeki savaşın kaderini suüstü filoları arasında cereyan edecek tek, ama çok büyük çaplı bir muharebenin belirleyeceğini zannediyorlardı. Bu fikir özellikle İngiltere'nin Büyük Filo'su ile Almanya'nın Açık Deniz Filosu'nun komutanları arasında yaygındı. En çok savaş gemisine sahip olan bu iki ülkenin kurmayları Kuzey Denizi'nde bir yerde savaşacakları kanaatindeydiler. Bu fikir denizcilik tarihinin önemli olaylarına dayanıyordu. En son olarak, Japon İmparatorluğu Donanması Rusya'nın Baltık Filosu'nu 1905'te Tsuşima Muharebesi'nde ezmişti.

I. Dünya Savaşı'ndan önce deniz muharebelerinin sonucunu genellikle iki tarafın en büyük zırhlı savaş gemilerinin çarpışması belirlerdi. Bu savaşta da hiç kimse deniz savaşlarının farklı olabileceği kanaatinde değildi. 1900'lerin başına kadar tüm deniz kuvvetlerinin savaş gemilerinin tasarımları aşağı yukarı aynıydı. Ancak HMS *Dreadnought*'un ortaya çıkmasıyla birlikte her şey değişti. Tasarımı denizcilik tarihinde devrim yapan bu İngiliz savaş gemisinin inşası 14 ay gibi hiç görülmemiş bir sürede Aralık 1906'da tamamlanmıştı. Bu geminin yapım projesini destekleyen ve gerçekleşmesini sağlayan şahsiyet kendi neslinin belki de en enerjik ve uzak görüşlü deniz subayı olan Amiral John Fisher'di. *Dreadnought* savaş gemisi tasarımı alanında atılmış dev bir adımdı. Bir hamlede diğer bütün savaş gemilerini modası geçmiş gemiler haline getirdi.

HMS *Dreadnought* 1906 yılında denize indirildi ve savaş boyunca hizmet verdi. 1919'da hizmet dışı bırakıldı.

HMS *Dreadnought* 1915 yılında bir savaş gemisi (U-29) batırdı.

Deplasmanı 17.900 ton, boyu ise 160.3 metreydi

Taşıdığı silahlar 10 x 305 mm (12 inç) çapında toptu. Bunlardan ikisi ön tarette bulunuyordu

Buhar türbinleri ile azami sürati 22 deniz miliydi

Toplar ve Türbinler

On adet 305 mm'lik (12 inç) topu olan *Dreadnought* ilk "tamamen büyük toplarla donatılmış" savaş gemisiydi. Kraliyet Deniz Kuvvetleri'ndeki eski zırhlılarda sadece dört

Savaş gemisi yarışının giderek kızıştığının kanıtı. Eylül 1911'de Almanya'nın Nassau sınıfı dretnotları tatbikatta.

adet 305 mm'lik top bulunuyordu. Almanya'nın benzer savaş gemilerinde ise 28 cm'lik (11 inç) dört adet top bulunmaktaydı. Bu yeni tasarım çok daha ağır mermiler fırlatabilme özelliğine sahipti. Atış denetimi de eski zırhlılarda bulunan orta büyüklükteki topların kullanımdan çıkarılmasıyla iyileştirildi.

Hem toplarının daha ağır oluşu hem de önceki savaş gemileri gibi zırhlı olmasından dolayı öncellerinden daha büyük olduğu halde *Dreadnought*'un performansı çok üstündü. Azami sürati 22 deniz miliydi. Bu hız eski zırhlıların çoğundan 2 deniz mili fazlaydı. Seyir menzili de yüzde 30 fazlaydı. Bunun nedeni bir zırhlıda ilk kez kullanılan buharlı türbindi.

Zırhlı İnşası

Dreadnought'un denizlerde görülmeye başlanmasıyla birlikte Almanya ile İngiltere arasında bir savaş gemisi yarışının başlaması pek de şaşırtıcı olmadı. İngiltere 1909 ile 1914 yılları arasında 23 dretnot daha imal etti (savaş sırasında bunlara 11 tane daha eklendi). Almanya ise aynı dönemde 17 dretnot imalini tamamladı ve savaş sırasında bunlara 2 tane daha ekledi. Denizlerde büyük güç olan diğer devletler de dretnot imali sürecine girdiler. Fransa 1912 ile 1914 yılları arasında 7, İtalya 1912 ile 1915 arasında 6, ABD ise 1909 ile 1915 arasında 12 dretnotu denize indirdi. Daha sonra imal edilen dretnotlar ilk örneklerinden daha güçlüydüler ve üstün-dretnotlar (*super-dreadnought*) olarak adlandırıldılar.

1916'da cereyan eden Jutland Muharebesi dışında düşman ülkelerin dretnotları arasında nadiren çarpışma oldu. Batan dretnot sayısı da çok azdı ve batırılan savaş gemileri içinde dretnot oranı da çok düşüktü. Almanya deniz muharebelerinde bir dretnotunu bile kaybetmedi. İngiltere ise iki dretnotunu kaybetti. Bunlar Ekim 1914'te bir Alman mayınına çarparak batan *Audacious* ile 1917'de Scapa Flow'da bir iç patlama sonucu batan *Vanguard* idi.

HMS *Queen Elizabeth*'in 380 mm'lik (15 inç) topları. Queen Elizabeth sınıfı, İngiltere'nin savaşta kullandığı en etkili dretnotlardı.

AMİRAL JOHN FISHER

İngiliz Deniz Kuvvetleri tarihinin en itibarlı komutanlarından biri olan Fisher (1841-1920) 1903'te deniz kuvvetlerinin başkomutanlığına atandıktan sonra uçak ve denizaltı imali gibi yeni teknolojileri de kapsayan geniş çaplı bir modernleştirme programı başlattı. Fakat daha çok süüstü savaş gemilerine ağırlık verdi. Fisher bu program dahilinde baştan aşağı yeni iki savaş gemisi sınıfı üretti. Bunlar dretnotlar ile ağır kruvazörlerdi. Fisher, Kraliyet Donanması'nı Almanya ile savaşa hazırlamak için çok çaba harcadı. 1910'da emekliye ayrıldı. 1914'te Deniz Kuvvetleri komutanı olarak yeniden görev aldı. Ancak ertesi yıl Churchill ile Çanakkale Seferi konusunda anlaşmazlığa düşünce istifa etti.

U-Boat'ların Yükselişi

Almanya İngiltere'nin deniz ticaretine darbe vurmak için başlangıçta değişik tiplerde suüstü savaş gemileri kullanıyordu, ancak bunların yerini yavaş yavaş vurucu gücü daha yüksek olan U-boat'lar almaya başladı. Savaşın ilk yıllarında U-boat'ların tespit edilmeleri kadar imha edilmeleri de çok zordu.

Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri, ticaret gemilerine saldıran suüstü akıncılarının çoğu 1914-15 yıllarında denizlerden temizlenince, İngiliz deniz ticaretini engelleyici saldırılarda hemen hemen tamamen denizaltılarına güvenmek zorunda kaldı. *U-boat*'lar 1914 yılında pek başarılı olamadılar ama ertesi yıl İtilaf devletlerine ya da tarafsız ülkelere ait 468 gemiye düzenledikleri saldırılarda 396 gemi batırdılar. Birçok Alman subayı başlangıçta *U-boat*'ların becerileri konusunda kuşkuluydu, ancak bu sonuçlarla birlikte fikirleri değişti. Almanya 1916 yılında sayılarını artırdığı *U-boat*'lar sayesinde deniz saldırılarını çoğalttı.

Ancak Almanya'nın önemli askeri ve siyasi şahsiyetleri arasında *U-boat*'lara, savaş gemisi olsun olmasın "gördüğü her gemiyi batırma" izni verilip verilmemesi gerektiği konusunda hararetli bir tartışma sürüyordu. Bazı Alman amiralleri, 1915'te yedi ay kadar uygulanan sınırsız denizaltı savaşı stratejisine dönülmesinden yanaydı. Böyle bir strateji ile İngiltere deniz ablukasıyla Almanya'ya diz çöktürtmeden önce, Almanya'nın aynısını İngiltere'ye yapabileceğini umuyorlardı. Çoğunluğunu sivil siyasetçilerle diplomatların oluşturduğu diğer grup ise daha ihtiyatlı olmak gerektiği, böyle bir strateji yeniden uygulamaya konursa sonunda ABD'nin İtilaf devletleri safında savaşa katılmasına yol açacağı endişesindeydiler.

EN İYİ *U-BOAT*'LAR

I. Dünya Savaşı'nda denizaltı savaşı her ne kadar henüz çocukluk dönemini yaşamaktaydı ise de, bazı *U-boat* komutanlarının batırdığı İtilaf gemilerinin toplam tonajı oldukça yüksekti. Beş Alman kaptanın batırdığı ticaret gemileri ile savaş gemilerinin toplam tonajı 210.000 kadardı. Ancak bu kaptanlar içinde biri diğerlerinden çok öndedir ve hâlâ tüm zamanların en başarılı denizaltı komutanıdır. Önce *U-35*'e, daha sonra da *U-139*'a komuta eden Lothar von Arnauld Périère'in batırdığı 196 geminin toplam tonajı 456.216'dır. *U-boat*'ların savaş boyunca batırdıkları gemilerin altıda birini batıran bu komutan bütün taarruzlarında torpil değil top kullanmıştır.

Bir kurbanına iyice yaklaşmış bir *U-boat*. Bu İngiliz yük gemisi muhtemelen *U-boat*'un açtığı top ateşiyle batmıştır.

Yeni Planlar

Anlaşmazlık sonunda çözümlendi. Sadece Britanya Adaları çevresindeki savaş bölgesi içinde yük gemilerinin uyarıda bulunmaksızın batırılacağı ve savaş bölgesi dışında seyrederken saptanan bu tür gemilerin yalnızca eğer silahlı iseler uyarıda bulunulmaksızın batırılacağı konusunda mutabakat sağlandı. Yolcu gemileri savaş bölgesi içinde olsalar da olmasalar da hedef alınmayacaktı. Üzerinde anlaşmaya varılan bu strateji 11 Şubat 1916'da bütün dünyaya duyuruldu ve 29 Şubat'ta uygulamaya kondu. Alman İmparatorluk Deniz Kuvvetleri'nin başkomutanı Amiral Alfred von Tirpitz bu tartışmalı kararı gereğinden fazla ihtiyatlılık olarak değerlendirdi ve 29 Mart'ta görevinden istifa etti.

Çok geçmeden yeni düzenlemenin eksikleri olduğu anlaşıldı. *U-29*, 24 Mart'ta Manş Denizi'ni geçmekte olan İngiliz buharlı yolcu vapuru *Sussex*'i asker nakliye gemisi sanarak batırdı. Hayatını kaybeden yolcular arasında 50 ABD vatandaşı da bulunuyordu. Bunun

üzerine ABD Almanya'dan "uyguladığı denizaltı savaşı yöntemi"ne son vermesi talebinde bulundu, aksi halde Almanya ile bütün diplomatik ilişkilerini keseceğini bildirdi. ABD böylece I. Dünya Savaşı'na karışmış oldu. 24 Nisan'da *U-boat*'lara değiştirilmiş sınırsız taarruz uygulamasını durdurmaları talimatı verildi. Fakat öteki hedeflerin batırılması uygulaması devam etti. Alman *U-boat*'ları 5 Haziran'da önemli bir başarı elde ettiler. İngiltere'nin zırhlı kruvazörü HMS *Hampshire*, Orkney açıklarında bir Alman denizaltısının döşediği mayınlardan birine çarptı ve birkaç dakika içinde battı. Bir görev için Rusya'ya gitmekte olan Savaş Bakanı Mareşal Horatio Kitchener de bu gemi ile birlikte denize gömüldü.

HMS *Hampshire*, *U-75*'in döşediği bir mayına çarparak battı. Bu gemiden sadece 12 kişi hayatta kaldı.

Almanya Batırmaya Devam Ediyor

Sınırsız savaş tarzı konusundaki fikir ayrılıklarına rağmen *U-boat*'lar 1916'da kendilerini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ispatladılar ve batırdıkları gemi sayısı çok arttı. 1916'da İtilaf devletlerine ve tarafsız devletlere ait yaklaşık 1.157 gemi (396'sı İngiliz) batırıldı. Bunların 964'ü Alman denizaltıları tarafından batırıldı. Hepsi *U-boat*'lar tarafından döşenmemiş olmakla birlikte mayınlarla batan gemi sayısı da 161'di. Suüstü savaş gemilerinin batırdıkları gemi sayısı ise sadece 32 olmuştur. Aynı yıl 22 *U-boat* kaybedildi, fakat 108 yeni *U-boat* imal edildi. 1917 başlarında savaşa katılabilecek durumda 149 *U-boat* vardı. Tam sınırsız savaş tarzına dönüş lehinde yükselen sesler artıyordu. Almanya'nın savaşını fiilen yürütmekte olan Mareşal Paul von Hindenburg ile yardımcısı General Erich Ludendorff da İmparator II. Wilhelm ile 31 Ağustos'ta yaptıkları görüşmede bu konuda talepte bulundular.

BİNBAŞI LOTHAR VON ARNAULD DE LA PÉRIÈRE

Gelmiş geçmiş en başarılı denizaltı komutanı olan Alman *U-boat* komutanı Périère savaş sırasında *U-35* ve *U-139*'a komuta etti. Akdeniz'de yaptığı toplam 10 deniz seferinde 194 ticaret gemisiyle 2 savaş gemisini batırdı. *U-35* toplam 224 gemiyle, en fazla gemi batıran savaş gemisi olarak ün yaptı.

De la Périère'in *U-35*'i (yakındaki) başka bir Alman denizaltısı olan *U-42* ile buluşuyor.

İtilaf devletlerinden birine ait olan bu buharlı gemi bir torpil isabetinden sonra dibe doğru yolculuğuna başlıyor.

Destroyerler

Savaş halindeki düşman filoların yükünü çekenler küçük ve süratli destroyerlerdi. Bunlar, belki de deniz muharebelerinde yer alan en önemli suüstü savaş gemileri olup, savaş filolarını ve ticari gemileri denizaltıların ve suüstü savaş gemilerinin saldırılarına karşı koruyorlardı.

Belli başlı ülkelerin deniz kuvvetlerinde 1914'te çok sayıda destroyer bulunmaktaydı. Ancak savaş başladıktan sonra destroyer eksikliği hissedildi. İngiltere'nin 300, Almanya'nın 144 destroyeri vardı. Deniz kuvveti daha küçük olan Avusturya-Macaristan'ın bile elinde 25 destroyer bulunuyordu. Birçok ülke deniz kuvvetleri için geniş çaplı destroyer inşa programları uygulamaya başladı. Almanya 107 destroyer inşa etmeyi başardı. Ancak bu rakam İngiltere'nin inşa ettiği 329 destroyerin gerisinde kaldı. Destroyerler birçok görevi yerine getirebiliyorlardı. Ancak başlangıçta daha büyük savaş gemilerini torpido-botların saldırılarından koruyabilecek şekilde tasarlandılar. Bundan dolayı savaşın ilk evrelerinde daha çok "torpido-bot imha edici" diye anıldılar. Destroyerler bu görevlerini 1914-18 yılları arasında yerine getirmeye devam ettiler, ama zamanla ana görevleri denizaltılara karşı düzenlenen operasyonlar oldu.

ALMAN DESTROYERLERİ

Destroyerler Alman Deniz Kuvvetleri tarafından da rakipleri gibi savaş filosunun en değerli parçaları olarak çok çeşitli görevler için kullanıldı. Savaş öncesi dönemde birkaç sınıf destroyer imal edildi. Destroyerlere özel isimler verilmiyor, bir numara ve yapımcısını gösteren bir harf ile tanımlanıyorlardı. Örneğin, G (Germania), S (Schichau) ve V (Vulcan) harfleriyle anılıyorlardı.

Tip: G40 destroyer
Denize indirilme tarihi: 1914
Deplasman: 1.050 ton
Mürettebat: 87
Hız: 34.5 deniz mili
Ana silahlar: 3 x 8.5 cm (3.3 inç) top; 6 x 50.8 cm (20 inç) torpil kovanı

1918'de Scapa Flow'da limana çekilerek hapsedilen Alman destroyer filosu için yolun sonu.

Destroyer Tasarımları

Savaş başladığında kullanımda iki ana destroyer tipi vardı. Hemen hepsinin azami sürati 25-35 deniz mili arasındaydı. Bu destroyerlerin büyük bir kısmı ana filo ile birlikte açık deniz harekâtına uyacak şekilde tasarlanmışlar ve bundan dolayı süratten biraz fedakârlık edip bir seferde kat edebileceği mesafeye önem verilmişti. Bu tipler daha çok İngiltere ve Almanya'nın deniz kuvvetlerinde bulunuyordu. Avusturya-Macaristan ve İtalya gibi bazı devletler Akdeniz'in daha sakin ve sınırlı sularında kısa menzilli görevler için daha küçük destroyerler inşa etmişlerdi. Örneğin, İtalyan Deniz Kuvvetleri'nin 1907'de denize indirdiği *Astore*'nin bir seferde kat edebileceği mesafe 3.335 km iken, İngiltere'nin iki kat büyük olan ve bir yıl önce göreve başlayan *Gadfly*'ının sefer menzili 4.075 km idi.

Büyük deniz gücüne sahip olan devletler mümkün olduğu kadar çok destroyer imal edebilmek için genellikle bu gemilerin hacimlerini küçük tutuyor, daha küçük deniz kuvvetlerine satılabilecek ya da onlar tarafından imal edilebilecek kadar düşük maliyetli olmalarına da dikkat ediyorlardı. Değişik destroyer sınıfları vardı. Fakat çoğunun deplasmanı 500-1.200 ton, mürettebat sayıları da 80-150 arasında oluyor ve bu destroyerlerde hem top hem de torpil atarlar bulunuyordu.

Destroyerin Muharebedeki İşlevi

Destroyerler deniz harekâtına genellikle 4 ilâ 10 arasındaki gruplar halinde katılıyorlardı. Ancak bazı filotillalarda 20 destroyer bulunabiliyordu. Ana filoya bağlı olarak hare-

Kuzey Denizi'nin güney kesiminde faaliyet gösteren Harwich Force'a bağlı bir İngiliz destroyer filosu kol düzeninde seyrediyor.

ket eden bu filotillalara hafif kruvazör gibi daha büyük savaş gemileri komuta ediyor ve çarpışmalarda değişik görevler üstleniyorlardı. Süratli gözcülük görevi yaptıkları gibi, düşmanın suüstü savaş gemilerinin ya da denizaltılarının büyük savaş gemilerine torpil saldırısında bulunmasını da engelliyor ve fırsat düşerse de düşman gemilerine kendileri torpil atıyorlardı. Destroyer deniz muharebesinin vazgeçilmeziydi ve hiçbir ana filo, destroyerlerin oluşturduğu koruyucu perde olmaksızın denize açılmazdı. Örneğin, 1916'da cereyan eden Jutland Muharebesi'nde İngiltere 73, Almanya 61 destroyer kullanmıştı.

Destroyerler muharebeye ana filo ile birlikte katıldıkları gibi, kendi başlarına da iki önemli görevi yerine getirirlerdi. Birincisi, sahil muhafaza görevi üstlendiklerinde, kıyıya yakın deniz ticaret yollarına ve limanlara yönelen düşman destroyerlerinin hedeflerine yaklaşmasını önlemekti. İkinci ve İtilaf kuvvetleri için daha önemli olan görevleri ise, Alman *U-boat*'larına karşı düzenlenen taarruzların en önemli unsuru olarak hizmet vermekti. Bu harekâtlarda daha uzun menzilli ve dayanıklı destroyer tipleri gerekiyordu. Bundan dolayı İtilaf devletleri daha sonra eski tiplerin hemen hemen iki katı büyüklükte destroyerler inşa ettiler. İngiltere'nin 1917-18'de kullanmaya başladığı W sınıfı destroyerin deplasmanı 1.529 ton, bir seferde katettiği mesafe ise 6.430 km idi.

Her gün ön plana çıkmaksızın çok önemli görevleri yerine getiren destroyerler, her tarafta dolaşmak zorunda olduklan için çok kayıp verdiler. İttifak devletleri toplam 112 destroyer kaybetti. Ancak denizaltılara karşı düzenlenen saldırıların asıl yükü Kraliyet Donanması'nın omuzlarına bindiği için kaybedilen destroyerlerin yüzde 50'sinden fazlası İngiltere'ye aitti. İtilaf devletlerinin kaybettiği toplam 62 destroyerin 53'ü ise Almanya'ya aitti.

İngiltere'nin diğer V ve W sınıfı destroyerleri gibi HMS *Windsor*'da da 4 x 101 mm (4 inç) top bulunuyordu. Bu destroyer II. Dünya Savaşı'nda da kullanılmıştır.

Akdeniz'de Deniz Savaşı 1914–16

İtilaf devletleri için Akdeniz'de hâkimiyet kurmak son derece önemliydi. Çünkü, Süveyş Kanalı sayesinde İngiltere'nin Hindistan'a ulaşmasını sağlayan en kısa yol Akdeniz'di ve bu yol üzerinden Rusya'ya askeri malzeme yardımı da yapılabiliyordu.

Akdeniz I. Dünya Savaşı'nda birçok ülke için hayati öneme sahipti. İngiltere, ticaretinin yüzde 75'ini Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı üzerinden yapıyordu. Fransa ve İtalya ise Kuzey Afrika'daki sömürgelerine Akdeniz yoluyla ulaşabiliyorlardı. Avusturya-Macaristan dünyanın birçok bölgesiyle bağlantısını Adriyatik Denizi yoluyla kuruyor, Karadeniz'e açılan Çanakkale Boğazı da Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulunuyordu. Karşılıklı deniz savaşı stratejileri bu bağları sürdürmeye veya koparmaya göre hazırlanıyordu.

Almanya *Goeben* adlı muharebe kruvazörünü Osmanlı İmparatorluğu'na verdikten sonra bu savaş gemisinin adı *Yavuz Sultan Selim* olarak değiştirildi. *Breslau*'ya ise *Midilli* adı verildi.

Goeben'in Kaçışı

İlk önemli olay 4 Ağustos 1914'te cereyan etti. Koramiral Wilhelm Souchon komutasındaki *Goeben* ve *Breslau* adlı Alman savaş gemileri Fransız Cezayi'rindeki Annaba ile Skikda'yı bombaladıktan sonra Türkiye yönünde seyrederken iki İngiliz muharebe kruvazörünün yanından çarpışmaya girmeksizin geçip gitti. Çünkü bu iki ülke henüz savaş halinde değildi. İngilizler gece yarısından hemen sonra Souchon'un peşine bir filo yolladı. Yunanistan'ın güneybatısında temas sağlandı, fakat Souchon kaçarak 10 Ağustos'ta Türkiye'ye ulaşmayı başardı. Her iki Alman gemisi Osmanlı Donanması'na devredildi. Bu olay Osmanlı devletinin 29 Ekim'de Almanya safında savaşa girmesinde önemli rol oynadı. *Goeben* (*Yavuz*) savaştan

Bir İngiliz denizaltısı Doğu Akdenizde başarılı bir seferi tamamladıktan sonra üssüne dönüyor.

Yavuz ve *Midilli* daha çok İstanbul'da kalıyor, böylece Karadeniz'e olduğu kadar Akdeniz'e de ulaşabiliyorlardı.

sağlam çıktı, fakat 1918 başlarında mayına çarparak ağır hasar gördü. *Breslau* (*Midilli*) ise battı.

1915 başlarında İngiltere ile Fransa'nın Çanakkale'yi zorlamaları haricinde büyük filolar arasında muharebe sayısı çok azdı. İngiltere kuzeydeki denizlerde kaldı, Fransa ve İtalya'nın deniz kuvvetleri ise sadece Avusturya-Macaristan'ın Akdeniz'e büyük bir çıkış harekâtı yapmasını engellemek için hazır beklediler, fakat böyle bir girişim gerçekleşmedi. Akdeniz'deki deniz muharebeleri daha çok küçük savaş gemileri arasında cereyan etti.

Denizaltı Saldırıları

İngiltere 1915 yılının Mayıs ilâ Eylül ayları arasında Çanakkale Boğazı'nda ve Marmara Denizi'nde başarılı denizaltı operasyonları düzenledi ve Osmanlı yerel ticari gemilerinin yaklaşık yarısını ve deniz kuvvetlerinin birkaç önemli savaş gemisini batırdı. *E-11* denizaltısı, sadece üç deniz harekâtında 27 buharlı gemi, 58 küçük tekne, 3 kruvazör ile *Barbaros Hayrettin* adlı zırhlıyı batırdı.

İttifak devletlerinin en büyük taarruzları Adriyatik Denizi'ndeki Kotor ile İstanbul'da bulunan denizaltılarından geldi. Bu denizaltıların döşediği çok sayıdaki mayın zaman zaman son derece büyük tahribata yol açtı. İtalyan zırhlısı *Regina Margherita* 11 Aralık 1916'da Arnavutluk açıklarında bir mayına çarparak savaş dışı kaldı. Ana deniz yolları üzerinde taarruzlar düzenleyen *U-boat*'lar daha da etkili oldular ve sadece 1917 yılında 900 İtilaf ticaret gemisini batırdıkları gibi, savaşın sonraki evrelerinde de bu etkili saldırılarını hep sürdürdüler. 1916 başlarında bazı ülkeler deniz kuvvetlerine bağlı gemilerin bir kısmını belirli bölgelerde devriye görevine tahsis edince durum değişmeye başladı. Ancak kesin darbe 1918 baharında oluşturulan konvoy sistemi ile vuruldu.

GOEBEN VE BRESLAU

Almanya'ya ait ağır *Goeben* ile hafif *Breslau* kruvazörleri Ağustos 1914'te mürettebatı ile birlikte Osmanlı Donanması'na devredildi. Bu iki gemi Karadeniz'deki Rus limanlarını bombalayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesine vesile oldu ve 1917'ye kadar Karadeniz'de kaldılar. Ocak 1918'de Akdeniz'e geçme talimatı aldılar ve 20 Ocak'ta İngiltere'nin Mondros deniz üssüne taarruz ettiler. *Breslau* battı, *Goeben* ağır hasar gördü ve savaş bitene kadar onarım halinde kaldı.

Savaş gemilerine geniş hareket imkânı vermeyen Adriyatik Denizi'nde de sık sık çatışmalar oldu. İtilaf devletleri, İtalya ile Arnavutluk arasında Otranto mayın bariyerini oluşturarak bu denizi kapalı hale getirme girişiminde bulundular. Bu yöntem amaca tam uygun olmamakla birlikte, Avusturya-Macaristan'ın 14-15 Mayıs gecesi yaptığı saldırıda 14 balıkçı teknesini batırmaktan başka bir zarar verememesinde etkili oldu. Ancak İtalyan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı küçük gemiler daha başarılı oldu. 9 Aralık 1917'de Trieste yakınlarındaki Muggia Körfezi'ne giren iki İtalyan torpido-bot muharebe kruvazörü *Wien*'i batırdı. Başka iki torpido-bot ise 10 Haziran 1918'de *Szent Isztván*'a taarruz etti. Bu gemilerin birinden atılan torpiller Avusturya-Macaristan'ın gemisini denizin dibine yolladı.

Japonya'nın çok başarılı bir denizcilik geleneği vardı. Koruma hizmetlerinde kullanılmak üzere Akdeniz'e bir destroy filotillası gönderdi.

Torpido-Botlar

Küçük ve süratli torpido-botlar savaş gemilerinde ölümcül tahribata yol açabiliyordu. Torpido-botların ana hedefleri eski tip muharebe kruvazörlerinden ve daha modern dretnotlardan oluşan filolardı.

Torpil 19. yüzyılın sonlarında geliştirilmiş bir silahtı; ilk kez hafif ve süratli torpido-botlara yüklendi. Bu gemiler ortaya çıkar çıkmaz bazı deniz kuvvetlerinin telaşa kapılmasına yol açtı. Zira küçük bir deniz kuvveti düşük maliyetli torpido-botlarla düşmanın en büyük kruvazörlerini bile batırabiliyordu. Torpido-botlar nispeten ucuz olduğu için, savunma bütçesi düşük olan ülkeler bu gemilerden satın alabiliyor ya da onlarca torpido-bot imal edebiliyordu.

Savaş başladığında birçok ülkenin deniz kuvvetlerinde torpido-bot filotillaları vardı. İki tip torpido-bot bulunuyordu. Bazıları küçük, menzilleri sınırlıydı ve bu gemiler sahillerde kullanılıyorlardı. İkinci tip torpido-botlar ise uzun menzilli devriye hizmetine de uygun olarak imal ediliyor ve daha uzak mesafelerde düzenlenen operasyonlara katılabiliyorlardı. İkincilerin yerini zamanla torpil de taşıyabilen daha büyük ve süratli savaş gemileri olan destroyerler aldı.

Sahil torpido-botlarında genellikle sadece torpil bulunmakla birlikte bazılarına makineli tüfekler de yerleştirilmişti. Bu gemilerin hayatta kalmasında sürat, savunma silahlarından daha çok önem taşıyordu. Sahillerde kullanılan torpido-botlar uzak menzilli görevlere gönderildiklerinde genellikle başka savaş gemilerinin yedeğinde seyrederlerdi. Bazıları ise torpil depo gemisi olarak anılan destek gemilerinin güvertelerine yüklenerek taşınırlardı.

Toulon limanında demirlemiş Fransa'nın Arquebuse sınıfı gemileri.

1914 yılının Haziran ayında Kiel Kanalı'nda yan yana demirlemiş Alman torpido-botları.

Deniz Muharebesinde Mas Gemileri

En başarılı sahil torpido-botu harekâtını İtalyan Deniz Kuvvetleri gerçekleştirmiştir. İtalyanlar savaş başladığı sırada torpido-bot tasarımında dünya lideriydiler. İtalya'nın önde gelen torpido-bot imalatçısı firma Società Veneziana Automobili Nautiche (SVAN) idi. Bu firmanın 16 tonluk MAS (Motobarca Armata SVAN) torpido-botları 1915-18 yıllarında Adriyatik Denizi'nde

son derece başarılı vur-kaç taarruzları düzenlemiştir. Bu torpido gemileri o kadar başarılı oldular ve düşman gemilerine verdikleri zarar o kadar ünlendi ki, milliyetçi yazar Gabriele d'Annunzio bu gemiler için "Yüze karşı bir - Hücum!" sloganını bulmuştur.

MAS torpido-botları genellikle geceleri taarruz düzenlerdi. Bu gemilerin en dikkat çekici saldırısı 10 Haziran 1918'de gerçekleşti. İki MAS torpido-bot Adriyatik Denizi'nin kuzeyindeki Premuda Adası'nın açıklarında Avusturya-Macaristan'ın *Szent István* adlı dretnotuna saat 03.00 sularında taarruz etti ve Luigi Rizzo'nun komuta ettiği *MAS-15*'ten atılan bir torpil dretnotu vurdu. Avusturya-Macaristan dretnotu üç saat içinde battı ve bu kaybın yarattığı psikolojik etki o kadar büyük oldu ki, Avusturya-Macaristan'ın ana filosu bir daha Adriyatik'e açılamadı. Bu taarruz Rizzo'nun savaşta elde ettiği ikinci büyük başarıydı. Daha önce de onun komutasındaki *MAS-9*, 9 Aralık 1917'de Trieste yakınlarındaki Muggia Körfezi'nde Avusturya-Macaristan'ın *Wien* adlı muharebe kruvazörünü batırmıştı.

Baltık Operasyonları

Sahil motorbotlarının kullanıldığı diğer önemli operasyonlar savaşın bitiminden birkaç ay sonra Rusya'da üslenmiş İngiliz kuvvetlerinin bu ülkede devam eden iç savaşa karıştıkları sırada gerçekleşti. İngiliz motorbotları bağımsızlığını yeni elde etmiş Finlandiya sahillerinde üslenmişlerdi. Bolşevik hedeflerine karşı son derece başarılı iki taarruz harekâtı gerçekleştirdiler. Deniz Yüzbaşı Augustine Agar komutasındaki üç kişilik *CMB4*, 17 Haziran 1919'da Kronştad limanındaki *Oleg* kruvazörünü batırdı. Deniz Binbaşı Claude Dobson komutasındaki yedi CMB'nin çok iyi korunan Kronştad'a 19 Ağustos'ta yaptığı ikinci taarruz harekâtında ise en büyük başarılarını elde ettiler. Dobson'un filotillası üç küçük motorbot kaybederek *Pamiat Azova* zırhlı kruvazörü ile *Petropavlovsk* dretnotunu batırdı ve *Andrei Pervozvanni* zırhlısına ağır hasar verdi.

İNGİLİZ *CMB65A*

İngiltere, çoğunluğu Thornycroft firmasının tasarımı olan çok sayıda sahil motorbotu (CMB) imal etti. 12-21 metre arasında değişen uzunluklarına göre üç tipte üretilmişlerdi. Torpiller arkaya doğru fırlatıldıktan sonra, motorbot derhal kaçarak vurulmaktan kurtulabiliyordu.

Deplasman: 10 ton
Boy: 16.7 m
Motor: 350 beygir gücü Thornycroft Y
Azami hız: 35 deniz mili
Mürettebat: 3
Silahlar: 1 ya da 2 x 457 mm torpil kovanı ve 2-4 makineli tüfek

İlk destroyerler kendilerinden küçük torpido-botlar ile mücadele etmek amacıyla geliştirildiler. 1913'te Le Havre'da iskeleye yanaşmış Fransız torpido-botları.

İtilaf Denizaltıları

Alman U-boat'ları I. Dünya Savaşı boyunca gazete manşetlerinde yer bulan başarılı operasyonlar gerçekleştirdiler. İtilaf donanmaları da kendi denizaltı filolarını savaşa sürdüler. Bunlar o kadar çarpıcı başarılar elde etmeseler de, zaferin kazanılmasında kendilerine düşen görevi yerine getirdiler.

Bütün büyük İtilaf devletleri I. Dünya Savaşı sırasında denizaltı kullanmışlardır. 1914'te en büyük denizaltı filosu 123 parça ile Fransa'nın elinde bulunuyordu. İtalya'nın elinde çoğu kısa menzilli 25, Rusya'nın ise 41 denizaltısı vardı. Savaş sırasında inşa edilen denizaltı sayısı fazla olmadı. Fransa 25, İtalya 46, Rusya ise 40 denizaltı inşa etti. Fransa'nın elindeki denizaltı tipleri eski ve güvenilmezdi. İtalya'nın gemileri lojistik açıdan sorunlu, Rusya'nın elindekilerin ise modası geçmişti. Bu iki ülkenin denizaltıları bu zaaflarına rağmen Baltık Denizi'nde ve Karadeniz'de harekât düzenleyebildiler. Fransa, İtalya ve Rusya savaşta sırayla 12, 8 ve 20 denizaltı kaybetti.

İngiliz denizaltı mürettebatı yelken bezinden ibaret bir koruyucunun arkasından gözcülük yapıyor.

1914'te dünyanın en büyük denizaltı filosunun sahibi olmayan İngiltere'nin elinde, ateşkes ilan edildiğinde en büyük ve en başarılı filo bulunuyordu. Ağustos 1914'te birkaç 17-D ve E sınıfı denizaltıyla savaşa giren İngiltere'nin bu deniz kuvvetini sadece kıyı sularda yürütülecek harekâtara uygun olan 40-B ve C sınıfı denizaltılar desteklemekteydi. Ateşkes ilan edildiğinde İngiltere'nin muharebeye katılabilecek nitelikteki denizaltı sayısı 137'ye yükselmişti. Ayrıca 78 denizaltı da inşa edilmekteydi. Savaş sırasında bu denizaltılardan 54'ü battı.

İNGİLİZ DENİZALTILARI

İngiltere değişik tiplerde denizaltılar imal etmişti, ancak bunların en önemlisi özellikle Baltık Denizi'nde ve Çanakkale Boğazı'nda aktif olan E sınıfı denizaltılardı. 1913-17 arasında bu tip 58 denizaltı inşa edildi, bunlardan 22'si batırıldı. İlk iki E sınıfı denizaltı Ekim 1914'te Baltık Denizi'ne yöneldi. Amaç, Alman yapımı motorlarındaki arızalardan dolayı modern denizaltıları felç olan Rusya'ya yardım etmekti. Diğer dört E sınıfı denizaltı Baltık Denizi'ne 1915'te ulaştıktan sonra bunlara 4 C sınıfı denizaltı da katıldı. C sınıfı denizaltılar parçalarına ayrılarak önce gemi ile Arhangel'e, buradan demiryolu ile başka bir noktaya taşındılar ve sonra mavnalarla Finlandiya Körfezi'ne ulaştırılıp parçaları tekrar bir araya getirildi.

Çok sayıda savaş gemisi batıran İngiliz denizaltılarının savaştaki en

İNGİLİZ K SINIFI DENİZALTILARI

Büyük K sınıfı denizaltılar Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin belli başlı suüstü savaş gemileriyle birlikte hareket edebilecek şekilde tasarlanmışlardı (fotoğrafta *K-6*'nın gözetleme kulesi ve mürettebatı görülüyor). Ancak buharlı türbin bacalarının su geçirmez hale getirilmesi gerektiği için K sınıfı denizaltıların dalması çok uzun zaman alıyordu. Bu denizaltılar zaman zaman büyük gemilerle ya da hatta birbirleriyle çarpışmışlar ve 1919'a kadar 17 K sınıfı denizaltıdan 5'i bu kazalarda batmıştır.

DEPLASMAN: 2.140 ton
MÜRETTEBAT: 50-60
SEYİR MENZİLİ: 5.555 km
SİLAHLAR: 10 x 533 mm (21 inç) torpil kovanı ve 3 x 102 mm (4 inç) top

önemli katkıları, İsveç malı demir cevherini Botni Körfezi'ne taşıyan Alman şilebini avlamalarıdır. Bu harekât Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanmasıyla sona erdi. Bu antlaşmanın koşullarına göre Almanya Bolşeviklerden ellerindeki İngiliz denizaltılarını teslim etmesi talebinde bulunuyordu. Son yedi İngiliz denizaltısı teslim olmayı kabul etmeyerek 8 Nisan'da Helsinki'den denize açıldı ve personelleri tarafından batırıldı.

Akdeniz'de

1915'teki Çanakkale Seferi'nde de E sınıfı denizaltılar kullanıldı. Bunlar Marmara Denizi'ni kullanan Türk ticaret gemilerini felce uğrattılar, sahil kesimlerindeki birçok tesisi bombardımana tuttular, hatta İstanbul'a kadar ulaştılar. Binbaşı Martin Masmith komutasındaki *E-11* üç devriye görevinde 27 vapur ile başka tiplerde 58 gemiyi batırdı. İngiltere bu harekâtta iki zırhlı, 1 destroyer, 5 gambot, 7 ikmal gemisi, 9 asker nakliye gemisi, 35 vapur ile başka tiplerde 188 deniz aracını avladı. Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan dört denizaltı batırıldı; 9'u Marmara Denizi'ne ulaştı, bunlardan 3'ü bu denizde cereyan eden çarpışmalarda battı.

E sınıfı denizaltılar güvenilirlik bakımından iyiydi. Ancak İngiltere savaşın en kötü denizaltılarından biri olan buharlı K sınıfı denizaltılarını da kullandı. Devasa K sınıfı denizaltılar yalnız avcılar olarak değil, Büyük Filo ile birlikte hareket edecek şekilde tasarlanmışlardı. Dost savaş gemileri denizin durgun olduğu zamanların dışında bu denizaltıları satıhta fark etmekte güçlük çekiyorlar ve bu denizaltıların suya gömülmesi adeta asırlar sürüyordu. Çarpışma ve başka tür kazalar kaçınılmazdı. Nitekim 31 Ocak 1918 gecesi İskoçya açıklarında yapılan tatbikatta, *K-4*, *K-6* tarafından batırıldı. *K-7* ise "May Adası Muharebesi" olarak bilinen olayda bir İngiliz kruvazörü tarafından sulara gömüldü.

HMS *E-11*

Fotoğrafta görülen İngiliz *E-11* denizaltısı Türklerin denetimindeki Çanakkale Boğazı'nda hizmet verdikten sonra, 1915'te Marmara Denizi'nde devriye gezmeye başladı. Bu denizaltı 23 Mayıs'ta İstanbul'a kadar ulaşarak Haliç'te demirlemiş bir Türk gemisini batırdı. Toplam 58 adet imal edilmiş olan E sınıfı denizaltılar Kuzey Denizi ve Baltık'ta da hizmet verdiler. Bu denizaltılardan 22'si batırıldı.

Deplasman: 667 ton
Mürettebat: 30
Seyir menzili: 6.655 km
Silahlar: 5 x 457 mm (18 inç) torpil kovanı ve 1 x 76 mm top

Fransız denizaltısı *Diane* Mart 1918'de nedeni anlaşılamayan bir iç patlama sonucu kaybedildi.

Irak Seferi 1917-18
Bir demiryolu hattında çalışmakta olan Hintli işçiler.

Şubat Devrimi
Düş kırıklığına uğramış Rus askerleri topluca Alman kuvvetlerine teslim oluyor.

Passchendaele Muharebesi
Yaralanmış arkadaşlarını sedye ile çamurların içinde taşımaya çalışan İngiliz askerleri.

1917 – AVRUPA İÇİN BELİRLEYİCİ YIL

1917, savaşan bütün ülkelerde savaş yorgunluğunun had safhaya ulaştığı bir yıl oldu. Artık hiç kimse savaşın kısa süre içinde sona ereceği umudunu taşımıyordu ve insanlar savaşın yüceltilmesinin yanlış olduğunu, herkese felaket getirdiğini düşünmeye başladı. Askeri önceliği ellerinde tutan ve ağırlığı Batı Cephesi'ne vermiş olan İtilaf devletleri iki büyük taarruz düzenlediler: Nivelle Taarruzu ve Passchendaele Muharebesi. Bu iki taarruzda 1.380.000 insan hayatını kaybetti, yaralandı ya da esir düştü. Almanların kayıp sayısı ise 884.000'e ulaştı. Yine de, Fransa Ordusu dışında, cephede moral çökmedi ve askerlerin çoğu savaş uzasa da eninde sonunda biteceği duygusu içine girdi.

1917 yılının sonlarına gelindiğinde her iki taraf da belirli başarılar elde ettiler. Almanya Rusya'nın savaş dışı kalması sayesinde artık iki cephede savaşmak zorunda değildi. Bununla birlikte hiçbir kural tanımaksızın yürüttüğü denizaltı taarruzları, İtilaf devletlerinin gecikerek de olsa konvoy sistemini oluşturmalarından sonra etkisini yitirdi ve Almanya ablukadan daha çok zarar görmeye başladı. ABD Nisan ayında Almanya'ya savaş ilan edince, Fransa ve İngiltere umutlarını bu ülkeye bağladılar. Ama yeni bir müttefik bulmanın getirdiği rahatlama duygusu, Amerikalıların 1918 yılına kadar Avrupa'daki savaşa kayda değer bir askeri katkıda bulunamayacağı bilgisini alınca ortadan kalktı.

Sahil, Müstahkem Mevki ve Demiryolu Topları
155 mm'lik bir Fransız tren topu atış yapıyor.

Caporetto Muharebesi
Almanların yönettiği taarruzdan sonra geri çekilen İtalyan askerleri.

Kafkaslar'daki Son Muharebeler 1917-18
Osmanlı kuvvetlerine atış yapan bir sahra topu.

Arras Muharebesi

İngiliz Sefer Kuvveti'nin 1917'de gerçekleştirdiği ilk büyük taarruz, Kanadalı askerlerin zapt edilmesi imkânsız gibi görünen Vimy Sırtı'nı ele geçirmesiyle iyi başladı, ama bir süre sonra Hindenburg Hattı'nın inanılmayacak kadar güçlü müstahkem mevkileri önünde durdu.

Savaşın ilk yıllarında (1915 ve 1916'da) düzenlediği taarruzlarda çok sayıda kayba yol açtığı için ağır eleştirilere maruz kalan Fransız Başkomutan Mareşal Joseph Joffre Aralık 1916'da görevinden alındı. Onun yerine atanan coşkulu General Robert Nivelle'in planına göre, İngiliz ve Fransız kuvvetleri 1917'nin başlarında Alman cephe hatlarını yarma girişiminde bulundu. Fakat Nivelle'in bu stratejisi, 32 km geri çekilen Almanların Şubat sonu ile Nisan başı arasında Arras ile Soissons arasında yeni ve çok daha güçlü Hindenburg Cephe Hattı'nda mevzilenmelerinden başka bir sonuç yaratmadı. Almanlar, Nivelle'in taarruz etmeyi tasarladığı bölgede, yerle bir edilmiş köyler, yıkılmış köprüler ve tahrip edilmiş yollarla kaplı bomboş bir arazi bıraktılar.

Vimy Sırtı yakınlarında Kanadalı askerler bir dekovil hattıyla malzeme taşırken, Alman tutsaklar da cephe gerisine götürülüyor.

TEMEL VERİLER

Tarih: 9 Nisan – 15 Mayıs 1917

Yer: Arras'ın doğusundaki Artois

Sonuç: Başlangıçta önemli başarılar elde eden İngiliz Sefer Kuvveti bu muharebeden savaşın genel gidişini etkileyebilecek bir zaferle çıkamadı.

Nivelle bu gecikmeye rağmen planını uygulamaya devam etmekte kararlıydı. Çünkü bütün generalleri değilse de üstündeki politikacıları savaşın kazanılmasını sağlayacak bir yeni taarruz yöntemi keşfettiğine ikna etmişti. Mareşal Douglas Haig'e bağlı İSK 9 Nisan'da Artois'da Nivelle'in taarruzunun açılış hamlesini yaptı. İki İngiliz ordusu –General Henry Horne komutasındaki Birinci Ordu ile General Edmund Allenbys komutasındaki Üçüncü Ordu– bu taarruzda ön saflarda yer alıyorlardı. Bu iki ordu Scarpe Nehri'nin her iki yanından Arras'ın doğusuna doğru ilerledi. Karşılarında General Ludwig von Falkenhausen komutasındaki Alman Altıncı Ordu'su bulunuyordu. İngiliz komutan Haig, Nivelle'in stratejisini pek güvenilir bulmadığı için, İSK'nin Fransız komutanın emri altına sokulmasından memnun değildi. Aslında Haig'i Nivelle'in planına uymaya zorlayan İngiltere'nin yeni başbakanı David Lloyd George'du.

Kanlı Nisan

Kraliyet Hava Kuvvetleri taarruza yardım etmek için çok çaba harcadı, ama "Kanlı Nisan"da ezici sayısal üstünlüklerine rağmen, eskimiş uçakları havada geçici bir egemenlik kurmak adına birçok kayba uğradı. Hazırlık bombardımanı beş gün sürdü. Fakat 2.500 top kullanılan bu bombardıman, Almanların asıl taarruzun başlamak üzere olduğunu öğrenmelerine de yol açtı. İlk gün, özellikle Arras'ta Allenby'nin kuvvetlerinin Almanları 3 km geriletmesiyle iyi geçti. Aynı gün içinde Horne'un komutası altındaki Kanadalılardan oluşan kuvvetler de zapt edilmesi imkânsız gibi görülen Vimy Sırtı'na hücum ederek fırtına gibi estiler. İtilaf kuvvetlerinin geniş bir alanı kaplayan Hindenburg Hattı'nın bir bölümü ile karşılaştıkları ve müstahkem Monchy-le Preux köyünü ele geçirmek için çarpıştıkları Scarpe'ın güneyinden gelen haberler pek umut verici olmamakla birlikte, bu köy de 11 Nisan'da düştü.

Haig, aynı gün güneyinde konuşlanmış olan General Hubert Gough'un Beşinci Ordu'sunu Hinden-

Arras Muharebesi'nde bir hedefe atış yaptıktan sonra sahra topunu değişik bir hedefe yöneltmekte olan İngiliz topçuları.

burg Hattı'nın başka bir kesimine yönlendirerek taarruz hattını genişletti. İyi yönetilmeyen bu taarruz başladığı anda, özellikle Bullecourt köyü çevresinde durakladı. Gough'un komutasındaki Avustralyalı askerler Batı Cephesi'ndeki en büyük kayıplarını burada verdiler. Haig, Nivelle'in ertesi gün başlayacak büyük taarruzundan haber beklemek üzere 15 Nisan'da hücumu durdurdu. Fransız kuvvetlerinin taarruzu tam bir felaketle sonuçlandı. Haig, Nivelle'in kuvvetlerine yönelmiş Alman kuvvetlerinden bir kısmını kendi üzerine çekmek amacıyla, 23 Nisan'da Arras çevresindeki muharebeyi yeniden başlatmak zorunda kaldı. Sonraki iki gün içinde bazı başarılar elde etti, fakat ilerleme hızı kısa süre sonra düştü. Zaten yorgun olan İngiliz kuvvetleri Mayıs sonlarında iyice hırpalanmıştı.

Taarruz Devam Ediyor

Haig, bu muharebede uyguladığı taktiklerden dolayı bazı politikacıların sert eleştirilerine maruz kaldı. Ancak askeri çevrelerde Arras Muharebesi, Vimy Sırtı ele geçirildiği için askeri başarı olarak değerlendirildi. İngiltere bu çarpışmalarda 150.000 kadar ölü ve yaralı verdi. Bu rakam taarruz kuvvetleri için olağan sayılanın altındaydı. Alman kuvvetleri ise 100.000 kayıp verdi. Fransız Ordusu'nun tamamen dağıldığı bu savaştan sonra, yılın geri kalanında ve 1918'de Batı Cephesi'ndeki İngiliz-Fransız müşterek savaş çabasının asıl yükü İngiliz Sefer Kuvveti'nin omuzlarına bindi. Haig yeniden taarruza geçmek zorunda kalacak, ama bu defa saldırı alanını kendi seçecekti: Flandre bölgesi.

Nisan ayındaki Arras Muharebesi'nin bir bölümü olan Scarpe Muharebesi'nde bir tankın çevresindeki İngiliz askerleri.

KANADA SAVAŞTA

Kanada savaşta İtilaf kuvvetlerine çok büyük katkılarda bulundu. Kanada Sefer Kuvveti'ne bağlı 418.000 kadar Kanadalı, denizaşırı ülkelerde çarpışmalara katıldı. Bunların dışında 13.000'i İngiltere Hava Kuvvetleri'nde olmak üzere, 21.000 Kanadalı da başka alanlarda savaşa katıldı. Savaşta 56.000 Kanadalı hayatını kaybetti, 154.000'i yaralandı ya da esir düştü. Kanada'nın savaşa katkıları bununla sınırlı kalmadı. İtilaf kuvvetleri için çok miktarda gıda maddesi üretti; tersanelerinde 1.000 gemi imal etti. Kanada'daki fabrikalar 1917 yılına gelindiğinde Britanya'nın şarapnel ihtiyacının yarısından fazlasını ve muazzam miktarda ağır top mermisi üretiyorlardı.

Kanadalı askerler Arras yakınlarında Fransız sivillerden portakal satın alıyor.

Hafif Bombardıman Uçakları

Esas olarak savaş alanının üzerindeki veya hemen gerisindeki çeşitli hedeflere taarruz amacıyla geliştirilen hafif bombardıman uçakları, daha sonraları dost kuvvetlerin önündeki düşman mevzilerini imha etmek amacıyla düzenlenen taarruzlara doğrudan destek amacıyla da kullanıldılar.

Savaş yıllarında daha güçlü motorlar üretildikçe, bu tip savaş uçakları da giderek geliştirildi. Güçsüz motorlarıyla bir pilotla havalanmak için bile çok çaba harcamak zorunda kalan ilk uçaklardan farklı olarak, bu hafif bombardıman uçakları pek ağır olmayan bir bomba yükünü de taşıyabiliyor ve cephe hattının üzerindeki ya da yakınındaki hedeflere yönelik taarruzlarda kullanılıyorlardı. Bazıları uzun menzilli görevlerde de kullanılıyordu, ama bu istisnai bir durumdu. Savaşta hizmet veren hafif bombardıman uçaklarının çoğu iki kişilik, tek motorlu ve çift kanatlı uçaklardı. Ancak üç motorlu, üç ya da dört mürettebatı olan hafif bombardıman uçakları da vardı. Almanya'nın ilk kez 1916'da ürettiği AEG G serisi uçakları bunlardandı.

İngiltere ve Fransa'nın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler hafif bombardıman uçakları ürettiler. Fakat hem bu iki ülke hem de diğer savaşan ülkeler avcı uçaklarını veya çok işlevli savaş uçaklarını da hafif bombardıman uçağı olarak kullandılar. Avcı uçaklarının taşıyabileceği bomba ağırlığı daha az olmakla birlikte, taarruzdan zarar görmeden çıkma olasılığı yüksek olduğu için hafif bombardıman uçağı gibi kullanıldılar. Çok amaçlı tasarımları olan diğer uçak tipleri hem keşif hem de hafif bombardıman işlevlerini güçlük çekmeden yerine getirebiliyorlardı.

İngiltere'nin Mart 1917'de hizmete soktuğu Airco DH-4 gündüz bombardıman uçağı, yüksek manevra kabiliyetine sahip olduğu gibi çok amaçlı kullanıma da elverişliydi.

Hafif bombardıman uçakları, hem daha yavaş hem de daha az silahlı oldukları için genellikle avcı uçaklarının eşliğinde görev yapıyorlardı.

İngiltere'nin ilk bombardıman uçağı Kraliyet Uçak Fabrikası'nda 1912'de imal edilen BE-2'ydi. Ne

VOISIN 3

Fransa'nın savaşta kullandığı itici pervaneli Voisin 3 tipi çift kanatlı uçak, 1914 sonunda standart olarak makineli tüfek taşıyan ilk savaş uçağıydı. Çelik iskeleti sayesinde çok sağlamdı. Kısa menzilli destek hizmetlerinde başarılı bulunan bu hafif bombardıman uçağı, stratejik bombardıman uçağı olarak da kullanılmıştır. Örneğin, 27 Mayıs 1915'te 18 Voisin 3 Almanya'daki iki zehirli gaz fabrikasına başarılı bir taarruzda bulunmuştur. Bu uçaklardan birkaçını Rusya satın almıştır.

Motor: 120 beygir gücü Salmson 9M
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 3.350 m
Azami hız: 105 km
Silahlar: 100 kg bomba; 1 x 8 mm (0.315 inç) makineli tüfek

var ki, bu uçağın iki kişilik müretteba tı hedefe ancak hafif bombalar atabiliyor ve savunma amacıyla yanlarında sadece bir tüfek ya da tabanca bulundurabiliyorlardı. Bu tipten sonra üretilen RE-7 cepheye ancak 1915 yılında ulaşabildi. Ama bu uçakların motorlarının yeterince güçlü olmadığı ve gereken miktarda silah taşıyamadıkları ortaya çıktı. Ancak 155 kg bomba taşıyabilen bu uçaklara hiç olmazsa korunma amaçlı bir makineli tüfek veriliyordu. İngiltere'nin hafif bombardıman işlevi için kullandığı diğer uçak tipleri, Amerikan ordusunda da önemli hizmetler veren Airco'nun tek motorlu DH-4'ü ile aynı şirketin daha başarısız olan çift motorlu DH-9 tipi uçağıdır.

Fransız Tasarımları

Fransa'nın hafif bombardıman uçakları da benzer şekilde geliştirildi. Voisin firması muhtemelen en önemli imalatçıydı ve bu firmanın iki kişilik Voisin 3 modeli makineli tüfek taşıyan ilk savaş uçağı oldu. Bu uçak 1914'te hizmet vermeye başladı. Voisin 3'ün taşıyabileceği bomba ağırlığı 100 kg idi, ama bu modelden 800 adet üretildi. Zamanla üretilen yeni modellerin daha üstün özellikleri vardı. Voisin 8 modeli hafif bombardıman uçağı 1916 sonlarında kullanılmaya başlandı. Bomba taşıma kapasitesi yüzde 80 artırılırken sürat ve kıvraklıktan feragat edilmiş bu modelden beklenen gece bombardımanlarında daha fazla tahribat yapmasıydı. 1918 başlarında üretimi tamamlanan Voisin 10'un motoru daha iyi olduğu gibi, Voisin 3'ten üç kat fazla bomba taşıyabiliyordu. Hafif bombardıman işlevine sahip diğer savaş uçakları da çok amaçlı Breguet B2 ve B4 ile Salmson 2 idi. Bunlardan Breguet tipleri 1915-18 yıllarında savaşa katıldı. Salmson'lar ise Batı Cephesi'nde 1918'in başlarında göklerde görülmeye başlandı.

BE-2

BE-2'nin tasarımını savaş başlamadan önce Geoffrey de Havilland yapmıştı. 1916 yılına kadar kullanımda kalan bu uçaklardan biri, İngiltere'nin 1914'te Fransa topraklarına inen ilk uçağı olmuştur. Yardımcı pilotun kullanmak zorunda kaldığı başka bir BE-2, hava savaşlarında o kadar başarılı olmuştur ki, pilotu Victoria Haçı'na layık görülmüştür.

Motor: 70 beygir gücü Renault
Müretteba t: 2
Azami irtifa: 3.000 m
Azami hız: 112 km
Silahlar: Elle atılan bombalar; tabanca ya da tüfek

Fransa'nın Breguet tipi XIV B2 hafif bombardıman uçağı 1917 yazında savaşa sürüldü.

Almanya'nın Yanıtları

Almanya 1915-17 yıllarında LVG C-II tipi iki kişilik uçakları kullandı ve İtilaf devletleri gibi birçok tipte hafif bombardıman uçağı üretmedi. Alman Hava Kuvvetleri hafif bombardımanlarda avcı uçaklarını kullandı. Benzer operasyonlarda kullanmak üzere yerdeki hedeflere taarruz edebilecek ya da çok amaçlı uçaklar imal etmeyi tercih etti. Örneğin, LVG firmasının imalatı olan C-V, 1917 ortalarında hizmete girerek, keşif, hafif bombardıman ve yerdeki hedeflere taarruz görevlerini ateşkes ilan edilinceye kadar başarıyla yerine getirdi.

Nivelle Taarruzu

General Robert Nivelle geniş çaplı bir taarruzla büyük bir yarma harekâtının başarılı olacağına ikna ettiği İtilaf hükümetlerinin desteğini aldı. Ancak planladığı taarruz kısa süre sonra durduruldu, ağır kayıplara ve geniş çaplı bir isyana yol açtı.

TEMEL VERİLER

Tarih: 16 Nisan – 9 Mayıs 1917

Yer: Aisne Nehri boyları

Sonuç: Fransız kuvvetleri ağır kayıp karşılığında çok az toprak kazanınca askerler arasında disiplinsizlik patlak verdi.

Fransa'nın Batı Cephesi'nde Nisan 1917'de gerçekleştirdiği büyük taarruza İkinci Aisne Muharebesi de denir ve eşzamanlı olarak düzenlenen ikincil bir hücum ise Üçüncü Champagne Muharebesi olarak bilinir. Bununla birlikte her iki muharebe de fikir babaları olan ve Aralık 1916'dan itibaren Fransız Ordularının başkomutanı görevini yürütmeye başlayan General Robert Nivelle'in adından dolayı, daha yaygın olarak Nivelle Taarruzu diye anılır. Nivelle yüksek hitabet yeteneğiyle insanları kolayca ikna edebilen bir komutandı ve sorumlu olduğu siyasetçileri, Craonne ile Saissons arasında kalan, ormanlarla kaplı bir dizi tepeden de geçen Chemin des Dames [Hanımlar Yolu] boyunca yapılacak bir taarruzun, İtilaf devletlerinin 1914'ten beri bir türlü yapamadıkları nihai yarma ile sonuçlanabileceğine ikna etti. Ancak Nivelle'in savaşı "48 saatte" kazanacağı yönündeki böbürlenmeleri hem Fransız hem de İngiliz generaller tarafından pek de inandırıcı bulunmadı.

Nivelle'in taarruz planı daha önce denenenlerden pek farklı değildi, ama çok daha büyük ölçekliydi. 1.200.000 asker ve 7.000 topluk dört ordudan oluşan Fransa Yedek Ordular Grubu, Soissons ile Reims arasında 64 km'lik bir cepheye yerleşti. Karşılarındaki General Max von Boehn ile General Fritz von Below komutasındaki Alman Yedinci ve Birinci Ordularının mevcudu daha azdı, ama Almanların hayati önemde iki üstünlükleri vardı. Bunlardan birincisi, Nivelle'in ilerleme hattı üzerinde yer alan kayalık tepelerdeki çok sağlam savunma hatları, diğeri ise muharebe planlarını ele geçirdikleri için Fransız Ordusu'nun ne zaman saldıracağını bilmeleriydi.

Hazırlık Taarruzları

Birçok kez ertelenen taarruz, on gün süren hazırlık bombardımanından sonra 16 Nisan'da başladı. Ana taarruz Chemin des Dames hattında General Olivier Mazel'in Beşinci ve General Charles Mangin'in Altıncı Orduları tarafından sürdürülüyordu. Gelgelelim, büyük kayıplara rağmen çok az ilerleme sağlayabildiler. Boehn'in kuvveti daha muharebenin ilk gününde Fransız kuvvetlerine 40.000 kayıp verdirdi, yeni Fransız tanklarından 150'sini savaş dışı bıraktı. Below'a karşı General François Anthoine'ın Dördüncü Ordu'su tarafından ertesi gün Reims'in doğusunda başlatılan bir sonraki saldırı da benzer bir kaderi paylaştı.

Nivelle ilerleme kaydedilememesine rağmen 20 Nisan'a kadar kuvvetlerini saldırıya zorladı, vaat et-

NİVELLE TAARRUZU
Taarruzun en büyük hücumları 16-20 Nisan tarihleri arasında yaşandı, ama muharebe birkaç hafta daha sürdü.

Muharebenin sadece bir noktasında, alçak bir yol üzerinde hayatını kaybetmiş Fransız askerleri. Nivelle'in böbürlenmelerinin ağır bedeli.

tiği yarma bir türlü gerçekleşmedi. Hiçbir fayda sağlayamayacağı giderek daha çok belli olan taarruzlara nihayet 9 Mayıs'ta son veren Nivelle'in kuvvetleri son anda, 5 Mayıs'ta Chemin des Dames'ın geçtiği dağlık kesimde küçük bir bölgeyi ele geçirmeyi başardı. Ne var ki 187.000 kayıp karşılığında gelen bu başarı bir teselli bile olamazdı. 15 Mayıs'ta Nivelle görevinden alındı, yerine General Philippe Pétain atandı. İtilaf devletlerinin gelecekteki stratejileri açısından belirleyici olacak bir adım da, Fransa genelkurmay başkanlığı görevine General Ferdinand Foch'un atanması oldu.

İSYAN

Nivelle'in başarısızlığı, zaten uzun süredir çok ağır koşullara tahammül etmeye çalışan Fransız Ordusu'nun moralini iyice bozdu. Sadece son çarpışmalardaki ağır kayıplar değil, yetersiz tayınlar, maaşların düşüklüğü ve dinlenme olmaması gibi etkenler de Fransız askerlerinin isyan etmelerine yol açtı. Nisan ayının son haftasında patlak veren bu huzursuzluk Haziran ortasına kadar devam etti. İsyana birçok birlik katıldı ve bazı askerler idam edildi, ama asilerin çoğu görev başına dönmeye ikna oldu. Fransız Ordusu sonbahara kadar muharebeye hazır hale gelemedi. Ancak Almanlar bu kargaşadan yararlanamadılar. Çünkü o kadar sert bir sansür uygulanmıştı ki isyandan ancak sona erdikten sonra haberdar olabildiler.

GENERAL ROBERT NIVELLE

Nivelle (1856-1924) 1914'te sıradan bir albay iken hızla terfi etmiş, Nisan 1916'da Verdun'deki Fransız İkinci Ordu'sunun komutanlığına getirilmişti. Çok güç durumdaki bir müstahkem mevkide yaptığı savunma Nivelle'in halk arasında itibar kazanmasını sağladı. Buna eklenen karizması sayesinde Aralık 1916'da Fransız Ordusu'nun başkomutanlığına atanan Nivelle, savaşı "48 saat içinde" sona erdirecek büyük bir taarruz planladı. Ancak Nisan 1917'de gerçekleştirdiği ve kendi adıyla anılan bu taarruz felaketle sonuçlanmakla kalmadı, Fransız Ordusu'nda kitlesel bir isyana da yol açtı. Nivelle Mayıs ayında görevinden alındı.

Nivelle'in başkomutanlığı kısa sürdü.

Bu çarpıcı ancak muhtemelen düzmece fotoğrafta, Nivelle Taarruzu'nun en şiddetli anlarında bir Fransız hücumunu püskürten Alman askerleri görülüyor.

Fransız ve Alman Tankları

Fransa ve Almanya savaş sırasında kendi zırhlı savaş araçlarını ürettiler. Fransa üç tip tank üretip hizmete sokarken Almanya bir tip tank üretti ve zaman zaman da ele geçirdiği İngiliz tanklarını kullandı.

Fransa, zırhlı araçlarla savaş yöntemi taraftarlığında, İngiltere'den sonra ikinci sırada yer alır. Zırhlı araç imali programlarının arkasında belirli bir güdüm olmayan bu iki müttefik ülke, tanklarını birbirlerinden bağımsız olarak üretip geliştirdiler. Fransızların zırhlı arabaları siper savaşına geçilinceye kadar askeri bakımdan çok önemliydi ve Fransız Savaş Bakanlığı'nda görevli birkaç açık fikirli insan, karayollarının dışında çalışabilecek araçların Batı Cephesi'ndeki kilitlenmeyi kırabileceğine inanıyordu. Bu fikrin destekleyicileri arasında en etkili olanı, Aralık 1915'te silah alımından sorumlu Fransız generale zırhlı ve paletli bir savaş aracı imal edilmesi önerisinde bulunan Topçu Albay Jean-Baptiste Estienne'di. Estienne'in önerisi çekici ve uygun bulundu. Fransa 31 Ocak 1916'da 400 adet *chars d'assault* (taarruz arabası) sipariş etti.

1917 yılında Fransız Ordusu'na teslim edilmeden önce fabrikada kamufle edilen bir St. Chamond tankı.

İlk Fransız Tasarımları

Fransa'da ilk tank siparişini alan Schneider firması, ABD malı Holt marka traktörden hareketle geliştirilen bir şasi üzerine oturtulmuş kutu benzeri bir üstyapı tasarımı hazırladı. Bu aracın ağırlığı 13 ton, azami hızı saatte 6.5 km idi. Bu tankların üretiminde, daha çok zırh levhalarının zor bulunmasından kaynaklanan sonu gelmez gecikmeler oluyordu. İlk Schneider tankı ordunun eline 8 Eylül 1916'da geçti. Aynı yılın Kasım sonunda üretilen tank sayısı sadece yediydi. Oysa bu tarihe kadar 400 tank üretilmesi planlanmıştı. Schneider firması siparişi aldığı tarihten itibaren beklenen sayıda tank üretmek için uğraşıp dururken, başka bir tasarım firması olan St. Chamond'a Nisan ayında teslim etmesi koşuluyla 400 tank sipariş edildi. Bu ikinci firmanın ilk örneği Schneider'den çok farklı değildi, yüzde 70 oranında daha ağırdı.

Her iki modeli de çarpışmalarda beklenen başarıyı gösteremeyen bu

RENAULT FT-17

1917'de Fransa'da imal edilen FT-17 kendi etrafında dönebilen tareti olan ilk tanktı. Arazide hareket yeteneği yeterliydi ve 1918 boyunca Batı Cephesi'nde hem Fransız hem de Amerikan kuvvetleri tarafından kullanıldı.

Ağırlık: 6.5 ton
Mürettebat: 2
Azami hız: 10 km
Zırh kalınlığı: 16 mm
Silahlar: 1 x 8 mm (0.315 inç) makineli tüfek ya da 1 x 37 mm (1.46 inç) top

tanklar, yüksek oldukları için kolay topçu hedefi oluyorlardı. Ayrıca motorları hiç güvenilir değildi ve en kötüsü siper aşma becerileri oldukça zayıftı. St. Chamond diğerinden daha kötüydü. Çünkü hem daha ağır olduğu için çamura daha kolay saplanıyor hem de üst kısmının ağırlığı daha çok ön tarafa verildiği için üzerinden geçmeye çalıştığı siper çukuruna düşüyordu.

Hem Schneider hem de St. Chamond tipi tanklar Nisan 1917'de cereyan eden Nivelle Taarruzu'ndaki çarpışmalarda çok az başarı elde edebildiler. Savaşın sonraki yıllarında bu tanklardan çok azı kullanıldı ve yerlerini Renault FT-17 model hafif tanklar aldı. Çok daha hafif ve daha küçük olan bu tanklar savaşın sonraki evrelerinde hem Fransız Ordusu hem de Amerikan Sefer Kuvveti tarafından kullanıldılar. Arazide önceki tiplerden daha başarılı olan Renault'nun döner tareti 360 derecelik atış imkânı sağlıyordu, fakat ince zırhından dolayı top mermileri karşısında korunmasız kalıyordu.

ALMANLARIN KUŞKUCULUĞU

Alman Yüksek Komuta Heyeti tanklardan fazla etkilenmedi. Çünkü bu araçlarda mekanik arızalar ortaya çıkıyor, hem engebeli arazilerde hem de topçu ateşi karşısında zayıf kalıyorlardı. Almanların imal ettiği tank 1917 sonundan itibaren muharebelere girmeye başladı. Ancak Almanya'nın içinde bulunduğu hammadde kıtlığından dolayı tank üretimi sınırlı kaldı.

A7V Panzerkampfwagen bir bakıma savaşta kullanılan en büyük tanktı. Büyük bir kutuyu andıran gövdesine 16 personel yerleşebiliyordu ve ön taraftaki 57 mm (2.24 inç) topu ve altı ağır makineli tüfeği ateş gücünü oluşturuyordu. A7V bıktırıcı derecede hantaldı, mekanik arızaya yatkındı ve üst kısmı o kadar ağırdı ki eğimli bir arazide hareket ederken her an devrilecek gibi oluyordu. Bu tanklardan sadece birkaç düzine üretildi ve İngilizlerden ele geçirilip yenilenen tankların sayısı daha fazlaydı. Almanlar ele geçirdikleri bu tankları savaşın sonraki dönemlerinde de kullandılar.

PANZERKAMPFWAGEN A7V

Almanya'nın çok büyük A7V tipi tankı 1917 sonlarında hizmete girdi. Ağırlık merkezi fazla yukarıdaydı ve yetersiz motorları yüzünden arazide hareket kabiliyeti düşüktü.

AĞIRLIK: 32 ton
MÜRETTEBAT: 16
AZAMİ HIZ: 13 km
ZIRH KALINLIĞI: 30 mm
SİLAHLAR: 1 x 57 mm (2.24 inç) top; 6 x 7.92 mm (0.312 inç) makineli tüfek

Havalandırma sistemi iyi olmayan, ince zırhlı Schneider marka tankın en önemli eksikliği, iç kısmındaki yakıt tanklarının yeterince korunmamış olmasıydı.

Messines Muharebesi

Önce lağım döşenip asıl taarruzun bundan sonra başlatıldığı Messines Sırtı'ndaki muharebe, tüm savaşın en katı biçimde planlanmış ve en sıkı biçimde yönetilmiş muharebesidir. Alman cephe hattının alınamaz diye düşünülen bir kesiminin birkaç saat içinde ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır.

TEMEL VERİLER

TARİH: 7 – 14 Haziran 1917

YER: Belçika'nın güneybatısındaki Messines Sırtı

SONUÇ: İngiltere, kesin bir zafer kazandığı bu muharebede önemli bir Alman çıkıntısını ele geçirmiştir.

Fransız Ordusu'nun Nivelle Taarruzu'nda uğradığı ağır yenilgi ve bunun yol açtığı isyan yüzünden felç oluşunun ardından, Mareşal Haig'in komutası altındaki İngiliz Sefer Kuvveti 1917'nin ortalarından itibaren İtilaf devletlerinin Batı Cephesi'ndeki temel gücü haline geldi. Haig, Flandre'daki Ypres çevresinde geniş çaplı ve uzun süreli olarak planlanan bir taarruz başlatmaya karar verdi. Amacı bu bölgedeki Alman hatlarını yarıp geçmekti. Ana taarruzu başlatmadan önce, Ypres'in hemen güneyindeki Messines kasabası çevresindeki yüksek bölgede yer alan küçük bir Alman çıkıntısını ortadan kaldırmak zorundaydı. Messines Sırtı'nı ele geçirme görevi General Herbert Plumers komutasındaki İkinci Ordu'ya verildi. Bu orduda çok sayıda Avustralyalı ve Yeni Zelandalı asker de bulunuyordu.

Taarruz Hazırlıkları

Plumer bu görev için birçok bakımdan en uygun komutandı. Düşünceli ve titiz bir komutan olarak hak edilmiş bir ünü vardı, ayrıca 1915'ten beri Flandre'da görev yaptığı için bölgeyi iyi tanıyordu. 1916 yılının ortalarından beri bu tepeye yapılacak bir taarruzu planlamakta olan Plumer, Alman siper hatlarının altına çok sayıda lağım kazılması talimatı vermişti. Bunun için gereken muazzam kazı çalışmaları Ocak 1917'de başladı. Bu tehlikeli iş sırasında toplam 8.000 metre uzunluğunda tünel kazıldı, çıkarılan topraklar ortadan kaldırıldı ve bütün bunlar Almanlara fark ettirilmeden yapıldı. Almanlar, biri hariç 21 tünelin farkına varmadılar. Kazılan tünellere yüzlerce ton ağırlığında yüksek patlayıcı yerleştirildi.

Plumer, taarruzun ilk aşamasında verilecek kayıp sayısını düşük tutmak amacıyla top, tank ve zehirli gazdan da mümkün olduğu kadar yararlanmayı planlamıştı. Bölgedeki hava üstünlüğü, Alman Hava Kuvvetleri'nin savaş uçakları da çarpışmalara müdahale edemeyecekti.

21 Mayıs'ta başlatılan hazırlık bombardımanında 2.300 kadar ağır top ile 300 havan topu kullanıldı. Bombardımanın şiddeti yedi gün sonra artırıldı. Bir hafta daha süren topçu atışından sonra, 7 Haziran

Messines Sırtı'ndaki taarruzun yaratıcısı General Herbert Plumer (elinde baston olan).

Messines Sırtı'ndaki Alman mevzilerinde nasıl bir yıkım yaşandığını gösteren bir fotoğraf.

İngiliz kuvvetleri Messines Sırtı'nın zirvesine doğru ilerliyor. Savunmadaki Alman askerleri ise ciddi bir direniş gösteremeyecek kadar şaşkındılar.

günü saat 03.10'da sağlam kalmış lağımlardan 19'u patlatıldı. Gökyüzüne devasa enkaz bulutlarının yükseldiği bu eşzamanlı patlamalarda tahminen 10.000 Alman askeri hayatını kaybetti. Bundan sonra İkinci Ordu'ya bağlı dokuz tümen, açılan baraj ateşinin ardından 14.5 km uzunluğunda bir cephe hattında hücuma geçti. İngiliz topçuları mermilerini ilerleyen piyade arkadaşlarının hemen önüne düşürüyorlardı. O kadar isabetli atışlar yapılıyordu ki Alman askerleri başlarını siperlerinden çıkaramaz hale geldiler. Savunma hatlarında hayatta kalan Alman askerleri büyük bir şaşkınlık içindeydi, bu nedenle Plumer'in kuvvetleri ilerlerken kayda değer bir direnişle karşılaşmadı. Taarruz başladıktan 3 saat sonra hedeflerinin tamamını ele geçirdiler.

Muharebenin Sonuçları

Almanlar daha önceden de yaptıkları gibi, ertesi gün çok şiddetli bir karşı taarruzda bulunmayı denediler ama her yerde geri püskürtüldüler. İngilizleri tepeden atma çabaları, şiddeti azalarak da olsa, 14 Haziran'a kadar devam etti. Bu tarihte ise çıkıntının tamamı Plumer'in eline geçmiş bulunuyordu.

Bu muharebede Plumer 17.000 kayıp verdi. Almanlar savunma pozisyonunda oldukları halde I. Dünya Savaşı'nda pek rastlanmayan bir şekilde, 7.500'ü esir olmak üzere, toplam 25.000 kayıp verdiler. Savaşın ortalama rakamları dikkate alındığında, Messines Muharebesi İngiliz Sefer Kuvveti için büyük bir başarıydı. Ancak bu, sınırlı hedefleri olan sınırlı bir taarruzdu. Haig'in Flandre'da planladığı asıl taarruz henüz başlamamıştı.

Taarruzdan önceki yoğun hazırlık bombardımanı sırasında Messines Sırtı'nın İngiliz tarafından görünüşü.

Mayın Savaşı

Siper savaşında düşmanın cephe hattının altına yerleştirilen çok miktarda yüksek düzeyli patlayıcı yaygın olarak kullanılıyor ve savunma hatlarını imha etmekle kalmayıp hayatta kalan askerleri savaşa devam edemeyecek derecede şoka da uğratan bu lağımlar çok etkili oluyordu.

Günümüzde kullanılan kara mayınlarının ilk tipleri I. Dünya Savaşı sırasında geliştirildiler. Ancak bu mayınlar oldukça ilkel araçlardı. Örneğin, Almanya tankları imha etmek amacıyla havan toplarında kullandığı bombaları toprağın altına gömerek patlatmak gibi bir yönteme de başvurmuştu. I. Dünya Savaşı'nda başka türlü uygulanan mayın savaşı esas olarak düşmanın cephe hattının altına kazılan çukurlara yüksek patlayıcı özellikli maddeler yerleştirip bunları patlatmak şeklinde yürütülüyordu. Ancak patlayıcıları bu şekilde yerleştirmek çok tehlikeliydi. Çünkü askerler çöken tünellerin içinde kalabiliyor, su baskınına ya da zehirli gaza maruz kalabiliyorlardı. Ayrıca düşman da kazılan tünellere gizlice kamufle denilen patlayıcılar yerleştirip askerleri kazdıkları tünelin içine gömebiliyorlardı. Sabit savaş tarzı, tünel kazmak için gereken zamanı verdiği için I. Dünya Savaşı'nda mayın savaşı hemen hemen tamamen Batı Cephesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Lağım patlatılmasından sonra oluşan kraterin büyüklüğü hakkında fikir veren bir yalnız asker fotoğrafı.

İlk Lağımlar

Savaşta ilk yeraltı patlamasını Almanlar 20 Aralık 1914'te Fransa-Belçika sınırının 16 km kadar güneyinde yer alan Festubert yakınlarındaki bir Hint tugayının hemen altındaki 11 lağımdan 10'unu patlatarak gerçekleştirdiler. 1914'te tünel kazımı konusunda uzmanlaşmış bir kuvveti olmayan İngiltere, savaşın ilerleyen evrelerinde bu konuda birinci sırada yer aldı. Lağım, aslında parlamento üyelerinden inatçı mizaçlı John Norton Griffiths'in Aralık 1914'te ortaya attığı bir fikrin ürünüydü. Griffiths, kuzeydeki bir kentte killi toprak içinde tünel kazma işi yapıyordu. Çalıştırdığı işçile-

1916'da Somme Muharebesi'nin başlangıcında tek bir lağımın patlaması sonucunda oluşan devasa krater.

Lağım patlamalarından sonra kraterin ağzına ilk ulaşan taraf çarpışmada üstünlüğü ele geçiriyordu. Bu fotoğrafta üstünlüğü Almanlar ele geçirmiş.

re "köstebek", "kil tekmeleyen" ya da "ters çalışan" adı verilirdi. İşçiler tünelin içinde sırtlarını ahşap bir arkalığa yaslar, tünelin karşılarındaki çeperine doğru uzattıkları ayaklarını kürek gibi kullanarak killi toprağı kazarak çıkan toprağı arkalarındaki arkadaşlarına uzatıp dışarı çıkarılmasını sağlarlardı. Bazı maden araçları da bu iş için kullanıldı ancak bunlarla başarı elde edilemedi.

Uzman lağım ekiplerinin oluşturulmasına dair resmi onay 12 Şubat 1915'te çıktı. İlk birlikler 170-178 arasında numaralandırılan Tünel Kazma Bölükleri'ydi. İlk mensupları İngiliz maden işçileriydi, ancak daha sonra Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'da da birlikler kuruldu.

İngiliz Taarruzları

İlk İngiliz lağımları 17 Nisan akşamı St. Eloi yakınlarındaki *Hill* 60'ın (60 Numaralı Tepe, bir demiryolu çalışması sonucunda oluşan yüksek nokta -ç.n.) altında patlatıldı. Sonra operasyonlar genişledi ve karmaşıklaştı. Askeri tarihin en büyük mayınlama harekâtı, 1917'nin ortalarında başarıyla gerçekleştirildi. Bu harekâtın planlamasına 6 Ocak 1916'da başlanmıştı.

Hedef, Ypres'in biraz güneyinde, Alman kuvvetlerinin denetimindeki Messines Sırtı'ydı. Lağımcılar toplam 21 patlama planladılar ve 12 ana tünele mayın yerleştirdiler. Bazı tünellerden açılan iki ya da daha fazla galeriyle birlikte bu dağların altında 16 km uzunluğunda kazı çalışması yapıldı. Tünel kazma işlemi sırasında çok büyük emek harcandı. Öyle ki bu tünellerden birinin uzunluğu 640 metreyi geçiyordu. Kazı işlemi tamamlandıktan sonra tünellerin büyük bir kısmına o dönemin en güçlü patlayıcısı olan Ammonal yerleştirildi. Tek bir lağımda 43 ton ağırlığında patlayıcı bulunuyordu. Tünel kazıcıların Alman savunma hatlarının altına yerleştirdiği patlayıcıların toplam ağırlığı 430 tonu buluyordu.

7 Temmuz 1917'de toplam 19 lağım patlatıldı (iki lağım patlamamıştı) ve tahribat çok büyük oldu. En büyük krater olan Lone Tree'nin derinliği 12, çapı ise 76 metreydi. Sesleri Londra ve ötesinden de duyulan bu eşzamanlı patlamalarda kaç Alman askerinin hayatını kaybettiğini kimse bilmiyor. Ancak muharebenin ilk gününde 10.000 kayıp olduğu kayıtlara geçmiştir. Birçoğu şaşkınlıktan donup kalmış vaziyette 7.350 Alman askeri de tutsak edildi.

Savaşın ilk dönemlerinde düşman siperlerinin altındaki bir lağımı patlatmaya hazırlanan Alman subayları.

Passchendaele Muharebesi

Alman savunma hatlarını ezip geçmek umuduyla planlanan Passchendaele ya da Üçüncü Ypres Muharebesi başladıktan kısa bir süre sonra, savaşın en korkunç anlarının yaşandığı bir muharebe halini aldı.

İngiltere Haziran 1917'de yaptığı Messines Muharebesi'nden galip çıkarak Belçika'daki Ypres kentinin güney ve doğusunda uzanan sırtın bir kesimini ele geçirmiş, ancak kuzey bölgesi Alman kuvvetlerinin elinde kalmıştı. İngiliz Sefer Kuvveti'nin komutanı Haig, bir süredir Flandre'a büyük bir taarruz düzenlemek niyetindeydi, çünkü Alman Ordusu'nun çökmek üzere olduğunu düşünüyordu. Messines zaferi de bunu doğrulamıştı. Ypres'te başarılacak bir yarma harekâtından sonra Belçika'yı katederek yapılacak bir hücum ile İngiltere'nin deniz ticaretine büyük zararlar veren Alman *U-boat*'larının üslendiği limanların ele geçirilebileceğini de görüyordu.

TEMEL VERİLER

Tarih: 31 Temmuz – 10 Kasım 1917

Yer: Ypres'in doğusu, Belçika'nın güneybatısı

Sonuç: İngiliz kuvvetleri dehşet verici bir mücadelenin ardından Passchendaele köyünü ele geçirdi.

PASSCHENDAELE MUHAREBESİ
Bu haritada aylarca süren muharebenin nasıl ağır ve zor ilerlediği görülüyor.

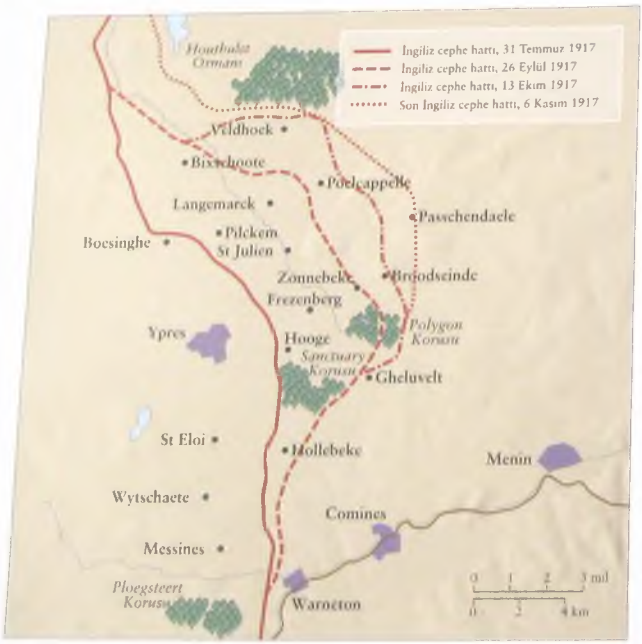

Gough'un Taarruzu

Ana taarruzu, General Hubert Gough komutasındaki İngiliz Beşinci Ordu'su, General Herbert Plumer'in komuta ettiği güneydeki İkinci Ordu'nun ve General François Anthoine komutasındaki kuzeydeki Fransız Birinci Ordu'sunun desteğiyle gerçekleştirecekti. 31 Temmuz günü saat 03.50'de 18 km'lik bir cephede ana taarruz başlamadan önce, yaklaşık 3.000 top ile yapılan hazırlık bombardımanı 10 gün sürdü. Bu baraj atışının uyardığı General Sixt von Arnim komutasındaki Alman Dördüncü Ordu'su, zaten oldukça uzun olan savunma sistemini daha da genişletmeye başladı.

Ypres'in güneydoğusunda yer alan Menin karayolundan yapılan saldırı durduruldu. Ana taarruzun

İngiltere'nin ölü, yaralı, kayıp ya da tutsak olarak verdiği yaklaşık 300.000 kaybın küçük bir kısmı. Almanya'nın kayıpları ise toplam 260.000 civarındaydı.

Ypres Muharebesi'nin özelliklerinden biri olan yoğun çamur tabakası içinde ilerlemeye çalışan bir İngiliz sedye grubu.

yürütüldüğü kuzeydoğudaki Pilckem Sırtı çevresinde küçük kazanımlar elde edildi. Pilckem Muharebesi 2 Ağustos'ta sona erdi. İngiliz kuvvetleri verilen 32.000 kayıp karşılığında sadece 2.750 metre ilerleyebilmişti. O mevsimde beklenmeyen yoğun yağış ve durmak bilmeyen bombardımanla su akaçlama sistemlerinin tahrip edilmesinden dolayı, savaş alanı bataklığa dönmüştü. Muharebe yine de devam etti. Bir büyük taarruz, 16-18 Ağustos arasındaki Langemarck Muharebesi'ydi. İngiliz kuvvetleri bu çarpışmalarda da önemli bir ilerleme kaydedemedi.

Komutayı Plumer Üstleniyor

Haig, bocalayan taarruzun komutasını Plumer'e verdi. Plumer kötü hava ve arazi koşullarını dikkate alan yeni bir strateji belirledi. Kesin bir yarma harekâtının aslında mümkün olmadığından yola çıkarak, daha mütevazı hedeflere yönelik bir dizi sınırlı saldırı düzenledi. Plumer, Alman hattını yarıp geçmeye çalışmadan, bu hattı yavaş yavaş aşındırmayı denedi. Savaşı kazandıracak bir taarruz olarak başlayan bu harekât artık yıpratma savaşına dönüşmüştü. Fransız Ordusu felaketle sonuçlanan Nivelle Taarruzu'ndan sonra Mayıs-Haziran aylarında patlayan isyanın yaralarını sarmaya çalıştığı için, Haig'in çarpışmaları sürdürmekten başka seçeneği yoktu.

Plumer 20 Eylül ilâ 10 Kasım arasında peş peşe saldırılar düzenledi. Bunlar güneydoğudaki Menin Karayolu Muharebesi'yle (20-25 Eylül) başladı, kuzeydoğuda yapılan Birinci ve İkinci Passchendaele Muharebeleriyle (12 Ekim-10 Kasım) doruk noktasına çıktı. İngiliz Sefer Kuvveti sonunda, 1914-15'ten beri çoğu Alman kuvvetlerinin elinde bulunan uzun sırtın büyük bir kısmını ele geçirdi. İngilizler Ypres çevresindeki çıkıntıyı 8 km kadar genişletti, fakat ödenen bedel ağır oldu. İngiliz ve İmparatorluk birliklerinin kayıpları 300.000'e ulaşırken, Almanya bu muharebede 260.000 kadar kayıp verdi.

SİPER AYAĞI

Siper ayağı (ya da günümüzdeki daha açıklayıcı karşılığıyla soğuk suyla temastan kaynaklanan ayak enfeksiyonu) soğuk, nem ve sağlığa uygun olmayan koşulların yol açtığı bir mantar enfeksiyonudur. Bu enfeksiyon erken fark edilmediği takdirde kangrene yol açıp bacağın kesilmesini gerektirebilir. İngiliz askerleri arasında ilk vakalara 1914 sonlarında rastlandı ve o kış 20.000 askerde siper ayağı rahatsızlığı saptandı. Siperlerdeki koşulların iyileştirilmesi, mümkün olduğu kadar sık çorap değiştirmek ve subayların düzenli ayak denetimi yapmasıyla vaka sayısı azaldı. Ancak hastalığın yayılması engellenemedi. Bazı subaylar askerlerin kendilerine kasten hastalık bulaştırdığına inandığı için, siper ayağı hastalığı kapan askerlerin cezalandırılabilecekleri açıklandı.

Avustralyalı askerler, özellikle soğuk ve yağışlı havalarda sık sık yapılan bir ayak denetlemesi sırasında.

Sahil, Müstahkem Mevki ve Demiryolu Topları

I. Dünya Savaşı'nda kullanılan değişik tipte topların büyük bir kısmı tekerlekli arabalarla taşındılar. Ancak, müstahkem mevkiler ya da çok büyükleri özel olarak inşa edilmiş demiryolu araçları gibi sabit noktalarda kullanılan top tipleri de vardı.

Sınırlardaki müstahkem mevkileri yenilemek ya da daha yeni tip müstahkem mevkiler inşa etmek I. Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'yı saran bir saplantı haline gelmişti. Avusturya-Macaristan, Almanya ve Rusya gibi ülkeler yeni müstahkem mevkiler inşa ettiler. Ancak bu işin önde gelen savunucuları Fransa ve Belçika'ydı. Bu iki ülke daha çok Liège ve Namur gibi Belçika'daki ya da Verdun ve Belfort gibi Fransa'daki stratejik kent ve kasabaların çevrelerinde müstahkem mevkiler inşa ettiler. Bunların dış kısımlarına ağır toplar ve makineli tüfekler yerleştiriliyordu. En modern müstahkem mevkilerde toplar geri çekilebilir çelik kubbelerin içine yerleştiriliyorlardı.

Fransızlar da İngilizler ve Almanlar gibi demiryolu topları kullandılar. Burada, 155 mm'lik (6.1 inç) bir top, üzerine yüklendiği trenden uzaktaki bir Alman mevziine atış yapıyor.

İNGİLİZ BL 12 İNÇ DEMİRYOLU TOPU

İngiltere bu çok büyük demiryolu toplarından başlangıçta sadece iki adet imal etti. Aslında bu toplar deniz muharebeleri için tasarlanmıştı. Bu toplar 1915 sonunda Fransa'daydı ve 1916'da da böyle iki top daha savaşa sokuldu.

Ağırlık: 170 ton
Kalibre: 305 mm (12 inç)
Mermi ağırlığı: 340 kg
İlk hız: 813 m/sn
Azami menzil: 30 km

Sınırlardaki müstahkem mevkilerin savaştan önce ve savaş sırasında geliştirilen en yeni ağır top tipleri karşısında kâğıttan kaplandan başka bir şey olmadıkları anlaşıldı. Zapt edilmesi imkânsız olduğu zannedilen Liège ve Namur'ün Ağustos 1914'te birkaç gün içinde düşmesinden sonra, Fransa yaklaşan tehlikenin farkına vararak müstahkem mevkilerdeki topların çoğunu bulundukları yerden alıp arabalara ya da açık kasa vagonlara yükleyerek savaş alanlarına gönderdi. Çünkü kara ordusunun elinde eski de olsa yeterli ağır topçu imkânları yoktu.

Sahil Savunma

Sahil topları, 19. yüzyılın ikinci yarısında zırhlı savaş gemilerinin imal edilmeye başlanmasından sonra çok önemli değişikliklere tabi tutuldu. Önceleri tuğla ve topraktan, sonraları betondan yapılma tabyalara yerleştirilen bu toplar, önemli limanları ya da sahildeki stratejik bakımdan önemli alanları koruyordu. Daha ko-

lay taşınabilen hafif toplar ise geçici koruganlara konabiliyordu. Genellikle makineli tüfek, ışıldak ve denizaltı engelleri gibi çeşitli başka araçlarla destekleniyorlardı. Ancak, sahil topçusu savaşta fazla kullanılmadı. Amfibi harekât sayısı çok az olduğu için, bu tip toplar ancak uzaktaki düşman savaş gemilerinden yapılan uzun menzilli atışlara yanıt vermek amacıyla kullanıldı.

İngiltere herhangi bir çıkarma tehdidine karşı sahil toplarını hep hazır vaziyette bekletti. Almanlar da bazı üslerini korumak amacıyla bu tip toplardan yararlandılar. Heligoland Adası esas olarak Açık Deniz Filosu'nun limanlarına ulaşan deniz yollarını denetim altında tuttuğu için çok iyi savunuluyordu. Alman Deniz Kuvvetleri işgal altındaki Belçika'nın sahil kesiminde yer alan Zeebrugge ve Oostende kanallarına girişi koruma altına almak konusunda da büyük özen gösterdi. Çünkü iç kesimde yer alan Bruges'deki *U-boat* üssüne ulaşım bu kanallardan yapılabiliyordu. Zeebrugge ile Oostende'deki sahil savunma hatları Nisan 1918'de gerçekleşen İngiliz hücumunda sınamadan geçti ve büyük bir kısmı bu harekâttan yara almadan çıktı.

Alp Dağları'ndaki bir tabyada o dönemde birçok müstahkem mevkide kullanılmış, kendi etrafında dönebilen bir zırhlı top kulesi.

Demiryolu Topları

Kara savaşında kullanılan en ağır toplar genellikle vagonlarda taşınıyor, böylece lokomotifler tarafından bir atış mevziinden diğerine kolayca çekilebiliyorlardı. Bu tür toplar daha çok, sabit savaş hatlarının çok uzağında olmayan mükemmel demiryolu hatlarının yer aldığı Batı Cephesi'nde kullanıldı. Bu konuda ilk deneyimi Fransız Ordusu yaptı. Fransızlar ihtiyaç fazlası sahil ya da müstahkem mevki toplarını 1914'te üstü açık demiryolu araçlarına yerleştirdiler. Bu iş için özel olarak imal edilmiş demiryolu topları daha sonra ortaya çıktı. Bu tiplerin önemli bir eksikliği topun sağa sola döndürülme açısının darlığıydı. Bundan dolayı yeni bir hedefe nişan alabilmek için topların kavisli bir demiryolu hattında hareket ettirilmesi gerekiyordu. Ancak küçük çaplı demiryolu toplarının çoğu 360 derece döndürülebilecek şekilde yerleştirilebiliyordu.

Belçika'da ele geçirilmiş bir Alman sahil bataryası. Bu beton tabyaların topçuları koruduğu söylenemez.

Cambrai Muharebesi

Savaş tekniğinde toplu tank hücumu ilk kez 1917'nin sonlarında İngiliz Ordusu'nun Cambrai taarruzunda uygulandı. Bu taarruzun başlangıç aşamasında ele geçirilen moral yükseltici kazanımlar süratli karşı taarruz ustası olan Almanlar tarafından çok geçmeden geri alındı.

İlk İngiliz tankları savaşa 1916 yılının Eylül ayında, Somme Muharebesi'nin ileri bir evresinde girmişti. Ancak en başından beri tanklara gerçek güçlerini gösterme şansı verilmemişti. Sorun, çarpışmalarda az sayıda tank kullanılması ve daha çok son derece zor arazilere, çamurla kaplı ya da bomba çukurlarıyla dolu savaş alanlarına sürülmeleriydi.

Hararetli bir tank savunucusu olan Albay John Fuller, Hindenburg Hattı'nın Arras'ın güneydoğusunda yer alan elverişli bir kesimine karşı yapılacak bir yaz baskınında tankları kullanmaya yönelik bir plan geliştirdi. Alman cephe hattının bu kesiminde toprak henüz kuruydu ve ağır bombardımanlarla engebeli bir arazi haline gelmemişti.

Cambrai'deki bu parçalanmış tankın da gösterdiği gibi, tanklar topçu ateşine karşı korunaklı değildi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 20 Kasım – 7 Aralık 1917

Yer: Fransa'nın kuzeydoğusundaki Cambrai'nin batısı

Sonuç: İngiliz kuvvetleri başlangıçta elde ettiği alanları Almanların karşı saldırıları sonucu kaybetti.

Muharebe Planı

İngiliz Üçüncü Ordu'sunun komutanı General Julian Byng tarafından onaylanan Fuller'ın planını, Mareşal Haig kendisine ilk sunulduğunda kabul etmedi. Ancak, Passchendaele Muharebesi'nin çok kötü gitmekte olduğu kesinleşince ve moral yükseltici bir zaferle komutanlığına yönelik eleştirileri susturma ihtiyacı doğunca, Haig geri adım attı. Fuller'ın baskın planı bir süre sonra daha geniş çaplı bir taarruz halini aldı. Byng, Alman cephe hattını yaracak büyük çaplı bir taarruz emri verdi. Astı olan komutanlar 1917 yılının sonlarında hava koşullarının kötüleşme olasılığını dikkate alarak, bu planı pek onaylamıyorlardı. Öte yandan taarruzun ilk evresinde elde edilecek alanları koruyabilecek yedek kuvvet miktarı çok azdı ve tankçılar yeni savaş taktikleri konusunda zaman darlığından dolayı yeterince eğitim alamamışlardı.

Muharebe Başlıyor

Bütün bu olumsuzluklara rağmen 1.000 topun desteğindeki altı piyade ve iki süvari tümeni, General Georg von der Marwitz komutasındaki Alman İkinci Ordu'sunun tuttuğu 10 km'lik cephe hattının karşısına yığıldı. Taarruz 20 Kasım 1917 günü şafak vakti, en küçük bir hazırlık bombardımanı yapılmadan, 457 tankın ilerlemesiyle başladı. Ön saftaki Alman askerleri hazırlıksız yakalandı ve birçok noktada ya teslim oldular ya da kaçtılar.

Tanklar ve onlara eşlik eden piyade kuvveti aynı gün ikindi vaktine kadar 6 km ilerleyerek, cephe hattı üzerinde yeni bir çıkıntı yarattı. İngilizlerin püskürtüldüğü tek nokta, Flesquières köyü civarıydı; buradaki İngiliz komutan, piyadeye tankların çok yakınında bulunmama talimatı vermişti. Gün batarken Cambrai artık görüş alanına girmişti. Ancak Alman kuvvetlerinin dü-

20 Kasım 1917'de Cambrai yakınlarındaki bir yeraltı tedavi noktasındaki bir İngiliz yaralının dışarı çıkarılmasına yardımcı olan Alman esirler.

zenlediği bölgesel karşı saldırılar sonucu İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesi durdu.

Tanklar ilk gün çok önemli işler yaptılar. Üç aydan fazla süren Üçüncü Ypres Muharebesi'ndekinden daha fazla toprak ele geçirdiler. Gelgelelim birçok tank kısa süre içinde ya imha edildi ya da bazı mekanik arızalardan dolayı, veya siper çukurlarına takılarak savaş dışı kaldılar.

Haig çarpışmalara devam edilmesi talimatını verdi, fakat daha fazla ilerleme gerçekleşemedi. 30 Kasım'da Alman kuvvetleri şiddetli bir karşı taarruz düzenledi. İngiliz kuvvetleri çıkıntının kuzey kesiminde bu karşı taarruzu durdurdu, ancak güney kesimde geri çekilmek zorunda kaldı. Muharebenin sona erdiği 7 Aralık'ta İngiliz kuvvetleri tanklar sayesinde ele geçirdiği bütün alanları terk etmişti. Bu muharebede İngiltere yaklaşık 45.000 askerini kaybetti. Almanya ise 11.000'i tutsak olmak üzere 50.000 kayıp verdi. İlk gün kullanılan tankların sadece üçte biri bu muharebeden sağlam çıkabildi. Üstelik bunların çoğunun ciddi onarımdan geçmesi gerekiyordu.

İngiliz komutanlar Cambrai Muharebesi'nde taarruza geçmeden önce uzun bir hazırlık bombardımanı yapılması gerekmediği ve tankların topluca kullanılmasının bir muharebeyi kazandırabileceği sonucuna vardılar. Almanlar ise tersine tankların hakikaten faydalı olamayacak kadar güvenilmez olduğu sonucunu çıkardı. Bu sonuçlar, I. Dünya Savaşı'nın sonraki evrelerinde her iki tarafın uygulayacağı taktiklerin belirlenmesinde önemli rol oynadı.

TANK TAKTİKLERİ

İngiliz Ordusu Kasım 1917'de cereyan eden Cambrai Muharebesi sırasında tanklar için özel siper temizleme teknikleri geliştirdi. Bu muharebede tanklar üçerli gruplar halinde hareket ettiler. Birinci tank ilk siperde sola dönüp aşağıdaki siperi bombalıyor, hemen arkasından gelen ikinci tank, siper çukuru desteğini yerleştirip siperin üzerinden geçiyordu. Daha sonra o da sola dönüp sipere ateş ediyordu. Üçüncü tank aynı siperin üzerinden geçip bir sonraki sipere taarruz ediyor, taşıdığı siper çukuru desteğini yerleştirip karşıya geçiyor ve sola dönüp düşmana saldırıyordu. Bundan sonra birinci tank ilk iki siperin üzerinden geçip üçüncü sipere ulaşıyor, siper çukuru desteğini yerleştiriyor ve süreç böyle devam ediyordu.

Cambrai yakınlarında terk edilmiş bir çift İngiliz tankı. Bu tankların birçoğu düşman ateşi ile avlanmamış, mekanik arızalardan dolayı çalışamaz hale gelmişti.

"As" Pilotlar ve Avcı Uçağı Taktikleri

Gerçekten büyük "as" pilotlar kesinlikle hem iyi pilot hem de yetenekli nişancılardı. Ancak diğer pilotların arasında ön plana çıkmalarını sağlayan hava muharebelerindeki acımasız tutumlarıydı.

Hava muharebesi taktiklerinin savaş sırasında çok geliştiği doğru olmakla birlikte, birçok uçak uzun hava muharebelerinde düşürülmemiş, düzinelerce avcı uçağının katıldığı it dalaşları ise savaşın ancak son evrelerinde cereyan etmişti. En güvenilir düşman uçağı düşürme yöntemi daha hızlı, manevra kabiliyeti daha yüksek ve silahı daha iyi bir uçakla, görünmeden hedefin arkasına geçip biraz alt tarafına yaklaşabilmekti. I. Dünya Savaşı'nda hava savaşının en önemli özelliği birçok bakımdan teknolojik üstünlük mücadelesi olduğu, daha iyi bir savaş uçağının savaşa sokulması güç dengesini en azından daha iyi bir düşman uçağı devreye girinceye kadar değiştirdiği için, hız, manevra kabiliyeti ve silah niteliği hususları görmezden gelinemez.

Bununla birlikte her iki tarafta da bir avuç avcı pilot olağanüstü yetenekleriyle sivrildi ve "as" pilotlar olarak kabul edildiler. Fransız basını 1915'te beş düşman uçağı düşüren pilota nişan verilmesi fikrini ortaya attı. Alman Hava Kuvvetleri de önce sekiz (daha sonra ise on altı) savaş uçağı düşüren pilota en yüksek nişanı verme kararını aldı. İngiliz yetkililer ise bir tür kişi tapıncını geliştirecek bu fikre sıcak bakmadı. Ancak onlar da Mart 1918'de, Seçkin Uçuş Haçı kazanmak için bir pilotun sekiz zafer kazanması gerektiğini ilan ettiler.

En Parlak "As" Pilotlar

Hava muharebeleri en çok Batı Cephesi'nde cereyan ettiği için, en

Amerikalı "as" pilot Edward "Eddie" Rickenbacker 1917'de pilot eğitimi aldıktan sonra 94. "Hat in the Ring" Filosu'nun başına geçti.

BILLY BISHOP

Fransız yapımı Nieuport 17 Scout tipi avcı uçağının önünde görülen Kanadalı "as" pilot William "Billy" Bishop (1894-1956) bu savaşın en çok uçak düşüren pilotlarındandı. Avcı uçağı kullanmaya Mart 1917'de başladı ve ilk zaferini aynı ayın 25'inde elde etti. 2 Haziran'da bir Alman hava alanına yaptığı taarruzda 37 dakika gibi kısa bir sürede birçok düşman uçağını imha ettiği için, Ağustos ayında Victoria Haçı ile onurlandırıldı. Savaştan sonra hava kuvvetlerinde rütbesi mareşalliğe yükseltildi.

çok "as" pilot da buradan çıktı. Ağustos 1916 ilâ Nisan 1918 arasında 80 düşman uçağı düşürdüğü doğrulanan Alman Baron Manfred von Richthofen ilk sıradaydı. 62 savaş uçağını düşürerek Almanya'nın bu savaşta parlayan ikinci "as" pilotu olan Ernst Udet dışında hiçbir Alman pilotu Richthofen'in rekoruna yaklaşamadı. İtilaf ordularından üç "as" pilot da Richthofen'in rekoruna yaklaşmışlardı. Bunlar, 75 uçak düşüren Fransız René Fonck, 73 uçak düşüren İngiliz Edward "Mick" Mannock ve 72 uçak düşüren Kanadalı William "Billy" Bishop'tur. Hava muharebesindeki üstün yeteneklerine rağmen bu "as" pilotlar da dokunulmaz değildi. Mannock, yerden açılan bir ateş sonucunda öldü. Richthofen de büyük olasılıkla aynı son ile yüz yüze gelmiştir.

BARON MANFRED VON RICHTHOFEN

Prusyalı bir süvari subayı olan Richthofen (1892-1918) Mayıs 1915'te Alman Hava Kuvvetleri'nde görevlendirildi. Doğu Cephesi'nde hava gözetleyicisi olarak çarpışmalara katıldı. Belçika'da bombardıman uçaklarıyla bir süre uçtuktan sonra Verdun üzerinde keşif görevlerinde bulundu. Sonra avcı uçaklarıyla uçmaya başladı. Nisan 1917'de 52 savaş uçağı düşürünce "as" oldu. Haziran ayından itibaren "Uçan Sirk" adıyla tanınan Jagdgeschwader 1 avcı uçağı filosunun komutanlığını yaptı ve düşürdüğü uçak sayısı giderek arttı. 21 Nisan 1918'de yerden açılan ateş sonucunda öldürülen Richthofen'in skor hanesinde düşürülmüş 80 uçak vardı.

Richthofen'in ünü arttıkça Almanya için değerli bir propaganda aracı haline geldi ve ölümü büyük üzüntüye yol açtı.

ERNST UDET

Fotoğrafta Fokker D-VII tipi avcı uçağının yanında görülen Ernst Udet (1896-1941), 1918 yılının baharından itibaren Batı Cephesi'nde düşürdüğü 62 uçakla, savaşta hayatta kalan en yüksek skorlu Alman "as" pilotuydu. Ancak çok da şanslıydı, çünkü 1917'deki bir hava muharebesinde Fransız "as" pilot Georges Guynemeyer ile karşılaşmıştı. Çatışma başladığında Udet'in silahları tutukluk yapmış, bunu anlayan Guynemeyer şövalyece bir davranışla saldırıya geçmeden uzaklaşıp gitmişti.

Seçkin Filolar

Birçok ülkenin hava kuvvetlerinde hava çarpışmalarında dikkat çekici rekorlar kırmayı başaran avcı uçağı filoları bulunmaktaydı. Bunlar, cephe gerisindeki halkın moralini yükseltmek amacıyla yürütülen yoğun propagandanın en önemli unsurlarıydı. En ünlü filo elbette Manfred von Richthofen'in komutanlığını yaptığı "Uçan Sirk"ti. Haziran 1917 sonunda 12'şer uçaklık dört filodan oluşturulan bu grup, adını uçakların üzerindeki renkli desenlerden almıştı.

Fransa'nın da *Cigognes* (Leylekler) adlı seçkin bir avcı uçağı grubu vardı. Başlangıçta tek bir filodan oluşan bu seçkin avcı uçağı topluluğu, 1915'te iki, daha sonraki bir tarihte de dört yeni filonun katılmasıyla büyüdü. Bu filolara toplu halde XII. Muharebe Grubu adı verildi. Aralarında Georges Guynemeyer (54 uçak düşürdü) ile Fonck'un da bulunduğu Fransa'nın önde gelen "as" pilotlarının çoğu *Cigognes*'da görev yaptı.

ABD'nin de seçkin bir avcı uçağı filosu vardı. Ancak bu filo ABD'nin savaşa girdiği Nisan 1917'den önce de fiilen çarpışmalara katılmaktaydı. 1916 yılında kurulan Amerikan Filosu'na daha sonra Lafayette Filosu adı verildi. Bu filoda görevli Amerikalı pilotlar gönüllü olarak Fransa'ya hizmet vermekteydiler. Filonun 38 pilotu 38 onaylanmış zafer elde ettikten sonra Şubat 1918'den itibaren görevlerine resmen ABD Hava Kuvvetleri'nde devam ettiler. Savaşın en başarılı Amerikalı "as" pilotu olan Eddie Rickenbacker bu filoda görev yapmamıştı; eski bir otomobil yarışçısı olan Rickenbacker, Mart 1918'de başlayan kısa kariyerinde 26 savaş uçağı ve balon düşürdü.

Şubat Devrimi

Rusya savaştan önce de bir avuç varlıklı ile çoğunluğu oluşturan yoksul halk arasında bölünmüş bir ülkeydi. Başta giderek uzayan kayıp listesi olmak üzere, savaşın yol açtığı sıkıntılar 1917 yılının ilkbaharında bardağı taşırdı.

Sıradan Ruslar baskıcı ve anti-demokratik bir devlet yapısı içinde yaşıyorlardı ve uzun zamandan beri var olan, toplumu bölen ekonomik, politik ve toplumsal sorunlar savaş koşulları içinde daha da ağırlaştı. 1916 yılı sonunda Rusya'nın Doğu Cephesi'ndeki kayıp sayısı ölü, yaralı ve esir olarak 6.6 milyona ulaşmıştı. Eylül 1915'te kendisini başkomutan ilan eden Çar II. Nikola savaşın kötü yönetiminin tek sorumlusu kabul ediliyordu. Nikola'nın Alman asıllı baskın tabiatlı eşi Aleksandra'nın, hemofili hastası oğlunu iyileştirebileceğine inandığı çapkın mistik Grigori Rasputin'le ilişkileri eleştirilmekteydi. Çar ailesi ve soylular lüks içinde yaşarken, halkın büyük bir çoğunluğu günden güne kötüleşen berbat yaşam koşulları içindeydi.

Rusya'da o dönemde kullanılmakta olan takvime göre Şubat, ancak dünyanın çoğunda kullanılan Miladi takvime göre Mart ayında (o tarihten sonra Rusya da Miladi takvimi kullandı) başlayan "Şubat Devrimi", önceden planlanmış olmaktan çok kendiliğinden gelişen bir hareketti. 22 Ocak 1917'de ülkenin başkenti Petrograd'da 140.000 işçinin sokaklara döküldüğü grevle başlayan, önderliğini çoğunlukla sosyalist ve işçi örgütlerinin yaptığı kitle grevleri bunun kıvılcımını yakmıştı. 27 Şubat'ta 85.000 işçinin katıldığı yeni bir grevin ardından, Mart ayının başından itibaren huzursuzluk hızla yayıldı. Gıda maddeleri kıtlığını protesto edenler de işçilere katıldı. Başkentte görevli askeri birlikler 11 Mart'ta protestoculara ateş açmayı reddetti ve devrim çağrıları yükselmeye başladı.

Ordunun üst düzey komutanlarının desteğini yitiren Çar Nikola'nın hükümeti 13 Mart'ta istifa etti, Çar da 15 Mart'ta tahttan çekildi. Nikola'nın kardeşi Grandük Mihail'in de tahtı reddetmesiyle birlikte Romanov Hanedanı'nın sonu gelmiş oldu. Bir süre başka bir ülkede sürgüne gitme umuduyla Petrograd'da kalan Çar Nikola ve ailesi aynı yılın sonuna doğru Sibirya'da ücra bir kent olan Ekaterinburg'a gönderildiler. Çar ve ailesi burada bir süre sıkı ev hapsinde tutulduktan sonra, Temmuz 1918'de Bolşevik muhafizlar tarafından öldürüldüler.

Rus halkının 1917'de kurulan Geçici Hükümet'e muhalefeti giderek genişledi. Fotoğrafta, Petrograd'da gösteri yaparken üzerlerine ateş açılan Bolşevik eylemciler görülüyor.

Yeni Hükümet

1917'nin Mart ayının ilk iki haftasında yaşanan olaylardan sonra ortaya çıkan iktidar boşluğu, II. Nikola'nın tahttan çekildiği gün Prens Lvov'un başkanlığında liberal Geçici Hükümet'in kurulmasıyla doldurulduğu. Ancak siyasi yelpazenin daha radikal unsurları en başından itibaren bu hükümetin otoritesine meydan okudular. Yeni hükümetin en hararetli karşıtı, Rus sosyalist hareketi içinde oldukça önemsiz bir grup gibi görünen devrimci sosyalist karakterli Bolşeviklerdi. Bolşeviklerin karizmatik önderi Vladimir Le-

Rusya'da çar karşıtı güçler 12 Mart 1917'de başkent Petrograd'da barikatlar kurdu.

nin savaşa şiddetle karşı olmasıyla tanınıyordu. Şubat Devrimi sırasında İsviçre'de sürgünde yaşayan Lenin, Nisan ayında Almanya'nın da yardımıyla Rusya'ya döndü ve 16 Nisan'da Petrograd'a ulaştı.

BÜTÜN İKTİDAR SOVYETLERE

Lenin ertesi gün Petrograd Sovyeti'ne (işçi konseyi) seslendi ve "Nisan Tezleri" olarak bilinen konuşmasında bütün iktidarın sovyetlere devredilmesini, İttifak devletleriyle derhal barış yapılmasını ve servetin yeniden paylaşımını talep etti. Bu manifesto, Leon Troçki gibi benzer düşünceli sosyalist radikalleri yanına çekerken, ılımlı sosyalistlerin büyük kısmı bu taleplere ilgi göstermedi. Ancak Rus halkı Lenin'in Nisan Tezleri'ni destekledi. Bu desteğin nedeni, kısmen cephe gerisindeki koşulların çok kötüleşmiş olması, kısmen de Geçici Hükümet'in Savaş Bakanı Aleksandr Kerenski'nin Temmuz ayında morali giderek bozulan Rus Ordusu'nu yeni bir geniş çaplı taarruza sokmasıydı. Bu taarruz birkaç gün içinde felaketle sonuçlanarak kırılırken, askerler arasında itaatsizlik ve kaçma vakalarının sayısı arttı.

Morali zaten bozulmuş olan Rus Ordusu, Kerenski'nin talimatıyla düzenlenen taarruzda kendi saflarındaki Bolşevik eylemcilerin yürüttüğü ajitasyonun da etkisiyle dağıldı.

VLADİMİR İLYİÇ LENİN

Bolşevik Partisi'nin önderi Lenin (1878-1924) Rus sosyalist hareketinin devrimci kanadı içinde yer alıyordu. 1905 Devrimi yenilgiye uğradıktan sonra, önce Avusturya'ya kaçmış, oradan da İsviçre'ye geçmişti. Ancak 1917 yılının başlarında Almanların da yardımıyla Rusya'ya döndü ve 16 Nisan'da Petrograd'a ulaştı. Geçici Hükümet'i iktidardan uzaklaştırma girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca bu kez Finlandiya'ya kaçtı. Kısa süre sonra yeniden Rusya'ya dönerek Ekim Devrimi'ni yönetmeye başladı. Bu devrim Bolşevikleri iktidara taşıdı. Artık Lenin'in önündeki acil görevler Almanya ile barış yapmak ve Bolşevik karşıtı güçleri yenmekti.

Lenin, 1917'de gerçekleşen Şubat Devrimi'nin ilk günlerinde sürgündeydi ancak kısa süre sonra Rusya'ya döndü.

Ekim Devrimi

Şubat Devrimi'ni izleyen aylarda Rusya'nın ekonomisi ve savaştaki durumu darmadağın olduğu için Geçici Hükümet gücünü kaybetti. Bolşevikler Kasım ayında kendi devrimlerini yaparak bütün iktidarı ele geçirebilecek güce ulaştıklarını hissettiler.

Rusya 1917 yılının ortalarında Kerenski'nin Taarruzu'nun felaketle sonuçlanmasından sonra daha da büyük bir kargaşa içine girdi. Bolşevikler Geçici Hükümet'in otoritesine durmadan meydan okumaya başladılar. 16 Temmuz'da başkent Petrograd'da bazı ordu birliklerinin ayaklanması ve bu ayaklanmanın önce Kronştad'daki deniz üssüne, sonra da Rusya'nın bütün kentlerine yayılması Bolşeviklerin iyice güçlendiğini gösteriyordu. "Temmuz Günleri" olarak bilinen bu toplumsal huzursuzluk ortamının içine dalan Bolşeviklerin itibarı, Rus halkı arasında giderek artan savaş karşıtlığı nedeniyle çoğaldı. Geçici Hükümet asayişi sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamıyordu. Sonraki haftalarda durum daha da kötüleşti; kısa süre önce görevinden uzaklaştırılan General Lavrenti Kornilov'un Eylül ayında Petrograd üzerine yürümesi de bunda etken oldu. Petrograd yakınlarında Kornilov'u karşılayan demiryolu işçileri 14 Eylül'de generali teslim olmak zorunda bıraktılar. Ancak bu olaylar çarlık iktidarının yeniden kurulacağı endişelerini artırdı ve hükümetin güçsüzlüğünü ortaya çıkardı. Her iki etken de Bolşeviklerin elini güçlendirdi ve Ekim ayının sonlarına doğru önderleri Vladimir

Bolşevik hareketin önde gelen simalarından ve Ekim Devrimi'nin baş örgütleyicisi Leon Troçki.

Leon Troçki'nin de aralarında bulunduğu Bolşevik heyeti Almanya ile barış koşullarını müzakere etmek üzere geldikleri Brest-Litovsk'ta.

Lenin ile Leon Troçki sovyetlerin iktidarı ele geçirmesi, hükümet üyelerinin tutuklanması ve İttifak devletleriyle derhal barış görüşmelerine başlanması çağrısında bulundular.

29 Ekim'den itibaren Devrimci Askeri Komite'nin başkanlığı görevini yürütmekte olan Troçki'nin, gelişmelerden memnun olmayan başkentteki garnizon üzerinde büyük etkisi vardı. Devrimci Askeri Komite 7 Kasım'da (Rus takvimine göre 28 Ekim olduğu için "Ekim Devrimi" denilir) bütün iktidarın Petrograd Sovyeti'nin eline geçtiğini açıkladı. Ertesi gün yeni bir hükümet, yani Sovyet Halk Komiserleri hükümeti kuruldu. Tamamı Bolşeviklerden oluşan bu hükümetin başkanlığını Lenin, dışişleri bakanlığını ise Troçki üstlendi.

Barış Görüşmeleri

Bolşevikler iktidara geldikten sonra çok büyük bir ülke olan Rusya'nın her tarafında hâkimiyetlerini pekiştirmek –bunun sonucunda uzun bir iç savaş çıkacaktı (1917-20)– ve daha da önemlisi verdikleri savaştan çıkma sözünü tutmak zorundaydılar. Ateşkes görüşmeleri 3 Aralık'ta Brest-Litovsk'ta başladı ve taraflar 16 Aralık'ta ateşkes ilanı konusunda anlaşmaya vardılar. Sıra, altı gün sonra başlayan barış antlaşması görüşmelerinin ayrıntılarına gelince, Avusturya-Macaristan ile Almanya'da devrim beklentisi içinde olan Ruslar kaçamaklı ifadelerle işi yokuşa sürdüler. Çünkü bu iki ülkede devrim gerçekleştiği takdirde barış antlaşması müzakerelerine gerek kalmayacaktı. 1918'de bir bahar taarruzu yapmayı planladığı Batı Cephesi'ne süratle asker nakletmek isteyen Almanya'nın sabrı çok geçmeden tükendi.

Kasım çarpışmaları sırasında bir zırhlı araçta poz veren Bolşevik askerler.

Almanya'nın Sert Yanıtı

Almanya Rusya'yı yeniden müzakere masasına döndürebilmek için 17 Şubat'ta Faustschlag Harekâtı'nı başlattı. Alman kuvvetleri iki günde 240 km ilerledi. Bunun üzerine Bolşevikler 48 saat sonra barış antlaşmasının koşullarını kabul ettiler. 3 Mart'ta Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmanın koşulları Rusya için çok ağırdı. Rusya, Baltık devletlerinin, Finlandiya ve Polonya'nın yanı sıra Almanya'nın tahıl kıtlığı sorununu çözebilecek tahıl üreticisi Ukrayna'yı kaybetti.

Ancak bu antlaşmanın Almanya için de olumsuz sonuçları oldu. Zira Almanya, bu ülkeleri işgal altında tutabilmek için 1-1.5 milyon kadar askerini Doğu Cephesi'nde tutmak zorundaydı. Oysa bu sırada Amerikan askerleri sel gibi Fransa'ya akıyordu. Alman kuvvetlerinin büyük bir kısmının yeri değişmedi, ama General Rüdiger von der Goltz komutasındaki Baltık Tümeni, Bolşevik güçlerle karşıtlarının iç savaş halinde olduğu bağımsızlığını henüz elde etmiş Finlandiya'ya gönderildi. Goltz Nisan ayında ulaştığı bu ülkede, ateşkes ilan edilinceye kadar kaldı.

ÇAR II. NİKOLA

Rusya'da hüküm sürmekte olan Romanov Hanedanı'nın son temsilcisi olan II. Nikola (1868-1918) pek akıllı olmayan, baskıcı ve katı bir çardı. Saray mensuplarının kolaylıkla yönlendirebildiği Nikola, eşi Aleksandra'nın da etkisi altındaydı. Savaş sırasında felakete yol açan kararlar aldı, ekonomiyi iyi yönetemedi ve savaşın ilerleyen evrelerinde baskıları artırdı. Danışmanlarının daha 1916'da uyararak havada bir devrim kokusu olduğunu söyledikleri Nikola, herhangi bir ödün vermeyi reddetti. Fakat Şubat Devrimi başlayınca tahtından çekildi ve ailesiyle birlikte Rusya'da sürgün hayatı yaşayacağı Ekaterinburg'a gönderildi. Temmuz 1918'de Bolşevikler tarafından ailesiyle birlikte öldürüldü.

Tutsak edildiği yerde birkaç Bolşevik muhafızıyla birlikte çekilen fotoğrafta II. Nikola.

Caporetto Muharebesi

İtalya'nın On Birinci Isonzo Muharebesi'nde kazandığı başarılarla zayıflayan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya'dan acil yardım talebinde bulundu. İtalya bundan sonra cereyan eden Caporetto Muharebesi'nde askeri bakımdan çöktü.

TEMEL VERİLER

Tarih: 24 Ekim – 12 Kasım 1917

Yer: İtalya'nın kuzeydoğusundaki Isonzo Nehri boyları

Sonuç: İtalyan kuvvetleri imha edilmenin eşiğine geldiler, ama İtilaf devletlerinden gelen takviyeler sayesinde kurtuldular.

İtalyan Genelkurmay Başkanı General Luigi Cadorna 8 Nisan 1917'de Fransız mevkidaşı General Ferdinand Foch ile Vicenza'da bir araya geldi. Almanya'nın bocalama içindeki Avusturya-Macaristan kuvvetlerini takviye amacıyla İtalya Cephesi'ne asker göndermesinden çok endişe eden Cadorna, İngiltere ve Fransa'dan gerekirse Batı Cephesi'ndeki kuvvetlerinden bir kısmını İtalya'ya göndermelerine imkân verecek bir plan geliştirmelerini talep etti. Bu konuda anlaşma sağlandıktan sonra genelkurmaylar uygulanabilir bir plan hazırlamaya başladılar. Fransız General Foch ise Cadorna'dan, aynı yılın Nisan ayında İngiltere ile Fransa'nın Batı Cephesi'nde birlikte gerçekleştirecekleri savaş çabalarını desteklemek amacıyla İtalyan Ordusu'nun bir taarruz düzenlemesi talebinde bulundu ve bu konuda da anlaşmaya varıldı. Ancak Cadorna taarruz harekâtını sonunda başlattığında, Fransa'nın Nivelle Taarruzu ile İngiltere'nin Arras Muharebesi bitmek üzereydi. Zorlu bir dağlık arazide 12 Mayıs'ta başlatılan Onuncu Isonzo Muharebesi 17 gün sürdü, ama İtalyanlar çok az ilerleme kaydedebildiler ve Cadorna, 157.000'den fazla asker kaybettikten sonra 8 Haziran'da çarpışmalara son verilmesini emretti. Avusturya-Macaristan'ın kayıpları ise 75.000 kadardı.

Isonzo boylarında yapılan savaşta bir Avusturya-Macaristan makineli tüfek müfrezesi.

CAPORETTO MUHAREBESİ
İtalyan bozgunu ve Almanların Piave Nehri'ne doğru ilerleyişi.

Cadorna, On Birinci Isonzo Muharebesi'ne hazırlanmak üzere askerlerini yeniden bir araya getirdi ve İtalya'nın kuzeydoğusuna takviye birlikler gönderdi. Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin karşısına 18 Ağustos'ta bu kez iki ordu ile çıktı. Bunlar General Luigi Capello komutasındaki İkinci Ordu ve Aosta Dükü komutasındaki Üçüncü Ordu'ydu. Aosta Dükü'nün güneydeki Gorizia ile Trieste arasındaki bölgedeki ilerleyişi kısa süre sonra durdurulduysa da, Capello'nun kuzeyde gerçekleştirdiği taarruz ile İtalyanlar Bainsizza Platosu'nu ele geçirerek önemli bir ilerleme kaydettiler. İtalyanlar, 148.000 kayıp verdikleri muharebeyi 15 Eylül'de ikmal yetersizliğinden dolayı sonlandırmak zorunda kaldılar.

Alman Müdahalesi

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu On Birinci Isonzo Muharebe-

1917 yılının sonlarında Caporetto taarruzunun öncülüğünü yapan Alman askerlerin bir kısmı.

si'nde 55.000 kayıp verdikten sonra platoyu teslim etti ve askerlerinin morali çökmek üzere olduğu için Almanya'dan güçlü bir destek talep etmek zorunda kaldı. Alman General Otto von Below komutasında kurulan yeni On Dördüncü Ordu'da, Almanya'dan getirtilmiş iyi eğitimli yedi tümen yer alıyordu. Below, tümen sayısı bakımından İtalyanlardan zayıftı, ama en nitelikli kuvvetlerini İtalyan hatlarının en zayıf noktasına yığdı ve Isonzo'nun kuzey kesiminde yer alan Caporetto ile Tolmino çevresinde, dar bir cephe hattı üzerinde taarruza geçti.

24 Ekim'de başlayan bu taarruzdan önce 1.500 top ve havan topu ile yapılan ağır hazırlık bombardımanı İtalyan kuvvetleri için uyarı oldu. Bundan sonra güçlü Alman tümenleri, önlerinde muhtemel direniş noktalarının yanından sızma taktiğiyle çarpışan hücum birlikleri olmak üzere ilerlemeye başladı.

Caporetto Muharebesi başladıktan kısa süre sonra Udinese'ye çekilmek zorunda kalan İtalyan askerleri.

Telaş İçinde Geri Çekiliş

Alman kuvvetlerinin bu saldırısı karşısında ağır bir yenilgiye uğrayan İtalyan İkinci Ordu'sunun sağ ve sol kanatları batı yönünde geri çekildi. İtalyan Ordusu'nun Tagliamento ile Livenza Nehirleri hattını elde tutma çabaları da sonuçsuz kaldı. Muharebenin sona erdiği 12 Kasım günü Cadorna yalnızca Piave Nehri'nin aşağısındaki mevzilerde tutunmayı başarabilmişti. Bu sırada Below'un kuvvetleri ikmal hatlarından çok uzaklaşmıştı. Öte yandan General Plumer komutasındaki 11 İngiliz ve Fransız tümeni de bölgeye tam zamanında yetişti. İtalyanların bu muharebede verdiği kayıplar, 40.000 ölü ve yaralı ile şaşkın halde teslim olan 275.000 asker oldu. Bu sayı, İtalyan askerlerinin moralinin ne kadar bozuk olduğunu göstermektedir. Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın kayıpları ise yaklaşık 40.000'e ulaştı. Caporetto Muharebesi Cadorna'nın kaderini belirledi ve 9 Kasım'da yerine daha ihtiyatlı bir general olan Armando Diaz atandı.

RAPALLO KONFERANSI

Kasım 1917'de, Almanların yönetiminde cereyan eden Caporetto Muharebesi'nde İtalyan Ordusu'nun topyekün çöküşün kıyısına geldiği bir sırada, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın liderleri İtalya'nın kuzeybatısındaki liman kenti Rapallo'da düzenlenen konferansta bir araya geldiler. İtalya'ya, ekonomik yardım, ağır toplar ve takviye birlik sözü verildi. Ancak bu konferansın aldığı en önemli karar, İtilaf devletlerinin stratejisini eşgüdüm altına alacak bir komitenin, daha sonra verilecek adıyla Yüksek Savaş Konseyi'nin kurulması oldu. Bu strateji, General Ferdinand Foch'un emrindeki –çok ihtiyaç duyulan– birleşik bir askeri komuta altında geliştirilecekti.

Kafkaslar'daki Son Muharebeler 1917-18

Kafkaslar'daki çarpışmalar Rusya'nın 1917'de savaştan çekilmesine rağmen sona ermedi. Türk, Alman ve İngiliz kuvvetlerinin bölgedeki egemenlik mücadelesi ertesi yıl savaş sona erene kadar devam etti.

Mart 1917'de patlayan Rus Devrimi, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile yürütmekte olduğu savaşı fiilen sona erdirdi ve serbest kalan Türk kuvvetlerinin önemli bir bölümü başta Mezopotamya ve Filistin olmak üzere çarpışmaların devam ettiği başka bölgelere nakledildi. Ama bölgede devam eden savaşa Türk kuvvetleri ve devrimci Rus askerlerinin yanı sıra İngiliz, Alman birlikleri ve yerel milliyetçi kuvvetler de katıldılar.

İngiltere'nin Dunster Kuvveti'ne bağlı bir asker, Bakü yakınlarında bir Ermeni askerle birlikte.

Ermeni Tehciri

Hıristiyan Ermeniler savaş yıllarında Osmanlı devletinin korkunç baskılarına maruz kaldılar. 1915 ortaları ile Mayıs 1918 arasında, yaklaşık 600.000 Ermeni tehcir sırasında ya açlıktan ve susuzluktan öldüler ya da düpedüz öldürüldüler. Osmanlı İmparatorluğu Ermenilerin milliyetçi özlemlerini öteden beri reddederken Rusya sadece çıkarcı bir yaklaşımla bu konuda daha destekleyici bir tavır içindeydi. Çünkü Rusya Ermenilerin yaşadığı bölgeye Osmanlı İmparatorluğu ile arasındaki tampon bölge gözüyle bakıyordu. Ermeniler Şubat Devrimi'nden sonra, kendilerine komşu iki Rus eyaleti olan ve benzer milliyetçi özlemlerin var olduğu Gürcistan ve Azerbaycan temsilcileriyle birleşik bir anayurt yaratmak konusunu görüşmek üzere bir araya geldiler. Ağustos 1917'de Gürcistan'ın Tiflis kentinde başlayan bu görüşmeler sonunda, aralarında

Yaklaşmakta olan Türk kuvvetleriyle yapılacak çarpışmalara hazırlanan acemi Ermeni askerler tüfekle atış taliminde.

derin anlaşmazlıklar olmasına rağmen bu üç grubun temsilcileri 17 Eylül'de Federal Transkafkasya Cumhuriyeti'nin kurulması konusunda anlaşmaya vardılar.

Yeni Türk Taarruzu

Ermenistan 1917'nin ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'yla uzlaşma sağlamanın bir yolunu aradı, ama Osmanlıların Almanya ile Rusya arasında 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'ndan yararlanmasını engelleyemedi. Bu antlaşmada Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkas eyaletlerini denetimi altına alma hakkını kabul eden bir hüküm bulunuyordu. Harbiye Nazırı Enver Paşa Kafkasya ile Kuzey İran'a birkaç Alman birliğiyle birlikte 50.000 asker yolladı. Ancak bu işgal iyi yönetilemediği için sonuçları sınırlı kaldı. Türkler ve Ermeniler 26 Mayıs'ta Batum Antlaşması'nı imzaladılar. Transkafkasya parçalanmıştı ve Ermenistan bağımsızlığını ilan etti. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkaslar'la ilgili niyetleri sona ermemişti. Türkler 15 Nisan'da Gürcistan'ın Karadeniz sahilindeki kenti Batum'u işgal ettiler ve Azerbaycan'ın Hazar Denizi sahilindeki petrol bakımından zengin kenti Bakü'yü ele geçirmek amacıyla doğuya yeni kuvvetler gönderildi.

Bakü 1918 başlarında Rus devrimci kuvvetleri tarafından işgal edildikten sonra, Gürcü milliyetçilerin eline geçti. Gürcüler kente teçhizatı iyi olmayan 10.000 kişilik bir kuvvet yerleştirdiler. Ancak yaklaşık 14.000 mevcutlu bir Osmanlı kuvveti karşılarına dikilince, İngiltere'den yardım talep ettiler. İngiltere, o sırada Mezopotamya'da bulunan küçük fakat hareket yeteneği son derece yüksek ve komutanının adından dolayı "Dunsterforce" diye bilinen bir kuvveti bölgeye gönderdi. Bu kuvvet Bakü'ye 24 Ağustos'ta ulaştı. Türk kuvvetleri limana taarruz etmeye hazırlandı. 15 Eylül gecesi Bakü düşerken Dunster Kuvveti de bölgeden çekildi.

1918'de Türklerin eline geçmesin diye havaya uçurulan Bakü'deki petrol kuyuları alevler içinde.

Bakü'nün düşmesinden sonra Türklerin bölgedeki büyük harekâtı da son buldu ve kuvvetlerinin büyük bir kısmı yavaş yavaş hem Kafkaslar'dan hem de İran'ın kuzey kesimlerinden çekildi. 31 Ekim 1918'de ateşkes ilan edildi. İngiliz kuvvetleri kısa süreliğine Bakü'ye döndü ve Ağustos 1919'da kentten ayrıldı. Transkafkasya'nın muhtelif bölgeleri uzun süre bağımsız kalamadı. Rusya Nisan 1920 sonlarında Bakü'yü işgal etti. Sovyet kuvvetleri Ermenistan Cumhuriyeti'ni işgal ederken, Türkler de Eylül ayında Kars'ı aldılar. Gürcistan da Kasım 1919'da tekrar Sovyet Rusya'ya katılmıştı.

Ermeni askerlerin yardımıyla Türk mevzilerine atış yapan Dunster Kuvveti'ne bağlı bir topçu müfrezesi.

Birüssebi Muharebesi

Filistin'deki İngiliz kuvvetleri savaşın ilk yıllarında bazı aksaklıklardan dolayı hantal kalmış ve ilerlemesi engellenmişti, ancak 1917'nin ortalarında bölgeye atanan yeni komutan savaşın gidişatını değiştirdi ve Aralık ayında Kudüs'ü ele geçirdi.

İngiliz kuvvetlerinin komutanı General Archibald Murray 1917 yılına Sina Yarımadası'nda kalan Türk kuvvetlerini mevzilerinden çıkarıp atmak niyetiyle başladı. Murray 8 Ocak'ta Refah Muharebesi'ni başlattı ve Osmanlı kuvvetlerini 48 saat içinde bozguna uğrattı. İngiliz kuvvetleri bu muharebede 500 askerini kaybederken, 1.000 asker esir aldı, çok sayıda top ele geçirdi. Murray'ye Filistin'e girme yetkisi verildi ama harekât sınırlı tutulacaktı. Filistin'in iç kesimlerine giden yalnızca iki yol vardı. Türk kuvvetleri bu iki yolu kesen ve sahildeki Gazze'den 40 km içerideki Birüssebi'ye uzanan 40 km uzunluğunda bir savunma hattına çekilmek zorunda kalmıştı.

Murray'nin yardımcılarından General Charles Dobell 26 Mart'ta bu bölgeye taarruza geçti. Ancak bu harekât iyi yönetilemediği için ve iletişim eksikliğinden dolayı başarısızlığa uğradı. Yaklaşık 16.000 askerin katıldığı Birinci Gazze Muharebesi'nde Dobell 4.000 askerini kaybetti ve ertesi gün geri çekildi. Aslında fiyaskoyla sonuçlanan bu harekâtın kesin bir zafer olduğunu iddia eden Murray'ye vakit geçirmeden Kudüs'e doğru ilerleme izni verildi.

TEMEL VERİLER

Tarih: 31 Ekim 1917

Yer: Filistin'in güneyinde Gazze ile Birüssebi arasındaki bölge

Sonuç: İngiliz kuvvetleri uygulanan şaşırtma harekâtından yararlanarak cephenin zayıf bir noktasında yığınak yapmayı ve Türk hatlarını yarmayı başardı.

Birüssebi'ye düzenlenen ana saldırıya öncülük yapan ANZAC süvarileri.

Muharebeden kısa süre önce demiryolu ile Birüssebi-Gazze hattına nakledilen İngiliz askerleri.

Başarısızlık ve Görevden Alınma

Dobell 17 Nisan'da İkinci Gazze Muharebesi'ni başlattı ve askerleri Türklerin ana savunma hattına karşı intihara benzeyen bir cepheden saldırı harekâtı düzenledi. Buradaki çarpışmaların sona erdiği 19 Nisan'da İngilizlerin kaybı 6.500, Türklerinki ise 2.000 oldu. Bunun üzerine Dobell'i görevinden alan Murray de Londra'daki Savaş Bakanlığı tarafından azledildi. Murray'nin yerine deneyimli bir komutan olan General Edmund Allenby getirildi. Allenby'ye Kudüs'ün Noel'e kadar ele geçirilmesi emredildi. Ancak o, komutası altındaki kuvvetin mevcudu takviye edilerek 200.000'e çıkarılıncaya kadar ilerlemeyi kesin olarak reddetti.

Allenby 31 Ekim'de 80.000 piyade ve 12.000 süvari ile taarruza geçti. Karşısında sadece 35.000 askerden oluşan Türklerin Yedinci ve Sekizinci Orduları bulunuyordu. Allenby'nin kurduğu plana göre Gazze altı gün süreyle bombardıman altında tutularak düşman yanıltılacak, bu arada asıl kuvvetler süratle Birüssebi'ye ulaştırılacaktı. Bu tehlikeli bir seçenekti. Çünkü İngiliz piyade ve

süvarilerinin su kuyularını zarar görmeden ele geçirmesi gerekiyordu. Aksi halde şiddetli bir susuzlukla karşı karşıya kalacaklardı. Birüssebi, Avustralyalı süvarilerin cesaretle yürüttüğü taarruz sonunda akşam karanlığı çökmek üzereyken İngiliz kuvvetlerinin eline geçti.

Kudüs Yolunda

Su kuyularından yeterli miktarda su çıkarılamadığı için Allenby birkaç gün gecikti. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin komutanı, develi bir küçük devriye kolunun Hebron (el-Halil) yönünde ilerlemesini arkadan kuşatma harekâtı olarak değerlendirme hatasına düşünce, Türkler Birüssebi-Gazze hattının geri kalan kısmından da çekildiler. Sekizinci Ordu sahil şeridi üzerinde geri çekilmeye başlarken, Yedinci Ordu Kudüs'e doğru çekildi. İngiliz kuvvetleri 13-14 Kasım'da Türklerin Sekizinci Ordu'suna bir kez daha taarruz edip bozguna uğrattı. Türk kuvvetleri Bağlantı İstasyonu (Vadiü's-Sir) Muharebesi'nden sonra sahil boyunda daha da geriye çekilmek zorunda kaldı.

Allenby, Türk kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra Kudüs'ü ele geçirmek için çaba harcadı, ancak bu kez de karşısına yeni bir komutan, eski Alman Genelkurmay Başkanı General Erich von Falkenhayn çıktı. Falkenhayn Kudüs'ün güneybatısındaki Cebel el-Halil'de (ya da Hebron Tepeleri) yeni bir savunma hattı oluşturmuştu. Bu sırada Türklerin gönderdiği takviye kuvvetler de bölgeye ulaşmak üzereydi. İngilizlerin savunma mevzilerindeki kuvveti yenmeleri birkaç hafta sürdü. Ancak Allenby 11 Aralık'ta Kudüs'e girmeyi başardı. Bu harekâtta Allenby'nin kuvvetleri 18.000 kayıp verirken, Türklerin kayıp sayısı 25.000'i buldu.

General Allenby haftalardır sürdürdüğü harekâtın sona erdiği 11 Aralık 1917'de Yafa Kapısı'ndan Kudüs'e giriyor.

ARAP İSYANI

Türklerin yönetimi altında yaşamaktan memnun olmayan Arap Yarımadası'ndaki bazı Arap milliyetçileri İngilizlerin yardımıyla Haziran 1916'da hamilerine başkaldırdı. Bu ayaklanmanın önderliğini yapan Faysal ibn Hüseyin'e bir İngiliz subayı olan ve "Arabistanlı Lawrence" adıyla tanınan T. E. Lawrence yardımcı oluyordu. Gerilla taktiklerine başvuran Araplar, bu bölgeden geçen demiryolu hattını da hedef alan saldırılar düzenlediler. Ekim 1918 başlarında Şam, Arapların eline geçti. Ancak İngiltere kendi vatanlarını kurma çabalarında Arap milliyetçilerine yardımcı olma sözünü tutmadı.

Bedevi kabile şefleri "Arabistanlı Lawrence" ve diğer Arap önderlerle buluşacakları yerde bekliyorlar.

Irak Seferi 1917–18

İngiltere'nin Irak'ta yürüttüğü askeri harekât 1916'da durmuştu. Ancak 1917'den itibaren askeri kaynakları ve insan gücü artan İngiltere Türk kuvvetlerini yavaş yavaş kuzeye doğru gerileterek 1918'de nihai zafere ulaştı.

Irak'taki İngiliz komutanı General Frederick Maude Aralık 1916 ortasında yaklaşık 166.000 kişilik kuvvetiyle Dicle Nehri'nin her iki yakasından Bağdat'a doğru büyük bir taarruz başlattı. Şubat 1917 sonlarında, İngiliz kuvvetlerinin Nisan 1916'da ağır bir yenilgiye uğradığı Kut'un dışında savaş düzeni aldı. İkinci Kut Muharebesi 22-23 Şubat'ta yapıldı ve Maude kanatlarına taarruz ettiği Türk kuvvetlerini kuzeye, Bağdat'a doğru geri çekilmek zorunda bıraktı. Artçı çarpışmaları ustalıkla yürüten Türk askerleri, 27 Şubat'ta Bağdat'a 72 km uzaklıktaki Aziziye'de İngiliz kuvvetlerinin ilerleyişini tökezletti. Maude, kısa süren bu bocalamadan sonra Halil Paşa'nın komutanlığındaki Osmanlı Altıncı Ordu'sunu da alt etti ve Bağdat 11 Mart'ta düştü.

Maude esas olarak aşırı sıcaktan dolayı bütün büyük çaplı operasyonları ertelemek zorunda kaldı. Ancak sonbaharın başlarında havalar serinleyince tekrar taarruza geçti. İngiliz general, kuvvetlerini Samarra'dan Dicle, Felluce'den Fırat boylarına ve doğuda İran yönüne olmak üzere üç koldan harekete geçirdi. Bölgedeki ana Türk kuvveti Samarra'nın 48 km kadar kuzeyindeki Tikrit'te konuşlanmıştı. Maude'un emrindeki kuvvetin Fırat boyunca ilerleyen bölümü 27-28 Eylül'de Ramadiye Muharebesi'ni kazandı. Diğer iki İngiliz kuvveti de Türk kuvvetlerini gerileterek 5 Kasım'da Tikrit'i ele geçirdi.

Bağdat sokaklarında 155 mm'lik (6 inç) bir obüs taşıyan İngiliz askerlerini izleyen yerel halk.

Komuta Değişikliği

Koleraya yakalanan Maude 11 Kasım'da bu hastalığa yenik düştü. Yerine atanan General William Marshall harekâtın devamından yanaydı. Ancak 1918'in başlarında kendisine kuvvetlerini azaltması talimatı verildi. Aslında yeni bir taarruz yapamayacak duruma gelen Marshall, yine de Mart ayında Fırat boyunca kısa süreli bir saldırı düzenledi. Hava sıcaklığının da artması üzerine İngiltere bölgedeki harekâ-

Irak Seferi sırasında çok sayıda Hintli asker ve işçi kullanıldı. Bir demiryolu yapımında çalışan Hintli asker ve işçiler.

tına tamamen son verdi. Marshall'ın ilerlemeye hazır olduğu sonbaharda Ortadoğu'daki stratejik durumda büyük değişiklikler olmuştu. Bunun ana nedeni, Filistin'den Suriye'nin kuzey kesimlerine doğru ilerleyen İngiliz kuvvetleri 26 Ekim'de Halep'i ele geçirirken, aynı tarihte üç Osmanlı diplomatının muhtemel bir ateşkesi görüşmek üzere Ege Denizi'ndeki Limni Adası'nda bulunan Mondros kentine gelmesiydi.

Türk Kuvvetleri Geri Çekiliyor

Halep İngilizlerin eline geçince anayurtlarıyla bağlantısı kesilen Irak'taki Türk kuvvetleri için daha fazla direnmenin anlamı kalmadı. Bu şekilde yalıtılan Türk garnizonunun çarpışmalara devam etme olasılığı düşük olsa da Marshall'a, esas olarak yöredeki petrol alanları üzerinde İngiliz denetimini sağlamak amacıyla, Ekim ayında Dicle Nehri boyunca son bir taarruz düzenlemesi talimatı verildi. Morali iyice bozulmuş olan Türk askerleri sürekli geri çekiliyordu, ama Şarkat Muharebesi'nde İngilizlere karşı sert bir direniş gösterdiler. Yine de 30 Ekim'de 11.000 Türk asker İngilizlere teslim olmak zorunda kaldı. Aynı gün Mondros limanında mütareke imzalandı. İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki çatışmalar 31 Ekim'de resmen sona erdi. Taarruzun son evresinde bir İngiliz kuvveti süratle hareket ederek 4 Kasım'da Tikrit'in 120 km kuzeyindeki Musul'u ele geçirdi.

Ekim 1914'te küçük çaplı bir olay olarak başlayan Irak Seferi, ilk iki yıl boyunca yetersizlikler ve akılsızca alınan kararlarla sürdü. Kimilerinin gözünde bir ek gösteriden başka bir şey olmayan bu harekâttan zaferle çıkabilmek için, sonunda Britanya İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinden yüz binlerce asker bu bölgeye getirildi. Bölgedeki petrol alanları İngiltere'nin denetimine geçti, ama bu uğurda verilen kayıp sayısı hastalıktan ölen askerler de eklenince 97.000'i buldu. Bu harekât sırasında hayatını kaybeden Türk askerlerinin sayısı bilinmemekle birlikte, çok daha fazla olduğu kesindir.

İNGİLİZ NEHİR GAMBOTLARI

Irak Seferi daha çok ülkenin iki büyük nehri olan Dicle ve Fırat'ın her iki yakasında yürütülmüştür. Bu iki nehir aynı zamanda cephe ile cephe gerisindeki üsler arasında en uygun insan ve malzeme nakil hatlarının da bulunduğu bölgeydi. Çarpışmaların çoğu nehre yakın bölgelerde cereyan ettiği için, İngiltere kara topçusunu, sığ sularda seyredebilen ve çeşitli top ve makineli tüfeklerle teçhiz edilen gambotlarla tamamlamayı tercih etti. Bu nehir gambotları harekâtın ilerleyen evrelerinde İngilizlere değerli hizmetlerde bulundular.

Kasım 1917'de Irak'a doğru seyreden Insect sınıfı HMS *Ladybird* gambotu Mısır'ın Port Said limanında.

Savaşın son haftalarında İngiliz kuvvetlerinin esir aldığı Türk askeri sayısı iyice arttı.

U-Boat'lar Yeniliyor, 1917–18

Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girdiği Mayıs 1917'ye kadar Almanya'nın güçlü U-boat filosunu hiçbir silah ya da taktik alt edememişti. Çok geç kalınmış olmakla birlikte, ABD'nin savaşa girmesinden sonra uygulanmaya başlanan konvoy sistemi sayesinde bu gidişat değişti.

Almanya sınırsız denizaltı savaşını yeniden başlatma kararını 9 Ocak 1917'de aldı ve bunu 1 Şubat'tan itibaren uygulayacağını ilan etti. Yürütülen tartışmalarda İngiltere'ye böyle bir taktikle beş ay içinde diz çöktürüleceği, tarafsız gemilerin batırılmasının ve tarafsız ülke vatandaşlarının ölmesinin kabul edilebilir bir risk olduğu sonucuna varılmıştı. Ancak böyle bir savaş taktiğinin ABD'nin savaşa girmesine yol açması gibi bir tehlike de vardı. Başkan Woodrow Wilson, *U-53*'ün 3 Ocak'ta Scilly Adaları'nın açıklarında *Housatonic*'i batırmasından sonra, Almanya ile diplomatik ilişkileri zaten kesmişti. Bununla birlikte, Almanya'nın politika oluşturucuları ABD'nin savaş ilanının üzerinden en az iki yıl geçmeden ne kara ne de deniz muharebelerine büyük bir kuvvetle müdahalede bulunamayacağına kendilerini inandırmışlardı.

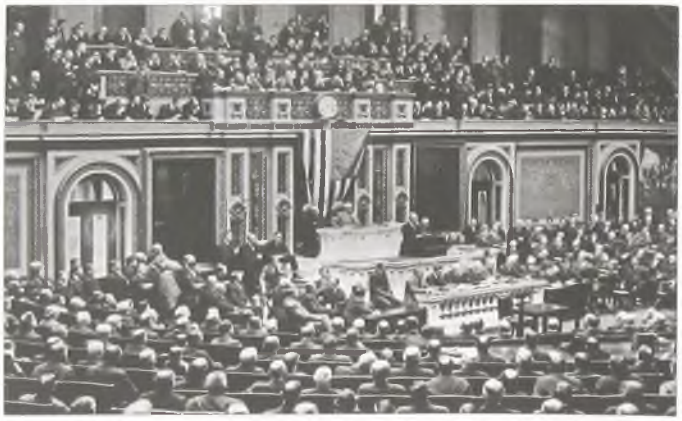

ABD Başkanı Woodrow Wilson Kongre'de Almanya'ya savaş ilan edilmesine ilişkin yasa tasarısı lehinde konuşma yapıyor. Kongre üyelerinden çok azı bu yasa tasarısına karşı oy kullanmıştır.

1917'de bir buharlı geminin batışını *U-boat*'larından izleyen Alman denizciler.

U-Boat'lar Denize Salınıyor

1917 başında Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'nin elinde 42'si onarımda, 105 *U-boat* vardı. Ayrıca imalatçı firmalara 51 *U-boat* siparişi verilmişti. Bu ülkenin denizaltıları Ocak ayında 180 gemi batırmıştı. Bunların üçte birinden fazlası tarafsız ülkelere aitti. Ancak 1 Şubat'tan sonra Almanya'nın batırdığı gemi sayısı hızla arttı. O ay içinde 245 kadar İtilaf gemisi batırıldı. Mart ayında batırılan gemi sayısı 310'a, Nisan'da ise 373'e yükseldi. Almanya'nın ABD ile ilişkileri de bu aylar içinde dikkat çekici derecede kötüleşti. *Laconia* adlı İngiliz yolcu gemisi 25 Şubat'ta bir *U-boat* tarafından batırıldı. Bu olayda hayatını kaybeden 12 kişiden 4'ü Amerikan vatandaşıydı. Bundan sonra da Amerikan gemileri batırılınca ABD Dışişleri Bakanlığı 12 Mart'ta bütün ABD bandıralı ticaret gemilerinin silahlandırılacağını

ZEEBRUGGE BASKINI

Bir kısım Alman *U-boat*'u Belçika'daki Bruges'de üslenmişti. İç kesimdeki bir liman olan Bruges bir kanal vasıtasıyla Zeebrugge'de Kuzey Denizi'ne açılıyordu. İngiltere bu kanalın içinde eski savaş gemilerini batırarak girişi engelemeyi ve bölgedeki bazı tesisleri karaya çıkaracağı bir kuvvet ile imha etmeyi kararlaştırdı. Karadan ve denizden yürütülen harekât 22 Nisan 1918'de başladı. Zeebrugge'ye hücum eden İngiliz kuvvetleri ağır kayıplar verse de, bu harekât basına büyük bir zafer olarak yansıtıldı. Oysa kanala girişi engellemek amacıyla götürülen eski gemiler planlanan noktalarda batırılamamıştı. *U-boat*'lar baskından üç gün sonra yeniden bu kanalı kullanmaya başladılar.

Zeebrugge baskını sırasında hasar alan HMS *Vindictive* kruvazörü.

açıkladı. Ertesi gün ABD Deniz Kuvvetleri'nden savaş gemilerine *U-boat*'lara taarruz yetkisi verildiği açıklaması geldi.

AMERİKA SAVAŞA GİRİYOR

Alman Dışişleri Bakanı Alfred Zimmermann'ın Almanya'nın ABD büyükelçisi Kont Bernstroff'a 17 Ocak'ta gönderdiği telgrafın ABD hükümeti tarafından 1 Mart'ta kamuoyuna açıklanması, bir dönüm noktası oldu. İngiltere'nin ele geçirip şifresini çözdükten sonra Amerikalılara ulaştırdığı bu telgrafta, Zimmermann Bernstroff'a Meksikalıların daha önce kaybettiği "Teksas, New Mexico ve Arizona'yı yeniden fethetmelerine" Almanya'nın izin vereceği bilgisini Meksika hükümetine gizlice bildirerek, bu ülke ile bir ittifak arayışı içine girmesini bildiriyordu. Telgraf açıklanıp ABD kamuoyu Almanya aleyhine dönünce Başkan Woodrow Wilson 6 Nisan'da Almanya'ya savaş ilanı yasa tasarısı için Kongre'den onay aldı. ABD Ordusu genel olarak savaşa henüz hazır olmadığı halde, Deniz Kuvvetleri hazırdı ve denizaltılara karşı yürütülecek harekâtta rol oynayacaktı.

İngiltere'nin Nisan ayında yaptığı hesaplamalara göre, *U-boat*'lar engellenmediği takdirde, Haziran ayında gıda ve diğer temel ihtiyaç maddelerinde kıtlık yaşanmaya başlanacaktı. Alman denizaltılarını yok etme çabalarında o güne kadar başarı elde edilememiş, yılın ilk aylarında sadece bir avuç *U-boat* batırılabilmişti. Sonunda uygulanması kararlaştırılan konvoy sisteminde, ticaret gemilerine önce küçük savaş gemileri koruyucu bir şemsiye oluşturdu, bir süre sonra hava koruması da sağlandı. 10 Mayıs'ta uygulanmaya başlanan konvoy sistemi yılın son dört ayında etkinleşerek büyük başarılar elde etti.

Alman *U-boat*'ları Nisan 1917'de toplam 881.000 ton İtilaf gemisi (yüzde 63'ü İngiliz) batırmışlardı. Bu rakam Aralık ayında yarıya düşerken, savaşın sona erdiği Ekim 1918'de İtilaf devletlerinin kaybı, yarıya yakını İngiltere'ye ait olmak üzere, 118.000 tona kadar inmişti. Savaşın son iki yılında batırılan *U-boat* sayısı da artmıştı. Ağustos 1914 ilâ 1916 sonu arasında sadece 46 Alman denizaltısı batırılırken, 1917-18 yıllarında şu veya bu nedenle kaybedilen *U-boat* sayısı 132'ye ulaştı.

1918'de Kuzey Atlantik'te seyreden bir konvoya eşlik eden Kraliyet Deniz Kuvvetleri'ne bağlı savaş gemileri.

Denizaltı Savunma Silahları

1914'te suya dalmış bir denizaltıyı imha edebilecek bir silah mevcut değildi. Ancak Alman U-boat'larının yarattığı tahribat başta İngiltere olmak üzere İtilaf devletlerini bu yeni tehditle başa çıkabilecek bir dizi pasif yöntem ve aktif (saldırı) tekniği geliştirmek zorunda bıraktı.

Savaştan önceki yıllarda birçok ülkenin deniz kuvvetleri daha çok suüstü saldırı teknolojilerine yoğunlaştıkları için, savaş başladığında denizaltı savunma savaşı emekleme dönemindeydi. Ancak savaşın ilk haftalarında denizaltılarla baş etmek gerektiği kesin olarak ortaya çıktı. Denizaltılardan en fazla zarar gören ülke İngiltere'ydi. Çünkü Alman *U-boat*'ları en çok İngiliz deniz ticaretini ve büyük ticaret filolarını hedef alıyordu.

Pasif Savunma Yöntemleri

U-boat'lar hem su üstünde hem de altında çok ağır oldukları ve yönlerini düzenli olarak değiştiren hedefleri vurmakta güçlük çektiklerinden, savaş gemileri ve yük gemileri için en iyi savunma yöntemi süratli ve zikzak çizerek seyretmekti. Geceleri seyreden ya da denizlerdeki kalabalık rotaları izlemekten kaçınan gemilerin *U-boat* saldırılarından kurtulma olasılığı fazlaydı. Bir süre sonra daha gelişmiş bir yönteme başvuruldu. "Göz kamaştırma" yönteminde, geometrik biçimlerle boyanarak kamufle edilen gemiler uzaktan bakıldığında net görüntü vermiyordu. Rıhtımda demirlemiş savaş gemileri ise denizaltı savunma ağlarıyla korunuyordu. Geminin her iki yanından aşağı sarkıtılan ağlarla fırlatılacak torpilin ana gövdeye çarpması engellenmeye çalışıldı, ancak bu yöntem pek işe yaramıyordu. Özellikle Manş Denizi gibi dar geçitlerin ve saldırıya açık rotaların korunmasında çelik ağlar, mayın tarlaları ve savaş gemilerinin devriye gezmesi gibi önlemler bir arada kullanılarak daha geniş alanlarda da denizaltı savunma engelleri oluşturuldu. Ancak bunlar da *U-boat*'ların sızmasını önleyemedi.

İlk başarılı su bombası fırlatıcılarından biri hazır bekliyor.

1914'te savaş gemileri yalnızca satha çıkan denizaltıları, o da şiddetle çarparak ya da top atışıyla batırabiliyordu. Ancak denize dalmış denizaltılara bir şey yapılamıyordu. Savaşın büyük bir kısmında *U-boat* kaptanları silahsız bir hedefi batırmak için top atışını tercih ederek torpillerini boşa harcamadılar. İtilaf devletleri de bundan dolayı ticaret gemilerini silahlandırma yoluna gitti. İngiltere silahsız gibi görünen Q tipi gemiler imal etti. *U-boat*'ları satha çıkıp yakın mesafeden taarruza tahrik eden bu gemilerle Alman denizaltıları vurulmaya çalışıldı, ama beklenen başarı elde edilemedi. Çünkü Alman denizaltıları Q tipine benzeyen gemilere fazla yaklaşmaktan kaçınmaya başladılar.

İngiltere başka bir yöntem daha geliştirdi. Seyir halindeki gemiye satıhtaki bir *U-boat* taarruzu olasılığı belirdiğinde, telefon kablosu ile bağlantı kurulan su altındaki denizaltı uyarılıyor, dost denizaltının kaptanı bağlantı kablosunu serbest bıraktıktan sonra gerekli manevra-

Q tipi gemiler silahları gizlenmiş, masum görünümlü sivil gemilerdi

Kraliyet Deniz Kuvvetleri savaşın belirli bir evresinde yaklaşık 366 Q tipi gemi kullanmaya başladı. Bu gemiler 11 *U-boat* batırdı, İngiltere savaşta 61 Q tipi gemi kaybetti

Su kesiminin altından vurulduklarında yüzeyde daha uzun süre kalabilmeleri için, Q tipi gemilerin bazılarına çok miktarda kereste yükleniyordu

Bu fotoğraftakinin benzerleri olan Q tipi gemiler *U-boat*'ları satıhta taarruza çekerek tuzağa düşürmek amacıyla İngiltere tarafından inşa edildiler.

ları yapıp Alman *U-boat*'una taarruz ediyordu.

Yeni Silahlar

Düşman hedeflerini vurmak amacıyla başka yeni silahlar da imal edildi. İngiliz destroyerlerinin arka taraflarına bağlanıp denize bırakılan ve elektronik olarak patlatılabilen bombalar da kullanılmıştır. Ancak bu yöntemle bir denizaltıyı batırabilmek için çok yakın temas gerekiyordu. Su altında patlatılabilecek şekilde tasarlanmış olan su bombaları 1915 sonunda ortaya çıktı, ama seri imalat ancak 1917'den itibaren mümkün oldu. Hidrofonlar, yani *U-boat*'ların motor sesini algılayabilen ve yön tayini yapabilen sualtı mikrofonları da geliştirildi. Ancak denizaltılar daha derine dalarak ya da motorlarını daha sessiz çalıştırarak bu silahlardan kurtulmayı başardılar. Hidrofon ve su bombalarının kullanıldığı ilk başarılı taarruz 16 Temmuz 1916'da gerçekleştirildi. Denizaltıların yerini saptamakta kullanılan başka yöntemler arasında, telsiz mesajlaşmalarını yakalamak ve çeşitli savaş uçakları ya da zeplinlerle satıhtaki yerlerini belirlemek sayılabilir.

Bir Amerikan asker nakliye gemisi Avrupa yolunda. Konvoy sistemi o kadar başarılı oldu ki, Amerikan askerlerini Fransa'ya taşıyan hiçbir ABD asker nakliye gemisi *U-boat*'lar tarafından batırılamadı.

1914-18 arasında yaklaşık 178 Alman *U-boat*'u batırıldı. Bunlara ek olarak 38 *U-boat* kaza sonucu ya da bilinmeyen bir nedenle battı. Geriye kalan 140 *U-boat*'tan 50'si mayına, 29'u su bombalarına çarparak, 19'u top atışıyla, 19'u düşman gemilerinin şiddetli çarpması sonucu, 18'i torpillenerek, 1'i ise hava saldırısı sonucu battı. *U-boat*'lar için en tehlikeli bölgeler Britanya Adaları'na ve Kuzey Atlantik'e yakın sulardı. Bu bölgelerden birincisinde 90, ikincisinde ise 44 *U-boat* batırıldı. Bu vakaların çoğu, Nisan 1917'de konvoy sistemine geçildikten sonra gerçekleşmiştir.

ÖRÜMCEK AĞI

İngiliz donanma uçaklarının Kuzey Denizi üzerinde yapacakları denizaltı savunma devriyeleri için bir sistem oluşturmak üzere matematiksel yöntemlere başvuruldu. Curtiss H-12 ve Felixstowe tipi deniz uçakları devriye hizmetlerini Mayıs 1917'den itibaren sekizgen bir modele göre yerine getirmeye başladı. Bu yöntemle sadece dört deniz uçağının beş saatte 10.000 km²'lik bir alanı tarayabilecekleri hesaplanmıştı. Devriye uçuşları *U-boat*'ların satıhta izledikleri bilinen rotalar üzerinde yapılıyordu. İngiltere 20 Mayıs'ta ilk başarısını elde ettiğini açıkladı. Bundan sonra birkaç batırma vakası daha kayıtlara geçti. Bunlar doğrulanmamış olmakla birlikte, örümcek ağı yönteminin *U-boat*'lar ve müretebatları için hayatı zorlaştırdığı kesindir.

İtilaf konvoyunun bir kısmı bilinmeyen bir limana ulaşmak üzere. Öndeki gemiye göz kamaştırma kamuflajı yapılmış.

İtalya'da Son Muharebeler
Avusturya-Macaristan mevzilerine el bombası atan Amerikan askerleri.

Yeni Avcı Uçakları
1917-18 yıllarında İtilaf devletlerinin muhtemelen en başarılı savaş uçağı olan İngiliz yapımı Sopwith Camel.

Megiddo Muharebesi
Ekim 1918'de esir alınan binlerce Türk askerinin bir kısmı.

1918 – İTİLAF DEVLETLERİNİN ZAFERİ

İki taraf da 1918 yılına bir ölçüde iyimserlikle başladı. Başarısız olan bazı müttefikleri Almanya'ya köstek oluyordu, ayrıca ABD'nin de yakında savaşa gireceği görülebiliyordu, ama Rusya'nın savaştan çekilmesinden sonra Batı Cephesi'nde öncekilerden daha sert bir darbe indirme şansı vardı. Deniz ablukasının Almanya'nın savaş gücünü iyice yıprattığının farkında olan İtilaf devletleriyse, özlenen büyüklükte Amerikan kuvvetleri çarpışmalara katılıncaya kadar tutunabileceklerini umut ediyorlardı. Bundan dolayı Almanya'nın bahar taarruzlarının nasıl sonuçlanacağı hayati önem taşıyordu. Almanya'nın bahar taarruzu bir cephede yarma harekâtı ya da buna yakın bir üstünlükle sonuçlanırsa, İngiltere ile Fransa ateşkes talebinde bulunmak zorunda kalabilirdi. Alman taarruzunun yenilgiye uğraması durumunda ise her ay yüz binlerce Amerikan askerinin Avrupa'ya ayak bastığı bir dönemde, Almanya'nın son insan gücü yedekleri de tükenmiş olacaktı.

Bu saldırıda İtilaf hatları esnedi ama kopmadı ve Almanya son insan gücü yedeklerini de kullandı. Bundan sonra İtilaf devletleri Batı Cephesi'nin üst ve alt kesimlerinden eşzamanlı ve Almanların başa çıkamayacağı kadar geniş çaplı bir taarruza geçtiler. Çabuk bir zafer beklemeyen İtilaf kuvvetleri 1919'da yapılacak taarruzları planlamaya başlamışlardı. Ancak İttifak devletleri birden çöktü. Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu ile beş hafta gibi kısa bir süre içinde ateşkes antlaşmaları imzalandı. Birkaç gün daha dayanan Almanya da 11 Kasım'da ateşkes imzalamak zorunda kaldı.

Almanya'nın Son Taarruzları
Savaşa İngiliz ve Fransız orduları içinde katılan Hindistanlı ve Senegalli askerler.

Hindenburg Hattı'nda Gedik Açılıyor
İtilaf kuvvetlerinin ilerlemesini durduramamış bir Alman makineli tüfekçi.

Alman Deniz Kuvvetleri'nde İsyan
Kasım 1918'de Berlin sokaklarında dolaşan silahlı asi denizciler.

Michael Harekâtı

Doğu Cephesi'nden çekilen askerler 1918 baharında Alman Yüksek Komuta Heyeti'ne Batı Cephesi'nde sayısal üstünlük sağladı ve İtilaf kuvvetleri kesin üstünlük sağlamadan önce "bir ya hep ya hiç" taarruzu düzenlemelerine izin verdi.

Alman Ordusu'nun fiili komutanı olan General Erich Ludendorff 1917-18 kışında ülkesinin vakit kaybetmeden bir şeyler yapması gerektiğini fark etti. İngiltere'nin uyguladığı deniz ablukası en şiddetli düzeyine ulaşmıştı ve Almanya'ya büyük zarar vermekteydi. Öte yandan Avrupa'ya ulaşan ABD askeri sayısı da her geçen gün artıyordu. Ludendorff, savaşı kazanmak ya da en azından Almanya için kabul edilebilir bir barış antlaşmasının koşullarını hazırlayabilmek için mutlaka 1918'in başlarında vurmak gerektiğine inanıyordu. Umudunu, Rusya çöktükten sonra doğuda serbest kalan kuvvetlere ve direniş noktalarının yanından sızıp hızlı operasyonlar yürütebilen hücum birliği askerleri yetiştiren yeni talim sistemine bağlamıştı.

Ayrıca Ludendorff Fransızlarla İngilizlerin Batı Cephesi'nde farklı stratejik öncelikleri olduğuna ve geniş çaplı taarruzlarla ardı ardına vurulmaları halinde birbirlerinin yardımına yetişemeyeceklerine inanıyordu. Fransızların Paris'in savunmasına özel önem verdiğini, İngilizlerin ise Manş Denizi'ndeki limanları korumayı daha çok önemsediğini hissediyordu. Bundan dolayı ilk taarruzunu Batı Cephesi'nde Fransız kuvvetleri tarafından tutulan ve İngiliz kuvvetlerine erişmeyi sağlayacak bölgede gerçekleştirmeyi tercih etti.

TEMEL VERİLER

Tarih: 21 Mart – 5 Nisan 1918

Yer: Fransa'nın kuzeydoğusunda Lens ile La Fère arasındaki bölge

Sonuç: Almanlar başlangıçta bazı önemli başarılar elde etse de, sonunda İtilaf kuvvetleri tarafından durduruldular.

Michael Harekâtı sırasında esir düşen 72.000 İngiliz askerinin çok az bir kısmı.

İlk Başarılar

Kod adı Michael Harekâtı olan ilk taarruz, General Hubert Gough komutasındaki İngiliz Beşinci Ordu'su ile General Julian Byng komutasındaki İngiliz Üçüncü Ordu'sunun tuttuğu Arras ile La Fère arasında yer alan 96 km'lik cephe hattına yöneltildi. Michael Harekâtı 21 Mart'ta, o güne kadar eşi benzeri görülmemiş karmaşıklık ve acımasızlıkta gerçekleştirilen beş saatlik topçu baraj ateşiyle başladı. Bu ağır bombardımandan sonra üç Alman Ordusu'na bağlı hücum birlikleri sisten de yararlanarak ilerlemeye başladı. Yaklaşık 40 km uzunluğundaki cephe hattı üzerinde seyrek bir şekilde yerleşmiş bulunan Gough'un ordusu bu taarruzla çöktü. Ancak Byng'in bu bölgenin kuzeyindeki kuvveti kademeli savunma hatları sayesinde Almanların daha fazla ilerlemesini engelledi. Mareşal Haig elindeki bütün ihtiyat kuvvetlerini ortaya çıkan bu boşluğu doldurmakla görevlendirdi.

İtilaf devletlerinin savunma hatlarındaki askerleri geri çekildikten sonra, savaş alanında ilerleyen hücum birliklerine bağlı Alman askerleri.

Fransız Ordusu da bölgeye bir miktar yardım gönderdi.

Ludendorff, Michael Harekâtı'nı 5 Nisan'da sona erdirdi. Birlikleri 64 km kadar ilerlemiş, ama kesin bir zafer kazanamamıştı, bunun en büyük nedeni taarruza İtilaf devletlerinin süratle yanıt verebilmesi ve güçlü hava kuvvetleriyle kara birliklerini desteklemeleriydi. Bu taarruzun beklenen başarıyı sağlayamamasında başka üç etken de rol oynamıştı: Alman taarruz kuvvetleri bazı İtilaf cephaneliklerini ele geçirmelerine rağmen malzeme eksikliği çektiler; ilk kazanımlarından faydalanabilecek kadar süratli hareket edemediler; topçu önden ilerleyen hücum birliklerinin hızına ayak uyduramadı. Almanlar bu taarruzda yaklaşık 240.000 kayıp verdi. İtilaf kuvvetlerinin kayıp sayısı da bu civardaydı. Ancak İtilaf kuvvetleri kayıplarını telafi edebilecek durumdaydı, Ludendorff'un ise böyle bir imkânı yoktu.

Komuta Foch'a geçiyor

Michael Harekâtı hem İtilaf kuvvetlerinin Batı Cephesi'nde fiilen hava üstünlüğüne sahip olduğunu ortaya çıkardı hem de aynı derecede önemli bir başka olayı da hazırladı. Fransa ve İngiltere savaşın büyük bir kısmında neredeyse ayrı ayrı savaşmışlardı, ancak durum artık değişmişti. İtilaf Kuvvetleri Yüksek Savaş Konseyi 26 Mart'ta General Ferdinand Foch'u Batı Cephesi koordinatörlüğüne atadı. Foch 3 Nisan'da da İtilaf kuvvetlerinin başkomutanlığına getirildi. Siyasi nedenlerden ötürü ABD, teknik bakımdan müttefikten çok bir yardımcı kuvvet olarak savaşa katıldığı halde, Fransa'daki Amerikan kuvvetlerinin komutanı General John Pershing de Foch'un otoritesini kabul etti.

BRUCHMÜLLER'İN TOPÇU BARAJI

Michael Harekâtı'nda yapılacak bombardımanın sorumluluğu parlak bir topçu olan Albay Georg Bruchmüller'e verilmişti. Bruchmüller taarruz alanına 6.500 top ile 3.500 siper havanı getirtti ve sadece beş saat içinde 1.600.000 mermi atmayı planladı. İtilaf hatlarında kasırga etkisi yaratan bu bombardıman iki saat ile sadece beş dakika arasında değişen yedi farklı zaman dilimi içinde yapıldı Bombardıman çok başarılı oldu ve planlayıcısı *Durchbruch* (Cephe Yaran) Müller takma adıyla anılmaya başlandı.

Michael Harekâtı
Bu taarruz İngiliz hatlarını bazı noktalarda geriletse de, cephe hattı yarılmadı.

Yeni Avcı Uçakları

I. Dünya Savaşı'nın sonraki evrelerinde daha yüksekte ve daha hızlı uçabilen, kabiliyetleri çok artırılmış avcı uçakları üretildi. Bu uçakların ortaya çıkmasıyla birlikte sert bir teknolojik hava üstünlüğü mücadelesi başladı. Bu ise hava çarpışmalarında üstünlüğün bir o tarafa bir bu tarafa geçmesine yol açtı.

Savaşın ikinci yarısında öncellerinden çok daha fazla gelişmiş avcı uçakları üretildi. Savaşan bütün ülkeler artık avcı uçaklarına ileriye doğru atış yapabilen makineli tüfekler yerleştirebiliyordu. Daha güçlü motorları olan bu uçaklar, aerodinamik bakımdan da da epey geliştirildikleri için daha süratli uçup, daha süratle tırmanabiliyorlardı, manevra kabiliyetleri de daha üstündü. Her iki taraf da düzenli aralıklarla daha iyi avcı uçakları imal etti. Yeni modeller eski düşman uçaklarını teknik bakımdan geride bıraktığı için, hava üstünlüğü kimi kez sadece birkaç ay içinde el değiştiriyordu.

Amerikalı "as" pilot "Eddie" Rickenbacker Haziran 1918'de Fransız yapımı Spad XIII avcı uçağında.

1917'DEKİ MUHAREBELER

1917 yılının baharında cereyan eden Arras Muharebesi hava üstünlüğünün ne kadar hızla el değiştirdiğini ortaya koyan bir örnektir. O sırada İngiltere'nin elindeki uçak sayısı Almanya'nınkinin üç katıydı. Ancak bu sayısal üstünlüğü iki kişilik BE-2 ve RE-8'lerle sağlayan İngiltere, Albatros D tipi Alman savaş uçakları karşısında zayıf kaldı. Nitekim İngilizlerin "Kanlı Nisan" olarak adlandırdığı çarpışmalarda Kraliyet Hava Kuvvetleri 151 uçak ve 316 havacı kaybederken, Almanya 66 uçak ve 119 havacı kaybetti. Fakat Almanların Albatros D tipi uçakları çok geçmeden İngiliz SE-5'lerin ve Fransız Spad S-VII'lerin gerisinde kaldılar.

1917-18 yıllarının avcı uçaklarının çoğu çift kanatlı olmakla birlikte, az sayıda üç kanatlı tasarım da göze çarpıyordu. Bunların en kayda değer olanları İngiliz Sopwith Triplane ve Baron Manfred von Richthofen'in bir süre kullandığı ünlü Fokker Dr-1 modeli uçaklardır. Fokker Haziran 1917'de imal edildi. Ancak bazı beklenmedik kazaların ardından aynı yılın sonbaharında kullanımdan çekildi. Bu model 1918'de tekrar kısa süre or-

FOKKER DR-1

Almanya havada teknolojik üstünlüğü yakalayabilmek için imal ettiği bu efsanevi savaş uçağını 1917 yılının yazında hizmete soktu. Yeterince süratli olmadığı için fazla başarılı olmayan bu uçağın manevra kabiliyeti yüksekti. Almanya bu uçaktan savaş bitinceye kadar 329 adet üretti.

MOTOR: 110 beygir gücü Oberursel ya da Le Rhône
MÜRETTEBAT: 1
AZAMİ İRTİFA: 6.100 m
AZAMİ HIZ: 165 km
SİLAHLAR: 2 x 7.92 mm (0.312 inç) makineli tüfek

SOPWITH F-1 CAMEL

Bu savaşta kullanılan en iyi avcı uçaklarından biri olan Sopwith Camel İngiltere'nin eşzamanlı atış yapabilen iki makineli tüfekli ilk savaş uçağı oldu. İyi bir tırmanma hızı olan bu çevik uçağın uçuruluş zorluğunun bedelini yeterli deneyimi olmayan birçok pilot ödedi.

MOTOR: 130 beygir gücü Clerget ve başka motorlar
MÜRETTEBAT: 1
AZAMİ İRTİFA: 5.500 m
AZAMİ HIZ: 185 km
SİLAHLAR: 2 x 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek

taya çıktı, ancak aynı yılın yazında teknolojik bakımdan artık eskimiş sayıldı.

Sopwith Triplane'in de savaştaki ömrü kısa sürdü. Batı Cephesi'nde Kraliyet Deniz Kuvvetleri Havacılık Hizmetleri'ne bağlı olarak Nisan 1917'de hizmete sokulan bu uçak, sürati ve üstün manevra kabiliyeti ile Alman rakiplerini rahatlıkla geride bıraktı. Bundan dolayı bu uçağı kullanan bazı birimler çok sayıda uçak düşürdü. Kraliyet Deniz Kuvvetleri Havacılık Hizmetleri'ne bağlı Kanadalı pilotların kullandığı 10. B Flight Filosu, uçak gövdelerinin üst kısmı siyaha boyanmış olduğu için "Black Flight" adıyla tanındı. Sadece beş Sopwith Triplane'den oluşan bu filo, Mayıs-Eylül 1917 arasında 87 Alman uçağını düşürmüştür. Ancak, bir süre sonra Almanya daha iyi savaş uçakları imal edince, bu uçağın da altın çağı sona erdi ve son Sopwith Triplane Kasım ayında Batı Cephesi'nden geri çekildi.

Çift Kanatlılar

Üç kanatlı savaş uçakları istisnaydı. Asıl yaygın olan, öne ateş edebilen çift makineli tüfek yerleştirilen tek kişilik çift kanatlı avcı uçaklarıydı. En yoğun hava çarpışmalarının cereyan ettiği Batı Cephesi'nde bütün taraflar bu uçakların değişik tiplerini imal ettiler. Fransa'nın 1917 yaz sonunda imal ettiği Spad S-XIII önceki model olan Spad S-VII'nin yerini aldı. Bu uçak Fransa'nın avcı gücünün temel dayanağı haline geldiği gibi Belçika, İtalya ve ABD filolarında da kullanıldı. Motor gücü biraz zayıf ve taşıyabildiği silah ağırlığı düşük olmasına rağmen, yüksek manevra kabiliyetine sahip olan İngiliz Sopwith Scout, 1916 sonlarında göklerde görünmeye başladı ve "Pup" takma adıyla anıldı. "Pup" Temmuz 1917'den sonra yerini Sopwith F-1 Camel'a bıraktı. Savaşın geri kalan bölümünde en iyi İngiliz avcı uçağı olan bu model, 1.300 düşman uçağını düşürdü. Çok sayıda kullanılan SE-5'ler de savaşta iyi iş görmüş uçak modellerinden biridir.

Almanya'nın son dikkat çekici çift kanatlı avcı uçağı olan Fokker D-VII, aslında Fokker ve Albatros firmaları tarafından üretilmiştir. Bu uçak ilk kez Mayıs 1918'de çarpışmalara katıldı, ancak özellikle yüksek irtifadaki manevra üstünlüğüne rağmen, İtilaf kuvvetleri iyi savaş uçaklarına sahip bulundukları ve daha önemlisi sayısal açıdan üstün oldukları için hava üstünlüğünü hep ellerinde tuttular.

FOKKER D-VIII

Fokker D-VIII Batı Cephesi'nde hizmete giren son Alman avcı uçaklarından biriydi ve önceki çift kanatlı D-VII'nin kanat açıklığı daha geniş, tek kanatlı türüydü. Nisan 1918'de yeni nesil avcı uçağı yarışmasında ödül alan bu uçak, hizmete sokulduktan bir süre sonra bazı sorunlar çıkardı. İlk teslimatta yer alan altı D-VIII'in üçünde felakette sonuçlanan kanat parçalanmaları oldu. Bu soruna kanadı gövdeye bağlayan kirişin esnek olmamasının yol açtığı anlaşılınca bu kirişler değiştirildi. Çok süratli bir uçak olmasına rağmen, bazı tasarım hatalarından dolayı D-VIII'lerden ancak 85'i cepheye ulaşabildi.

Azamı sürati saatte 200 km olan Fokker D-VIII'lerde öne ateş edebilen iki makineli tüfek bulunuyordu, ancak bu uçaklar sınırlı olarak kullanıldı.

Savaşın ikinci yarısındaki en başarılı Alman avcı uçaklarından biri olan –ele geçirilmiş– bir Albatros D-III'ün yanındaki Avustralyalı askerler.

Uçaksavarlar

1914 yılında çok az uçaksavar vardı. Hava savaşlarının süratle gelişmesiyle birlikte hava üstünlüğü sağlamakta önemli bir silah haline gelen uçaksavarlardan binlercesi üretilip kullanıldı.

Hiç kimse I. Dünya Savaşı'ndan önce savaş uçaklarının büyük bir tehdit unsuru oluşturacağını düşünmediği için, yine hiç kimse uçakları gökyüzünde imha edebilecek uçaksavar topları geliştirmeyi akıl edememişti. 1908-9'da böyle bir silah geliştiren ilk ülke Almanya oldu. "Balon topu" denilen ve hem Krupp hem de Rheinmetall firmaları tarafından imal edilen bu silah, büyük bir otomobile ya da kamyona yüklenmiş ve atış açısı yükseltilecek şekilde elden geçirilmiş sahra topundan ibaretti. Bu silahın o dönemde uçuş hızı zaten düşük olan uçakları vurabileceğine inanılıyordu. Daha çok önemli kentleri savunmak amacıyla kullanılan diğer tipler de aslında kendi kundaklarından alınıp kendi etrafında 360 derece dönebilen, açılı sabit kaidelere yerleştirilen toplardan başka bir şey değildi.

Savaştan önce ve Ağustos 1914'te savaş başladığında uçak sayısı az olduğu için uçaksavar imali-

Ateş etmek için komut bekleyen bir Alman uçaksavar makineli tüfek personeli. Makineli tüfeğin tamburasının büyüklüğü dikkat çekici.

İNGİLİZ 13-POUNDER (LİBRE)

Bu uçaksavar, İngilizlerin atlı topçu bataryalarında kullandığı hafif sahra topu ile savaşın en hareketli araçlarından benzin motorlu Thornycroft J tipi kamyonun birleştirilmesiyle ortaya çıkarılmıştır. İlk kez 1915'te kullanılan bu silaha sahip uçaksavar takımının standart ekipmanı, iki topun yanı sıra personel, telemetre cihazı ve cephane için kullanılan iki ayrı kamyondu.

Mermi ağırlığı: 5.9 kg (13 libre)
Top ağırlığı: 975 kg
Yükseliş açısı: +80 derece
Düşey menzil: 4.000 m
İlk hız: 520 m/sn

ne fazla para harcanması tercih edilmedi. Örneğin, İngiltere'nin elinde, çekilebilen kundaklara yerleştirilmiş top sayısı bir elin parmaklarından fazla değildi. Savaşa daha da hazırlıksız giren Fransa'nın ise De Dion Bouton marka otomobilden dönüştürülmüş iki zırhlı arabası vardı; bunların her birinin arkasında yüksek açılı kaidelere oturtulmuş birer sahra topu vardı. Bununla birlikte bu ototoplar sonraları Fransız Ordusu'nda yaygın olarak kullanıldıkları gibi, 1915-16 yıllarında Londra'nın hava savunma ağını güçlendirmek amacıyla İngiltere tarafından da satın alındılar.

Hareketli Toplar

Çarpışmalarda kullanılan uçaksavarlar daha çok eldeki hafif ya da orta sahra toplarının, yüksek açılı bir kaideye sabitlendikten sonra, açık kasalı bir kamyona ya da özel olarak inşa edilmiş ve başka bir araç tarafından çekilen bir kundağa yüklenmesiyle elde ediliyordu. Bir örnekte, İngilizler normalde süvari birlikleriyle birlikte çarpışmaya katılan atlı topçu bataryalarında bulunan bir hafif sahra topunu uyarladılar. Bu top yan kapakları açılıp kapanabilen, Peerles Motor Lorry ya da Thornycrof J tipi kamyonların kasasına yerleştiriliyordu. Sabitleyici parçalar ve vidalı dayanaklarla topun devrilmesi önleniyordu. Bu toplar genellikle 70 ilâ 90 derecelik açılara yükseltilebiliyordu ve attıkları mermilerin azami yükseklikleri yaklaşık

4.000 metreye ulaşıyordu. Ancak bazıları mermilerini daha yükseğe de fırlatabiliyordu.

Atış Denetimi

Uçaksavar topçularının en önemli sorunu, hedefin nispeten daha yavaş hareket etmesine rağmen üç boyutta hareket edebilmesiydi. Bundan dolayı top doğrudan hedefe nişan alırsa, mermi belirlenen yüksekliğe ulaştığında hedef o noktadan uzaklaşmış oluyordu. Topçular bu sorunu silaha karmaşık nişangâhlar yerleştirerek çözmeye çalıştılar. Ancak bir bataryada her topta ayrı ayrı bu yöntemi kullanmak gereksiz yere fazla çaba harcamak olacağı için, merkezi çubuk arpacık olarak bilinen yöntem daha basit bulundu. Çubuk arpacık bir top grubunun ortasına yerleştiriliyor ve nişangâh personeli gerekli irtifa, menzil ve hız verilerini belirledikten sonra bu bilgiler bütün topçulara ulaştırılıyordu. Aslında bu savaşta kullanılan uçaksavar teknolojisi daha emekleme dönemindeydi ve bu topçu bataryalarının düşürdüğü uçak sayısı kesin belli olmamakla birlikte, başka uçaklar tarafından muharebede düşürülmüş uçak sayısının yanında son derece düşük kalıyordu. Bununla birlikte uçaksavar ateşi düşman keşif uçağını rahatsız ederek görevini yapamadan uzaklaşmasını sağlıyor ya da düşman pilotunu taarruzdan caydırabiliyordu.

Amerikalı askerler Fransız yapımı Hotchkiss ağır makineli tüfeği uçaksavar olarak kullanıyorlar. Bu silahın en büyük zaafı, fotoğrafta görülen madeni fişek şeridinin 30'dan fazla mermi alamaması ve bundan dolayı sık sık değiştirilmek zorunda kalınmasıdır.

FRANSIZ 75 MM UÇAKSAVAR TOPU

Fransa, yüksek ateş hızından dolayı ünlü 75 mm topunu uçaksavar olarak birçok yerde kullandı. Top tekerlekli kundağından ayırılıp, sabitleyici parçalar takılmış De Dion arabaya yükleniyordu. Fotoğrafta arka tekerleğin önünde bu sabitleyici parçalardan biri görülüyor. Sağda da telemetre duruyor.

Mermi ağırlığı: 7.16kg
Top ağırlığı: 4.000kg
Yükseliş açısı: +70 derece
Düşey menzil: 4.725m
İlk hız: 530m/sn

Almanya'nın Son Taarruzları

Michael Harekâtı başarısızlıkla sonuçlandığı halde, Alman Yüksek Komuta Heyeti 1918 yılının Nisan ve Temmuz ayları arasında Batı Cephesi'ndeki İtilaf hatlarına büyük taarruzlar düzenlemeye devam etti. Alman hücum birlikleri bu taarruzlar sırasında ağır ve telafisi imkânsız kayıplar verdi.

Almanya'nın 1918 baharında düzenlediği ilk büyük taarruzun İtilaf cephesini yarmasına ramak kalmıştı; bu nedenle Ludendorff, zamanın hızla tükendiğini bildiği için yeni bir taarruz düzenlemeye karar verdi. Lys Taarruzu ya da Georgette Harekâtı olarak bilinen bu ikinci taarruz gene İngilizlere karşı ve bu kez Ypres ile La Bassée arasındaki bölgede yapıldı. 9 Nisan'da başlayan bu taarruzda Almanlar gene cephe hattını yarma noktasına öyle yaklaştılar ki, Mareşal Haig 12 Nisan'da kuvvetlerin daha fazla geri çekilmesini yasaklayan bir talimat gönderdi. Bu talimat işe yaradı ve İngiliz kuvvetleri daha kararlılıkla direniş göstermeye başlayınca Almanların ilerleyişi 17 Nisan'da durduruldu. Ancak İngiliz hatlarının içinde 16 km'lik bir çıkıntı oluşmuştu. İngilizler 100.000 kayıp verdiler, ama Ludendorff'un Manş kıyısındaki önemli limanlara ulaşmasını engellediler ve Alman hücum birliklerine ağır kayıplar verdirdiler.

15 Nisan 1918'de Bailleul kentinde bir İngiliz barikatının yanından geçen Alman hücum birliklerine bağlı askerler.

Amerikan askerlerinin Mayıs 1918 sonunda cepheye ulaşması Almanları endişelendirmişti.

Fransızlara Taarruz

Ludendorff bu kez de Chemin des Dames üzerindeki Fransız hatlarına yöneldi. Blücher-Yorck Harekâtı ya da Aisne Taarruzu olarak bilinen bu taarruz, Flandre'daki İngiliz kuvvetlerine karşı düzenlenecek başka bir harekâtın hazırlıklarını gizlemeye yönelik bir şaşırtma harekâtıydı. 27 Mayıs'ta ilerlemeye başlayan iki Alman Ordusu 48 km genişliğinde 32 km derinliğinde bir çıkıntı oluşturdu. Savunma hatları yarılmamıştı, ama Ludendorff başka bir şaşırtma taarruzu yapma cesaretini almıştı. Gneisenau Harekâtı ya da Noyon-Montdidier Taarruzu 9 Haziran'da başladı. Ama cepheden kaçan Alman askerlerden taarruzu haber alan Fransızlar, savunma hatlarını güçlendirmişti. İtilaf kuvvetleri başkomutanı General Foch'un genel karargâhının bulunduğu Compiègne'e yönelik iki Alman taarruzu 13 Haziran'da durduruldu.

Ludendorff Fransız kuvvetlerine taarruzda ısrarlıydı. Nihai taarruzunu 15 Temmuz'da Reims'in batısında yaptı. Marne Taarruzu olarak bilinen bu harekâtta Alman kuvvetleri kayda değer bir kazanım elde edemedi. Ludendorff sonunda yenildiğini kabul ederek 17 Temmuz'da,

Bu Senegalli ve Hindistanlı askerler gibi sömürge kuvvetleri, hem İngiliz hem de Fransız Ordularının önemli unsurlarıydı.

önceki taarruzlarda Soissons ile Reims arasında oluşmuş büyük çıkıntıdan geri çekilme emri verdi. Alman kuvvetleri beş ay içinde 500.000 kayıp verdi. Ludendorff Avrupa'ya her ay 300.000 Amerikan askerinin ulaşmakta olduğunu biliyordu. Oysa kendisinin silah altına alabileceği yedek gücü kalmamıştı. Askerlerin moralinin gün geçtikçe kötüleştiğinin ve itaatsizlik vakalarının arttığının da farkındaydı.

İtilaf Taarruzları

Foch 18 Temmuz'da İkinci Marne Muharebesi olarak bilinen büyük bir karşı taarruz başlatınca, Almanlar soluklanma fırsatı bulamadı. Fransız kuvvetleri ile sekiz Amerikan tümeninin peş peşe indirdikleri darbelerle, 5 Ağustos'ta Soissons-Reims çıkıntısı ortadan kaldırıldı. Batı Cephesi'nde denetimin tamamen İtilaf kuvvetlerinin eline geçtiğini fark eden Ludendorff, sonunda Flandre'da yeni bir taarruz başlatma umudundan da vazgeçti. İtilaf kuvvetlerinin elde ettiği zaferin mimarı olan Foch, 6 Ağustos'ta Fransa Mareşali yapıldı.

Ludendorff Ağustos'ta bir darbe daha yedi. 8 Ağustos'ta İngiliz ve Fransız kuvvetleri Amiens Taarruzu'nu başlattılar. Piyade, tanklar, topçu ve hava gücünün daha önce görülmemiş mükemmel bir eşgüdüm içinde kullanıldığı taarruz, Alman savunma hattını birkaç saat içinde paramparça etti. Bu taarruzun sadece ilk gününde teslim olan yaklaşık 15.000 Alman askerinin çoğu hiçbir direniş göstermedi. Büyük bir sarsıntı geçiren Ludendorff, daha sonra bu yenilgiyi "Alman Ordusu'nun kara günü" diye tanımlayacaktı. Muharebe 4 Eylül'de sona erdi. Almanya'nın kayıpları 100.000'i bulurken, İtilaf kuvvetleri sadece 42.000 kayıp vermişti. Savaş artık son evresine giriyordu.

BARIŞÇI SIZMA

Yaratıcı Avustralyalı askerlerin bulduğu yeni bir taarruz taktiği ilk kez Temmuz 1918'de Le Hamel'de uygulandı. Düşmanın elindeki topraklara piyade ile taarruz edildiği takdirde kaçınılmaz olarak ağır kayıplar veriliyordu. Amaç, bunu engellemekti. Bu nedenle, düşman hattının bir kesimi uçak, top, makineli tüfek ve tanklardan açılacak yoğun ateş altına alınacaktı. Düşman savunması bu şekilde bastırıldıktan sonra, piyade en az direnişle karşılaşacağı bu bölgeden ilerleyecekti. Bu yönteme biraz yanıltıcı bir ad takılarak "Barışçı Sızma" denmişti.

Batı Cephesi'nde hareketli savaş tarzının yeniden gündeme geldiği 1918 ortalarında bir 155 mm (6.1 inç) Amerikan topçu bataryası.

Paris Topu

Alman kuvvetleri 1918 baharında gerçekleştirilen taarruzla Paris'in 160 km yakınına kadar geldiler ve bu sayede teknolojik bakımdan oldukça ileri iki dev topla Fransa'nın başkentine ve kentte yaşayanlara doğrudan ateş açabilecek bir konuma ulaştılar.

Paris Topu, Alman Ordusu'nun Mart-Ağustos 1918'de Batı Cephesi'nde peş peşe taarruzlar düzenlediği bir sırada, Fransa'nın başkentini vurarak sivillerin moralini bozmak amacıyla özel olarak tasarlanmış dev bir toptu. Resmi adı Lange 21 cm (8.3 inç) Kanone'ydi, fakat Alman İmparatoru'nun onuruna "Wilhelm'in Topu" diye anılıyordu.

"Paris Topu" test ediliyor. Her atış namluda bir miktar aşınmaya yol açtığı için fırlatılan her merminin çapının öncekinden biraz daha büyük olması ve 60 atıştan sonra kullanılamaz hale gelen namlunun değiştirilmesi gerekiyordu.

Böyle bir top imal edilmesi fikri ilk kez 1916 baharında, Batı Cephesi'nin bazı kesimlerinin Paris'in "sadece" 96 km doğusunda olduğu bir dönemde gündeme gelmişti.

Paris Topu'nun Tasarımı

Bu top projesini çekip çeviren Krupp ve Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'ne bağlı Topçuluk Dairesi'ydi. Silahın karmaşık balistiği nedeniyle işleri çok zordu. Alman kuvvetleri 1916 sonbaharında Hindenburg Hattı'na geri çekilerek Paris'ten 20 km daha uzaklaşınca zorluk iyice arttı. Her şeye rağmen sonraki aylarda projeyi sürdürdüler ve sonunda Mappen deneme alanında başarılı deneme atışları yaptılar. Nihai tasarım parçalara ayrılıp bu iş için imal edilmiş özel vagonlara yüklenerek demiryoluyla taşınacak, sonra da istenen noktada monte edilecekti. Ancak bütün bunları gerçekleştirmek için çok büyük çaba harcamak gerekiyordu.

Savaş Alanında

Paris, kuzeydoğu ve doğu tarafında yer alan üç noktadan bombalandı. Bu noktaların hepsi, Laon ve Reims çevresinden geçen demiryolu hatlarının yakınındaydı. Bu mevzilerdeki çalışmalar Kasım 1917'de başla-

Mart 1918'de Batı Cephesi'nde kullanılan devasa "Paris Topu"nun büyük bir gizlilik içinde üretildiği Krupp silah fabrikalarından birinin iç görünüşü.

dı ve Ocak ve Şubat 1918'e kadar sürdü. Her top için uzun hazırlık çalışmaları yapıldı. Yeni raylar döşendi, derin çukurlar kazıldı, parçaları monte edilen dev topun ağırlığını kaldırabilecek sağlamlıkta beton temeller atıldı. Çeşitli atış noktalarının gizlenmesi için de çok çaba harcandı. Bunlardan birincisi Crépy-en-Laonnois'daydı ve buradan 23 Mart-1 Mayıs tarihleri arasında 183 atış yapıldı. Bois de Corbie'deki nokta iki kez, 27 Mayıs-11 Haziran (104 atış) ve 5-9 Ağustos (66 atış) arasında kullanıldı. Bois de Bruyère'deki üçüncü nokta ise 15-19 Temmuz arasında (14 atış) kısa bir süre kullanıldı.

Bu şekilde değişik noktalardan yapılan bombardımanlarda 367 mermi Paris'e ya da yakınlarına düştü. 256 sivilin hayatını kaybettiği saldırılarda, 620 sivil de yaralandı. Bombardıman belirli bir düzen içinde yapılmadığı için Paris'e hangi gün ne kadar bomba düşeceği bilinemiyordu. Başkente birkaç gün üst üste hiç bomba düşmediği de oluyordu. Belki de 60 atıştan sonra topun namlusu ya da yeri değiştirilmekteydi. Bombardımanın ikinci günü bir husus kesinlik kazandı. Paris'e bir gün önce 20'şer dakika arayla bomba düşmüştü, ancak 24 Mart sabahı düşen iki bomba arasında geçen zaman sadece 3 dakikaydı. O halde kent en az iki Paris Topu ile bombalanıyordu.

Paris Topları çok dayanıklıydı ve İtilaf devletleri tarafından imha edilemediler. Bombardıman ancak İtilaf kuvvetlerinin Ağustos'ta gerçekleştirdiği karşı taarruzun başarıyla sonuçlanmasından ve Alman hatlarını başkenti bombalama menzili dışına çıkaracak kadar geriletmesinden sonra durdu. İtilaf kuvvetleri topların yerleştirildiği bazı mevzileri buldular, topların kendisi yoktu. Daha sonra da asla izlerine rastlanmadı. Bu konudaki en akla yakın izah, topların parçalanmış ve üstün kaliteli metallerinin başka amaçlarla kullanılmış olmasıdır.

"Paris Topu"nun attığı bir merminin yarattığı tahribatın bir kısmını merak içinde seyredenler.

Kara Taarruz Uçakları

I. Dünya Savaşı'nda kara ve hava birliklerinin yakın işbirliği taarruz harekâtının çok önemli bir unsuru haline geldi. Ancak böyle bir görev için özel olarak imal edilen uçak sayısı fazla değildi ve savaşın son evrelerinden önce bunların da çok azı kullanıldı.

Savaşta gerçekleştirilen piyade taarruzlarında hafif bombardıman uçakları ile avcı uçakları yakın destek görevlerinde kullanıldılar. Ancak bunlar, kara taarruzu için özel olarak imal edilmiş uçaklar kadar etkili değildi. Taşıdığı bombaları genellikle orta irtifadan atan hafif bombardıman uçaklarının isabet yüzdesi düşüktü. Avcı uçakları ise düşman mevzilerine makineli tüfekle ateş edebiliyor ve pek ağır olmayan bombalar atabiliyorlardı. Ancak pilotlar, daha alçaktan uçmayı gerektiren bu tehlikeli görevlerden nefret ediyordu. Çünkü hedeflerini vurabilmek için alçaldıklarında hem pilotlar hem de uçaklar çok sayıda makineli tüfek ve tüfeğin hedefi haline geliyordu. Kara taarruzu için özel olarak imal edilen ilk uçaklar 1917'de hizmete girdi. Pilotu yerden açılacak düşman ateşinden koruyarak hayatta kalma olasılığını artırmak amacıyla her zaman değilse de, genellikle bir tür zırhla donatılmışlardı.

Alman Tasarımları

Almanya'nın AEG firması kara taarruzu yapabilen ilk savaş uçağı olan J tipini imal etti. Bu uçak 1917'de hizmete sokuldu ve tasarımında aynı şirketin ürettiği, motoru zırhlı iki kişilik bir keşif uçağı olan C tipi temel alındı. J tipine daha güçlü bir motor ve hem ileriye hem de aşağıya ateş edebilen iki makineli tüfek yerleştirildi. Bu tasarımla, özel kara taarruz uçağı yapılıncaya kadar, var olan boşluk doldurulmak istendi. Ancak bunun üretiminde sorunlar çıkınca, J tipi uçak savaşın bitimine kadar kullanıldı. O sırada bu uçak tipinden 600 adet imal edilmişti.

Almanya'nın bir başka önemli uçak üretici firması Albatros'tu. Bu firma 1917'nin sonlarında Batı Cephesi'ne, yine J tipi olarak bilinen iki kişilik bir uçak sürdü. Bu uçak AEG'nin ürettiği J tipinin yerini almaya yönelikti ve kara birliklerini desteklemek amacıyla da kullanılmış iki kişilik keşif/hafif bombardıman tipi uçaklardan olan daha önceki Albatros C tipi temel alınarak tasarlanmıştı. Albatros J-I hiç süratli değildi ve kullanım güçlüğüyle kötü bir ün yapmıştı. Ancak bazı işe yarar özellikleri de vardı. Tasarımcılar bu uçağa iki personel için koruyucu bir zırh ile üç makineli tüfek eklediler. Bu makineli tüfeklerden ikisi gövdeden aşağı ateş edebilecek şekilde yerleştirilmişti. J-I'in çarpışma sırasındaki en önemli eksikliği, motorun korunmasının ihmal edilmesiy-

Almanların kara taarruzu görevlerinde kullandığı AEG C-IV tipi çok amaçlı savaş uçağının arka taraftaki makineli tüfeği.

di. Bu hata 1918'de hizmete sokulan J-II'de telafi edildi. Ancak az sayıda J-II savaş bitmeden önce cepheye ulaşabildi.

O dönemin önde gelen iki uçak tasarımcısı, Hugo Junkers ve Antony Fokker iki kişilik çift kanatlı Junkers J-1'i kara taarruzu amacıyla geliştirdiler. Bu uçağın ilk örneği tamamen metaldi, ama sonradan değiştirilerek gövdenin arka kısmı ahşaptan imal edildi. J-1 ilk uçuşunu 1917 sonlarında yaptı ve Almanya'nın 1918 yılının baharında gerçekleştirdiği büyük taarruzlara katıldı. Pilotlar tarafından beğenilmesi ve uçaktaki telsiz sayesinde kara birlikleri tarafından belirli hedeflere kolayca yönlendirilmesi en büyük kozlarıydı. En önemli kusuru imalat zorluğu olan J-1'lerden Kasım 1918'e kadar ancak 227 adet hizmete sokulabilmiştir.

SALMSON 2

Güçlü ve çevik bir uçak olan Salmson 2 Fransız Ordusu'nda 1918 başlarında hizmete girdi. ABD Hava Kuvvetleri'nin de satın aldığı bu uçağın mürettebatı, aralarında çok mesafe olduğu için iletişim kurmakta güçlük çekiyordu. Buna rağmen tercih edilen bu uçaktan toplam 3.200 adet imal edildi.

Tip: Kara taarruzu, hafif bombardıman ve keşif uçağı
Motor: 260 beygir gücü Canton-Unne
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 5.000 metre
Azami hız: 184 km
Uçuş menzili: 500 km
Silahlar: 3 x 7.7 mm (0.303 inç) makineli tüfek ve hafif bombalar

JUNKERS J-1

Tasarımını Hugo Junkers'in yaptığı ve baştan başa metaldan, çift kanatlı Junkers J-1 1918 başlarında hizmete sokuldu. Fokker ile Junkers firmaları savaş sona erinceye kadar bu uçaktan müştereken 227 adet imal etti. Kısmen zırhlı olan bu uçak ağırlık fazlasından dolayı daha uzun sürede inip kalkıyordu. Ağır ve hantal bir uçuşu olan bu uçağın kullanımı da biraz zordu. Ancak özellikle alçak irtifa operasyonlarındaki sağlamlığıyla havacıların beğenisini kazanmıştı.

Tip: Kara taarruzu, hava-yer irtibatı
Motor: 200 beygir gücü Benz Bz.IV
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 4.000 m
Azami hız: 155 km
Silahlar: 3-5 x 7.92 mm (0.312 inç) makineli tüfek

İtilaf Devletlerinin Yanıtları

İtilaf devletleri özel bir kara taarruz uçağından ziyade, çok amaçlı uçak tiplerine eğilim gösterdi. Örneğin, Fransa 1918 başlarında Salmson 2'leri piyasaya sürdü. Bu uçak yer hedeflerine taarruz edebildiği gibi, hafif bombardıman ve keşif görevlerini de yerine getirebiliyordu.

İngiltere yer desteğinde Sopwith F-1 Camel avcı uçağını kullandı. Ama bu uçaklar zırhlı olmadıkları için ağır kayıplar verdiler. TF-1 (Trench Fighting/Siper Savaşı 1) Camel'ı üretme çabası da sonuç vermedi. İngiltere'nin ürettiği ilk çok amaçlı uçak olan Sopwith TF-2'nin seri üretimi Mayıs 1918'de başladı, ancak bu uçak çok az çarpışmaya katılabildi.

Amerikalılar Teçhiz Ediliyor

Asker sayısı yüz binleri bulacak bir orduyu sıfırdan yaratmak zorunda kalan ABD'nin savaş için üretim yapabilecek bir sanayi temeli olmadığı için, ABD Ordusu'nun silah ve teçhizatını büyük ölçüde İngiltere ve Fransa sağladı.

İngiltere ve Fransa 1917 ortalarında savaş sanayilerini iyice geliştirmişlerdi. Ancak önceki yıllarda ağır kayıplar verdiklerinden, insan gücü sıkıntısı çekiyorlardı. ABD'de ise aksine savaş görmemiş çok geniş bir yedek insan kaynağı bulunuyordu, ama onları teçhiz edecek bir savaş sanayii temeli yoktu. Süratin her şeyden önemli hale geldiği bir noktada, İngiltere ve Fransa Amerikalıların kendi silahlı kuvvetlerini giydirip silahlandırmasını beklemek yerine, ABD Kara ve Hava Kuvvetleri'ne gerekli savaş araçlarını temin etmeyi seçtiler. ABD Deniz Kuvvetleri ise savaşa girebilecek durumdaydı ve ne İngiltere'nin ne de Fransa'nın yardımına ihtiyacı vardı.

ABD Ordusu'nun ihtiyacını karşılamak yönünde alınan bu karar, çok sayıda silah ve malzemeyi Atlantik ötesine taşıyacak gemilerin, bunun yerine daha çok Amerikan askerini daha kısa sürede Avrupa'ya nakletmek için kullanılacağı anlamına da geliyordu. 1917-18'de iki milyon kadar Amerikan askeri Kuzey Atlantik'i aşıp Avrupa'ya ulaştığına göre, bunun zekice bir plan olduğundan kuşku duyulamaz.

Argonne'da katıldıkları çarpışmalarda Fransız yapımı 37 mm (1.46 inç) siper topunu kullanan Amerikalı askerler.

Üniformalar ve Tüfekler

Amerikan askerlerinin büyük bir kısmı savaşa bazı istisnalar dışında kendi üniformaları ve kendi üretimleri küçük silahlarla katıldı. Piyade çoğunlukla İngiliz çelik miğferlerini taktı. Ancak çarpışmalara Fransız kuvvetleriyle birlikte katılan ve beyazlardan ayrı tutulmuş Afrikalı-Amerikalılardan oluşan birlikler Fransız

CURTİSS JN-4D "JENNY"

Aslında eğitim uçağı olan Curtiss JN-4, ABD'nin savaşta kullandığı en başarılı uçaktır. Seri üretimi yapılan ilk uçak olan Curtiss JN-4'ten 1918 sonlarına gelindiğinde 5.500 adet üretilmişti.

Motor: 90 beygir gücü, Curtiss OX-5
Mürettebat: 2
Azami irtifa: 3.000 m
Azami hız: 112 km
Silahlar: yok

Adrian miğferlerini taktılar. Amerikalı askerlerin bir kısmı, mükemmel 1903 Springfield tüfeği ve Browning otomatik tüfeği gibi, Amerikan yapımı hafif silahlar kullanırken, bir kısmı da İngilizlerin eski bir tasarımdan esinlenerek ürettiği M1917 (Enfield) tüfeği ve tamamen Fransız malı olan Chauchat hafif makineli tüfeği gibi silahlar kullandılar. Fransızlarla birlikte hareket eden Afrikalı-Amerikalı birliklerde ise Lebel ve Berthier marka tüfekler vardı. ABD Ordusu'nun bütün birimlerinde Amerikan yapımı 1917 Browning ağır makineli tüfekler kullanıldı.

Topçu

Amerikan Sefer Kuvveti (ASK) ağır silahlar bakımından esas olarak Fransız ve İngiliz tasarımlarına bağlı kaldı. ASK daha çok Fransız malı 75 mm (2.95 inç) sahra topu ile 155 mm (6.1 inç) obüs kullandı. İngiltere de Amerikalılara 203 mm (8 inç) obüsler verdi. ASK'nin zırhlı kuvveti esas olarak Fransız Renault

Sahra telefonu kullanan bir Amerikan haberleşme müfrezesi. Bu hatlar sık sık arızalanıyordu.

FT-17 hafif tanklarından oluşuyordu; az sayıdaki ağır tank ise İngiliz malıydı. Bir Amerikan uçak motorunun İngiliz Mark VIII tasarımına eklenmesiyle elde edilecek ve "Allied/Müttefik" ya da "Liberty/Özgürlük" adı verilecek bir tankın Fransa'daki bir fabrikada seri üretimine geçilmesi planlanmıştı, ancak bu proje hayata geçirilemeden savaş sona erdi.

ABD Hava Kuvvetleri pilotlarının çoğu uçuş eğitimlerini Curtiss JN serisinden ABD yapımı uçaklarda almışlardı; fakat çoğu, Amerikan lisansıyla ve ABD uçak motorları takılarak imal edilmiş İngiliz ve Fransız tasarımlı uçaklarla çarpışmalara katıldılar. Bir kısmı ise İngiltere ve Fransa'dan satın alınmış uçakları kullandı. İngiltere ve Fransa ABD'ye savaşın bitimine kadar sırasıyla 4.881 ve 259 savaş uçağı teslim etti. Amerikan filolarının kullandığı avcı uçaklarının başında Fransız yapımı Nieuport 28 ile Spad S tipi uçaklar geliyordu. 1918'in sonraki aylarında ise bombardıman filoları çoğunlukla Fransız Breguet 14 ile Salmson 2 uçaklarından oluşuyordu ve bu uçaklar ABD yapımı çok sayıda DH-4'le desteklenmişti.

Amerikan Sefer Kuvveti'ne bağlı birlikler genellikle yabancı topları kullandı. Fotoğrafta görülen Fransızların meşhur 75 mm'si de (2.95 inç) bunlardan biriydi.

Amerikalıların İlk Muharebeleri

İlk Amerikan askerleri Avrupa'ya Mayıs 1917 sonunda ulaştı. Ama 1918 yılının ilk aylarına kadar hiçbir çarpışmada yer almayan Amerikan kuvvetleri, ancak Mayıs'ta, Almanların geniş çaplı taarruzunu durdurmak amacıyla çok sayıda askerle çarpışmalara katıldılar.

Amerika Birleşik Devletleri Almanya'ya 6 Nisan 1917'de savaş ilan etti. ABD'nin 200.000 askerden oluşan bir ordusu vardı, ama bu ordu hem Avrupa standartlarına göre küçüktü hem de savaş için yeterince hazırlıklı değildi. ABD'de Kongre 19 Mayıs'ta kabul ettiği "Seçmeli Hizmet Yasası" ile 1 milyon Amerikalının bir yıl süre ile denizaşırı hizmet görmek üzere askere alınmasını kabul etti. Amerikan Sefer Kuvveti'nin komutanlığına 10 Haziran'da General John Pershing atandı. Pershing 13 Haziran'da Fransa'ya geldi. Toplam 14.000 askerden oluşan ilk büyük Amerikan kuvveti Avrupa'ya 28 Haziran'da ulaştı. Ama önce siper savaşı eğitiminden geçmeleri gerektiği için, aylar boyunca çarpışmalara katılmadılar. Yine de Ekim'de cepheye gönderilen ilk Amerikan askerleri, ölümle ilk kez 3 Kasım'da yüz yüze geldiler.

TEMEL VERİLER

TARİH: Mayıs – Haziran 1918

YER: Batı Cephesi'nde değişik noktalar

SONUÇ: Amerikan kuvvetleri büyük bir Alman taarruzunun durdurulmasına yardımcı oldu ve kaybedilmiş bazı bölgeleri geri aldı.

İLK ÇARPIŞMALAR

Amerikan Sefer Kuvveti'ne bağlı hiçbir asker Mayıs 1918'e kadar herhangi bir çarpışmada yer almadı. Almanlar Mart sonundan itibaren Batı Cephesi'ndeki İtilaf hatlarının değişik kesimlerine ağır darbeler indirmekteydiler. 28 Mayıs'ta General Robert Bullard komutasındaki ABD 1. Tümeni'ne Cantigny'ye taarruz etme talimatı verildi. Almanlar ele geçirdikleri Cantigny'yi çok güçlü bir müstahkem gözlem karakoluna dönüştürmüşlerdi. Köy geri alındı ve sonraki 48 saat boyunca Bullard'ın kuvvetleri birçok karşı saldırıyı başarıyla püskürttü.

Amerikalıların muharebeleri, 1918
ABD kuvvetleri 1918'de birkaç noktada küçük çaplı çarpışmalar yaptı, St Mihiel ve Meuse-Argonne Taarruzlarını gerçekleştirdi.

Amerikan Sefer Kuvveti'ne bağlı askerlerin kullandığı Renault FT-17 tankı,bir siperi aşamayınca terk edilmiş.

28 Mayıs 1918'de Cantigny yakınlarında siperlerinden çıkan Amerikan askerleri hücuma geçiyor.

Marne Muharebesi

Almanlar, Reims ile Montdidier arasındaki Aisne Taarruzu'nu 27 Mayıs'ta başlattılar. Kuvvetleri ertesi gün Marne Nehri'ne ulaştı. Bölgedeki Fransız kuvvetleri tamamen çökmek üzereyken 30 Mayıs'tan itibaren ABD İkinci ve Üçüncü Tümenleri saldırıyı durdurmak üzere savaşa sürüldü. Üçüncü Amerikan Tümeni Château-Thierry'deki bütün önemli köprüleri ele geçirdi, birkaç Alman hücumunu püskürttü ve Fransız kuvvetleri ile birlikte karşı taarruza geçti. Bu taarruz sonunda Alman kuvvetleri Marne Nehri'nin öbür yakasına çekilmek zorunda kaldı. Château-Thierry'nin batısında, Belleau ve Vaux köyleri arasında konuşlandırılmış olan İkinci ABD Tümeni Alman kuvvetlerinin ilerlemesini durdurabilecek durumdaydı. Aisne Taarruzu 4 Haziran'da sona erdi. İkinci Tümen bundan sonra birkaç noktaya, özellikle de Belleau Ormanı'na (6-25 Haziran) başarıyla sonuçlanan karşı taarruzlar yaptı.

Amerikan tümenleri İtilaf kuvvetlerininkinden iki kat daha büyük olduğu için ASK'nin katkısı gözüktüğünden daha büyüktü, ama Cantigny, Château-Thierry ve Belleau Ormanı Muharebeleri Batı Cephesi'nin standartlarına göre küçük ölçekli muharebelerdi. General Pershing Mart'tan beri İtilaf kuvvetleri başkomutanı olan General Foch'u, cephe hattının Verdun'ün hemen güneydoğusunda kalan kesimini tamamen Amerikan Sefer Kuvveti'ne verme konusundaki ikna çabaları 24 Temmuz'da sonuç verince, bir sonraki ABD taarruzunun çapı çok farklı oldu. 12-16 Eylül arasında cereyan eden bu taarruzu yürüten ABD Birinci Ordu'sunun amacı St Mihiel yakınlarındaki bir çıkıntıyı ortadan kaldırmaktı.

Pershing 2.970 top ile dört saat süren topçu baraj bombardımanından sonra bu çıkıntının hem kuzey hem de güney tarafından ilerledi. Bu taarruzu o güne kadar görülmüş en büyük hava filosu destekledi. Kıskaç hareketi yapan iki Amerikan kuvveti harekâtın ilk günü akşama doğru Hattonchâtel'de birleşmeyi başardı ve St Mihiel Taarruzu 16 Eylül'de sona erdi. Aslında Alman kuvvetlerinin büyük bir kısmı Pershing harekete geçmeden önce geri çekilmişti. Ancak bu operasyon o kadar büyük bir beceriyle yönetilmişti ki, Amerikan Sefer Kuvveti'nin savaşta önemli bir rol oynayacağı ortaya çıkmıştı. Pershing, komutası altındaki kuvvetlerin tamamını derhal Verdun'ün batısına nakletti. On gün sonra ise savaşın en büyük ve son Amerikan taarruzunu başlattı.

GENERAL JOHN PERSHING

Amerikan Sefer Kuvveti'nin Batı Cephesi komutanlığını yapan Pershing (1860-1948) daha önce Amerika Yerlileriyle ve İspanyollarla yapılan savaşlara katılmış, 1917 başlarında Meksika'ya yapılan baskınlara komuta etmişti. Emrindeki kuvvetleri doğrudan İngiltere ve Fransa'nın komutası altına sokmayı kabul etmeyen Pershing'in bu tutumu bu iki ülkeyi üzdüyse de, Amerikalı general kriz anlarında geri adım attı. Ancak çoğunlukla kendi taarruzlarını bizzat yönetmeyi tercih etti. Bunların en önemlileri St Mihiel ve Meuse-Argonne Taarruzlarıydı. 1919 yılında terfi ettirilerek, ABD'nin ilk beş yıldızlı generali oldu.

Pershing, İtilaf kuvvetlerinin komutanları Foch, Haig ve Pétain ile (sağdan sola).

İkmal Sorunu

Çok geniş bir ölçekte sürdürülen yüksek düzeyde sanayileşmiş bir savaş söz konusu olduğu için, I. Dünya Savaşı muazzam miktarda silah ve teçhizat üretimini gerektirmişti. Bu silah ve malzemeler cephelere hem uzun süredir kullanılan hem de çok daha yeni araçlarla taşındı.

Cepheye insan ve her türden askeri malzeme nakliyatı bütün ülkelerin savaş çabaları içinde pek romantik olmasa da, hayati öneme sahip bir işti. Askeri malzeme önce gemilerle ya da trenlerle savaş bölgelerine nakledilir, buradan gene demiryolu ile genellikle cephe hatlarının yakınındaki istasyonlara götürülür, orada vagonlardan indirilip ikmal depolarına taşınır ve nihayet bu dağıtım noktalarından ihtiyacı olan bölgelere gönderilirdi. Bu kadar çok miktarda malzemeyi cepheye ulaştırmak için muazzam ve kesintisiz bir çaba gerekiyordu. Üstelik özellikle büyük muharebeler ya da taarruzlar sırasında tüketim hızı çok artıyordu.

Filistin harekâtı sırasında İngiliz kuvvetlerinin kullandığı develi ikmal kollarından biri.

Orduların her türlü savaş malzemesine ne kadar büyük miktarlarda ihtiyaç duyduğu hakkında fikir veren bir top mermisi deposu.

Örneğin, Marne Muharebesi'nin ilk günü olan 5 Eylül 1914'te Fransızlar 75 mm'lik 465.000 adet top mermisi stoklamışlardı. Beş gün sonra stoktaki mermi sayısı 33.000'e düştü. İngiltere de 1916'da benzer tüketim düzeylerine ulaştı. İngiliz kuvvetleri Somme Muharebesi'nin başlamasından önceki hafta içinde, son 12 ayda kullandığından daha fazla top mermisi kullandı. Alman kuvvetleri Mart 1918 taarruzu için stokladıkları 1.160.000 top mermisinin tamamını 21 Mart'ta, sadece beş saatte tüketti.

Yabancı İşgücü

Bazı ülkeler ikmal sistemlerinin kesintisiz bir şekilde işlemesini sağlamak ya da sistemlerini genişletmek için dünyanın çeşitli bölgelerinde çalıştıracak işçi aradılar. İngiltere'nin yanı sıra Fransa da denizaşırı sömürgelerinden işçi getirtti. Sadece İngiltere'nin Doğu Afrika'daki savaş sırasında kendi sömürgelerinden ve Afrika'daki diğer sömürgelerden getirtip çalıştırdığı hamal sayısı bir

milyonun üzerindeydi. Ancak oradaki ortalama bir askere üç hamal gerektiği için, bu sayı bile yeterli değildi. Savaşın çok daha hareketsiz tarzda sürdürüldüğü Avrupa'da bile ikmal ağı için çok fazla sayıda işçiye ihtiyaç oldu. İşçi tedarikinde Çin başta geliyordu ve 1918'de 100.000 vasıflı ve sıradan Çinli işçi İngiltere'nin Batı Cephesi'ndeki işçi birliklerinde görev yaptı. Fransa'nın kullandığı Çinli işçi sayısı da yaklaşık İngiltere'ninki kadardı. 6.000 Çinli işçi de Amerikan Sefer Kuvveti için çalıştı.

Hayvan Gücü

I. Dünya Savaşı'nda at gücü yaygın olarak kullanılmıştır. İngiltere'de 1914'te kurulan piyade tümeninin resmi kadrosunda 877 araba ile 5.600 kadar at, fakat yalnızca 9 motorlu araç bulunmaktaydı. Bu durumun pek değişmeden sürdüğü 1918'de ise aynı tümene 822 atlı araba, 8.840 at, fakat yalnızca 11 motorlu araç, 3 kamyon ve 21 motorlu ambulans tahsis edilmişti. Atın yanı sıra katır, deve ve hatta öküz gibi hayvanlara o kadar çok ihtiyaç duyulmuştu ki, savaş sırasında ölen hayvan sayısı çok yüksek oldu. Örneğin, 1914-18 yılları arasında sadece Fransız Ordusu'nda kullanılan 542.000 kadar at öldü. İngilizlerin kaybettiği at ve diğer hayvanların sayısı ise 485.000 civarındaydı.

Bu yüksek rakamlara rağmen ikmal zincirinde motorlu araçların rolünün zaman içinde arttığı kesindir. 1916'da cereyan eden muazzam Verdun Muharebesi sırasında Fransızların ikmal zincirinin işleyişi daha çok kamyonlar ve dekovillerle sağlandı. Aynı yılın Haziran ayında Verdun'e giden tek yol olan *Voie Sacrée*'den tam 12.000 araç, bazen 14 saniyede bir aralıkla geçmişti.

İlk motorlu araçların çoğu askeri hizmetlerde kullanılan sivil tiplerdi. Örneğin, İngiltere London General Omnibus Corporation'a ait 1.300 kadar otobüsü B Tipi Motorlu Taşıma Aracı'na dönüştürdü. Ancak Dennis, Leyland ve Wolseley gibi belli başlı araba üreticisi firmalar savaş hizmetlerine uygun modeller imal etmeye başladılar. Aynı yönteme başvuran Fransız Ordusu 1914'ün son aylarında sivillere ait 1.049 otobüse, 2.500 arabaya ve 6.000 kamyona el koyarak savaşta kullanmaya başladı. Ancak bundan sonra Renault, Schneider ve başka Fransız firmaları da savaşta kullanılabilecek özellikte araçlar üretmeye başladılar.

DEKOVİL HATLARI

Dar hatlı demiryolları da savaşta çok işe yaramıştır. Ray aralıkları sadece 60 cm'di ve bu nedenle çok daha hızlı inşa edilebiliyorlardı. Örneğin, İngiliz Ordusu'nun tahminine göre, 1.600 metre uzunluğundaki bir dekovil hattı 1.760-2.400 insanın bir günlük çalışmasıyla döşenebiliyordu. Oysa aynı uzunlukta standart bir demiryolu hattı için ancak 4.300 insanın bir günlük çalışması yeterli oluyordu. Dekovil hatları her tarafta kullanıldı ve cephenin ihtiyacı olan her türden malzemenin taşınmasında çok önemli işlevleri oldu. Bazı yerlerde de, bu hatlar yakın mesafelere asker taşımakta kullanıldı.

Scarpe Nehri'nin yanıbaşından geçen bir İngiliz dekovil hattı. 1917 yılında cereyan eden Arras Muharebesi sırasında Scarpe Nehri'nin kendisi de bir ikmal hattı olarak kullanıldı. Su taşımacılığı daha sarsıntısız olduğu için sık sık yaralıları hastanelere götürürken kullanılıyordu.

1914'te fotoğrafta görülen Fransız kamyonları gibi motorlu araçlarla taşımacılık çok az kullanılıyordu, ancak savaşın ilerleyen dönemlerinde bu yöntem iyice yaygınlaştı.

Meuse–Argonne Taarruzu

Savaşın son haftalarında ABD-Fransız kuvvetleri Batı Cephesi'nde Sedan yönünde bir yarma harekâtı gerçekleştirmek amacıyla başarılı bir müşterek taarruz yaptı. Daha da önemlisi, Amerikan Sefer Kuvveti bu harekât ile ilk uzun süreli büyük taarruzunda yer almış oluyordu.

TEMEL VERİLER

Tarih: 26 Eylül – 11 Kasım 1918

Yer: Fransa'nın doğu kesiminde Argonne bölgesi

Sonuç: ABD kuvvetleri Almanların inatçı direnişini kırarak Meuse Nehri'ne doğru ilerledi.

Mareşal Foch Eylül sonunda Batı Cephesi'ndeki Alman kuvvetlerine birbiri ardına balyoz gibi darbeler indirme planını hazır hale getirdi. Almanya'nın Mart-Temmuz aylarındaki sert muharebelerde stratejik yedeklerini sonuna kadar kullandığını bilen Foch, iki büyük taarruz planlamıştı. Eğer iki bölgede aynı anda taarruza geçilirse cephenin hiçbir kesiminden takviye kuvvet gönderilemeyecekti. Foch Fransız ve ABD kuvvetlerini Verdun'ün batısından kuzeye doğru, Alman hatlarının 48 km kadar gerisinde bulunan ve çok önemli bir demiryolu kavşağı olan Mézières yönünde harekete geçirmeyi düşünüyordu. İngiliz kuvvetleri de doğudaki Péronne ile Lens arasındaki bölgeye hücum edecek ve bu bölgede yer alan başka bir önemli demiryolu kavşağını ele geçireceklerdi. Foch iki daha küçük taarruz da planlamıştı. Birincisini Flandre'daki Belçika, İngiliz ve Fransız kuvvetleri, ikincisini ise Fransız ve İngiliz askerlerinden oluşan bir başka kuvvet Péronne ile La Fère arasındaki bölgede gerçekleştireceklerdi.

26 Eylül'de başlatılan Meuse-Argonne Taarruzu'nda 600.000 İtilaf askeri, 5.000 top, yaklaşık 500 tank ve 500 uçak yer aldı. General Henri Gouraud komutasındaki Fransız Dördüncü Ordu'su cephe hattının sol tarafında konuşlandı. Çarpışmaların ilerleyen evrelerinde Aisne ile Meuse Nehirleri arasındaki bölgede konuşlanmış olan General Hunter Liggett komutasındaki ABD Birinci Ordu'sunun yükü giderek arttı. Çünkü bu bölgedeki Amerikan kuvvetleri sık ormanlarla kaplı Argonne gibi arazi koşullarının çok sert olduğu bir bölgede kurulmuş olan çok iyi tahkim edilmiş hatlar üzerinde bir yarma harekâtı gerçekleştirmek zorundaydı. ABD kuvvetleri çarpışmaların başlarında bazı noktalarda ilerleyebildilerse de dar ve sabit cephe hattında yaptıkları hücumlar, Almanlar bölgeyi süratle takviye ettikleri için Argonne ve Montfaucon kenti yakınlarında durduruldu. Amerikan kuvvetleri Eylül ayının sonlarında sadece ilk iki savunma hattını geçip topu topu 16 km kadar ilerleyebilmiş, ancak en güçlü olan üçüncü savunma hattına ulaşmayı henüz başaramamıştı.

1914'te ele geçirdiği bölgeleri terk edip Fransa'dan geri çekilen Alman kuvvetleri.

Muharebe Yeniden Başlıyor

Amerikan başkomutanı General Pershing bu noktada savaşa kısa bir ara verip kuvvetlerini tekrar bir araya getirdi ve 4 Ekim'de en deneyimli tümenleriyle bu kez Almanların üçüncü savunma hattına taarruz etti. Argonne Cephesi'nde ilerleme bu kez de acıtacak kadar yavaş ve çok ağır kayıplar vererek mümkün oldu. Ancak Amerikalıların bu ilerleyişi Fransız Dördüncü Ordu'sunun Alman kuvvetlerini Aisne'e doğru geriletmesini mümkün kıldı. Pershing 12 Ekim'de kuvvetlerini

Meuse-Argonne Taarruzu'nun başlangıcında Amerikan askerlerinin kullandığı Renault FT-17 tankları ilerliyor.

Birinci ve İkinci Ordular olarak ikiye ayırdı. Birinci Ordu Alman kuvvetlerine darbe üstüne darbe vurarak kuzey yönünde ilerledi ve ay sonunda Argonne'un ilerisine geçti. Bütün bunlar olup biterken General Robert Bullard komutasındaki İkinci Ordu da Verdun'ün doğusuna yığınak yapıyordu.

Son Taarruz

Taarruzun son aşaması 1 Kasım'da başladı. Birinci Ordu Buzancy'nin batı ve kuzey tarafındaki son Alman savunma hatlarını yarıp geçti. Buzancy'nin ele geçirilişi Fransız Dördüncü Ordu'sunun sonunda Aisne Nehri'nin öte yakasına geçmesini mümkün kıldı. Bu sırada Birinci Ordu, düşman artık dağılma sürecine girdiği için, Meuse Vadisi boyunca açık arazide ilerlemeye başladı. 6 Kasım'da Sedan'ın biraz aşağısında bulunan Meuse'e ulaşan Amerikan kuvvetlerinin topçuları artık Mézières'e ateş açabilecek bir konuma gelmişlerdi. ABD İkinci Ordu'su 10 Kasım'da Montmédy yönünde ilerlemeye başladı. Biraz daha mesafe aldığı ertesi gün, saat 11.00'de ilan edilen ateşkesle çarpışmalar durdu. Amerikan kuvvetleri bu taarruz sırasında süratli davranarak çok önemli başarılar elde etti. Ancak nispeten deneyimsiz oldukları için 117.000 kayıp verdiler. Almanlar ise 26.000'i tutsak olmak üzere toplam 100.000 asker kaybettiler.

Savaşın son günlerinde Almanların dikenli tellerini temizlemeye çalışan Amerikalı istihkâmcılar.

MAREŞAL FERDINAND FOCH

Tanınmış bir askeri kuramcı olan Foch (1851-1929) 1914'te savaş patladığında ordu komutanlığına atandı. 28 Ağustos'ta Fransız Dokuzuncu Ordu'sunun komutanı olan Foch, Ekim ayında bir ordular grubunun komutanlığına atandı, ancak Aralık 1916'da General Robert Nivelle başkomutanlığa getirilince devre dışı bırakıldı. Foch 1917'de Almanya'nın Caporetto Taarruzu'na İtilaf kuvvetlerinin verdiği birleşik karşılığın eşgüdümünü üstlenince yeniden el üstünde tutulmaya başlandı. 1918'de büyük incelik gerektiren bir görev olan İtilaf kuvvetleri başkomutanlığına getirildi. İtilaf kuvvetlerinin savaştaki zaferinin mimarı olarak tanınan Foch'un rütbesi 6 Ağustos 1918'de mareşalliğe yükseltildi.

1918'de İtilaf kuvvetlerinin başkomutanı olan ve aynı yılın Ağustos ayında mareşalliğe terfi eden Ferdinand Foch.

Muhabere

Bütün ülkelerin generalleri cephedeki birlikleriyle sağlıklı haberleşme sorununa çözüm bulmak amacıyla çok çaba harcadılar. Uzun zamandan beri aşılamamış olan bu sorun değişik yöntemlerle çözülmeye çalışıldı, ancak bunların hiçbiri kesin sonuç vermedi.

Bütün komutanların I. Dünya Savaşı'nda karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri de muharebenin başladığı andan itibaren çarpışmaların gidişatı hakkında rapor alıp, emri altındaki kuvvetlere talimat gönderebilmekti. Önceki savaşların çoğunda, muharebenin cereyan ettiği alan daha küçük olduğu için, general istediği noktaya ulaşarak çarpışmaların gidişatını izleyebiliyor ve gerektiğinde talimat alıp verebiliyordu. Ancak 1914-18 yılları arasında çok daha büyük orduların katıldığı ve çarpışma alanlarının kilometrelerle ölçülebilecek uzunluklara vardığı savaşlarda bu kesinlikle imkânsız hale geldi. Bundan dolayı komutan yapılacak taarruzu en ince ayrıntısına kadar önceden planlıyor ve her birimin ne zaman nasıl davranacağını bilmesine imkân verecek bir taarruz zamanlaması hazırlıyordu. Ancak çok az muharebenin önceden planlandığı şekilde gelişmesinden ve iletişim sorununun dolayı, değişen her koşula anında yanıt vermek mümkün olmuyordu. Savaşan ülkelerin çoğu, konuşma aktarımı yapabilen bir cihaz henüz icat edilmediği için, çarpışmalar sırasında Mors alfabesiyle hazırlanmış şifreli mesajları telsiz telgraf aracılığıyla iletmek zorunda kaldı. Ancak telsiz telgrafın iki ciddi zaafı vardı. Öncelikle mesaj şifrelenmiş olsa bile, düşman tarafından yakalandığı takdirde deşifre edilebiliyordu. İtilaf kuvvetleri Ağustos 1914'te şanslıydılar, çünkü Alman Deniz Kuvvetleri'nin iki şifre kodunu ele geçirmişlerdi. Almanlar bunlardan birinin İngilizlerin elinde olduğunu 1918'e kadar fark etmediler. Telsiz telgraf yönteminin ikinci sorunu telsiz cihazının hacimli, ağır ve kolaylıkla zarar görebilir olmasıydı. Örneğin, motoru yeterince güçlü olmayan ilk savaş uçağı telsizle birlikte havalanamıyordu. Öte yandan bu cihazlar karada yürütülen çarpışmalarda zorlu arazi koşullarına da uzun süre dayanamıyordu. Daha hafif, daha küçük ve daha güçlü modeller ancak savaşın ilerleyen aşamalarında imal edilebildi. Bu yeni model telsiz cihazları keşif uçaklarında ve balonlarda yaygın olarak kullanıldı, ancak kara çarpışmalarında öteki iletişim araçları kullanımda kaldı.

Bir mesajı kısa sürede ulaştırmaya çalışan Alman haberci köpeği bir siperin üzerinden atlarken objektife yakalanmış.

Telefon Sistemleri

Statik savaş yöntemi geliştirildikten sonra sesin ya da Mors şifrelerinin telefon ya da sesli ikaz aracı vasıtasıyla aktarılması yöntemi tercih edildi. Ancak bu yöntemde kullanılan araçların yeterince korunamaması çok önemli bir eksiklikti. Kablolar yerin bir metre altına ya da daha derine gömülseler bile her topçu bombardımanı sırasında kopuyorlardı. Kopan kabloların onarımı zor olduğu için iletişim sisteminden sorum-

1918 sonlarında Argonne'daki çarpışmalar sırasında sahra telefonu kullanan bir Amerikalı asker.

Savaşta birçok ülke Batı Cephesi'nde posta güvercinlerinden yararlandı. Bu haberci kuşların barınması için özel olarak imal edilmiş etkileyici bir güvercinlik.

lu muhabereciler büyük tehlikelerle karşı karşıya kalıyorlardı. Çarpışmalar başladıktan sonra işler daha da kötüleşiyordu. Taşınabilir haberleşme cihazları vardı ancak kabloları iki ordu arasındaki bölgede uzandığı için kopma olasılıkları oldukça yüksekti, çünkü bu alan çoğunlukla her iki taraftan açılan ağır topçu ateşi altında kalıyordu.

Canlı Habercİler

Taarruz halindeki kuvvet mesaj alıp göndermek için sık sık başka yöntemlere de başvurdu. Ancak bu yöntemlerin hiçbiri mükemmel değildi. Yazılı ya da sözlü mesajlar genellikle koşucularla gönderiliyordu. Ancak canlı habercilik I. Dünya Savaşı'nda cereyan eden muharebelerin yürütüldüğü savaş alanlarının en tehlikeli göreviydi. Çünkü koşucu askerin ölmesi ya da yaralanması durumunda haber hiçbir zaman yerine ulaşamayabilirdi. Bu yöntem ayrıca telefon iletişiminden çok daha yavaş kalıyordu. Ayrıca bir çok kez olduğu gibi koşucunun yolunu kaybetmesi olasılığı da vardı. Mesaj taşıyan güvercinler de aynı amaçla kullanıldılar. Ancak posta güvercinleri de çok büyük tehlikelerle karşılaşabiliyorlardı. Bu güvercinlerden biri 1916'da yapılan Verdun Muharebesi sırasında Fort Vaux'nun savunulmasında belirleyici bir rol oynadı ve öldükten sonra Fransa'nın en üstün kahramanlık madalyası ile taltif edildi.

Çoğunluğu daha da tehlikeli olan başka muhabere yöntemlerine de başvurulmuştur. Acil durumlarda işaret fişekleri de kullanıldı. Bu fişekler topçulara yaptıkları bombardımanın koordinatlarının doğru olmadığı uyarısında bulunuyordu. İngilizler, 1916'da yapılan Somme Muharebesi'nin başlangıç aşamalarında askerlerin sırt çantalarına diktikleri ışığı yansıtabilen metal üçgenler bile kullandılar. İhtiyatta bekleyen kuvvetler, bu ışığa bakarak birliklerin ne kadar ilerlediği hakkında fikir sahibi oluyorlardı.

1916 yazında bir İngiliz tankının içinde tutulan güvercin serbest bırakılıyor. Savaşta kullanılan bazı hayvanlara yaptıkları hizmetlerden dolayı madalya verilmiştir.

Hindenburg Hattı Yarılıyor

Almanya'nın Hindenburg Hattı'nın karmaşık ve kademeli tahkimatları birçok noktada olağanüstü sağlamdı, ama İngilizler Eylül 1918 sonunda bu hattı birkaç gün içinde yarıp geçmeyi başardılar.

Savaşın son haftalarında İtilaf kuvvetleri Batı Cephesi'nin kuzey kesimlerine üç taarruz harekâtı düzenledi. Eylül sonunda kuzeyde Armentières ile deniz arasındaki Belçika, İngiliz ve Fransız tümenleri savaşa hazır durumda beklemekteydiler. İngiliz, Fransız ve ABD tümenlerinden oluşan başka bir kuvvet de güneyde La Fere ile Êpehy arasındaki bölgede bulunuyordu. İngiliz Birinci ve Üçüncü Ordularına bağlı yirmi yedi tümen de Êpehy ile Lens arasındaki bölgenin merkezinde konuşlanmıştı.

Batı Cephesi'nde hareketli savaş tarzına geri dönülen savaşın son haftalarında bir İngiliz süvari birliği.

Katı Savunma

İngiltere ana taarruzunu 27 Eylül'de merkezden başlattı. Mareşal Haig, kendisine bağlı kuvvetler Hindenburg Hattı'nın en güçlü kısmına hücum edeceği için bu bölgede sert çarpışmalar bekliyordu. Ancak korkuları gerçek olmadı. Hindenburg Hattı'nın tamamı 9 Ekim'de ele geçirildi ve Mareşal Foch savaşın son hücumlarının yapılması talimatını verebilecek duruma geldi. Belçika kuvvetleri önemli bir *U-boat* üssü olan Bruges'e doğru ilerleyecek, İngiliz Sefer Kuvveti Maubeuge ile Mons yönündeki bölge üzerinde baskı oluşturacaktı.

Alman askerlerinin morali genelde düşük olmakla birlikte bazı birimler, özellikle makineli tüfek birlikleri sonuna kadar savaştılar.

Rastlantıya bakın ki Mons, İngiliz Sefer Kuvveti'nin 1914'te ilk kez çarpışmaya girmiş olduğu bölgeydi.

Belçika'daki İlerleme

Flandre taarruzu 28 Eylül'de başladı. İtilaf kuvvetlerinin Flandre Ordular Grubu, Ypres civarından doğuya doğru hareket ederek iyi bir ilerleme kaydetti. Bu yöredeki yüksek kesimler 1 Ekim'de ele geçirildi. Ancak bundan sonra arazi koşullarının zorluğundan ve Bavyera Prensi Rupprecht'in Kuzey Ordular Grubu'nun kararlı direnişinden dolayı taarruz durakladı. Kasım ayının ortalarında bu taarruzun gidişatını belirleyecek an geldi çattı. İngiliz kuvvetleri Lille'i ele geçirdi. Belçikalılar ise 17 Kasım'da Oostende'yi aldı. Başka bir Belçika kuvveti de iki gün sonra Zeebrugge ile Bruges'ü işgal etti. Böylece bu limanlardan gelen *U-boat* tehdidi sona erdi. Ertesi gün Belçika sahilleri Hollanda sınırına kadar İtilaf kuvvetlerinin eline geçti. Bundan sonra çarpışmalar güneye kaydı.

İtilaf Kuvvetlerinin Son Taarruzları
Alman Ordusu savaşın sonunda kesin olarak yenilgiye uğratıldı.

İngiliz Sefer Kuvveti Hindenburg Hattı'nı çökerttikten sonra Sambre ve Scheldt nehirlerine yöneldi. Önce 17-20 Ekim tarihleri arasında Selle Nehri'nin karşı yakasına geçildi. Bundan sonra 1 Kasım'da Fransa-Belçika sınırı üzerindeki bölgeye taarruz eden İSK, ertesi gün Valenciennes'i aldı. Alman direnişinin artık zayıfladığı anlaşılıyordu. Sambre Taarruzu İSK'nin savaştaki son hücumuydu. Bu taarruz 4 Kasım'da başladı ve yer yer güçlü direnişlerle karşılaşsa da İngiliz kuvvetleri genelde pek zorluk çekmeden Alman savunma hatlarını yarıp ilerlemeye devam etti. 10 Kasım'da ise Kanadalı askerlerden oluşan bir kuvvet Mons'a girdi. Ertesi gün ateşkes ilan edilince İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesi durduruldu.

İSK son yüz gün içinde Alman kuvvetlerini şaşkına çeviren bir dizi taarruz düzenlemişti. 8 Ağustos'ta Amiens zaferiyle başlayan bu dönemde İngilizler çok kayıp verdi. İngiltere'nin Ocak'tan sonraki kayıp sayısı ölü, yaralı, hasta, tutsak ve kayıplar dahil olmak üzere 952.000'di. Diğer müttefiklerinin kayıpları da bundan daha düşük değildi.

Fransa'nın kayıpları toplam 1 milyondan biraz fazlaydı. Amerikan Sefer Kuvveti 280.000, Belçikalılar 30.000, İtalyanlar 14.600, savaşa 1916'da katılan Portekizliler ise en az 6.000 kayıp verdi. Almanya'nın kayıp sayısı da Ekim-Kasım ayları arasındaki muharebelerden önce bile yaklaşık 1.5 milyona ulaşmıştı.

ST QUENTIN KANALI

Hindenburg Hattı'nın en iyi korunan kısmında yapılan muharebe, savaşın son haftalarındaki en önemli çatışmaydı. Taarruzu 29 Eylül 1918'de bir Avustralya kolordusu başlattı. Hedef, kanal sularının bir tünelden geçtiği dar bir toprak şeridiydi. Ne var ki ilerleme başladıktan bir süre sonra ağır kayıplar verilmeye başlanınca harekât durakladı. Ancak başka İngiliz birlikleri Bellenglise'de kanalı geçtiler ve Alman savunma hattına saldırdılar. Böylece Almanların Hindenburg Hattı'nı ellerinde tutma imkânı kalmadı.

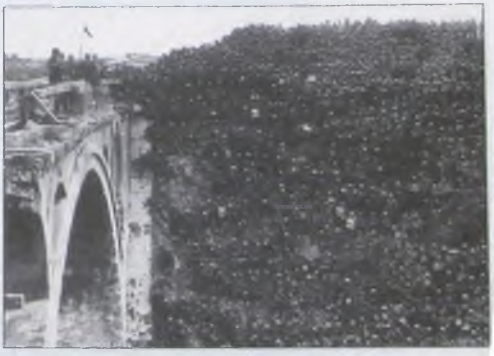

Başarılı çarpışmalar sonunda St Quentin Kanalı'nın karşı tarafına geçmeyi başaran İngiliz 46. Tümeni'nin askerleri komutanları tarafından kutlanıyor.

Tabancalar

I. Dünya Savaşı'nda değişik sınıflardan askerlere çok sayıda tabanca verildi. Ama tabanca esas olarak subayların ana silahıydı ve kısmen de rütbe işaretiydi. Tabanca, siperler ve çeşitli araçların içi gibi dar alanlarda faydalı bir silahtı.

Toplu ve otomatik tabanca, en genç asteğmenden mareşale kadar her rütbeden subayın şahsi silahıydı. Bundan dolayı öldürücü bir yakın mesafe silahı olduğu kadar, bir otorite simgesiydi de. Ancak tüfek gibi uzun silahların kullanışlı olmadığı dar alanlarda görev yapan bazı askerler de subay olmadıkları halde tabanca taşıdılar. Örneğin, havacılar, tünel kazıcıları, elbette tank ve zırhlı araç ekipleri de tabanca taşıdı. Belge kontrolü yaparken ya da gerektiğinde sorun çıkaran tutsaklara müdahale ederken ellerini rahatça kullanabilmesi için askeri inzibat da bellerine tabanca takardı.

Tabanca Tasarımları

1914 yılında üç tip tabanca vardı: dönen fişek haznesi genellikle altı mermi alan toplu tabanca ve iki tür şarjörlü otomatik tabanca –mekanizmanın geri tepmeyle çalıştığı model ve "ani geri tepmeli" model. Tabanca üretimi, savaşan büyük devletlerin hepsinde az sayıda büyük firmanın elindeydi. Örneğin, Webley firması İngiltere'nin kara kuvvetleri için 1915 başından itibaren 300.000 Mark VI tipi tabanca üretti. Ancak bu arz miktarı bile bazen yeterli olmadığı için tabanca eksikliği daha az tanınmış modellerle giderilmeye çalışıldı. Örneğin, İngiltere Kraliyet Deniz Kuvvetleri, Kraliyet Deniz Havacılık Hizmetleri ve Kraliyet Hava Birlikleri'ne bağlı kuvvetlerde ABD malı otomatik Colt kullandı.

Başka ülkelerin de önde gelen tabanca üreticileri vardı. Luger, Alman tabancalarının genel adı haline geldi. Ancak Alman silahlı kuvvetlerinde daha az da olsa Mauser ve Beholla marka otomatik tabancalar da kullanıldı. Bu tabancalardan Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'na da satıldı. Sadece Bulgaristan'a satılan tabanca miktarı 22.000'di. İttifak devletlerinden Avusturya-Macaristan da Alman tasarımı tabancalar kullanmakla birlikte, kendi tasarımı olan 1911 Steyr'leri de kullandı. İtilaf devletleri tarafından üretilen tabancalar Fransız Lebel, İtalyan Beretta ve Glisenti ile ABD yapımı Colt ve Smith&Wesson'dur. Belçika, Rusya ve Sırbistan ise ya tabanca satın

OTOMATİK MAUSER

I. Dünya Savaşı'nın muhtemelen en güçlü tabancası olan Otomatik Mauser'in üretimine 1890'larda başlandı ve ilk kez İtalyan Deniz Kuvvetleri tarafından beğenildi. I. Dünya Savaşı sırasında Alman silahlı kuvvetlerinde bu tabanca kullanıldı, ancak 1916'dan itibaren bazı değişikliklerle çapı değiştirilmiş modeller tercih edildi.

Kullanıma çıkış tarihi: 1894
Kalibre: 7.63 mm (0.3 inç)
Şarjör: 10 mermi
Uzunluk: 280 mm
Ağırlık: 1.13 kg
İlk hız: 440 m/sn

STEYR M1911

Avusturya'nın Steyr "Hahn" M 1911 tipi tabancası başarılı bir yarı otomatik tasarımdı ve II. Dünya Savaşı sona erinceye kadar kullanımda kaldı. Sağlamlığı ve bakımının kolaylığıyla tanınan bu tabancayı birçok ülke kullanmıştır.

Kullanıma çıkış tarihi: 1911
Kalibre: 9 mm
Şarjör: 8 mermi
Uzunluk: 216 mm
Ağırlık: 1.02 kg
İlk hız: 361 m/sn

aldılar ya da patentini alarak kendileri tabanca ürettiler. Ancak Rusya'nın elinde yerli yapım tabancalar da vardı.

Çarpışmalar Sırasında

Menzili kısa olmakla birlikte tabanca çarpışmalar sırasında işe yarar bir silahtı. Sınırlı alanlarda etkili olan tabanca, siper savaşında da yararlı oluyordu. Ancak daha deneyimli ve bundan dolayı daha ihtiyatlı subayların çoğu savaşın ilerleyen evrelerinde tabanca takmaktan vazgeçti. Çünkü tabanca, kullanıcısının subay olduğunu gösterdiği için düşmanın onu belirleyip etkisiz hale getirmesini kolaylaştırıyordu. Bundan dolayı subaylar standart tüfek kullanarak fark edilmemeyi tercih edebiliyorlardı.

Bununla birlikte toplu tabanca ya da otomatik tabanca bütün savaş boyunca örtülü bir otorite simgesi olarak kaldı ve subayların büyük kısmı potansiyel tehlikeye rağmen çarpışmalarda tabanca taşımaya devam ettiler.

Belçika yapımı 7.65 mm'lik (0.301 inç) özel bir geri tepmeli tabanca olan Browning 1900 model silahın I. Dünya Savaşı'nda çok önemli, hatta hayati bir rol oynadığından kuşku duyulamaz. 19 yaşındaki Bosnalı Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da Arşidük Franz Ferdinand ile eşi Hohenberg Düşesi Sophie'ye düzenlediği suikastta bu silahı kullanmıştı.

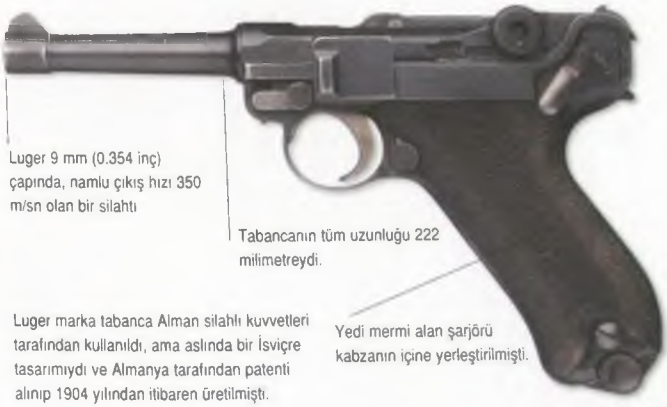

Luger 9 mm (0.354 inç) çapında, namlu çıkış hızı 350 m/sn olan bir silahtı

Tabancanın tüm uzunluğu 222 milimetreydi.

Luger marka tabanca Alman silahlı kuvvetleri tarafından kullanıldı, ama aslında bir İsviçre tasarımıydı ve Almanya tarafından patenti alınıp 1904 yılından itibaren üretilmişti.

Yedi mermi alan şarjörü kabzanın içine yerleştirilmişti.

Glisenti, yedi mermi alabilen 9 mm (0.354 inç) çapında bir İtalyan tabancasıydı. Tüm uzunluğu 216 mm, namlu çıkış hızı ise 275 m/sn'ydi.

WEBLEY MARK V

Küçük değişikliklerle çeşitli tipleri üretilmiş olan bu model, kesinlikle savaşın en kullanışlı tabancasıydı. Savaş boyunca İngilizlerin standart hizmet silahı olan bu tabancadan yüz binlerce adet üretilmiştir.

Kullanıma çıkış tarihi: 1913
Kalibre: 11.4 mm (0.455 inç)
Şarjör: 6 mermi
Uzunluk: 235 mm
Ağırlık: 1 kg
İlk hız: 180 m/sn

Zırhlı Araçlar

Zırhlı araçlarla keşif yapan askerlerin korunma ve ateş gücü atlarla keşif yapanlardan daha üstündü. Ancak bu araçların motorları yeterince güçlü olmadığı gibi, arıza da yapabiliyorlardı. Bundan dolayı arazi koşullarına yeterince uygun değillerdi.

İlk benzinli motor ve ilk benzinli araç 1885 yılında üretildi, ilk gerçek zırhlı araçlar ise 1902'den sonra ortaya çıktı. Başka yeni teknoloji ürünleri gibi, bu zırhlı araçlar da başlangıçta standartlaştırılmadı. İlk ürünler elde mevcut kaynaklardan yararlanılarak ya da deneme kabilinden üretilmiş zırhlı araçlardı. Bunların çok azı savaş alanlarına sürüldü. Genellikle ya sivil arabalardan ya da küçük kamyonlardan alınan şasiler üzerine oturtulmuşlardı. Değişik kalınlıkta metal plakalarla zırhlanan bu araçların şekli kutuyu andırdığı için, görünüşleri pek şık değildi. Üstü açık ve kapalı olmak üzere iki tipte üretilen bu zırhlı araçlarda genellikle bir ya da birden çok taret bulunuyordu. Hafif ya da ağır makineli tüfek yerleştirilen bu araçlarda bazen küçük kalibreli toplar da oluyordu. Çoğu dört lastik tekerlek üzerinde gidiyordu (önden çekişli), ama Rusya'da önü tekerlekli, arka tarafı paletli tiplerden de az sayıda üretilmiştir.

Zırhlı araçları daha çok dönemin araba ve kamyon üreticisi firmalar üretti. Bunlar, Belçika'da Minerva, Mors ve SAVA (Société Anversoise pour Fabrication des Voitures Automobiles); İngiltere'de Austin, Lanchester, Talbot, Wolseley ve Rolls-Royce, Fransa'da Peugeot ve Renault; Almanya'da Büssing, Daimler ve Ehrhardt; İtalya'da da Fiat ve Lancia firmalarıydı. Özellikle İngiltere ve Belçika'nın tasarımları bir ülkede üretiliyor, diğer İtilaf ülkelerine ihraç ediliyordu. Ancak bunlar sık sık düşmanın eline geçip onlar tarafından da kullanılıyordu. Almanya Rusya'da ele geçirdiği İngiliz Austin marka zırhlı araçları, Avusturya-Macaristan ise hem Rusya'da hem de İtalya'da ele geçirdiği zırhlı araçları kullandılar.

ADMIRALTY TİPİ ROLLS-ROYCE

İngiltere'nin ürettiği bu zırhlı aracın tasarımında Silver Ghost model sivil arabadan yararlanıldı. 1914 sonlarından itibaren Kraliyet Deniz Kuvvetleri Hava Hizmetleri'ne bağlı kuvvetlerde kullanılmaya başlanan bu araç, 1915 sonundan itibaren İngiliz Ordusu'nun başka birimlerinde de filolar halinde kullanıldı.

MOTOR: 40-50 beygir gücü, Rolls-Royce
AZAMİ HIZ: 80 km
MÜRETTEBAT: 2-3
AZAMİ ZIRH KALINLIĞI: 12 mm
SİLAHLAR: 1 x 7.7 mm (0.303 inç) Vickers Maxim makineli tüfek

Rus askerlerinin kullandığı Fransız tasarımı Peugeot (ön taraftaki) ve Belçika tasarımı Mors zırhlı araçları.

HAREKET KABİLİYETİ SINIRLARI

Zırhlı araçlar ancak hareketli savaşlarda bütün özellikleriyle kullanılabildiler. Bu araçlardan genellikle keşif ve bilgi toplamak amacıyla yararlanıldığı gibi, pusu kurmakta, kanatların yanından geçip düşmanı arkadan vurmakta ya da yenilen düşmanın takip edilmesinde de kullanıldı. I. Dünya Savaşı'nın çoğu cephesinde kullanılan bu araçlar yine de bazı cephelerde daha yaygın hizmet gördüler. Zırhlı aracın kullanım sıklığı çarpışmaların hangi tarzda yapıldığına bağlı olarak değişmiştir. Bu araçlar Batı Cephesi'nde, 1914 te henüz siper savaşının başlamadığı

1914'te cephe hattındaki Hotchkiss makineli tüfekle silahlandırılmış bir Belçika tasarımı Minerva zırhlı araç.

ilk evrelerde ve askeri operasyonların yeniden daha hareketli hale geldiği 1918'in ikinci yarısında çok önemli işlevler görmüşlerdir. Arazi koşulları ve çarpışmaların gidişatı da zırhlı araçların kullanımını etkilemiştir. Bunların büyük bir kısmı ağır, motorları yeterince güçlü olmayan, paletleri tepe tırmanışlarında ve çamurlu ya da kumlu yumuşak arazide yetersiz kalan araçlardı. Zırhlı araçların en önemli sorunlarından biri, açıkta kalan tekerleklerinin düşman ateşi karşısında korunmasız olmalarıydı. Bu araçlar top atışları karşısında da korunmasızdı. Zırhları yalnızca hafif silahlara karşı, o da belirli bir uzaklıktan koruma sağlıyordu.

İNGİLİZ TASARIMLARI

Kraliyet Deniz Kuvvetleri Hava Hizmetleri'nin subaylarından C. R. Samson, düşürülen uçakların pilotlarını kurtarmak ve düşman kuvvetlerin hareketleri ve zeplinlerin durumu hakkında bilgi toplamak için Dunkerque çevresinde edindiği araçları kullanmaya başlayarak, savaşta kullanılan zırhlı araç üretimine 1914'te öncülük etmiş oldu. Samson işe yörede ele geçirebildiği malzemeyle düşük kaliteli zırh plakaları kullanarak başladı. Bir süre sonra üstlerinden daha kaliteli malzeme talebinde bulunmaya başlayınca, İngiliz Ordusu bazı İngiliz firmalarından özel olarak zırhlı araç üretmelerini istedi. En fazla zırhlı aracı Austin üretti ve bu araçların çoğu Rusya'ya gönderildi. Ancak Rolls-Royce'un ürettiği zırhlı araç kesinlikle en iyisiydi. İlk üç Rolls-Royce marka zırhlı araç (Admiralty Pattern) Aralık 1914'te hizmete sokuldu. Hem onlar hem de daha sonra üretilenler savaşın daha hareketli cereyan ettiği cephelere gönderildi. Bu araçlar özellikle Ortadoğu'da çok etkin oldular. Filistin'de ve Irak'ta son derece başarılı hizmetlerde kullanıldılar.

PANZERKRAFTWAGEN EHRHARDT

Almanya'nın 1915 yılından itibaren kullanmaya başladığı üç zırhlı aracın en iyisi tartışmasız Ehrhardt'tı. Fotoğrafta görülen geliştirilmiş versiyonu iki yıl sonra kullanıma girdi. Bu modelde, zırhın ön farların ve arka tekerleklerin de üzerini kaplayacak şekilde genişletilmesi dışında kayda değer bir fark yoktu.

MOTOR: 85 beygir gücü, Ehrhardt
AZAMİ HIZ: 60 km
MENZİL: 250 km
MÜRETTEBAT: 8-9
AZAMİ ZIRH KALINLIĞI: 7 mm (0.276 inç)
SİLAHLAR: 3 x 7.92 mm (0.312 inç) makineli tüfek

İtalya'daki Son Muharebeler

1917'de felaketin eşiğinden dönen İtalyan kuvvetleri, 1918 sonlarında diğer İtilaf devletlerinin de desteğini alarak, Avusturya-Macaristan kuvvetlerini Vittorio Veneto Muharebesi'nde kesin ve felç edici bir yenilgiye uğrattılar.

Rusya 1917'de çökünce, hem Almanya hem de Avusturya-Macaristan, Doğu Cephesi'ndeki kuvvetlerinin tamamını değilse bile büyük bir kısmını başka cephelere nakledebilme imkânını bulmuş ve böylece diğer cephelerdeki durumlarını güçlendirebilmişlerdi. Almanya 1918 baharında Batı Cephesi'nde gerçekleştireceği büyük taarruz harekâtı için İtalya'daki kuvvetlerini geri çekmiş ve Avusturya-Macaristan'dan İtalya'yı tek başına ezmesini istemişti. Hazırlanan plana göre cephenin kuzeydeki Trentino kesimine ve kuzeydoğudaki Piave Nehri çevresine eşzamanlı iki taarruz düzenlenecekti.

Haziran 1918'de Piave Nehri'nin karşı kıyısına geçme girişimi sırasında başarısızlığa uğrayan Avusturya-Macaristan Ordusu'nun öldürülmüş askerleri.

AVUSTURYA'NIN AMAÇLARI

Avusturya-Macaristan Ordusu'nun Kasım 1917'ye kadar başkomutanlığını yaptıktan sonra Trentino'daki ordunun komutanlığına getirilen Mareşal Conrad von Hötzendorf'un hedefi Verona'ydı. Kısa süre önce rütbesi mareşalliğe yükseltilmiş olan ve Piave'de görev yapan Svetozar Boroevic von Bojna ise gözünü Padua'ya dikmişti. Bu iki kuvvet, arazi koşullarının zorluğu ve bağlantı yollarının olmaması yüzünden, kopuk bir şekilde savaşacaklardı. İtalya Cephesi'ne gönderilen takviye kuvvetlerinin daha küçük birimler halinde bölünmesi de durumu iyice kötüleştiriyor, bu kuvvetleri önlerine koyulan görevleri yerine getiremeyecek hale getiriyordu. Ayrıca İtalyan başkomutanı General Armando Diaz'a da Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin yakında taarruza geçeceği bilgisi ulaşmıştı. Conrad komutasındaki On Birinci Ordu 15 Haziran'da taarruza geçtikten sonra, İtalyan Altıncı ve Dördüncü Orduları karşısında başlangıçta bazı başarılar elde etti, ancak çok geçmeden önce ilerleyişi durduruldu, sonra da geriye püskürtüldü. Boroevic, Piave Nehri'nin aşağı çığırında biraz daha fazla ilerleyebildi, ancak şiddetli yağmurlarla nehrin coşkun bir sele dönüşmüş ve ikmal hatlarının İtalyan bombardımanıy-

Piave Nehri'ne hâkim bir tepede, kamufle edilmiş mevzilerinde bir orta topun önünde poz veren iki İtalyan subay.

la kullanılamaz hale gelmiş olmasından dolayı daha fazla ilerleyemedi. Diaz bundan sonra kendi ihtiyatlarını devreye sokunca Piave Muharebesi 22 Haziran'da sona erdi. Bu muharebede 190.000 kayıp veren Avusturya-Macaristan Ordusu artık tükenmiş gibiydi. Morali bozulmuş, başkaldırılarla bel kemiği kırılmış ve etnik gerginliklerle bölünmüş durumdaki Avusturya-Macaristan Ordusu yaz sonunda ancak sembolik bir direniş gösterebilecek duruma geriledi.

İtalya'nın Bekleme Oyunu

Diaz Avusturya-Macaristan Ordusu'na karşı hemen büyük bir taarruz harekâtı düzenlemedi. Ancak İtilaf devletleri bundan hiç memnun olmadılar. Temmuz ayını askerlerini savaşa hazırlamakla geçiren General Diaz ayrıca Batı Cephesi'ndeki gelişmeleri izleyerek, işini kolaylaştıracak elverişli bir an bekliyordu. İtalyan kuvvetleri Ekim sonuna doğru nihayet taarruza geçti. İtalyan Dördüncü Ordu'su hızla ilerlemeye başladı, ancak Avusturya-Macaristan'ın Belluno Ordular Grubu'nun sert direnişiyle karşılaşınca bu ilerleyiş önce durdu. 24 Ekim'de

Kasım 1917'den itibaren İtalyan başkomutanı olan General Armando Diaz.

yapılan Monte Grappo Muharebesi sonunda İtalyan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı.

Ana taarruz 24 Ekim'de Piave Nehri'ni geçen ve Vittorio Veneto'ya doğru ilerleyen üç ordu tarafından başlatıldı. Ama merkezde ilerleyen İtalyan Sekizinci Ordu'su, Avusturya-Macaristan Altıncı Ordu'su tarafından derhal durduruldu. Fransız General Jean Graziani komutasındaki İtalyan On İkinci Ordu'suna bağlanmış olan Fransız kuvvetleri sol kanatta Piave Nehri'ni aşıp karşı tarafa geçtiler. Bir İngiliz generalin, Cavan Markisi'nin komutasındaki İtalyan Onuncu Ordu'suna bağlı İngiliz kuvvetleri ayın 28'inde bu kez sağ kanatta nehri geçtiler. Savunma hatlarındaki boşluğun giderek büyüdüğü Avusturya-Macaristan kuvvetleri birbirinden koptu ve İtilaf kuvvetleri sonunda Vittorio Veneto Muharebesi'nde 300.000 tutsak aldı. Diaz'a bağlı ordular Kasım başında İtalya'nın bütün kuzey ve kuzeydoğu bölgelerini düşmandan temizledi. İtalyanların Mayıs 1915'ten beri hedefi haline gelen Trieste de 3 Kasım'da İtilaf kuvvetlerinin eline geçti. Avusturya-Macaristan 29 Eylül'de ateşkes şartlarını görüşme talebinde bulunmuştu. Antlaşma Trieste'nin ele geçirildiği gün imzalandı ve 4 Kasım günü saat 15.00'te yürürlüğe girdi.

Eylül 1918'de İtalya'daki çarpışmalara katılan çok az sayıdaki Amerikan askerinin bir bölümü, Avusturya-Macaristan mevzilerine el bombası atıyor.

Balkanlar'da Son Durum

Balkanlar'daki İtilaf kuvvetleri genelde o kadar ağırkanlı davranmışlardı ki, kendilerinden "Selanik Bahçıvanları" diye bahsedilmeye başlanmıştı. Ancak savaşın son aylarında önemli ilerlemeler kaydederek Bulgaristan'ı teslim olmak zorunda bıraktılar.

Selanik'e 1915'te gönderilen ilk kuvvetlerden beri Balkanlar'daki İtilaf savaş çabası çok zayıf kalmıştı. 10 Aralık 1917'de General Marie Guillaumat'nın yeni komutan olarak atanmasından sonra durum değişti. Ancak Guillaumat da önemli bir taarruz yapabilecek güce hiç sahip olamadı. Çünkü İtilaf devletlerinin yüksek komuta heyetleri bu bölgedeki kuvvetleri ve askeri malzemeyi daha faal olan başka cephelere kaydırıyordu. Fransız general buna rağmen zamanını iyi değerlendirdi. Guillaumat emri altındaki moralsiz kuvvetleri yeniden düzenleyip askerleri cesaretlendirdi, İngiliz ve Fransız kuvvetler arasındaki bozulmuş ilişkileri düzeltti ve geniş çaplı bir taarruz planı hazırlamaya koyuldu.

TEMEL VERİLER

TARİH: 15 Eylül – 4 Kasım 1918

YER: Bütün Balkan Yarımadası

SONUÇ: İtilaf devletleri Bulgaristan'ı savaş dışı bırakıp Tuna Nehri'ne ulaştı.

YENİ KOMUTAN

Guillaumat Haziran 1918'de Fransa'ya gönderildi. Yerine onun gibi yetenekli bir Fransız subayı atandı: General Louis Franchet d'Espérey, Guillaumat'nın hazırladığı taarruz planını uygulamaya başladı. Planda doğuda Ege Denizi'nden batıda Arnavutluk sınırına uzanan bir hat boyunca taarruz edilmesi vardı. 1918 başlarında Balkanlar'dan çekilen Alman kuvvetleri Batı Cephesi'ne nakledilmişti. Kısa süre önce Yunan birlikleri tarafından takviye edilen İtilaf kuvvetlerinin karşısında sayıca aşağı yukarı denk olan Bulgar kuvvetleri bulunuyordu. Ancak İtilaf kuvvetlerinin top ve hava desteği bakımından önemli bir üstünlüğü vardı. Belirleyici taarruz 15 Eylül'de Vardar Nehri Muharebesi ile başladı. Fransızlar ve Sırp-

Balkan Harekâtı
İtilaf kuvvetleri Selanik'ten kuzey ve doğuya doğru ağır darbeler indirerek Balkanlar'ı temizledi.

lardan oluşan kuvvet 24 km'lik bir cephe hattında ilerledi. Bulgarlar hızla geriledi. İngiliz-Yunan kuvvetlerinin Doyran Gölü yakınlarında 18 Eylül'de gerçekleştirdiği taarruz da aynı şekilde başarıyla sonuçlandı. Bulgaristan artık o kadar güçten düşmüştü ki, bu muharebeden hemen sonra ateşkes talebinde bulundu. Ancak Franchet d'Espérey 25 Eylül'de bu talebi reddetti ve kuvvetlerine taarruza devam talimatı verdi. İngiliz birlikleri aynı gün Bulgaristan'a girdi. Bu sırada Fransız kuvvetleri de 29 Eylül'de Üsküp'ü alıyordu.

Başka yerlerde ve özellikle İtalya Cephesi'nde baskılar artınca, Avusturya-Macaristan Balkanlar'daki kuvvetlerini, en başta da Arnavutluk, Karadağ ve Sırbistan'daki birliklerini geri çekmeye başladı. Bunun üzerine daha da yalnızlaşan Bulgaristan 26 Eylül'de ateşkes girişimlerinde bulundu. Ateşkes görüşmeleri iki gün sonra Selanik'te başladı. Bulgaristan 30 Eylül günü saat 12.00'de çarpışmaları durdurduğunu ilan etti.

Ancak bu gelişmeyle İtilaf kuvvetlerinin Balkanlar'daki ilerlemesi sona ermedi. Franchet d'Espérey'nin kuvvetleri bölgenin her yanına yayılırken, batı kanadındaki Sırp birlikleri de taarruza geçerek anayurtlarını kurtardılar. Onların sağındaki Fransız kuvvetleri de Doğu Sırbistan'a girip, oradan da Bulgaristan'ın batısına geçtiler. İngiliz kuvvetleri Bulgaristan'ın doğu bölgesinin içine ve sahil kesimlerine doğru ilerledi. Bir kısım İngiliz kuvveti ise Rumeli üzerinden İstanbul'a doğru ilerledi. Güney Arnavutluk'ta konuşlanan İtalyan kuvvetleri de bu genel İtilaf ilerleyişine katılarak ülkenin kuzeyini dağılan Avusturya-Macaristan Ordusu'nun elinden aldılar. Sırp kuvvetleri ise komşu Karadağ'ı kurtardı.

1 Kasım'da başkentleri Belgrad'ı kurtarmanın gururuyla geçit resmi yapan Sırp askerleri.

Son Perde

Zafer anına, Sırpların 1915 sonundan beri düşman işgali altında olan başkentleri Belgrad'ı kurtardıkları 1 Kasım'da ulaşıldı. İtilaf devletlerinin çeşitli kuvvetleri, Sırbistan'ın Avusturya-Macaristan ve Romanya ile sınırını çizen Tuna Nehri boylarına yığınak yaptığı sırada, 4 Kasım'da Avusturya-Macaristan ile ateşkes antlaşması imzalandı. Büyük bir kısmı 1917'de İtifak devletlerinin işgaline uğrayan Romanya, 1918 Mayıs'ında Almanya ile Bükreş Antlaşması'nı imzalamıştı. Ancak Balkanlar'daki savaşın son perdesinde Romanya hükümeti 10 Kasım'da -ateşkesten bir gün önce- Almanya'ya bir kez daha savaş ilan etti.

1918 sonlarında Selanik Cephesi'nde hafif yaralı askerler bir İngiliz ilkyardım noktasından kamyonla nakledilliyor.

Megiddo Muharebesi

Filistin'deki İngiliz kuvvetlerinin büyük bir kısmı 1918'in ilk aylarında geri çekilmişti, ancak Eylül ayında harekât yeniden başlatıldı, kısa ve akıllıca planlanmış bir taarruzla direnen Türk kuvvetleri dağıtıldı.

İngiltere Filistin'deki savaş çabalarını 1918'in büyük bir kısmında durdurmuştu. Çünkü General Edmund Allenby komutasındaki kuvvetlerin önemli bir kısmını teşkil eden 60.000 asker Almanya'nın birbiri ardına taarruzlar düzenlediği Batı Cephesi'ne nakledilmişti. Allenby bir yandan kendi askerleriyle küçük operasyonlar düzenlerken, diğer yandan da sağ kanadında yer alan Arabistanlı Lawrence yönetimindeki düzensiz Arap kuvvetleriyle işbirliği yapmak zorunda kalmıştı. Bu kuvvetler, birçok Türk mevziine ve Amman ile Medine arasında Hicaz demiryolu hattına taciz saldırıları düzenliyordu. Yaz sonunda daha çok Hintli askerlerle takviye edilen Allenby, harekâtın son ve en çarpıcı taarruzunu nasıl gerçekleştireceğini planladı.

Akdeniz kıyısında, Yafa'nın biraz kuzeyindeki bir noktadan başlayıp iç kesimdeki Şeria Nehri Vadisi'ne kadar uzanan sağlam bir savunma hattı üzerinde, Alman General Otto Liman von Sanders'in komutanlığını yaptığı yaklaşık 35.000 askeri ve 350 topu olan üç Türk ordusu bulunuyordu. Allenby'nin komutası altında ise 55.000 piyade, 12.000 süvari, 540 top vardı. İngiliz general Türk mevzilerinin Akdeniz tarafındaki kanadına elindeki kuvvetlerin büyük bir kısmını teşkil eden 35.000 süvari ve 400 top ile taarruza geçmeyi planladı. Savunma hattının bu kısmında 130 top ve 8.000 askerden oluşan bir Türk kuvveti bulunmaktaydı. Bu hat üzerinde bir gedik açılınca, Allenby'nin süvarileri boşluktan içeri dalacak, sonra İngiliz hattının tamamı kuzey ve doğu yönünde ilerleyerek Şeria Vadisi'nin etrafını alacaktı.

TEMEL VERİLER

TARİH: 19–21 Eylül 1918

YER: Filistin'in Eriha ile Yafa arasındaki bölgesi

SONUÇ: Yenilgiye uğrayan Türk kuvvetleri apar topar geri çekilmek zorunda kaldı.

Megiddo Muharebesi'nden kısa süre önce Filistin'in orta kesiminde bulunan bir nehri geçen bir İngiliz ikmal kolu.

ŞAŞIRTMA TAKTİKLERİ

Allenby çeşitli kurnazlıklara başvurarak gerçek niyetini gizlemeye çalıştı. İngiliz avcı uçakları mevcut birkaç Alman uçağını imha ettiği

Mayıs 1918'de Kudüs'teki Ömer Camii yakınında üst rütbeli İngiliz subaylar.

Yafa yakınlarındaki bir kampta İngiliz komutanların yönetimindeki İmparatorluk Develi Kolordusu'na bağlı Avustralyalı askerler.

için, havadan keşif imkânı ortadan kaldırılmıştı. Şaşırtma amacıyla Kudüs yakınlarında çadırlar kuruldu, süvariler saflara dizildi. Yanlış bir taarruz tarihi yayıldı; gerçek taarruz tarihinde ise bir at yarışı düzenlendiği duyuruldu. Megiddo Muharebesi olarak bilinen taarruz 19 Eylül'de başladı ve İngilizler açısından büyük bir başarıyla sonuçlandı. Kıyı kesimindeki piyade hızla hareket ederek kısa sürede Türk hatlarını yardı, süvariler ise bu gedikten girip arazi üzerinde yayılmaya başladılar. Bombardıman ve kara taarruz uçakları, bağlantı noktalarını ve Türk karargâhını sürekli bombardıman altında tutarak, toplu direniş imkânını ortadan kaldırdı. 21 Eylül'de ağır bir yenilgiye uğrayan Türk kuvvetleri önce düzenli olarak, bir süre sonra da tam bir bozgun halinde geri çekildi.

İNGİLİZLER SURİYE'DE

Allenby daha sonra kuvvetlerini süratle Şam'a yöneltti. Avustralyalı askerlerle Araplardan oluşan bir kuvvetin 1 Ekim'de Şam'ı almasından bir gün sonra, Beyrut da bir Hindistan tümeni tarafından ele geçirildi. İngiliz süvari birliklerinin öncülüğündeki kuvvet ilerlemeye devam ederek 26 Ekim'de Halep'i düşürdü. Bu hücum, Ortadoğu'daki savaşın son büyük operasyonlarından biriydi. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu hızla çöküyordu ve Osmanlı diplomatları Mondros limanında yapılan dört günlük görüşmelerden sonra 30 Ekim'de ateşkes antlaşmasını imzaladı. Ortadoğu'daki çatışmalar ertesi gün öğle vakti sona erdi. Allenby parlak bir harekât gerçekleştirmişti. 38 günde 560 km ilerleyen İngiliz kuvvetleri bu süre içinde üç Türk Ordusu'nu imha ederken 76.000 tutsak aldı. Allenby'nin kayıpları yaklaşık 850 ölü, 4.500 yaralı ve 380 kayıp ile oldukça sınırlıydı.

Filistin harekâtı fiilen Haziran 1915 ilâ Ekim 1918 arasında yürütüldü. Britanya İmparatorluğu'nun kuvvetleri toplam 51.500 kayıp verdi. Bu rakama yaklaşık 5.300 ANZAC ile 11.000 Hintli dahildir. Toplam 10.000 kadar asker öldü. Türklerin kayıp sayısı hakkında kesin bir bilgi mevcut olmamakla birlikte 100.000'i tutsak olmak üzere 135.000'in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

GENERAL EDMUND ALLENBY

Süvari eğitimi almış olan Allenby (1861-1936) Ekim 1915'te İngiliz Üçüncü Ordu'sunun komutanlığına atandı. Üstü olan ve rütbesi generallikten mareşalliğe yükseltilen Douglas Haig ile sık sık çatışmaya girdi ve Haziran 1917'de Filistin'e gönderilerek rütbesi fiilen düşürüldü. Bu değişiklik, itibarı sarsılan Allenby'yi olumlu yönde etkiledi. Allenby bundan sonra savaş uçaklarını, topçu, süvari ve piyadeyi *Blitzkrieg* tarzının ilk biçimine benzer şekilde kullanarak en yaratıcı komutan olduğunu kanıtladı. Eylül 1918'de başarıyla yönettiği Megiddo Muharebesi ile askerlik kariyerinin doruk noktasına ulaştı.

Savaşın son haftalarında esir düşen on binlerce Türk esirinin bir kısmı.

Kruvazörler

Kruvazör I. Dünya Savaşı sırasında dünyanın bütün büyük devletlerinde deniz kuvvetlerinin son derece önemli bir unsuruydu. Kruvazör hem merkezdeki üssünden çok uzaklarda bağımsız olarak hem de büyük deniz muharebelerinde ana filonun bir parçası olarak hareket edebiliyordu.

Kruvazör ilk olarak Britanya Kraliyet Deniz Kuvvetleri tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında geliştirildi. O sırada var olan zırhlılardan daha küçük olan kruvazörler, hem daha süratliydiler hem de seyir menzilleri daha uzundu; bu nedenle okyanuslarda görev yapabiliyorlardı. Başlangıçta iki tip kruvazör imal edildi. Zırhlı kruvazörler ana savaş filosu ile birlikte keşif ve devriye görevi yapan savaş gemileri olarak kullanıldı. Büyük kalibreli topları ve kalın yan zırhları vardı. Korunmalı kruvazörlerde yan zırhın kalın tutulmasından vazgeçildi, güverte zırhı sağlam tutuldu. Bu tip kruvazörler esas olarak ya ticaret yollarının ya da yurtdışındaki deniz üslerinin savunmasında kullanıldılar, veya imparatorluğa ait toprakları savunmak amacıyla gönderilen filoların belkemiğini oluşturdular. Savaşan ülkelerin hepsinde savaş patladığı sırada değişik tiplerde kruvazörler vardı. İtilaf devletlerinden Fransa'nın 37, Rusya'nın 15, İttifak devletlerinden Almanya'nın 52, Avusturya-Macaristan'ın 9 kruvazörü vardı.

HMS *Warrior* dört zırhlı kruvazör içinde sınıfının ilk gemisiydi, ancak Jutland'de batırıldı.

Alman muharebe kruvazörü *Goeben (Yavuz)*, yapımları 1912'de tamamlanmış dört hafif kruvazörden biri olan *Breslau*'nun *(Midilli)* önünde seyrediyor.

KRUVAZÖRÜN İŞLEVİ

İngiltere'nin 1914'te 40 parçalık büyük bir zırhlı kruvazör gücü vardı. Ancak, ilki 1908'de denize indirilen dretnotlar geliştirilince, kruvazörlerin ana filoda keşif ve devriye görev yapmasına pek gerek kalmamıştı. Savaş arifesinde İngiltere'nin elinde yaklaşık 100 adet korunmalı kruvazör de bulunmaktaydı. Ancak bunların yerini giderek daha hafif ve hızlı tipler aldı. Almanya'nın muharebe kruvazörleri savaş başladıktan sonra daha çok ikincil görevlere tahsis edildi. Almanya'nın Açık Deniz Filosu'nda daha çok hafif kruvazörler bulunuyordu. Zırhlı ve korunmalı kruvazörler ile hafif kruvazörler arasında hemen dikkati çeken farklar vardı. Hafif kruvazörlerin deplasmanı diğerlerinin yarısı kadar

olmakla birlikte, daha süratliydiler ve çok daha küçük kalibreli toplar taşıyorlardı.

Her şeye rağmen ilk iki kruvazör tipi de deniz muharebelerinde yer almaya devam etti. İngiltere bu tip kruvazörleri Almanya'nın suüstü taarruzlarına katılan savaş gemilerini avlamakta kullandığı gibi, denizaşırı görevlere de sevk etti. Orada, daha eski zırhlılarla birlikte yerel deniz filolarının en önemli unsurları olarak işlev gördüler. Bu gemiler 1917'den sonra da anayurtlarına yakın sularda, konvoy muhafızı olarak kullanıldı. Almanya ise tersine savaşın ilk aylarında İtilaf devletlerinin ticaret gemilerini ve gemicilik rotalarını vurmakta hafif kruvazörlerini kullandı. Çoğu avlanan bu hafif kruvazörler, Almanya'nın ana filosuyla birlikte deniz muharebelerine de katıldılar.

Muharebe Kayıpları

I. Dünya Savaşı'nın birçok deniz muharebesinde kruvazörler yer almışlardır. Örneğin, 1914 sonlarında yapılan Falkland Adaları Muharebesi'ne katılan İngiliz ve Alman savaş gemilerinin sayısı 13'tü. Bunlardan sadece İngiltere'nin üç gemisi hariç, diğerlerinin hepsi zırhlı kruvazör ya da hafif kruvazördü. 1916'da yapılan savaşın en büyük deniz muharebesi olan Jutland Muharebesi'ne de çok sayıda kruvazör katıldı. İngiltere'nin Büyük Filo'suna bağlı çeşitli birimlerde 8 zırhlı, 26 hafif kruvazör, Almanya'nın Açık Deniz Filosu'nda ise 11 hafif kruvazör bulunuyordu.

Büyük savaş gemilerinin katıldığı muharebelerde kruvazörler son derece korunmasız kalıyorlardı. Bunun en açık kanıtı olan Jutland Muharebesi'nde Almanya dört hafif kruvazör kaybetti. Bunlardan *Rostock* bir İngiliz destroyerinin torpiliyle ağır hasar gördükten sonra mürettebatı tarafından zorunlu olarak batırıldı. *Wiesbaden* çok sayıda top mermisiyle yaralandıktan sonra denizin dibini boyladı. *Elbing* ile *Frauenlob* da aldıkları torpil yaralarından dolayı battılar. İngiltere ise Büyük Filo'ya bağlı *Black Prince*, *Defence* ve *Warrior* adlı üç zırhlı kruvazörünü daha büyük Alman savaş gemilerinin açtığı top ateşi sonucu kaybetti.

İtilaf devletleri savaşta değişik tiplerde toplam 39 kruvazör kaybederken, İttifak devletleri çeşitli nedenlerle 28 kruvazör kaybetti.

HMS *BLACK PRINCE*

Denize 1907'de indirilen bu İngiliz zırhlı kruvazörü 1914'te Akdeniz'de görev yaptı. Bundan sonra Büyük Filo'nun 1. Kruvazör Filosu'nda hizmet verdi. *Black Prince* 1916'da cereyan eden Jutland Muharebesi'nde 15'i ağır olmak üzere 21 Alman top mermisinin hedefi oldu. Batan kruvazörden sağ kurtulan olmadı.

Denize İndirilme Tarihi: 1903
Deplasman: 13.550 ton
Mürettebat: 857
Hız: 23 deniz mili
Ana Silahları: 6 x 234 mm (9.2 inç) ve 10 x 152 mm (6 inç) top

LÉON GAMBETTA

Esas olarak sahil savunma ve deniz ticaret yollarının korunması için tasarlanmış olan Fransa'nın zırhlı kruvazörü *Léon Gambetta*, büyük muharebelerde ana filo ile birlikte görev yapmaya uygun değildi. Ayrıca, o dönemin standartlarına göre ağırdı ve üzerindeki top sayısı da yeterli değildi. *Léon Gambetta* 24 Nisan 1915'te bir Avusturya-Macaristan *U-boat*'unun attığı torpilin kurbanı olarak Otranto Körfezi'nde batırıldı. (Bu *U-boat*'un "as" kaptanı Georg Trapp daha sonra *The Sound of Music* adlı müzikal sayesinde ünlü olmuştur.)

Denize İndirilme Tarihi: 1901
Deplasman: 12.250 ton
Mürettebat: 734
Hız: 22 deniz mili
Ana Silahlar: 4 x 194 mm (7.6 inç) ve 16 x 164.7 mm (6.4 inç) top

Alman Deniz Kuvvetleri'nde İsyan

Almanya 1918 sonlarında savaşı fiilen kaybetmişti. Hem silahlı kuvvetler hem de Almanya içinde patlak veren siyasi huzursuzluklar kısa sürede askerlerin isyanına, cephe gerisinde de birçok kasaba ve kentin sokaklarında şiddet olaylarına dönüştü.

Alman İmparatoru II. Wilhelm Ağustos 1914'te, kendisinin atadığı kabine üyeleri ve üst rütbeli subaylarla birlikte Fransa ve Rusya'nın saldırgan politikalarına karşı Almanya'nın bir savunma savaşı yaptığı fikrini öne çıkarmıştı. Bu fikri hem Alman halkı hem de aralarında sol eğilimli Sosyal Demokrat Parti'nin de (SDP) bulunduğu muhalefet partileri kabul etmişlerdi. Bu partiler ve taraftarları, *Burgfrieden* olarak bilinen siyasi bir ateşkes konusunda anlaşmaya varmışlardı. Ancak merkez ve sol eğilimli partilerin aralarında anlaşarak herhangi bir ilhak ya da tazminat talebi olmaksızın çatışmalara son verilmesi talebini içeren "Barış Yasası" önerisini Alman parlamentosu *Reichstag*'dan geçirmek için çaba harcadıkları Temmuz 1917'de bu anlaşma bozuldu. Yasa önerisi orduyu ve sağ eğilimli partileri o kadar öfkelendirdi ki, *Burgfrieden* fiilen sona erdi.

Kasım 1918'de Berlin merkezinde dolaşan silahlı asi denizciler.

Grevler ve Açlık

İngiltere'nin 1918'de Almanya'ya uyguladığı deniz ablukasından dolayı sıradan Almanların durumu kısa süre içinde iyice kötüleşince zaten var olan huzursuzluk arttı. Ocak ayında bir milyon işçi greve gitti. Alman devletinin buna yanıtı baskıları iyice artırmak oldu. SDP lideri Friedrich Ebert bile bir süre tutuklu kaldı.

Almanya'da durum sonraki aylarda daha da kötüleşti ve *Burgfrieden*'in dağılmasından itibaren ülkenin siyasetini fiilen yürütmekte olan Mareşal Paul von Hindenburg ile General Erich Ludendorff Eylül ayında iktidarı Reichstag'a iade ettiler. Huzursuzluğun artmasını engellemek, ünlerini korumak ve Almanya'nın çökmesinin sorumluluğunu siyasetçilerin sırtına yıkmak istemişlerdi. 3 Ekim'de Baden Prensi Max şansölyeliğe (başbakan) atandı. SDP'nin ılımlı mensuplarının ağırlıkta olduğu bir koalisyon hükümeti kuruldu. 26 Ekim'de Ludendorff görevinden uzaklaştırıldı, Hindenburg kendiliğinden çekildi.

Başkaldırı ve Orduda İsyan

Tatmin edici bir değişiklik talebinde bulunan daha radikal unsurların sayısı artınca, olaylar hızla kontrolden çıktı. Önceki yıl Rusya'da iktidarı Bolşeviklerin devralmasından sonra güçlenen Spartaküs Birliği ve diğer radikal gruplar barış taleplerini daha yüksek sesle dile getirmeye başladılar. Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'nde de devrim hevesi içinde olan gruplar vardı. Ayrıca Bolşeviklerden etkilenen bazı unsurlar donanmaya inti-

Çöküşün işaretleri: Asi askerler sivillerle birleşerek hükümetin politikasına meydan okuyorlar.

Sosyalist önder Rosa Luxemburg 1919'da sağcı milisler tarafından öldürüldü.

harla sonuçlanacak bir görev verileceği dedikodusunu yayıyorlardı.

Doğru dürüst yiyecek sağlanamayan hoşnutsuz askerler 3 Kasım'da Kiel'de grevcilerle birleşip isyan ederek barış ve reform talebinde bulundular. İsyan önce diğer deniz üslerine sıçradı, kısa süre sonra da Almanya'nın bütün kent ve kasabalarına yayıldı.

Hükümet bu isyana gecikerek ve önemsiz bir yanıt verdi. Prens Max, aslında kendi yetkileri dahilinde olmadığı halde, II. Wilhelm'in tahttan çekildiğini açıkladıktan sonra, 9 Kasım'da başbakanlıktan istifa etti. Max'ın yasal yetkisi olmamasına rağmen iktidar Ebert'e geçti. Başbakan yardımcısı Philipp Scheidemann bundan sonra, Ebert'in onayını almaksızın, Almanya'nın cumhuriyet rejimine geçeceğini açıkladı. Bu açıklama da giderek artan huzursuzlukları yatıştırmaya yetmedi. Ebert'in geçici hükümeti barış ve yiyecek taleplerinin aşırılar tarafından bir devrim gerçekleştirerek Bolşevik bir iktidar kurulması doğrultusunda kullanıldığı fikrine giderek daha çok inanmaya başladı.

Ebert, Alman Ordusu'nun yeni başkomutanı, sağ eğilimli General Wilhelm Gröner'e başvurdu. Gröner ile bakanlardan Gustav Noske bu huzursuzluğa son verecek bir strateji üzerinde çalıştılar. Orduya bağlı birlikler ile *Freikorps* denilen sağ eğilimli eski askerlerden oluşturulan özel gruplar eşine az rastlanır bir vahşetle devrimcilere saldırıp onları katlettiler. Ocak 1919'da ayaklanan Spartakus Birliği'nin mensupları ezildi. Bu grubun liderleri olan Karl Liebknecht ile Rosa Luxemburg öldürüldü. Son direniş nüveleri de Nisan 1919'da kazındı.

1918-19 yıllarında Almanya'daki ayaklanmayı bastıran General Wilhelm Gröner.

ALMAN FİLOSU'NUN BATIRILIŞI

Alman İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri Kasım 1918'de imzalanan ateşkes antlaşmasında yer alan hükümlere göre İtilaf devletlerine, esas olarak da İngiltere'ye devredildi. Dokuz zırhlının ve beş muharebe kruvazörünün de aralarında bulunduğu birçok Alman savaş gemisi 21 Kasım'da Almanya'dan hareket etti. Ertesi gün Orkney Adaları'ndaki bir İngiliz üssü olan Scapa Flow'a ulaşan Alman gemileri burada enterne edildiler. Bazı gemilerin mürettebatı ve kaptanları gemilerinde kaldılar ve gemileri Versailles Antlaşması hükümlerine göre İngiltere'ye teslim edilecek olursa onları batırmaya karar verdiler. 21 Haziran 1919'da batırma emri verildi.

Kendi mürettebatı tarafından batırılan *Hindenburg* muharebe kruvazörü.

Barış Antlaşmaları
İngiliz, İtalyan, Fransız ve Amerikalı liderler Paris Barış Konferansı'nda.

Milletler Cemiyeti
Milletler Cemiyeti ilk oturumlarından birinde.

Savaş ve Hatırlamak
Almanya'nın Tannenberg Muharebesi'nde elde ettiği büyük zafer anısına inşa ettiği dev anıt.

SAVAŞTAN SONRA

I. Dünya Savaşı'ndan hep gereksiz bir savaş olarak bahsedilir. Ancak bu fikir gerçeğin sadece bir kısmını yansıtmaktadır. Devletlerin savaşa girme nedenlerinin hepsinin övgüye değer olduğu söylenemez. Birçok devlet savaş öncesi eylemlerinden dolayı, bu savaşın çıkmasında sorumluluk sahibiydi, ama savaşa kendilerine göre haklı nedenlerle girmişlerdi. Anlaşmazlık konularının daha açık olduğu, en azından böyle düşünülen II. Dünya Savaşı'nın "Büyük Savaş"ı gölgelemesi de bazı özelliklerin doğru yorumlanmamasında pay sahibi olmuştur.

I. Dünya Savaşı zorunlu bir savaştı, ancak gerektiği gibi bir barış antlaşmasıyla sonuçlanmadı. Zafere ulaşanların bazı amaçları kendilerine göre çok geçerli olmakla birlikte, İngiltere ve Fransa daha çok İttifak devletlerinin dışlandığı bir savaş öncesi statükosuna dönmekten yanaydılar. Bundan dolayı Almanya çok ağır bir şekilde cezalandırıldı. Antlaşmalarda çıkarlar ön planda tutuldu ve bu antlaşmalar sadece yirmi yıl sonra yeni bir dünya savaşının patlak vermesinde rol oynadı.

Ateşkes
1918'de çarpışmaların sona ermesini sokaklara çıkarak kutlayan sevinç içindeki Londralılar.

Barış Antlaşmaları
Paris Barış Konferansı için Fransa'ya gelen delegasyonları selamlayan bir şeref kıtası.

Savaş ve Hatırlamak
Paris'teki Meçhul Asker Anıtı

Ateşkes Antlaşması

Almanya Ekim 1918'de artık savaşı sürdüremeyecek hale gelince, Kasım ayında ateşkes talebinde bulundu. Çok kısa süren ateşkes görüşmelerinde İtilaf devletleri bütün isteklerini Almanya'ya kabul ettirdiler.

Savaşın son yılında Almanya'nın talihi döndü. Alman Ordusu Haziran 1918'de savaşın bütün evrelerinde olduğundan daha fazla toprağı elinde tutuyordu. Ancak birkaç ay sonra İtilaf devletleri tarafından ağır yenilgilere uğratıldı. Ayrıca bir devrim dalgasının da etkisi altına giren Almanya'nın savaşı kaybetmesinin birkaç nedeni vardır. İngiltere'nin uyguladığı deniz ablukası, Avrupa'ya düzenli olarak çok sayıda Amerikan askeri gelmesi, Mart ile Temmuz arasında Fransa'daki taarruzların başarısızlığa uğraması, Temmuz ortasından itibaren peş peşe gelen İtilaf taarruzları önemli etkenlerdir. Bir zamanların üstün Alman Ordusu, askerlerin moralinin giderek bozulmasından ve politik ajitasyonlardan dolayı iyice zayıfladı. Bütün temel ihtiyaç maddelerinde yaşanan kıtlık, bunun yol açtığı ve önü alınamayan siyasi hoşnutsuzluk ve sanayi üretimindeki düşüş, cephe gerisinde de çöküntüye neden olmaktaydı.

Ülkelerine dönen Amerikalı askerler New Yorkluların alkış tufanı arasında neşe içinde zafer yürüyüşü yapıyor.

Madalyonun öteki yüzünde ise keyifsiz Alman askerleri yurtlarına sessiz sedasız dönüyor.

Almanya'nın uğradığı yenilginin son nedeni ise ülkenin fiili yöneticileri olan Mareşal Hindenburg ile General Ludendorff'un savaşı kaybettiklerini sonunda anlayınca soğukkanlılıklarını yitirmeleridir. Bu iki general Eylül ayının sonlarında iktidarı fiilen bıraktılar ve İmparator II. Wilhelm'i ateşkes talebinde bulunmaya ve imparatorlukla ya da orduyla yakın ilişki nedeniyle adı kötüye çıkmamış yeni bir hükümetin gerekliliğine ikna ettiler. Baden Prensi Max 3 Ekim'de Almanya'nın yeni başbakanı oldu. Prens Max ABD başkanına, "Wilson İlkeleri" olarak bilinen Ocak 1918 tarihli barış önerisi temelinde bir ateşkes talebi gönderdi. Bunun üzerine İtilaf devletleri arasında ve Almanya ile heyecanlı diplomatik yazışmalar yapıldı. Almanya İtilaf devletlerinin bazı ön koşulları içeren sonuncu önerisini 20 Ekim'de kabul etti. Bu ön koşullar arasında imparatorun tahttan çekilmesi de vardı.

Ateşkes Görüşmeleri

Max, 6 Kasım'da asıl görüşmeleri başlatmayı kararlaştırdı. Orta düzey siyasetçilerle nispeten genç subaylardan bir heyet oluşturuldu. Ateşkes antlaşmasının ayrıntılarına ilişkin görüşmeler 8 Kasım'da İtilaf kuvvetlerinin fiili başkomutanı Mareşal Ferdinand Foch'un karargâhının bulunduğu Compiègne'de başladı.

Tamamen İngiliz ve Fransız delegelerden oluşan heyetin başkanlığını Foch yaptı. Görüşmeler başladıktan kısa süre sonra Matthias Erzberger başkanlığındaki Alman delegasyonunun mensupları Wilson İlkeleri'nin temel alınacağı bir tartışma olmayacağını, sadece çok ağır şartlar dayatan bir listenin önlerine konulduğunu gördüler.

Almanya Cezalandırılıyor

İtilaf devletleri Almanya'yı askeri ve ekonomik bakımdan çökertecek 34 madde hazırlamışlardı. Önkoşullar arasında Almanya'nın, Alsace ve Lorraine de dahil olmak üzere, işgal ettiği bölgelerin tamamından 14 gün içinde çekilmesi maddesinin yanı sıra, İtilaf askerlerinin 28 gün içinde Almanya'da Ren Nehri'nin batısındaki bölgeyi devralması ve aynı nehrin doğusunda, 32 km içerilere kadar köprübaşları oluşturması da yer alıyordu. Almanya çok sayıda silahını, 5.000 lokomotifini, 150.000 tekerlekli demiryolu aracını, 10.000 kamyonunu ve denizaltıları ile savaş gemilerinin tamamını İtilaf kuvvetlerine teslim edecekti. Yabancı bankalardan alınmış bütün para teslim edilecek, tazminat ödenecek, uygulanmakta olan deniz ablukası devam edecekti.

Bu maddeler Alman delegeleri serseme çevirdi, fakat üstlerinden onay aldıktan sonra 11 Kasım günü sabah 05.05'te ateşkes antlaşmasını imzaladılar. Antlaşma aynı gün saat 11.00'de yürürlüğe girdi. Savaş nihayet sona ermiş, ancak barış antlaşmaları henüz imzalanmamıştı.

İmparator Wilhelm (soldan üçüncü) iltica etmek için Hollanda-Almanya sınırında bekliyor. Wilhelm hayatının geri kalan kısmını sürgünde geçirmiştir.

BAŞKAN WILSON'IN ON DÖRT İLKESİ

Başkan Wilson'ın barış görüşmelerinin başlatılması doğrultusunda yaptığı aracılık girişimleri, 14 maddeden oluşan ve "Wilson İlkeleri" olarak bilinen metinle sonuçlandı. Başkan bu metni 8 Ocak 1918'de Kongre'nin onayına sundu. Bu metnin ilk beş maddesi kurulacak yeni dünyanın genel ilkeleriyle ilgiliydi. Bu ilkelere göre denizlerde serbest dolaşım sağlanacak, gizli antlaşmalara son verilecek ve silahlanmaya sınırlama getirilecekti. Wilson İlkeleri'nin 6. ilâ 13. maddeleri Fransa ile Almanya arasındaki Alsace ve Lorraine bölgelerine ilişkin uyuşmazlık gibi bazı özel toprak anlaşmazlıklarıyla ilgiliydi. Metnin 14. maddesinde ise devletler arasındaki anlaşmazlıkların oluşturulacak yeni bir uluslararası yapı içinde çözümlenmesi öneriliyordu.

Kasım 1918'de Avrupa'nın bütün kent ve kasabalarında halk barışı sevinç içinde kutladı. Londra'daki kutlamalardan bir kesit.

Barış Antlaşmaları

İngiltere ile Fransa'nın Almanya'yı küçük düşürmemesini sağlamaya çalışan Başkan Wilson devre dışı bırakıldı ve Versailles Antlaşması savaştan yenik çıkan bu ülkeye çok ağır tazminatlar ödeme zorunluluğu getirdi. Almanya bu ağır koşulları unutmadı.

Savaş Kasım 1918'de bitmedi. Bu tarihte sadece çarpışmalar sona erdi. Savaş resmen bir dizi barış antlaşması ile son buldu. Bu antlaşmalar, imzalandıkları Paris'in banliyölerine göre adlandırılmışlardır. Hepsine birden Paris Barış Konferansı adı verilen barış görüşmeleri 12 Haziran 1919'da başladı ve 20 Ocak 1920'de sona erdi. Bu konferansa İtilaf devletleri ve onları destekleyen devletlerden oluşan 32 ülke ile aralarında Hicaz Arapların da bulunduğu "özel çıkarları olan ülkeler" diye tanımlanan 23 başka devlet katıldı. Toplu olarak "genel çıkarları olan ülkeler" adı verilen İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD gibi savaştan zafer kazanarak çıkmış büyük devletler bu konferansta etkili oldular. İttifak devletlerinden hiçbiri bu konferansa davet edilmedi. Rusya'daki Bolşevik hükümet ise Paris'e gelmeyi reddetti.

İtilaf devletlerinin savaş sırasındaki önderleri Paris Barış Konferansı için bir arada. Soldan itibaren: David Lloyd George, Vittorio Orlando, Georges Clemenceau ve Woodrow Wilson.

Versailles Antlaşması 28 Ağustos 1919'da Versailles Sarayı'nın Aynalı Salon'unda imzalanıyor.

Devletlerin Amaçları

Genel çıkarları olan her ülkenin iki temsilcisinden oluşan Onlar Konseyi'nin görevi başlangıçta insani yardımla ilgili sorunlarla ilgilenmekti. Ancak bu konseyin görev alanına bir süre sonra toprak anlaşmazlıkları da dahil edildi. Mart 1919'dan itibaren daha ağır sorunların çözüme ulaştırılması için yapılan görüşmeler, Japonya dışındaki genel çıkarları olan ülke liderlerinin hâkimiyeti altında yürütüldü.

Ateşkesten sonra Almanya'ya giren İngiliz kuvvetleri. İtilaf kuvvetleri Almanya'nın Ren Nehri'nin sol yakasında kalan kısmını işgal etti.

Barış Antlaşması öncesinde yapılan görüşmelerde ABD Başkanı Woodrow Wilson İttifak devletleri ve özellikle Almanya ile uzlaşma arayışı içinde olurken, Fransa'nın başbakanı Georges Clemenceau yenilen ülkelere ağır koşullar getirilmesini istiyordu. David Lloyd George ise biraz ortada bir yol izledi. İtalya Başbakanı Vittorio Orlando yalnızca Akdeniz'de ve bu denizin çevresinde kazanımlar elde etmek istiyordu. Orlando, diğer İtilaf devletleri Adriyatik Denizi'nin doğu kesimindeki bir bölgenin yeni kurulan Yugoslavya'ya verilmesi konusunda anlaşmaya varınca, Nisan ayında konferansı terk etti.

Antlaşmalar İmzalanıyor

Görüşmeler sonunda beş antlaşma, yani 4 Haziran 1919'da Macaristan ile Trianon, 28 Haziran 1919'da Almanya ile Versailles, 10 Eylül 1919'da Avusturya ile St Germain, 27 Kasım 1919'da Bulgaristan ile Neuilly ve 10 Ağustos 1920'de Osmanlı İmparatorluğu ile Sevr Antlaşmaları imzalandı. Bu antlaşmalar bazı bakımlardan birbirinden pek de farklı değildi. Çünkü İttifak devletlerine, özellikle Almanya'ya çeşitli toprak kayıpları getiriyor, mali tazminatlar ve askeri kısıtlamalar öngörüyordu. En ağır şekilde cezalandırılan Almanya oldu. Bu ant-laşmanın bir maddesinde, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin tek sorumlusunun Almanya olduğu ifadesi yer alıyordu. Almanya bu ağır şartlar altında eziliyordu ve bu ezikliğini uzun süre üzerinden atamayacaktı. Wilson günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in önceki hali olan Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştı, ama daha çok İngiltere ve Fransa'nın bencil tutumlarından dolayı bazı niyetlerini gerçekleştiremedi. Wilson eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan birkaç yeni devlet yaratmayı başardı, ancak gündeme Osmanlı İmparatorluğu geldiğinde devreye İngiltere ve Fransa girerek Suriye, Lübnan ve Filistin de dahil olmak üzere bazı bölgeleri yeni sömürgeci manda yönetimleri şeklinde devraldılar. 1914'te Almanya'dan ele geçirilmiş olan Çin'e ait bir bölgeyi Japonya'nın almasına izin verildi. Özel çıkarları olan bir ülke statüsündeki Çin, bu karardan dolayı konferansın kararlarını tanımadı. Paris Barış Konferansı aslında birçok konuyu çözümsüz bıraktı ve konferansa katılan ülkelerden çok azını tatmin etti. Bundan dolayı barış antlaşmalarından bazıları hiçbir zaman bütünüyle kabul edilmedi ve ABD Kongresi Kasım 1919'da yaptığı oylamada Versailles Antlaşması'nı ret kararı aldı. Wilson'ın Milletler Cemiyeti tasarısı sürdü, ama artık çok zayıflamış bir haldeydi.

Macaristan ile Trianon Antlaşması'nın hükümlerine ilişkin son görüşmeleri yapmak üzere gelen delegeleri esas duruşta karşılayan Fransız şeref kıtası.

Milletler Cemiyeti

ABD Başkanı Woodrow Wilson, üyeleri arasında çıkacak anlaşmazlıkları çözecek uluslararası bir yapı kurulmasını başarıyla savundu. Wilson'ın bu övgüye değer arzusu hayata geçti, ancak Milletler Cemiyeti asla tam işlerlik kazanamadı ve bir dizi büyük krizle karşı karşıya kaldı.

Başkan Woodrow Wilson 1919-20 Paris Barış Konferansı'na giderken, barış görüşmelerinde kendisinin Ocak 1918'de kaleme aldığı On Dört İlke'nin temel alınacağı umudunu taşıyordu. Bu metinde savaş sona erdikten sonra daha güvenlikli ve daha demokratik bir dünyanın kurulmasına temel teşkil edecek ilkeler yer alıyordu. Wilson, On Dört İlke adıyla bilinen metnin en önemli maddelerinden birinde, devletler arasındaki anlaşmazlıkların uluslararası bir yapının hakemliğinde çözülmesi ve bu şekilde barışın sürdürülmesi önerisinde bulunuyordu. Wilson'ın bu önerisi, birçok devlet artık savaştan önce var olan dengenin korunması ve diplomatik ilişkilerin gizli antlaşmalarla yürütülmesi ilkelerinden vazgeçilmesi gerektiği fikrine vardığı için, o dönemin genel eğilimine bir dereceye kadar uygun düşüyordu.

1920'de kurulan Milletler Cemiyeti'nin merkezi olarak, geleneksel tarafsızlığıyla bilinen İsviçre'deki Cenevre kenti seçildi. Milletler Cemiyeti'nin üç temel organı vardı. Bir genel sekreter yönetimindeki Sekretarya bütün üye devletlerin atadığı görevlilerden oluşan daimi bir yapıydı. Genel Kurul'a da bütün üye devletlerin temsilcileri katılıyordu ve her ülkenin bir oyu vardı. Genel Kurul, Cemiyet'in bütçesi de dahil olmak üzere bütün etkinliklerine nezaret ediyor, yılda bir kez toplanıyor ve işlevlerinin büyük bir kısmını özel olarak seçilmiş komiteler yürütüyordu. Konsey başlangıçta beş daimi üye olan İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden ve Genel Kurul tarafından seçilen dört üyeden oluşuyordu. Konsey en az üç ayda bir, eğer gündemde bir uluslararası buhran varsa daha sık toplanıyordu ve her üyenin bir oy hakkı vardı. Daimi üyelerin sayısı 1922'de altıya, 1926'da da dokuza çıkarıldı.

Milletler Cemiyeti Genel Kurulu toplantı halinde.

İtalya'da faşizmin yükselişi – 1922 yılında Benito Mussolini (takım elbiseli) sonunda diktatörlük yetkilerini elde edeceği Roma'ya yürüyüşü sırasında.

İmzalanan barış antlaşmaları uyarınca kurulan Polonya, savaştan önce Rusya'nın bir parçasıydı. 1920'de cereyan eden Rusya-Polonya savaşı sırasında içtima halindeki askerler.

Almanya tazminat ödemelerini aksatınca, Ocak 1923'te Ruhr havzasına giren Fransız askerleri.

Milletler Cemiyeti'nin Görevleri

Milletler Cemiyeti'nde çeşitli anlaşmazlık konularıyla ilgilenecek bazı başka organlar da kuruldu. 1921'de Hollanda'daki Lahey kentinde Daimi Adalet Mahkemesi kuruldu. Önüne getirilecek yasal sorunları çözümleyecek bu mahkeme çeşitli ülkelerden 15 yargıçtan oluşuyordu. Almanya'nın eski sömürgelerini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı eski bölgelerini denetleyecek Mandalar Komisyonu oluşturuldu. Silahsızlanma Komisyonu ise silah satışlarını denetleyecek, silah üretiminin sınırlandırılmasıyla ilgilenecekti. İşçi ücretlerinin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sendikaların izlenmesiyle ilgili olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü kuruldu. Sağlık Örgütü ise savaş sonrası Avrupa'da çıkacak kolera ve tifüs gibi hastalıklara karşı sürdürülecek mücadelenin eşgüdüm içinde yürütülmesi ve bütün dünyada sağlık sorunlarının araştırılıp giderilmesiyle görevlendirildi.

Başlangıçta Elde Edilen Başarılar

Milletler Cemiyeti'nin birçok övgüye değer amacı vardı ve başlangıçta bazı başarılar elde etti. Cemiyet'in barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturduğu bazı anlaşmazlıklar şunlardı: Finlandiya-İsveç (1921), Almanya-Polonya (1921), İtalya-Yunanistan (1923) ve Türkiye-Irak (1924). Ancak bu uluslararası yapı yeterince güçlü olmadığı gibi, bazılarının gözünde fazlasıyla Avrupa-merkezci ve I. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan devletlerin hâkimiyetindeydi. Yalnızlık politikasına yeniden dönen ABD, Milletler Cemiyeti'nin hiçbir zaman tam üyesi olmadı. SSCB'nin üyelik talebi geç kabul edildi. Almanya Cemiyet'e ancak 1926'da katıldı. Milletler Cemiyeti'nin yeterli mali olanakları da yoktu. Öte yandan hata yapan devlete karşı askeri güç kullanma konusundaki kurallar açıkça belirlenmediği için, yalnızca ekonomik yaptırımlara başvurabiliyordu.

1930'lu yıllarda Benito Mussolini'nin İtalya'sı ve Adolf Hitler'in Almanya'sı gibi sağcı ve militarist devletler Milletler Cemiyeti'ne açık açık meydan okuyunca, bu güçsüzlük iyice ortaya çıktı. Mançurya'ya saldırması eleştirilen Japonya da Cemiyet'ten ayrıldı. 1939'da patlayan II. Dünya Savaşı tarafından tarihin çöp tenekesine atılan Milletler Cemiyeti'nin resmi varlığı buna rağmen 18 Nisan 1946'ya kadar sürdü.

Nazilerin Birahane Baskını olarak bilinen darbe teşebbüsü başarıya ulaşmadı, ancak bu olaydan sonra Adolf Hitler Almanya'nın siyaset sahnesinde sivrilmeye başladı.

Savaş ve Hatırlamak

Barış antlaşmalarının Kasım 1918'de imzalanmasıyla birlikte kanlı çatışmalar sona erdi, fakat barış her yerde aynı şekilde karşılanmadı. Günümüzde de bu savaşa ilişkin tutumumuzu katı tarihsel gerçekler değil, bir dizi efsane belirlemektedir.

Birçok ülkenin I. Dünya Savaşı'nda çok yüksek bedeller ödediğinden kuşku duyulamaz. Savaşın başlayıp bittiği 1914 ilâ 1918 yılları arasında yaklaşık 65 milyon insan silah altına alındı. İtilaf devletleri saflarında 42, İttifak devletleri saflarında ise 22 milyon insan çarpışmalara katıldı. İtilaf devletlerinin kayıpları 4.8 milyon ölü, 12 milyon yaralı; İttifak devletlerinin ise 3.1 milyon ölü, 8.4 milyon yaralı oldu. Gripten ölenler hariç, sivil ölü sayısı toplam 6.6 milyon kadardı.

Bu muazzam katliamın sona ermesine insanların gösterdikleri ilk tepkiler de farklı oldu. Birçok insan fiziksel ve psikolojik yaralarını sarmakla uğraştı. Muhtemelen büyük çoğunluk böyle bir katliamın sona ermesinden memnundu. Diğerleri, özellikle de savaştan zaferle çıkan ülkelerde yaşayan kalabalık bir grup, bunun haklı ve dövüşmeye değer bir savaş olduğu kanısındaydı. Yenilen ülkelerde ise kafalar karışmıştı ve pek çok kişi liderlerinin ihanetine uğradıkları fikrindeydi. Özellikle Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorluklarının Doğu ve Orta Avrupa'daki eski topraklarında yaşayanlar, savaş bittikten kısa süre sonra baskılardan kurtulup yeni devletler kurmanın sevincini yaşadılar. Başkaları, örneğin Hicaz Arapları ise, bağımsızlık hayallerinin İtilaf devletlerinin ihanetine uğradığını kabul etmek zorunda kaldılar.

Somme'da mezarı bilinmeyen 72.000 İngiliz askeri için dikilen Thiepval anıtı.

Kimlikleri belirlenememiş kemiklerin konduğu geniş bir kemik mezarlığının da bulunduğu Verdun Fransız mezarlığı.

Boşuna mı Savaşıldı?

Zaman geçtikçe I. Dünya Savaşı birçok bakımdan efsaneleştirildi. Bunun en çok yapıldığı İngiltere'de bu savaşın anlamsızlığı üzerinde duruldu. Bunun muhtemel bir nedeni de, İtilaf devletleri arasında sadece İngiltere'nin I. Dünya Savaşı'nda II. Dünya Savaşı'ndan daha fazla kayıp vermiş olmasıdır. Aslında, İtilaf propagandasına göre savaşın haklı amaçları vardı. Örneğin, İngiltere'nin 1918 Zafer Madalyası'nın üzerinde "Büyük Uygarlık Savaşı" ibaresi yer alır. Savaştan sonraki ilk yıllarda, Ateşkes Günü kutlamalarında savaşta uğranılan kayıplar değil, silah arkadaşlığı ilişkileri vurgulanırdı. Aynı şekilde Almanya'nın en büyük savaş anıtı ölülerini değil, 1914'te Rusya'ya karşı

kazanılan Tannenberg Muharebesi'ni anıyordu.

Bu savaşın amaçsız olduğu fikri 1920'lerin sonlarında öne çıkmaya başladı. Bu dönemde siper savaşının dehşetini kişisel deneylere dayanarak öyküleştiren kitaplar basıldı. Erich Maria Remarque'ın *Garp Cephesi'nde Yeni Bir Şey Yok* ve Robert Graves'in *Bütün Bunlara Veda* adlı kitapları, Wilfred Owen ve Siegfried Sassoon gibi şairlerin yapıtları buna örnek gösterilebilir. Ancak bu anlatımların, Ernst Jünger'in *Çelik Fırtınası* gibi karşıtları da vardı. Ama ilk grupta yer alanlar daha ikna ediciydi ve savaşta cesur adamların hayatlarının kifayetsiz ve katı yürekli komutanlar tarafından heba edildiği efsanesi böyle doğdu.

GARP CEPHESİ'NDE YENİ BİR ŞEY YOK

Barışsever Alman yazar Erich Maria Remarque'ın Batı Cephesi'ndeki Alman askerlerini ele aldığı bu roman, 1920'lerde basılan savaş karşıtı kitaplardan biridir. Savaşın güçlü bir sezgi gücüyle yansıtıldığı bu romanda, kimi genç, kimi daha yaşlı bir grup Alman askerinin öyküsü anlatılır. Romanın ironik başlığı, kitapta baş karakterin öldüğü gün Alman Ordusu'nun yayınladığı "resmi" açıklamaya gönderme yapar. Birkaç kez filmi çekilen bu romanın en başarılı uyarlamasının 1930 yılında ABD'de yapılan versiyon olduğu kabul edilir.

Remarque'ın kitabından esinlenilerek yapılan filmlerden ilkinin afişi.

GENERALLERİN TUTUMU

Gerçek şu ki, generallerin hepsi değilse de çoğunluğu hem işlerinin ehliydi hem de askerlerini korumaya özen gösterdiler. Her yerde uygulanmayan siper savaşı ise, savunma silahları ve taktiklerinin taarruz silahları ve taktiklerine üstünlük sağlamasına neden olan geçici bir teknolojik eşitsizliğin sonucuydu. Dönemin generalleri bunu kabul ettiler ve siper savaşındaki kilitlenmeyi aşabilmek için çeşitli yollar denediler – farklı topçu baraj ateşleri, zehirli gaz ve tank kullanımı. Ne var ki, generallerin bu yenişememe durumunu ancak 1918'de aşabildikleri de bir gerçektir. I. Dünya Savaşı'na ilişkin belki de en üzücü efsanelerden biri, yazar H. G. Wells gibi savaşa mecburen katılıp sağ kurtulanların, I. Dünya Savaşı'nı "Bütün Savaşları Sona Erdirecek Savaş" olarak görmeleridir.

Paris'te Arc de Triomphe'un (Zafer Takı) altındaki Meçhul Asker Anıtı başında anma töreni yapılıyor.

Almanya'daki Tannenberg Muharebesi anıtı. II. Dünya Savaşı'nda ilerleyen Sovyet Ordusu buraya yaklaşınca, Hitler anıtın yıkılmasını emretmiştir.

A

Afrika 58-9, 148-9
Aisne: Aisne Muharebesi 40, 42, 170; Taarruzu 219
Akdeniz 158-9, 163
Albert Muharebesi 132
Albert, Belçika Kralı 22, 226
Albrecht, Württemberg Dükü 29, 37, 42, 70-1
Alekseyev, Mihail 136-7
Allenby, Edmund 124, 166, 194-5, 236-7
Almanya: Akdeniz 158-9; ateşkes 113, 148, 149, 203, 227, 235, 241, 244-5; Balkanlar 234-5; Batı Cephesi 18, 28, 41, 42-3, 48-9, 121, 122, 124, 204-5, 218-19; Belçika'nın işgali 22-3; cephe gerisi 112-13; Çin 55; deniz ablukası 16, 165, 240, 244; deniz kuvvetlerinde isyan 240-1; deniz savaşı 56-7, 60-7, 94-5, 106-7, 110-11, 141, 150-60, 198-201, 238-41; Doğu Afrika 148-9; Doğu Cephesi 82, 86-7, 136, 138; Gorlice-Tarnów Taarruzu 86-7; Faustschlag Harekâtı 189; Fransa'nın işgali 28-9; filonun batırılışı (1919) 241; filonun teslim olması 107; hava savaşı 30-1, 80-1, 98-9, 114-15, 118-19, 168-9, 184-5, 206-7, 214-15; hava taarruzları 116-17; İtalya Cephesi 190; Kafkas Cephesi 192-3; mayın savaşı 176-7; Nazi Almanya'sı 249; Polonya'nın ele geçirilişi 86-7; savaş ilanı 15; savaş planları 18-19, 69; seferberlik 18, 21; Selanik 146-7; son taarruzlar (1918) 210-11, 218-19; sömürgeler 54-5, 58-9, 148-9; tarafsız ülke gemilerinin batırılması 106-7
Amerika Birleşik Devletleri: Amerikan Sefer Kuvveti 173; Batı Cephesi 218-19, 222-3; deniz savaşı 201; denizlerde sivil kayıplar 107, 154, 198; hava savaşı 184-5, 206, 215-16; Lafayette Filosu 185; Meuse-Argonne Taarruzu 222-3; savaş ilanı (1917) 165, 199, 218; teçhizat 216-17
Amiens Taarruzu 211
Ancre Muharebesi 132
Ancre Tepeleri Muharebesi 132
Anthoine, François 170, 178
antlaşmalar *bkz.* barış antlaşmaları
ANZAC'lar: Filistin 237; Gelibolu çıkarması 96-7, 108-9
Argeş Nehri Muharebesi 139
Arras Muharebesi 166-7, 206
Artois 166-7; Muharebesi 74-5, 78-9
"as" pilotlar 30, 80, 81, 184-5, 206
Asiago Taarruzu 142-3
askeri isyanlar 171, 240-1
ateşkes antlaşmaları 113, 148, 149, 203, 233, 235, 241, 244-5; Almanya ile ateşkes 227, 244-5
Aubers Tepesi Muharebesi 74, 75
Avustralya 71; Filistin 49, 237; Gelibolu çıkarması 96-7, 108-9
Avusturya-Macaristan: ateşkes 203, 233, 235; Balkanlar'dan çekiliş 235; Çin'in savaş ilanı 55; deniz savaşı 156, 159, 161, 238; Doğu Cephesi 52-3, 82, 136, 138; İtalya Cephesi 90-1, 190; savaş ilanı 15; savaş planları 18-19; seferberlik 18, 21; Sırbistan 12-15, 44-5; zulmü 44

B

Bağlantı İstasyonu (Vadiü's-Sir) Muharebesi 195
Balkanlar 12-13; kurtuluşu 234-5
balonlar 88-9, 140
barış antlaşmaları 131, 163, 189, 193, 241, 243, 246-7
Batı Afrika 58-9
Batı Cephesi 18, 20, 28, 41, 42-3, 48-9, 68, 76-7, 120-2, 124, 164, 170, 178, 202, 204-5, 218-19, 227, 251
Batum Antlaşması 193
Beatty, David 60, 106-7, 150
Belçika: İtilaf ilerleyişi (1918) 226-7; Alman işgali 22-3; Anvers Kuşatması 40-1; Batı Cephesi 18, 28, 42-3, 178, 218, 227; savaş planları 17; sömürgeler 59
Belleau Ormanı Muharebesi 219
Below, Otto von 82, 170, 191
Berchtold, Leopold von 14-15
Bethmann-Hollweg, Theobald von 14, 15
Birüssebi Muharebesi 49, 194-5
Bishop, William "Billy" 184
Black Prince HMS 239
Bolimov Muharebesi 82
Bolşevikler 186-9
bomba şoku 123
Boroevic von Bojna, Svetozar 83, 232
Bosna 12-13
Breslau (*Midilli*) 158, 159
Brest-Litovsk Antlaşması 163, 189, 193
Brialmont, Henri 24, 25
Bruchmüller, Georg 205
Brusilov Taarruzu 136-8, 143
Brusilov, Aleksey 83, 136, 137
Bulgaristan 146-7, 203, 234-5
Bullard, Robert 218, 223
Bülow, Karl von 22, 23, 29, 33, 36-7
Byng, Julian 182, 204

C

Cadorna, Luigi 90, 142, 143, 190-1
Cambrai Muharebesi 135, 182-3
Campania HMS 145
Çanakkale Boğazı 92-3, 158-9, 162-3
Cantigny Muharebesi 219
Caporetto Muharebesi 143, 190-1, 223
cephe gerileri 112-13
cephe hatları 20, 28, 41-2, 68, 82, 97, 120,122,124,136,164,170,178, 190, 202, 205, 218, 227, 234
Champagne Muharebesi 43, 78-9, 170
Chateau-Thierry Muharebesi 219
Churchill, Winston 65, 134; Çanakkale Seferi 92-3; Gelibolu çıkarması 96
Clemenceau, Georges 246, 247
Conrad von Hotzendorf, Franz 14, 52, 53, 83, 142, 232
Coronel Muharebesi 64-5

Ç

Çin 54-5, 247; savaş ilanı 55

D

de Cary, Langle 29, 37
de Castelnau, Noel 28, 37, 123
de la Perière, Lothar von 154-5
demiryolları 221; demiryolu topları 180, 181
deniz uçakları 98-9, 144-5
denizaltılar 62-3, 110-11, 158, 159, 162-3, 200-1 *ayr. bkz. U-boat*'lar
Denize Doğru Yarış 40-1
Derfflinger SMS 67
d'Espérey, Louis Franchet 36, 234, 235
Diaz, Armando 191, 232, 233
Dogger Bank Muharebesi 60, 106, 107
Doğu Afrika 148-9
Doğu Cephesi 20, 52-3, 68, 82, 86-7, 120-1, 136, 138, 164, 202, 234
Doğu Prusya 46-47, 50-1
Dorrell, George 33

Dreadnought HMS 94, 152-3
Drina Nehri Muharebesi 44
Dubail, Auguste 28, 37, 74, 78

E

Ebert, Friedrich 240, 241
Eichhorn, Hermann von 82, 136
Ekim Devrimi 188-9
Emden SMS 55, 57
Enver Paşa 100, 101, 193
Ermeniler 100-1
Eugene, Arşidük 41, 142

F

Falkenhayn, Erich von 40, 42, 45, 70, 86, 122-3, 128-9, 133, 138-9, 195
Falkland Adaları Muharebesi 55, 57, 64-5, 239
Faustschlag Harekâtı 189, 210
Faysal ibn Hüseyin 195
Ferdinand, Arşidük Franz 12; suikast 11-14, 44, 229
Festubert Muharebesi 74
Filistin 102-3, 194-5, 236-7; hava savaşı 237; Sunusi isyanı 103
Fisher, John 65-6, 152-3
Flers-Courcelette Muharebesi 132
Florina Muharebesi 146
Foch, Ferdinand 37, 129, 171, 190, 205, 210-11, 219, 222-3, 226, 245
Fokker 80-1, 206-7
Formidable HMS 95
Fransa 28; Balkanlar 235; Batı Cephesi 18, 28, 41, 42-3, 121-2, 124, 170, 204-5, 218, 222-3, 227; Çanakkale Seferi 159; deniz savaşı 145, 159-61, 238-9; hava akınları 116-17; hava savaşı 30-1, 80-1, 114-15, 168-9, 184-5, 207, 215; Meuse-Argonne Taarruzu 222-3; Nivelle Taarruzu 170-1, 173-4, 179; orduda isyan 171; Paris 36, 212-13; sömürgeler 59, 220; Verdun 122, 128-9; *ayr. bkz.* İtilaf devletleri
Fransa-Prusya Savaşı (1870-71) 12, 16, 18, 26, 140
French, John 32, 42, 71, 79
Furious HMS 88, 144

G

Galiçya 52-3
Gallwitz, Max von 45, 86-7
gambotlar 197
Garros, Roland 80-1

Gazze Muharebeleri 194
Gelibolu 92, 93, 96-7, 108-9; cephe hatları (1916) 97
gemiler: asker nakliye gemisi 201; deniz uçağı gemileri 144-5; denizaltılar 62-3, 110-11,158-9, 162-3; destroyerler 156-7; gambotlar 197; kruvazörler 238-9; muharebe kruvazörleri 66-7; Q tipi gemiler 200; suüstü akıncı gemileri 56-7; torpido-botlar 160-1; *U-boat*'lar 60-3, 106-7, 110-11, 154-5, 159, 198-201; uçak gemileri 88, 144-5; zırhlı gemiler 94-5, 152-3
Gneisenau Harekâtı 210
Gnila Lipa Muharebesi 52
Goeben SMS (*Yavuz*) 67, 158-9, 238
Gorlice-Tarnów Taarruzu 86-7
Gorringe, George 104-5
Gough, Hubert 167, 178, 204
Groner, Wilhelm 241
Guillaumat, Marie 147, 234
Guise Muharebesi 33

H

Haig, Douglas 74-5, 78, 79, 124, 125, 166, 174, 178-9, 182, 204, 210, 219, 226, 237
Hamilton, Ian 108-9
Hausen, Max von 29, 37
havan topları 84-5
Heligoland Körfezi Muharebesi 60, 107
Hentsch, Richard 37
Hindenburg Hattı 77, 133, 166-7, 182, 212; yarılması 226-7
Hindenburg, Paul von 47, 50-1, 53, 129, 133, 139, 240, 244
Hindistan: Doğu Afrika 148; Filistin 236, 237; Irak 104-5, 196
Hipper, Franz von 106, 150, 151
Hoffmann, Max 47, 50
Hudut Muharebeleri 28-9

I

Immelmann, Max 80
Irak Seferi 104-5, 196-7
Isonzo Muharebesi 90-1, 142, 190

İ

ikmal sorunu 220-1
İngiliz-Fransız kuvvetleri *bkz.* İngiltere; Fransa
İngiltere: Akdeniz 158-9; Batı Cephesi 41, 42-3, 124, 178; Bulgaristan 235; cephe gerisi 112-13; Çanakkale Seferi 92-3, 159, 162-3; deniz savaşı 56-7, 60-7, 88-9, 92-5, 106-7, 141, 144-5, 150-9, 161-3, 197-201, 238-9; Doğu Afrika 148-9, 221; Filistin 102-3, 194-5, 236-7; Gelibolu çıkarması 92, 93, 96-7, 108-9; hava savaşı 80-1, 98-9, 114-15, 119, 144-5, 168-9, 184-5, 206-7, 215; hava taarruzları 114-17; Irak 104-5, 196-7; İngiliz istihbaratı 61; İngiliz Sefer Kuvveti (İSK) 17, 42-3, 78, 124-5; Kafkas Cephesi 192-3; Kraliyet Deniz Kuvvetleri 89, 98, 144, 207; mayın savaşı 176-7; *Pals* taburları 133; savaş ilanı 15; savaş planları 17, 69; sömürgeler 59, 220; tanklar 134-5; Tondern Baskını 145; Türkiye 235; "Yeni Ordu"ya katılanlar 16 *ayr. bkz.* İtilaf devletleri
İran 104-5
İstanbul 96, 97
İtalya 227; Avusturya-Macaristan ateşkesi 233; deniz savaşı 156, 159, 160-1;

faşizm 248, 249; hava savaşı 118-19; irredantizm 90, 91; İtalya Cephesi 90-1, 121, 142-3, 190; savaş ilanı 90; son muharebeler 232-3; sömürgeler 59
İtalya Cephesi 121
İtilaf devletleri 10, 20, 68, 120, 164, 202; ateşkes 244-5; Balkanlar 234-5; Batı Cephesi 41, 121, 124, 204-5, 218-19, 227; deniz savaşı 92-3, 162-3, 200-1, 238; Doğu Afrika 148-9; Doğu Cephesi 121; Gelibolu çıkarması 97, 108-9; İtalya Cephesi 121; Romanya 138; savaş planları 16-17, 69; seferberlik 21; Selanik 146-7; son taarruzlar 227; zafer 244-5; *ayr. bkz.* Avustralya; Belçika; Fransa; Hindistan; İngiltere; Kanada; Yeni Zelanda
İttifak devletleri 10, 11, 20, 21, 68-9, 120, 164, 202-3; Batı Cephesi 218-19; Brest-Litovsk Antlaşması 189; deniz savaşı 95, 157, 238-9; Doğu Cephesi 82; Romanya 138-9; Rusya 187-9; Yunanistan 146-7 *ayr. bkz.* Almanya; Avusturya-Macaristan; Bulgaristan; Osmanlı İmparatorluğu

J

Jadar Nehri Muharebesi 44
Japonya: deniz savaşı 152, 159
Jellicoe, John 150, 151
Joffre, Joseph 16, 33, 36-7, 40, 74, 78, 123, 166
Jutland Muharebesi 60, 67, 107, 144, 150-1, 157, 238, 239

K

Kafkaslar 100-1, 192-3
Kamerun 59
kamuflaj 140-1
Kanada 70; hava savaşı 184, 207; Kanada Sefer Kuvveti 167
karne sistemi 112-13
Karpat Dağları 82-3
Kirte Muharebesi 97
Kitchener, Horatio 32
Kluck, Alexander von 22, 23, 29, 32, 33, 36, 37
Kolubara Nehri Muharebesi 45
Königsberg SMS 57
Kövess von Kovesshaza, Hermann 45, 142
Krasnik Muharebesi 52
Kress von Kressenstein, Friedrich 102-3
Kudüs 195
Kut Muharebesi 104, 196
Kuzey Atlantik 106-7
Kuzey Denizi 40-1, 60-1, 150-1

L

Langemarck Muharebesi 179
Lanrezac, Charles 28, 32, 33
Lawrence, "Arabistanlı" 195, 236
Le Cateau 32-3
Lenin, Vladimir İlyiç 186-8
Léon Gambetta 239
Lettow-Vorbek, Paul von 148-9
Lloyd George, David 75, 166, 246-7
Loos Muharebesi 78-9
Ludendorff, Erich 22, 47, 50-1, 53, 129, 133, 139, 204-5, 210-11, 240, 244
Lusitania 107
Luxemburg, Rosa 241
Lys Taarruzu 210

M

Mackensen, August von 45, 53, 86, 139
makineli tüfekler 126-7, 131
malarya 149
Malazgirt Muharebesi 101
Mangin, Charles 129, 170
Marne Muharebesi 32, 36-7, 211, 219, 220
Marne Taarruzu 210
Marshall, William 196, 197
Marwitz, Georg von der 83, 182
Masuria Gölleri Muharebesi 51, 82
Maude, Frederick 105, 196
Max, Baden Prensi 240, 241, 244
May Adası Muharebesi 163
mayın savaşı 176-7
Megiddo Muharebesi 236-7
Menin Karayolu Muharebesi 179
Messines Muharebesi 174-5, 178
Messines Sırtı 42, 174-5, 177
Meuse-Argonne Taarruzu 218, 219, 222-3
Michael Harekâtı 204-5
Milletler Cemiyeti 247, 248-9
Moltke, Helmuth von 19, 28, 37, 40
Mons Muharebesi 32-3
Monte Grappo Muharebesi 233
muhabere (savaş alanında) 224-5
Murray, Archibald 102, 194

N

Néry Muharebesi 33
Neuilly Antlaşması 247
Neuve Chapelle Muharebesi 70
Nieman Muharebesi 51
Nikola II, Çar 16, 46, 47, 186, 189
Nikola, Grandük 16, 53, 101
Nivelle Taarruzu 170-1, 173, 174, 179
Nivelle, Robert 128, 166, 167, 170, 171, 223
Norton-Griffiths, John 139, 176

O

obüsler 27
Orlando, Vittorio 246-7
Osmanlı İmparatorluğu 100-5; ateşkes 203; Çanakkale Seferi 92-3; Filistin 102-3, 194-5, 236-7; Gelibolu çıkarması 96-7, 108-9; Irak Harekâtı 104-5, 196-7; Jön Türkler 101; Kafkas Cephesi 100-1, 192-3; Sevr Antlaşması 247
Ourcq Muharebesi 36-7

P

Paris 36; bombardıman 212-12
Paris Barış Konferansı 246, 248-9
Pasifik 54-5
Passchendaele Muharebesi 71, 125, 135, 178-9, 182
Pershing, John 205, 218-19, 222
Pétain, Henri Philippe 74, 123, 128-9, 171, 219
Piave Muharebesi 233
Pilckem Muharebesi 179
Plehve, Wenzel von 52, 83
Plumer, Herbert 71, 174, 178-9, 191
Polonya 52-3; Doğu Cephesi 82; ele geçirilişi 86-7
Portekiz 227; sömürgeler 59
Potiorek, Oskar 44

Pozières Muharebesi 132
Princip, Gavrilo 13, 229
Przemy l 83, 87

Q

Qingdao Kuşatması 54-5

R

Ramadiye Muharebesi 196
Rapallo Konferansı 191
Rava Ruska Muharebesi 52
Refah Muharebesi 194
Rennenkampf, Paul von 47, 50-1, 53
Richthofen, Manfred von (Baron) 30, 185, 206
Rickenbacker, Edward "Eddie" 184-5, 206
Romani Muharebesi 102, 103
Romanya 234-5; Doğu Cephesi 138; İttifak devletleri karşısında yenilgi 138-9; savaş ilanı 138, 235
Rupprecht, Prens 28, 37, 74, 78, 226
Rusya 92; Alman taarruzu 82-3; Avusturya-Macaristan taarruzu 52; Brest-Litovsk Antlaşması 189; deniz savaşı 145, 152, 238; devrimler 186-9, 192; Doğu Cephesi 52-3, 82, 86-7, 136, 138; Doğu Prusya'nın işgali 46-7; hava savaşı 114-15, 118; Kafkas Cephesi 100-1; Kerenski Taarruzu 187, 188; savaş planları 16; seferberlik 17, 47; yıkılışı 165, 232
Rusya-Polonya Savaşı (1920) 249

S

Sambre Muharebesi 32
Sambre Taarruzu 226
Samsonov, Aleksandr 47, 50, 51
Sanders, Otto Liman von 100, 236
Saraybosna suikastı 12-13, 229
Sarıkamış Muharebesi 100
Şarkat Muharebesi 197
Sarrail, Maurice 37, 146, 147
savaş karşıtlığı 113
savaş ve hatırlamak 250-1
savaşta kadınlar 113
Scapa Flow 88, 241
Scheer, Reinhard 150, 151
Schlieffen Planı 18, 36, 40, 46, 47, 51
Schlieffen, Kont Alfred von 18, 19
Seeadler SMS 56
seferberlik 17, 18, 21, 47
Selanik 146-7
Sevr Antlaşması 247
Seydlitz SMS 67
sınır müstahkem mevkileri 24-5, 28, 82, 122, 180
siper savaşı 26-7, 130-1; lağım 77; siper ayağı 179; siper havan topu 84-5; siper sistemleri 76-7
Sırbistan 13, 14-15, 17, 234-5; Belgrad'ın kurtarılışı 235; işgaller 44-5; Kara El 13; savaş planları 17; yenilgi 45
sivil kayıplar 107, 116-17, 154, 198
Smith-Dorrien, Horace 32, 70-1
Smuts, Jan Christiaan 59, 148
Somme Muharebesi 124-6, 129, 132-4, 182, 220, 225
Sopwith uçağı 99, 206
Spee, Maximilian von 64-5
St Germain Antlaşması 247
St Mihiel Taarruzu 218, 219
St Quentin Kanalı 227
Stallupönen Muharebesi 46
su bombası 200, 201
Sukhomlinov, Vladimir 16, 47
Suriye 237
süvari 32, 48-9
Süveyş Kanalı 102-3
Suvla çıkarması 108-9

Ş

Şubat Devrimi 186-7, 189

T

tabancalar 228-9
Talat Paşa 101
Tanga Muharebesi 148
tanklar 131, 134-5, 172-3, 182-3; tanksavar taktikleri 131
Tannenberg Muharebesi 30, 50-1, 251
telefonlar 224-5

Thiepval Muharebesi 132
Tiger HMS 66
Tirpitz, Alfred von 154
topçu 24, 26-7, 34-5, 180-1, 217
torpido-botlar 160-1
Townshend, Charles 104, 105
Trianon Antlaşması 247
Troçki, Leon 187-8
Tsuşima Muharebesi 152
tüfekler 38-9, 216

U

U-boat'lar 60-3, 106-7, 110-11, 154-5, 159, 198-201
uçaklar: avcı uçakları 80-1, 206-7; bombardıman uçakları 118-19, 168-9; deniz uçakları 98-9, 144-5; eğitim uçakları 216; kara taarruzu uçağı 214-15; keşif uçağı 30-1, 140
uçaksavarlar 208-9
uçan tekneler 98-9
Udet, Ernst 185
Üçlü İtilaf 11-12, 21

V

Vardar Nehri Muharebesi 234
Verdun Muharebesi 25, 122-3, 128-9, 132-3, 142, 171, 221, 225
Versailles Antlaşması (1919) 131, 241, 246-7
Vickers uçağı 80-1
Vimy Sırtı 78, 166-7
von Heeringen, Josias 28, 37

W

Wilhelm II, İmparator 12, 14-15, 42, 60, 100, 103, 106, 138, 147, 240, 241, 244-5
Wilhelm, Prens 29, 37, 122
Wilson, Başkan Woodrow 198, 244-8
Woevre Muharebesi 70

Y

Yeni Zelanda: Filistin 49 ; Gelibolu çıkarması 96-7, 108-9
Ypres Muharebeleri 42-3, 70-1, 74, 141, 178-9, 183
Yser Muharebesi 41
Yunanistan 146-7; savaş ilanı 147

Z

Zeebrugge baskını 199
zehirli gaz savaşı 70, 72-3
Zeplinler 114-16, 145
zırhlı araçlar 230-1

Orijinal adı: The Complete Illustrated History of World War I

This edition is published by
Lorenz Books, an imprint of Anness Publishing Ltd
London, England

Web: www.hermeshouse.com; www.annesspublishing.com

Copyright in design, text and images & Anness Publishing Limited, U.K. 2008
Türkiye yayın hakları & 2012,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Bu kitabın hiçbir bölümü, yayıncının yazılı izni alınmaksızın herhangi bir elektronik ya da mekanik yöntem kullanılarak kopyalanamaz veya yayımlanamaz.

HARP TARİHİ

IAN WESTWELL
RESİMLİ HARP TARİHİ
I. DÜNYA SAVAŞI

İNGİLİZCE ÖZGÜN METİNDEN ÇEVİREN
OKTAY ETİMAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2012

Sertifika No: 11213
Genel Yayın: 2444

EDİTÖR
ALİ BERKTAY

SON OKUMA
M. TANJU AKAD

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: OCAK 2012

ISBN 978-605-360-496-9

Uzakdoğu'da basılmıştır.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK
NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

FOTOĞRAF KAYNAKLARI

akg-images s1rt, arka kapak yso'dan s:1'e ve 4, 2, 10so ve o, 11so ve s, 12y, 14a, 15a, 16a, 19y, 21o, 27s, 36, 37y, 38so, 39y, 46, 47a, 50a, 51y, 54a, 56, 57aso ve as, 62a, 65yso, 65a, 67y, oso ve as, 68yo, 72a, 78a, 80s, 81a, 86y, 90y, 91y, 92y, 103a, 107a, 112, 113aso, 115so, 120ys, 121yo, 124, 125a, 126so, 130a, 151a, 182, 185y, 187as, 188y, 189a, 217y, 241a, 242ys, 243o, 244a, 245y, 247a, 248a, 249yso, 249a, 251as, Bildarkiv Pisarek 243s, 251aso, Jean Pierre Verney 37a, 43y, ullstein bild 17y, 31a, 35a, 39a, 43a, 44y, 51a, 71o, 73y, 74a, 102y, 103y, 111y, 114y, 118aso, 120yo, 123a, 129so, 136, 137y, 168a, 173y, 183a, 203aso, 206aso, 211y ve a, 219s, 225a, 231a, 233y, Erich Lessing 198a, RIA Novosti 101y, Aviation Images 207y, P. Jarret 215a, Corbis ön kapak yso'dan s: 2 ve a'ya, arka kapak yso'dan s:3 ve a1'den s:2'ye, cep kapağı, 14y, 27ao, 44a, 53y, 60y, 110a, 142, 148so, 171aso, 184so, 195y, 198y, 200y, 202yso, 203ao, 209a, 218s, 222, 223y, 225y, 226y ve a, 227y, 233a, 242yso, 246y, Hulton-Deutsch Collection 3o ve s, 20s, 21, 26s, 29y, 33y, 45y ve a, 47y, 58y ve a, 69aso, 76, 78y, 80so, 86a, 91a, 92a, 109y, 110y, 113y, 120yso, 125y, 128y, 135a, 138y, 139y, 145y, 146a, 165aso ve ao, 177y, 188a, 190, 191a, 204y, 223aso ve as, 227a, 230a, 236y, 242yo, 248y, Bettmann 3so, 7A, 10s, 12a, 13y, 15y, 16y, 18y, 19a, 23y, 47os, 49y, 55y, 60as, 69ao, 87a, 90a, 93y, 95a, 106a, 107y, 108y ve a, 114a, 119y, 121ys, 123y, 128y, 129s, 135y, 164vo, 180y, 187aso, 194a, 202yo, 206y ve as, 224s, 240a, 246a, 255 Museum of Flight 216a, Alinari Archives 232a, Scheufler Collection 24y, Underwood & Underwood 23a, National Aviation Museum 31ys, 98y ve a, 99a, Sean Sexton Collection 55a, Richard Klune 250y, Getty-Images ön cep kapağı, 4 so'dan s12e, 5 yso'dan to s:3'e ve aso'dan s:3'e, 146y, Roger Viollet 1so, 30s, 31so, 48a, 121aso, 160y, 161a, 239s, 250a, Hulton Archive 1o, 5l, 12a, 20so, 21s, 22, 23o, 35y, 48y, 49a, 50y, 52y, 54y, 59a, 62y, 63y, 68yso, 70, 81os, 89s, 100a, 102a, 126s, 127, 128a, 130y, 131a, 134, 139a, 140a, 142a, 143t & a, 147a, 148s, 149a, 151y, 152a, 154, 155o ve a, 158y, 159so ve s, 160a, 162y ve a, 163a, 164ys, 167a, 169y, 171y ve as, 172a, 177a, 179y, 185a, 193y, 194y, 195a, 201y ve b, 202ys, 203as, 204a, 207a, 208a, 209y, 210y ve a, 214, 216y, 217a, 219l, 221a, 231y, 232y, 235y, 237a, 240y, 241y, 243so, 244y, 245a, 247v, 249ys, 251y, Time & Life Pictures 36oso, 64, 178, AFP 186, 187y, 189y, Trustees of The Imperial War Museum, Londra ön kapak yso'dan s:1(Q 065882) 3(PD CRO 30) ve 4(LC 32)'ye dek, arka kapak o ve yso'dan s: 1(Q 65882) 3(PD CRO 30) ve 4(LC 32), 3 COL 224, 11o Q 51128, 17a Q 51128, 26so Q 5004, 28y Q 53509, 30so Q 58653, 32a Q 60706, 33a Q 79792, 38s COL 224, 40aso Q 48445, 43os Q 6157, 57y SP 438, 60aso Q 64301, 63a SP 1053, 65ys Q 18062, 66 SP 374, 71y Q 114867 ve a E AVS 862, 72y PD CRO 30, 73ys Toucan Books, 73a Q 34105, 77a CO 3392, 79a Q 29001, 81s Q 65882, 84l Q 1375 ve s Q 4092, 85so Q 23816 ve s E(AUS) 2677, 88y Q 20640 ve a SP 365, 89so Q 61156, 93a Q 13806, 95y Q 38891, 96 Q 13427, 99a SP 1141, 100y Q 23732, 104y Q 24781 ve a Q 24440, 105y Q 107237, 106y Q 79823, 109a Q 13667, 111a Q 20220, 113o Q 56276, 115s Q 68200, 116 LC 32, 117y Q 58470, aso Q 110343 ve as HO 122 A, 119a Q 12033, 131y Q 43463, 132y CO 991 ve a CO 811, 133y Q1490 ve a Q 4057, 137a Q 54534, 140y Q 9248, 141y E(AUS) 694 ve a SP 1892, 144v Q 20627 ve a SP 413, 145a SP 114, 147y Q 32159, 149y Q 15597, 150y Q 20794 ve a Q 64302, 152a Q 38705 ve a Q 13239, 155y Q 39007, 156 SP 748, 157y SP 1501 ve a SP 2501, 158a SP 771, 161y Q 20636, 164yso Q 24739, 165as Q 24869, 166 CO 1178, 167y Q 5171 ve o Q 6434, 168y Q 80861, 169a Q 67910, 176b Q 3999, 179a E(AUS) 939, 180a Q 1371, 181a Q 7134, 183y Q 6282, 184s CO 1751, 191s Q 86175, 192s Q 24891 ve a Q 24926, 193a Q 24869, 196so Q 24191 ve a Q 24739, 197y SP 560 ve a Q 24294, 199y Q 18887 ve a Q 19954, 200a SP 2270, 208y E(AUS) 757, 215t Q 67228, 220y Q 3245 ve a Q 50845, 221y Q 5829, 224so Q 50649, 235a Q 31801, 236a Q 12971, 237y HU 75737, 238y Q 21940, 239s Q 38292, 241o SP 1635, 253 Q 24891, 254 Q 1375, 256 Q 11586, Photo12.com 75y ve a, Royal Armouries Museum, Leeds 5s, 228so ve s, 229t, aso ve as, Royal Navy Submarine Museum 163, Popperfoto.com 6, 40as, TopFoto 7y, 27y, 32y, 52a, 53a, 61y, 68ys, 69as, 82as, 83y ve a, 87y, 94a, 101a, 105a, 118s, 153a, 174 y ve a, 175a, 176y, 181y, Roger-Viollet 20o, 24a, 25y ve a, 34, 172y, 173a, Heritage-Images 29a, 74y, 79y, 175y, 230y, Ullstein Bild 238a, Alinari 40y.

RESİMLİ HARP TARİHİ

I. DÜNYA SAVAŞI

500'Ü AŞKIN FOTOĞRAF, HARİTA VE SAVAŞ PLANI

TARİHİN EN KORKUNÇ SAVAŞLARINDAN BİRİNİN, BELİRLEYİCİ ÇARPIŞMALARIN VE ÖNEMLİ ANTLAŞMALARIN ANALİZİYLE BİRLİKTE ÇARPICI VE DETAYLI ANLATIMI

- Çatışmaya yol açan siyasi ve ekonomik faktörler, savaşın önemli dönüm noktaları ve yeni teknolojilerin etkisi üzerine uzman yorumları içeren, okunmaya değer bir harp tarihi örneği.
- Çeşitli askeri stratejilerin başarı ve başarısızlığının analiziyle birlikte, karada ve denizde meydana gelen Marne Muharebesi, Çanakkale Seferi, Jutland Muharebesi gibi önemli çarpışmalarla ilgili açıklamaları tamamlayan renkli haritalar ve savaş planları.
- General Douglas Haig ve General Aleksey Brusilov'dan Paul Hindenburg ve Erich Ludendorff'a kadar savaşın gidişatını belirleyen komutanlarla David Lloyd George, II. Wilhelm, Woodrow Wilson ve Georges Clemenceau gibi siyasi liderler.
- Dretnotlardan U-boat'lara ağır sahra topçusundan ilk tanklara I. Dünya Savaşı'nın çeşitli silahları ve her silah hakkında teknik bilgiler.

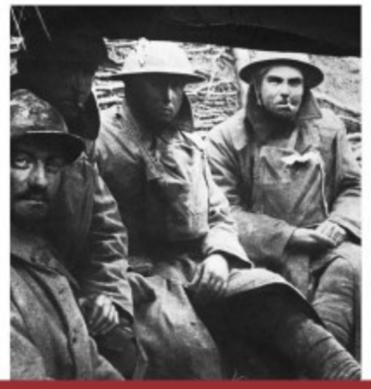

9 786053 604969